Geriye Uçan Yaban Ördekleri

TOM ROBBINS

İngilizce'den Çeviren: Aysun Babacan

AYRINTI

2. BASIM

THOMAS EUGENE ROBBINS

Amerikalı roman ve hikâye yazarı (d. 1936). Robbins, "Oyunculluk, uçarılık değil bilgeliktir" görüşünü ön plana çıkarıp çılgınlık derecesinde oyuncul romanlar yazmaktadır. Romanları, hayatın daha ciddi yanlarını inkâr etmez; "her şeye rağmen mutluluk" ilkesinin savunuculuğunu yapar. Bu ilkenin içerdiği mesajı, romanlarındaki karakterlerin felsefeleri ve aynı zamanda da incelikli yazı biçemiyle iletir. Edepsiz kelime oyunları, alakasız sonuçlar, zıtlık içeren ifadeler, ara sözler Robbins'in anlatımının belli başlı özellikleridir. Romanları yalnızca edebi uzlaşımları değil, insanoğlunu tatmin etmenin en iyi yolu hakkında toplumda yer alan varsayımları da sorgular. Robbins, panteizm, mistik Doğu dinleri ve Yeni Fizik gibi çeşitli kaynaklardan alternatif düşünceleri bir araya getirir. Robbins genellikle Thomas Pynchon, John Barth ve Kurt Vonnegut gibi postmodern yazarların edebi takipçisi olarak değerlendirilmektedir. O da bu yazarlar gibi modern hayatın saçmalığını teslim ederken, uyum göstermek adına bireysel anlatımından fedakârlık etmez ve eserlerinde üstkurmaca öğeler kullanır. Çoğunlukla okura doğrudan hitap eder, eserin akışıyla ilgili yorumlarda bulunur ve romanlarında bir karakter olarak varlık gösterir. Ancak çoğunlukla kara komedi türünde yazan ve modern dünya hakkında kasvetli öngörülerde bulunan yakın tarihteki öncellerinin aksine, eserlerinde iyimser bir tona ve genellikle uçarı bir mizaha yer verir. Robbins, *Another Roadside Attraction* (1971) [*Dur Bir Mola Ver*, Çev. Fatma Taşkent, Ayrıntı Yay., 1997] ile çoğu eleştirmenin övgüsünü kazanmıştır. Ancak bu roman, 1973'e kadar popüler bir başarı elde edememiş, bu tarihten sonraysa kült haline gelmiştir. Robbins'in eserlerinde genelde insanların hayatına bir zenginlik, bir güzellik katmayan toplumsal uzlaşımları pervasızca sorgulayıp alaya alması belki de daha sonra gelen büyük başarının sırrıdır. İkinci romanı, yani bu kitap *Even Cowgirls Get the Blues*'un (1976) çevirisidir. *Still Life with Woodpecker*'da (1980) [*Ağaçkakan*, Çev. Fatma Taşkent, Ayrıntı Yay., 1999] Robbins'in daha önceki eserlerinin karmaşık konularının aksine basit bir hikâye vardır; bazı eleştirmenlere göre de kitap yavaş ilerler ve fabl benzeridir. Kitapta, çevreci modern bir prenses ile onun "metafizik bir kanun kaçağı" olan âşığının öyküsü anlatılır. Robbins kitabında, bireysel romantizmin ve kişisel tekamülün, toplumsal eylemcilikten daha önemli olduğunu savunur; "iyi de kötü kadar adi olabilir" düşüncesine inanarak dogmayı reddeder. *Jitterbug Perfume* (1984) [*Parfümün Dansı*, Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, Ayrıntı Yay., 1995] adlı romanında çeşitli karakterler mükemmel parfümün ve ölümsüzlüğün sırrının arayışı içinde, zamanın ve mekânın ötesine geçer. Bu roman da hem okurlar hem de Publishers Weekly, Kirkus Review, San Francisco Chronicle, Washington Post gibi ciddi yayın organları tarafından çok beğenilmiştir. The San Diego Union'da Robbins için şöyle denmiştir: "Bazı yazarlar bir sürü para kazanır, bazılarıysa edebiyat kurumu tarafından klasikleştirilir; ama okurları tarafından, Tom Robbins kadar sevilen yazar pek azdır. Hayranları onun kitaplarını bugünlerde pek az kitabın yaratabildiği bir coşku ve adanmışlıkla kucaklar... Robbins'in sözcüklerle oynama, metaforik uçuşlar yapma hevesi yapıtlarına taşkın bir hava getirse de, o oyunlarını çok ciddiye alan bir yazardır."

Skinny Legs and All (1990) [*Sıska Bacaklar*, Çev. Süha Sertabiboğlu, Ayrıntı Yay., 2004]; *Half Asleep in Frog Pajamas* (1994) [*Sirius'tan Gelen Kurbağa*, Çev. Süha Sertabiboğlu, Ayrıntı Yay., 2001]; *Fierce Invalids Home From Hot Climates* (2000) [*Sıcak Ülkelerden Dönen Vahşi Sakatlar*, Çev. Nuray Yılmaz, Ayrıntı Yay., 2007]; *Villa Incognita* (2003) [*Villa Meçhul*, Çev. Şebnem Kaptan Göktaş, Ayrıntı Yay., 2009] ve *Wild Ducks Flying Backward* (2003) [*Geriye Uçan Yaban Ördekleri*, Çev. Aysun Babacan, Ayrıntı Yay., 2009] yazarın diğer kitaplarıdır.

Ayrıntı: 544
Edebiyat Dizisi: 160

Geriye Uçan Yaban Ördekleri
Tom Robbins

Kitabın Özgün Adı
Wild Ducks Flying Backward

İngilizce'den Çeviren
Aysun Babacan

Yayıma Hazırlayan
Turgay Gümeli

Düzelti
Sevgi Serper

© Tom Robbins 2003

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Kapak Düzeni
Gökçe Alper

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 244 Topkapı/İst.
Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım *2009*
İkinci Basım 2014
Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-975-539-556-2
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Tom Robbins

Geriye Uçan Yaban Ördekleri

NIETZSCHE AĞLADIĞINDA/*Irvin D. Yalom* ▰ KIZILAĞAÇLAR KRALI/*Michel Tournier* ▰ AİLEDE BİR ÖLÜM/*James Agee* ▰ KUTSAL BÖLGE/*Carlos Fuentes* ▰ KALPSİZ AMANDA/*Jurek Becker* ▰ 62-MAKET SETİ/*Julio Cortázar* ▰ ÇARPIŞMA/*J.G. Ballard* ▰ ÜÇLEME-Molloy-Malone Ölüyor-Adlandırılamayan/*Samuel Beckett* ▰ DUR BİR MOLA VER/*Tom Robbins* ▰ HIRSIZIN GÜNLÜĞÜ/*Jean Genet* ▰ KÜÇÜK DEĞİŞİMLER/*Marge Piercy* ▰ LILA/*Robert M. Pirsig* ▰ ERGİNLİK YAŞI/*Michel Leiris* ▰ AŞKSIZ İLİŞKİLER/*Samuel Beckett* ▰ ESİRGEYEN GÖKYÜZÜ/*Paul Bowles* ▰ YALANCI JAKOB/*Jurek Becker* ▰ DİVAN/*Irvin D. Yalom* ▰ PORNOGRAFİ/*Witold Gombrowicz* ▰ MERCIER İLE CAMIER/*Samuel Beckett* ▰ BİR ERKEĞE NASIL TECAVÜZ EDİLİR?/*Märta Tikkanen* ▰ BENDENİZ VE MARCO POLO/*Paul Griffiths* ▰ DOĞMAMIŞ KRİSTOF/*Carlos Fuentes* ▰ RÜYA SAKİNLERİ/*Iris Murdoch* ▰ HİÇ İÇİN METİNLER ve Uzun Öyküler/*Samuel Beckett* ▰ DUYGU YOLCULUĞU/*Laurence Sterne* ▰ BETTY BLUE/*Philippe Djian* ▰ AĞAÇKAKAN/*Tom Robbins* ▰ ANARŞİST/*Tristan Hawkins* ▰ BAKAKAİ/*Witold Gombrowicz* ▰ PORTNOY'UN FERYADI/*Philip Roth* ▰ $10^{1/2}$ BÖLÜMDE DÜNYA TARİHİ/*Julian Barnes* ▰ SUNİ TENEFFÜS/*Ricardo Piglia* ▰ MANŞ ÖTESİ/*Julian Barnes* ▰ ADA/*Aldous Huxley* ▰ GÜLÜN MUCİZESİ/*Jean Genet* ▰ MÖSYÖ/*Jean-Philippe Toussaint* ▰ ÇİÇEKLERİN MERYEM ANASI/*Jean Genet* ▰ BAŞUCU OĞLANI/*Alison Fell* ▰ YARATIK/*John Fowles* ▰ SENİ SEVMİYORUM/*Julian Barnes* ▰ ZENCİLER/*Jean Genet* ▰ TÜNEL/*Ernesto Sábato* ▰ KARA PRENS/*Iris Murdoch* ▰ KARNINDAN KONUŞANIN ÖYKÜSÜ/*Pauline Melville* ▰ TANRI'NIN AĞZINDAN EVRENİN HİKÂYESİ/*Franco Ferrucci* ▰ HAYATIN VE AŞKIN YASALARI/*Connie Palmen* ▰ KAHRAMANLAR VE MEZARLAR/*Ernesto Sabato* ▰ KAYNAK VE ÇALI/*Michel Tournier* ▰ CENNETE BİR KOŞU/*J.G. Ballard* ▰ DİŞİ ADAM/*Joanna Russ* ▰ FLAUBERT'İN PAPAĞANI/*Julian Barnes* ▰ ALDATMA/*Philip Roth* ▰ KOKAİN GECELERİ/*J.G. Ballard* ▰ ACABA NASIL?/*Samuel Beckett* ▰ MANTİSSA/*John Fowles* ▰ KOLEKSİYONCU/*John Fowles* ▰ BENJAMIN: DAR GEÇİTTEKİ AYDIN/*Jay Parini* ▰ METEORLAR/*Michel Tournier* ▰ ARKADAŞLIK/*Connie Palmen* ▰ AŞK VESAİRE/*Julian Barnes* ▰ SİRİUS'TAN GELEN KURBAĞA/*Tom Robbins* ▰ BAYAN GULLIVER CÜCELER ÜLKESİNDE/*Alison Fell* ▰ GELECEKTEN ANILAR/*William Morris* ▰ BENİMLE TANIŞMADAN ÖNCE/*Julian Barnes* ▰ İNGİLTERE İNGİLTERE'YE KARŞI/*Julian Barnes* ▰ İYİ İŞ/*David Lodge* ▰ YİTİK RUHLAR IRMAĞI/*Connie Palmen* ▰ TERAPİ/*David Lodge* ▰ ÖLÜRKEN/*Jim Crace* ▰ GÜZELLİK HIRSIZLARI/*Pascal Bruckner* ▰ SÜPER KENT/*J.G. Ballard* ▰ SISKA BACAKLAR/*Tom Robbins* ▰ BETON ADA/*J.G. Ballard* ▰ İLK AŞK, SON TÖRENLER/*Ian McEwan* ▰ GILLES İLE JEANNE/*Michel Tournier* ▰ BİR KOMÜNİSTLE EVLENDİM/*Philip Roth* ▰ KIZILDERİLİNİN ŞARKISI/*James Welc* ▰ SİNEMA MÜDAVİMİ/*Walker Percy* ▰ KARANLIKLARIN EFENDİSİ/*Ernesto Sabato* ▰ METROLAND/*Julian Barnes* ▰ BİZİ NEDEN TERK ETTİN SAYIN BAŞKAN?/*François Vigouroux* ▰ DÜŞÜNCE BALONLARI/*David Lodge* ▰ MİLENYUM İNSANLARI/*J.G. Ballard* ▰ MÜNECCİM KRALLAR/*M. Tournier* ▰ BEYAZDAKİ KARA/*Maggie Gee* ▰ KAYBOLUŞ/*G. Perec* ▰ HINÇ AYLARI/*P. Bruckner* ▰ LİMON MASASI/*J. Barnes* ▰ BÜYÜCÜ/*J. Fowles* ▰ GÜNDOĞUMUNA YOLCULUK/*J. Barnes* ▰ OKLUKİRPİ/*J. Barnes* ▰ FISKADORO/*D. Johnson* ▰ HAYALETLERİN GÖÇÜ/*P. Melville* ▰ ÖLEN HAYVAN/*P. Roth* ▰ SICAK ÜLKELERDEN DÖNEN VAHŞİ SAKATLAR/*Tom Robbins* ▰ PASTORAL AMERİKA/*P. Roth* ▰ ABANOZ KULE/*J. Fowles* ▰ ARTHUR VE GEORGE/*J. Barnes* ▰ VAHŞET SERGİSİ/*J. G. Ballard* ▰ VİLLA MEÇHUL/*Tom Robbins* ▰ ASKER GRAMAFONU NASIL TAMİR EDER?/*Sas˘a Stanis˘i´c* ▰ *FARMAKON/Dirk Wittenborn* ▰ *NE KADAR İLERİ GİDEBİLİRSİN/D. Lodge* ▰ *GERİYE UÇAN YABAN ÖRDEKLERİ/T. Robbins* ▰ *BİR SAHTEKÂR OLARAK HAYATIM/P. Carey* ▰ *İNTERNETTE BALIK AVLAMAK/Nasreen AKHTAR* ▰ *LANCELOT/Walker Percy* ▰ *ÖLÜ BİR DİLDE AŞK/Lee Siegel* ▰ *VAHŞİ İNSANLAR/Dirk Wittenborn* ▰ *GÜNEŞİ DURDURACAĞIZ/F. Bouillot* ▰ *SHYLOCK OPERASYONU/Philip Roth* ▰ *KAYBEDENLERİN BELLEĞİ/Michel Ragon* ▰ *SAVAŞ ARTIĞI/Ha Jin* ▰ *YAZAR, YAZAR/D. Lodge* ▰ *B, BİRA/Tom Robbins* ▰ *EVE YÜZMEK/Rolf Lappert* ▰ *HAFIZ DİVANI/Hafız-ı Şirazi* ▰ *KUZEYE GÖÇ MEVSİMİ/Tayeb Salih* ▰ *OEGSTGEEST'E DÖNÜŞ/Jan Wolkers* ▰ *TURİNGİN HEZEYANI/Edmunda Paz Soldán* ▰ *KOVBOY KIZLAR DA HÜZÜNLENİR/Tom Robbins* ▰ *NABIZ/Julian Barnes* ▰ *DANIEL MARTIN/John Fowles* ▰ *HARABELERDE AŞK/Walker Percy* ▰ *BAY BLANC/Roman Graf* ▰ *HAVAALANI BALIKLARI/Angelika Overath* ▰ *DAYICAN NAPOLYON/Iyrec-i Pézéşkzâd* ▰ *HARMATTAN/Gavin Weston* ▰ *BİR SON DUYGUSU/Julian Barnes* ▰ *HEZEYAN/Laura Restrepo* ▰ *O ASLA GERİ GELMEYECEK/Hans Koppel* ▰ *YARASALAR/Marcel Beyer* ▰ *KAYBOLAN/Hans-Ulrich Treichel* ▰ *BİR KÜÇÜK İMPARATORLUK/Christian Kracht* ▰ *HAYAT DÜZEYLERİ/Julian Barnes* ▰ *GÖZYAŞININ KİMYASI/Peter Carey* ▰ *VİS İLE RÂMİN/Fahreddin Es'ad-i Gorgânî* ▰ *ANATHEM/Neal Stephenson* ▰ *BEYAZ DÜNYA/Andrew McGahan*

Boğalarla koşmamı sağlayan David Hirshey ve
yoluma taçyapraklar serpen Indiana Amigo Güzeli
ile Bleecker Caddesi'nin Yarasa Kızı için

Gerçek kılavuzun, çağlayarak akan derelerden su içer.
Mevlana

Müzik sesi gelmeyen eve asla girmeyin.
Erik Satie

İçindekiler

Giriş 13

Yolculuk Yazıları

Vajinalar Kanyonu 19
Vahşi Topraklarda Baş Başa 36
Sekiz Katlı Öpücük 42
Yamyamlar Kralı Mamasını İstiyor 45
Yeryüzünün Yaban Domuzu Püskürttüğü Gün 50

Övgüler

The Doors 69
MTV'nin Hemşire Duffy'si 73
Joseph Campbell 75
Nadja Salerno-Sonnenberg 82

Dâhi Garson Kız 84
Ray Kroc 87
Jennifer Jason Leigh 93
Leonard Cohen 95
Şıkır Şıkır Pabuçlar, Lıkır Lıkır Yudumlar 100
Kızıl Saçlılar 104
Alan Rudolph 107
Mini Etekli Feminizm 111
Altmışlı Yıllar 114
Diane Keaton 119
Öpüşme 121
Shree Bhagwan Rajneesh 126
Ruby Montana 131
Terence McKenna 135
Thomas Pynchon 140
Debra Winger 142

Öyküler, Şiirler ve Şarkı Sözleri

Üçleme 149
Dil Tekerinin Düşü 151
Bityeniği 28 153
Üç Haiku 155
Ay Işığında Yastık Âlemi Sonatı 156
Puronun Kökeni 163
Sırık Yerliler 165
Evde Tedavi 168
Clair De Lune 169
Aloha Nui 172
Kentte Yeni Kokulara Hazır mısınız? 173
Batakhane Astronotu 175
Melez Kızın Sosyeteye Takdimi 177
Bo Ling Usta 178
R.S.V.P 179
Gönlüm Süs Köpeği Değil 180
Batı'dan Satori'ye 182
Joker 183
İyice Açın 185
Küçük Oğluma İki Tane 187
St. Ignatz'ın Kuleleri 189

Düşünceler ve Eleştiriler

Ağırbaşlılığa Meydan Okumak.....203
Öğle Yemeği Bizi Ayırana Dek.....216
Sanat Nedir, Sanatı Biliyoruz Diyelim, O Zaman Siyaset Nedir?.....226
Morris Louis: Boş ve Dolu.....232
Çeviride Yitenler.....237
Leo Kenney ve Düşlemin Geometrisi.....240
Nesnesinin Arzusu.....248

Yanıtlar

En Sevdiğiniz Şeylerden Birini Anlatın.....253
Amerika Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?.....256
Yazarın Kaleminin Tutulması Ne Demektir? Hiç Başınıza Geldi mi?.....258
En Çok Hangi Kurgu Karakteriyle Kendinizi Özdeşleştirirsiniz?.....260
Yazar Yapıtını Toplumsal İlerleme İçin Bir Araç Olarak
Kullanmak Zorunda mıdır?.....262
Yaşadığınız Yerde Yaşamanızın Nedeni Nedir?.....264
İlk Doğa Maceranız Hangisiydi?.....271
Romanlarınızda Siyasi Fikirlerinizi Belli Eder misiniz?.....274
John Steinbeck'i Nasıl Değerlendirirsiniz?.....275
En Sevdiğiniz Arabayı Anlatın.....276
Tabiatta En Sevdiğiniz Yer Neresidir?.....278
Gittiğin Yerlerden Hediye Gönder Bize.....280
Metaforun İşlevi Nedir?.....282
Gerçekçi misiniz?.....284
Yaşamın Anlamı Nedir?.....286
Yazarın Notu.....288

Giriş

Saat akşamın altısı, belki bir iki dakika öncesi ya da sonrası. Güneşin dikkat yelpazesi gittikçe daralıyor. Onu insanmış gibi anlatma girişimini abartıp biraz daha ileri götürecek olursak, güneş sizi bir gün boyunca yeteri kadar gördü ve artık yeni seçeneklerin peşinde. Eski dondurma kalesi Judy Collins rotalarından sıkılan bulutlar da önceliklerini değiştirip güçlerini birleştiriyor, farklı tavırlar takınıyor. Belki de bu gece yağmura yakalanacaksınız. Hem de insanın içini üşüten bir yağmura. Belki de kar yağacak. Elbette, nerede bulunduğunuzu ya da mevsimin ne olduğunu bilemeyiz. Anlayabildiğimiz kadarıyla siz o garabet Kuzey Dakota'dasınız. Aylardan kasım.

Ama gayet iyi bildiğimiz bir şey varsa o da romancı Tom Robbins'in en son çıkan kitabını bulduğunuz. Ve biraz ukalalık

olsa da onu bu akşam okumaya niyetli olduğunuzu (bugün işyerindeyken okumaya başlayamazdınız) varsayıyoruz. O halde dışarıdaki havanın bozması işinize gelir. Olur da sağanak yağmur yağar, fırtına da patlarsa içeride olmanın zevki katlanarak artar; okuma keyfinize uyuşturucu etkisi de katılır.

İç mekânların iklimi ise başka bir mesele. Ciddi okumalar sosyal faaliyet sayılmadığından, ciddi okur ikide bir taciz edilir. Siz sarılıp sarmalanıp cinsellik yaşamak istediğinizde canı istemeyen, cesaret edemeyen ya da fırsat bulamayan aile üyeleri ya da arkadaşlar, o anda sizinle sayfanın arasına girmek için hiç tereddüt etmezler. Oysa okuma eylemi, tıpkı iki bedenin birbirine sarılmasında olduğu kadar özel ve yoğun bir eylemdir. Mahremiyetinizi koruyacak önlemler almanız gerekir.

Günlerden pazartesi. O halde büyük ihtimalle, kesintisiz üç saat bira reklamına ve televizyonda maç yayınına teslim olmak için sabırsızlanan erkek arkadaşınız ve onun en iyi dostu, kanepeye el koymuşlardır. İyi ya. Yatak odası size kaldı demektir.

Ya da cinsiyetleri değiştirelim (şart da değil hani), kız arkadaşınız âdet sancıları yüzünden yatakta, yaslanmaya bayıldığınız o küçük şeker karnına sıcak su torbası koymuş yatıyor; aldığı ilaçlar uykusunu getiriyor. Radyoda yumuşak bir rock müziği. Siz ise rahatlıyor ve gülümsemenizi bastırıyorsunuz. Kanepe tamamen size kalıyor.

Elbette, yalnız yaşıyorsanız hem yatak hem de kanepe emrinize amadedir. Yapmanız gereken tek şey kendinize bir köşe seçip üzerinize rahat bir şeyler geçirmek, ışığı ayarlamak ve telefonu fişten çekmektir.

Yo, bir şey daha var: Oturup okuyacağınız kitap bir Tom Robbins kitabı; özel bir takviye şart değilse de zihin termostatınızı ayarlamanızın size zararı olmaz. Öyle esaslı bir iş değil. Bakım onarım yapın da demiyorum. Hani derler ya, basit bir balans ayarı. Tamam, hafif bir cin-tonik, mesela E. M. Forster veya Virginia Woolf'la iyi gidebilir, koca bir bardak viski ise Faulkner'a uygun düşebilir ama Robbins, nasıl desek, daha *egzotik* bir yol arkadaşı ister.

Çaktırmadan, gayet rahat hareketlerle giysi dolabınıza doğru gidiyor, iç çamaşırlarınızın bulunduğu çekmeceyi açıyor, dibine sakladığınız Anaïs Nin şişesini (yeşil etiketli) çıkarıyorsunuz. Aman dikkat! Fazla koymayın. Doğum gününüzde neler olmuştu, unutmayın. Ayrıca, devrimden sonra Punto del Visionario'da onu bulmak neredeyse imkânsız hale geldi. Bu arada, belki daha duymamışsınızdır diye söylüyorum, şu anda devlet kontrolü altında satılan maddeler listesine de alınmış bulunuyor.

Pekâlâ. Sonunda hazırsınız. Ayaklarınızın altına bir destek koyuyorsunuz (okurken her zaman ayaklarımızın yukarıda olması gerek; hatta metroda ya da otobüste bile) ve kitabı elinize alıyor, ağırlığını, yeniliğini, kitabın *kitaplığını* yokluyorsunuz. Bir an için gözlerinizi kapatıyor, tanrıların içkisinden bir yudum alıyorsunuz (Tanrım! Vay canına! Şimdi anladım neden ï harfinin üzerinde iki nokta olduğunu!) ve Robbins gene neyin peşinde diye düşünüyorsunuz. Bu kez hangi uzak dağ yamaçlarında hangi tuhaf ışıklar dikkatini çekti acaba? Kimin kamp ateşinde ısıtıyor fikirlerini, imgelerini, edebi sanatını? Çingenelerin mi? Gerillaların mı? Kız izcilerin mi? Şamanların mı yoksa?

Duyguyu yakaladık, beklenti güzel bir noktaya tırmandı, hafif bir nefes alıp kitabı açıyorsunuz ve... Bu da nesi! Dur, dur bir dakika. Baksana şuna. Bu yeni bir Tom Robbins romanı değil, Robbins'in kitabı, tamam ama... Tekrar kitabın kapağına bakıyorsunuz. ...*Kısa Yazıları*... Zaten kapağa yazmışlar. Daha büyük yazsalar da olurdu ama aldatılmadığınız ortada. Bu sizin hatanız, daha dikkatli inceleyip alacaktınız. Bu size ders olsun; öğle saatlerinde bir koşu kitapçıya gidip kitap almak ha. *Geriye Uçan Yaban Ördekleri* kesinlikle bir roman değil.

Yüzünüz buruşuyor, sayfaları karıştırıyorsunuz. Hımmm. Yolculuk yazıları. Müstesna kişiler hakkında pasajlar. Bir iki kısa öykü. Şiirler. (Her nasılsa Robbins bunlara "şiir" diyor. Okulda olsa İngilizce hocanız bunu görünce başını iki yana sallar ve onu tamamen farklı bir şey olarak adlandırırdı.) Denemeler. Yanıtlar. Düşünceler. Asla filme çekilmeyeceğine bahse girebileceğiniz bir senaryo denemesi.

Hatta sanat eleştirilerinden bir iki örnek bile koymuş; belli ki bunu da sağ beynini kullanmayı tercih eden birinin ille de sol beyin faaliyetleri konusunda zayıf olması gerekmediğini göstermek için yapmış. Üstelik Robbins'in ressam Morris Louis analizi o kadar aklı başında ve o kadar serinkanlı bir entelektüelliğe sahip ki bu kitapta yer verdiği The Doors'a yazılan o hararetli, hayranlık dolu, bol bol edebiyat yaptığı o övgüyü aynı yılda (1967), aynı yazarın yazdığına inanmakta güçlük çekiyorsunuz. Bu tezat hem kafanızı karıştırıyor hem de merakınızı çekiyor.

Genç Tom, modern sanatın yapısökümünü yaptığı ve kafayı yiyen rockçulara övgüler düzdüğü sıralarda, mesleki konumunu bir daha geri dönmemek üzere değiştirmeye karar verdi: Kurduğu yeni dünya, bir tür "hayal-ettiğine-inan" dünyasıydı; bu dünyada, haber metinlerinde satır arasına gizlenmesi gereken Üslup kraldı, Paradoks ile Muamma ise diplomatik dokunulmazlığa sahipti. İlk romanını 1968 yılında yazmaya başladı ve hatırlanacaksa romanlarıyla hatırlanmak istediğini açıkça belirtti. Yine de her nedense, belki de yayınevinin isteği üzerine veya bakkalları etkilemek amacıyla romancı, yıllar içinde zaman zaman haberciliğin mürekkepli kısmına doğru çeşitli ataklarda bulundu. Kaynağını aklınızda tutarak, en azından sonuçları test etme isteği duymaz mıydınız? Peki ya o kısa öyküye ne demeli, hani "Ay Işığında Yastık Âlemi Sonatı" dediği öyküye?

Sıcacık, rahat ve yalnızsınız; üzerinizde rahat bir giysi. Üstelik Anaïs Nin (yeşil etiketli), bir Vegas komedyeninin salonda dolaşıp sizi eğlendirmesi gibi damarlarınızda dolaşıp kanınızı kaynatıyor. Bu, alışıldık değilse de mütevazı koleksiyonu biraz daha eşeleyip derinlerine girmezseniz, bu gece tek başınıza yapacak neyiniz kalıyor?

Buna cevap vermek zorunda değilsiniz.

Yolculuk Yazıları

Vajinalar Kanyonu

Bir gün yolunuz Vajinalar Kanyonu'ndan geçecekse, oraya nasıl gidileceğini sorarken dikkatli olmalısınız.

Demem o ki ortabatı Nevada'daki ahbaplar pek kabadır. Bu ahbaplarımızın ne kadar kaba olduğunu başlarında şapkalarıyla yemek yemelerinden anlarsınız.

Winnemucca ve Las Vegas arasında, çölün ortasında kaldığım dokuz gün boyunca bir tek erkek homo sapiens görmedim ki öğlen ve akşam öğününde kellesini örtmemiş olsun. Her seferinde pis bir siperlik ya da şapka, yakıcı güneş ışığına karşı koruyan gölgesini, dostumuzun erzakının üzerine düşürüyordu. Anladığım kadarıyla kahvaltılarını da *en chapeau* ediyorlar; ama hac yolcusu bendeniz daha *kendi* kahvaltısına oturur

oturmaz bir de bakıyor ki bu kaba ahbaplar, altını bulup köşeyi dönmek üzere çoktan yola koyulmuşlar bile.

Bir adamın beyni sürekli köşeyi dönme düşüncesiyle yanıp kavruluyorsa ve yemek zamanında bile bu düşüncelerini uzaklaştıramıyorsa, beyin makinesini soğutmak için belki de gerçekten sürekli kafasını örtecek bir şeye ihtiyacı vardır. Öte yandan bu insanlar Amerika'nın en büyük nükleer test merkezine, sinir gazı depolarına, bir sürü gizemli askeri havaalanına ve devletimizin çok sayıda nahoş toksinlere dair sırlarının saklandığı yerlere nispeten yakın yaşadıklarından, bu kaba ahbaplarımızın, saçlarının karanlıkta tel tel oluvermesini önlemeye çalıştıkları da düşünülebilir. Ben ortabatı Nevada'da yaşasaydım eldivenlerimle, karantina kıyafetimle yemek yerdim.

Doğal olarak insan, bu Nevadalı erkekler uyurken de mi şapkalarını çıkarmazlar diye sormaktan kendini alamıyor. Daha doğrusu, bu adamlar karılarıyla, kız arkadaşlarıyla ve yüzde yüz yasal fahişelerle de mi şapkaları başlarındayken yatar? Nevadalı bir kadından bu konuda görüş almak istedim ama bir türlü kandıramadım. Yine de Vajinalar Kanyonu'nda bir şey var ki bana bu soruya evet dedirtiyor. Buna daha sonra geleceğim.

Konumuza dönelim. Üzerinde bira ya da ağır iş makinesi markaları yazan beysbol şapkalarının ve o hakiki Stetson taklitlerinin altında, kaba bir akşamdan kalma süreci ve kaba fikirler geçmektedir. Bir madencinin, sığır çobanının, petrol araştırmacısının, kumarbazın, Stealth pilotunun, inşaatlarda amelelik yapan birinin ya da toza toprağa bulanmış bir haydudun yanına öylece gidip de onun, çabucak kazanıvereceği kalın papel desteleri ve öteki kuvvetler (çevreci yasalar, toplumsal değişim, hileli zar vesaire) ile ilgili düşüncelerini bölemezsiniz; kafasındaki örtüyü kimse için kaldırmayan böyle bir adamın yanına öylece gidip de:

"Bayım, acaba Vajinalar Kanyonu'na nasıl gidebilirim?" diye soramazsınız.

Okurlar arasında Vajinalar Kanyonu'na gitmeyi düşünenler varsa (ne de olsa Amerika'da günümüze kalan bir iki kutsal beldeden biri de burasıdır), yollarını kendi başlarına bulmak zorundalar. Bir bara ya da benzin istasyonuna (ortabatı Nevada'da ikisi aynı şeydir ve hepsinde de kollu makineler vardır) girip de oraya nasıl gidileceğini soracak olursanız, alacağınız en iyi karşılık, adamın birinin göz kırpması ve Bobbie'nin Cottontail Çiftliği'ndeki pembe kapıları ya da en yakındaki genelevi göstermesi olacaktır.

Adamın soruyu yanlış anlaması ve/veya hakaret edildiğini düşünmesi gibi bir ihtimal yoktur. Bizim ahbaplar başkalarının neyi neden yaptığını sorgulamazlar. Bu nedenle, o tuhaf arkeolog dışında, kimseyi yabancılamazlar. Sayıları her gün artan Nevada ahalisi, şapkalarını düzeltir, birkaç aspirin yutar ve kamyonlarına atladıkları gibi köşe dönmeye giderler. Bunu yaparken Vajinalar Kanyonu'ndan geçmeleri gerektiğini pek akıllarına getirip de kaygılanmazlar.

Sizin bu hacı ise burayı, Büyük Havza çöllerinin orasında burasında dolaşıp kamp yapan Salt Lake City'li bir ressamdan öğrendi. Adam bana oldukça açık bir harita çizdi ama iyi niyetli bir insan olduğum için detaylarını anlatmayacağım. Bunu paylaşmak istemeyişimin sebebi bencillik ya da seçicilik değil, kanyonun bazı yönlerinin oldukça hassas ve korunmaya muhtaç olduğuna inanıyor olmamdır.

Kalabalıkların oraya akın edip de kanyonun önünde diz çökmeye kalkma ihtimalinden kaygılandığım da yok. Kanyon epey uzakta. Mevsimine göre yakıcı güneş, kamçılarcasına esen rüzgâr ya da kör edercesine yağan tipi yüzünden tedirgin edici bir yer. Ve yalnızca karayolundan ulaşılabiliyor ama arabası için her ay taksit ödeyen birinin asla girmeyeceği yollardan. Yine de işte bir "çekim merkezi" daha diyebilecekleri bir yer arayacak kadar boş zaman ve enerjiye sahip new-age'çilerden ve egzotik bir hatıra peşinde olan meraklılardan burada çok var. Kırk yılda bir azıcık hürmetli davranırsam affedilebilirim sanıyorum.

Bütün bunların yanı sıra, içinde bir zorluk, bir muamma yoksa ne biçim bir hac yolculuğu bu demezler mi? Arayış içinde olmak ayinin bir parçasıdır. Görünen ve görünmeyen dünyaların arayüzünde kendimize yol çizmek için –ki bütün hacıların amacı da budur herhalde– hedefe olduğu kadar arayışa da sıkı sıkı sarılmalıyız. Anlamın yüreğine (ya da vajinasına) yaptığımız yolculuk, herhangi bir açıdan, alışveriş merkezine son gidişimizi andırıyorsa, bir yerlerde yanlış yapıyoruz demektir.

Şu kadarını ifşa edebilirim: Vajinalar Kanyonu'na ulaşabilmek için seyyahınız, En Issız Amerikan Yolu kartpostalları ve broşürlerindeki yollara benzeyen ya da hüzünlü şarkılar çalan bir gitarın teli misali uzayıp giden 50 numaralı karayolunda epey ilerlemek zorunda kaldı. Bir sürü vajinaya yalnızca destansı sayılabilecek bir yalnızlık aracılığıyla ulaşabileceğimizin maalesef çok doğru olduğu gerçeği de bazı okurlara ilginç gelebilir.

Benim bu hac yolculuğumun fiziksel başlangıcı, Seattle kent merkezidir. Seattle kent merkezi, hani derler ya, benim uğrak yerimdir ama son yıllarda o yuva atmosferini biraz yitirmiştir. Reagan'cı ekonominin bir yan etkisi de gökdelen deliliği olmuştur. Kârlı vergi indirimlerinin avantajından faydalanan kent plancıları, pek de gerekmeyen ofis kuleleriyle kent merkezini vudu iğneleri batırmışa çevirdiler. Üstelik, Seattle kent merkezinde gereksiz yere yapılan bu binaların çoğu her nedense bej renklidir. Seattle'lılar beja vu'dan yakınırlar; yani bu rengi sanki daha önce görmüş gibi hissedip durmaktan.

Her neyse, işte masörümle araba değiş tokuşumuz da Seattle'da, dört bir yandan bej binalarla kuşatılmış bir otoparkta gerçekleşti. O, benim üstü açık, özel yapım ama bir sürü muhteşem özelliği olmasına rağmen uzun yolda konforlu ol-

mayan hız makinem Camaro Z-28'i aldı, ben de onun büyük ve yeni Mercedes'ini.

Olur da okurlarımdan biri Nevada'ya arabayla gitmek isterse, bunun bir akşam gezisinden daha uzun bir yolculuk olduğunu düşünerek masörüyle arabasını takas etsin derim. Masörlerin arabaları ne sizinkine benzer ne de benimkine. Onlarınki seyyar masaj salonu gibidir. Terapi koltukları alanında en son çıkan yeniliklerle, bel minderiyle, omurga düzleştirici koltuk başlıklarıyla donatılmıştır. O arabaya binmek teknolojik bir kaplıcaya girmek gibidir. O arabada sürücü aynı anda hem bel omurlarını yerine oturtabilir hem de sürat cezası alabilir.

Çay yeşili Mercedes'te o kadar rahattım ki masörümün Camaro'nun lastiklerinden çeyrek santimlik kauçuk yakarak kalkış yaptığını duyduğumda bile başımı çevirmedim. Bir açıdan bakınca, *Trading Places* [*Takas*] filmini anımsatıyor. O hünerli doktor bir anda gazladığı gibi Washington Üniversitesi'ne kız tavlamaya giderken ben yüzümde huzurlu, masör gülümsememle bej labirente dalarak önce Alexa'nın, sonra da Jon'un evinin önünde frene bastım.

Üçümüz yani Alexa, Jon ve sizin bu seyyah, kırsal beldelerde ve yalpalatan düzlüklerinde, doktorun o klinik düşler teknesini sırayla günlerce test ettik. Islah edilmiş Columbia'yı geçer geçmez, uçsuz bucaksız doğu Oregon'u bir uçtan diğerine katederek rutubetli bölgeden kurak bölgeye, sebze bölgesinden et bölgesine, fiberglas duş tekneleri bölgesinden metal duş tekneleri bölgesine sonra da insan budalalıklarından izler taşımayan ve hepsi de önüne geçilemez bir görkeme sahip olmalarının yanı sıra sonsuz gibi görünen bir ekosistem çeşitliliğinin içine doğru süzülmeye başladık.

Tepelerin bazıları piramit şeklindeydi, bazılarıysa Brunhilde'nin korsesine sokuşturduğu şeylere benziyordu. Bunların bir tanesi o kadar canlı patlıcan moru rengindeydi ki bir an göz farları madeninin ana damarını bulduğumuzu san-

dık. Kraterler ve çukurlar, alkali göller ve kum tepeleri, geçitler ve boğazlar, fosil yatakları, toz hortumları ve belki de balayındaki masal cücelerinin gezi tekneleri olan kocaman, kırpık kırpık ve yalnız tepeler gördük. Kendilerini dinleyecek herkese içini dökmeye hazır, çenesi düşük minik dereleri izledik; genç dişi antilobu görünce direksiyon kırdık, yabani tavşanları iki boyuta indirgedik; mutlu köpeklere ve otlamaya çıkmış öküzlere korna çaldık; artık hiçbir tabak koleksiyonuna resmi yapılmayacak eksik kanatlı yel değirmenlerinin ve kiliselerin fotoğraflarını çektik; sinüslerimizden hırıltılı sesler çıkarana dek adaçaylarını içimize çektik; canı sıkkın silahlı ergenler ve büyükbaş sürüleri güderken biraları çekip yolda Samanyolu galaksisine dönmemiş tek bir tabela bırakmayan teröristler hakkında ukala yorumlar yaptık.

Vajinalar Kanyonu'nun vahşi Batı Amerika'nın tam göbeğinde olması hoşuma gitmişti. Silahlı çatışmaların ve toprak kapışmalarının, katliamların ve altına hücumların, pusu kurmaların ve at kamçılamanın, misyonların, barların, çizmeleri ayaklarında ölen silahşorların mezarlarının yer aldığı Eski Batı'da, dişi anatomisinin en mahrem özelliğinin etkili bir söz sanatıyla ve manevi bir coşkuyla anılması ne muhteşem bir şey.

Custer'ın süvarilerinin bir dağ sırtında saf saf at koştururken ansızın (hiiih!) pembe, ıslak, yumuşak başlı, minik kıvırcıklarla kaplı bir vajinayla yüz yüze geldiklerini bir düşünsenize. Bir cumartesi matinesi hayal edin: Roy Rogers, Vajinalar Kanyonu'nda.

Benim hac seyahatim, zihinsel ve duygusal anlamda, yirmili yaşlarımın sonunda ya da otuzlu yaşlarımın başında, kadınların genital organlarının gerçekten de ilahi olduğunu ilk fark ettiğimde başladı. Şarkta, özellikle Tibet ve Hindistan'daki din sistemlerinde, bu fikir antik çağın karanlık dönemlerinden bu yana geçerlidir; nitekim Avrupa'daki yirmi bin yıl öncesinden, Yontma Taş Devri'nden kalma mağaralarda da Himalayalarda-

ki Tantrizm tarikatlarındaki kadar hürmet edilen kadın üreme organının simgeleri görülebilir.

Tantra tarikatı üyelerinin, dünyayı ve zamanı oluşturan organ olması hasebiyle vulvaya taptıklarını okuduğumda, benim de kafamda bir şimşek çaktı. O günden bu yana, Amerikan tantrasının peşindeyim; bir diğer deyişle, kaynağını Yaratıcı Tanrıça'dan alan, dişi cinselliğinin içindeki o derinliği anlatan Amerikan imgelerini arıyorum.

Dikkatimi çeken örnekler arasında, Bonnie Parker ve Clyde Barrow kodesten kaçarken Bonnie'nin sırf polislerle dalga geçmek için arkasında bıraktığı çiklet renkli iç çamaşırı var. Gördüğünüz gibi Amerikan tantrasının Asya tantrasından farklı olması gerektiğine inanmış bulunuyorum; ne de olsa aslen şeker gibi gangsterler olan biz Amerikalılar, dindar Asyalılardan farklıyız. Modern bakış açısından da bunun doğru olduğuna inanıyorum; fakat Vajinalar Kanyonu'nu öğrenene dek Amerikan yerlilerinin tantraya yaptığı katkılara pek dikkat etmemiştim.

Bonnie'in iç çamaşırı gibi (Bonnie o çamaşırı 1934 yılında Kansas'ta küçük bir kasabadaki kelepir dükkânından almıştı) görünüşte zındık ikonlar üzerinde kafa yorup ilham aldıktan sonra, bu kıtada tantraya en esaslı hürmetin gösterileceği yerin ortabatı Nevada'da olduğunu keşfetmek, beni hiç mi hiç şaşırtmadı. Bir nebze kuşkum vardı, o da Yaratıcı Tanrıça'nın aynı zamanda Yokedici Tanrıça olduğunu hatırlayınca kayboluverdi.

Eğer bir şey, onunla ne yapacağımızı şaşırtacak kadar tehlikeli ve ölümcül, çirkin ve netameli ise onu hemen Nevada'ya çakarız. Bu eyaletin her yanı tam korumalı yasak arazilerle, ileri teknoloji ürünü her türlü zehrin saklandığı "Tehlikeli Bölge"lerle bezelidir. Nevada'da pofuduk küçük bir bulut ansı-

zın bir koyun sürüsünü öldürebilir. Ve Nevada bombaların yuva edindiği bir yerdir.

Askerlerin, sığır çobanlarının ve madencilerin fahişeler olmadan bir şey beceremeyeceğine inanan devlet tarafından yapılan genelevler, evet, genelevler bile birer çöp boşaltma alanıdır. Kumarhanelere gelince, oralar da paraların çöp gibi boşaltıldığı yerlerdir. En azından sizin hacının tecrübeleri bu yöndedir.

Çöplerimizi Nevada'ya boşaltıyoruz; çünkü Nevada'ya son derece işe yaramaz ve bomboş bir yer olarak bakıyoruz; çünkü orada Gertrude Stein'ın Oakland'da bulduğundan daha az şey olduğuna inanıyoruz. Ama elbette bu bir yanılgı. Televizyonda *Disney'in Harika Dünyası*'nı kaçırmayan kanepe tembeli izleyicilerin hepsi de çölün ne zenginliklerle dolu olduğunu bilir.

Diğer eyaletlerle karşılaştırıldığında Nevada'da fazla *insan* yoktur ama buradakilerin yaşam tarzları göz önüne alındığında, en büyük kalabalığın barlarda bulunduğu, barların da yirmi dört saat açık olduğu (bu kaba ahbaplarımız, âdetleri gereği, hani olur da köşeyi dönerlerse kutlama yapabilmek için, köşeyi dönemezlerse de bunu unutabilmek için sarhoş olmak istediklerinden barlar yirmi dört saat açıktır), o barlarda hep "Vietnam'da kazanırdık ama bırakmadılar" muhabbetinin edildiği, ortalama bir Nevadalının normalden iki kat büyük bir mobil evde ve tek bir çim tanesi bile olmayan bahçesinde ay yüzeyi kadar kocaman bir uydu çanağıyla yaşadığı, halkın çoğunluğunun köşeyi döner dönmez buradan topuklayıp gitmeyi düşündüğü ve son olarak da Şapkasız Adamlar adlı rock grubunun Nevada'da en çok dinlenen 40 şarkı listesine alınmasının yasaklandığı düşünüldüğünde, bu kırsal bölgede etrafa saldırıp küçük yaratıkları öldüren fazla vatandaş olmamasının bir şans olduğu da muhakkak.

Nevada'nın asıl sorunu ise kendisini Alaska sanması. Nevada, kendisinin serhat boyunda olduğuna inanır; oysa sınır uçları dediğimiz yerler Anchorage'ı da geçip çoktan Jüpiter'in öte

tarafına kaymıştır. Ama buna aldırmayarak yürekliliğe ve içki âlemlerine duyduğu sevgi ve bonanza özlemiyle Nevada, serhat bölgesi zihniyetiyle bütünleşmiştir. Alexa, Jon ve ben, halkının çoğu kaçık, ekserisi maganda (Nevada'nın eyalet marşı abartılı bir geğirmedir) olsa da kentleşmiş Amerika'nın bağırsaklarına hitap eden o soylulaştırma faaliyetleriyle karşılaştırıldığında bu çakma Kit Carsonizmlerin daha sahici göründüklerine karar verdik.

Örneğin, *Tonopah Times-Bonanza* ve *Goldfield News* gazetelerinde yakın zamanlarda baltayla bir değil iki cinayetin işlendiğini okumak, insana tuhaf bir rahatlama duygusu veriyordu. Buralara kıyasla daha şık ve sosyetik kent ve kasabalarımızda ise katiller kurbanlarına artık baltalarla girişmiyorlar. Onun yerine suşi bıçakları kullanıyorlar. Ya da kurbanlarının burun deliklerine tıka basa baby bok choy denen Çin lahanalarını tıkıştırıyorlar.

Aslında, bu seyahat bitmeden önce, benim de bir ya da iki bok choy'a itirazım olmazdı. California'dan gönderilen göbek marulun dışında, ortabatı Nevada'da tek taze sebze bulamazsınız. Nevada'nın eyalet maskotu, kızarmış piliç bifteğidir; o pilicin et suyu boca edilmiş kanatlarının (gerçekten de lezzetlidir) var gücüyle çırpınması kadar serhatçılık alevlerini körükleyen bir şey daha yoktur. Brüksel lahanasıyla beslenen bir organizma, yollardaki tabelalara ateş etmeye ya da bomba arazileriyle ve plütonyum boşaltma sahalarıyla yaşam alanını paylaşmaya, dövülmüş et yiyen organizmalar kadar yatkın olamaz.

Her ne olursa olsun, Yokedici Tanrıça, Nevada'da dans ediyor, sivri dişlerinden et suyu damlıyor, boynuna asılı kafatası kolyesi çöl güneşiyle pırıldıyor. Tantrada bu tanrıça, iyi olan ikizi ne kadar seviliyorsa o kadar sevilir. Sizin hacı da yavaş yavaş bu kara dansözü sevmeyi öğrendi. Ama onu kandırıp, insanların açgözlülüğünün ve korkularının yarattığı kalleş ucuzluklara karşı kendi doğal güzelliklerini koruma mücadelesi veren Nevada'ya getiren, madalyonun öbür yüzündeki İyi

Cadı olmuştu. Vajinalar Kanyonu'nda elbette Yaratıcılık Tanrıçası'nın hükmü geçerdi.

Gelgelelim, nihayet kanyona yaklaştığımız o mayıs ikindisinde sahneyi yönetmek üzere ortaya çıkansa Bayan Yokedici olmuştu. Rüzgâr saatte 120 kilometre hızla esiyor ve masör Mercedes'imiz, hızla ön camını kaplayan her kum ve kar yığınıyla sırt ağrısından inler gibi sesler çıkarıyordu. Görüş mesafesi o kadar azdı ki Alexa'dan arabayı kullanmasını istedik. Yirmi beş yaşındaki Alexa'nın direksiyon tecrübesi, Jon ya da benimkinden çok daha azdı ama bunu ondan istememizin birinci nedeni kadın olması, ikincisi de doğal bir yeteneği yani psişik güçleri olmasıydı. Nasılsa bu bahar fırtınasının, kutsal yonilerin* Alexa'nın radarına girmesine engel olamayacağına hükmetmiştik.

Alexa ona gösterdiğimiz güvenin karşılığı olarak anayoldan çıkıp, adaçayı fundalıklarının bizonlar için tasarlanan tenis kortundaki çizgilere benzediği bir düzlüğe uzanan daha da ıssız, asfaltlanmamış, tek şeritli bir yola saptı. Otuz kilometre boyunca bu patikayı takip ettik ama yol bizi hiçbir yere götürmüyor gibiydi. Mercedes, karnına küçük çakıl taşları yedikçe ve çalı dalları o kıymetli Prusya boyasını çizdikçe otoban özlemiyle haykırıyor, "Die Stadt! Wo ist die Stadt?" diye bağırıyordu. Buraya hiçliğin ortası deseniz yeriydi; hele de Manhattan'ın her yerin merkezi olduğuna inanan tiplerdenseniz.

Zar zor da olsa, kar ve tozla kaplı camlardan, alçak bir dağlık bölgenin eteklerine girdiğimizi görebiliyorduk. "Haritaya göre, sadece bir kasık tüyü mesafedeyiz" dedim ve bir dakika sonra Alexa arabayı durdurdu. İyi de, bu çevrede kutsal bir yer varsa pek de kendini belli ediyor sayılmazdı. Boşluğun uçsuz bucaksızlığından başka bir şey görebildiğimiz yoktu. Sessizlik o kadar derindi ki fırtına bile ayağına mokasen geçirmiş gibiydi. Kapıları açtığımızda ise içerisi adaçayı kokusuyla doldu.

* Yaşamın kaynağı ya da kökeni anlamına gelen Sanskritçe bir kelime. Aynı zamanda vulva için de kullanılır. (y.h.n.)

Sanki ABD'deki tüm büyükanneler aynı anda hindi dolduruyor gibiydi.

Biz bir süre daha karamsar adımlarla bu paskalyamsı ortamın içinde tökezleye tökezleye ilerledik. Bir de ne görelim: İşte oradaydı! Yanılmamız imkânsızdı. Ayrıntıları seçemiyorduk ama bu arazi öylesine dolu bir yerdi ki aurasını hissedebiliyordunuz. Üçümüz bilmiş bakışlarla birbirimizi süzdük, sonra da topukladığımız gibi öne fırladık. Ve istemediğin kadar vulva etrafımızı iyice sarana dek yavaşlamadık.

Önümdeki numunelerden birinin gözlerinin içine dimdik bakarak sordum: "Siz Doktor Vajina olmalısınız, yanılmıyorum değil mi?"

Buranın zararsız bir adı vardı: Kuzey Kanyonu. İki yüz metreden kısa daracık bir yerdi. Kanyonun tamamı basbayağı vajina şeklindeydi ve sonu da beyaz alkaliden kürek biçimli, hafif çukur bir zeminle bitiyordu ki bazıları bunu *uterus* ya da *dölyatağı* olarak yorumlayabilirdi.

Jon'un pusulasına göre Kuzey Kanyonu tam olarak doğu-batı ekseninde yer alıyordu. Giriş doğu ucundaydı ve en dar yeri de orasıydı. Güneşle bir bağlantısı olduğu da anlaşılıyordu. Güneş her sabah doğduğunda, o doğal geçitten geçerek "dölyatağı" boyunca ilerliyordu. Volkanik küllerden örülü duvarları ise turuncumsu, kırmızımsı, sarımsı bronzluğuyla sanki güneşin paleti gibiydi.

Kanyonun girişindeki birbirine bakan duvarlar, mağara resimleriyle kaplıydı. Hayır, kaplı olduğunu söyleyerek haksızlık ediyoruz aslında. Duvarlar, bu petrogliflerle adeta şarkı söylüyordu.

Petroglif; taşları yontarak, kazıyarak, deşerek yapılan bir çizim türüdür. Kuzey Kanyonu'nda olduğu gibi deşilerek ortaya çıkarılan kayalar, genellikle dış yüzeylerden daha açık renkli-

dir; dış yüzey binlerce yıllık oksitleşme yüzünden küflenmiştir. Bu da desende mükemmel bir kontrast yaratır; ama yüzyıllar geçtikçe o üzeri açık kayalar da giderek kararır.

ABD'nin batısında sayısız petroglif örneği bulunur. Bunlardan bazıları ayinsel amaçlarla, bazıları anımsatma amacıyla, bazıları totemler için (klan simgeleri) yapılmıştır; bazıları ise sırf zevk için yapılmış karalamalardır. Çizimlerin çoğu oyunlarla ilgilidir; çünkü onları yontan sanatçılar, avcı-toplayıcıydı ve bu çizimler de insan figürü olabilirdi de olmayabilirdi de. Ayrıca son derece anlamlı petroglifler ve bütünüyle soyut örnekler de vardır.

Kuzey Kanyonu'nun girişindeki kaya levhalarda da eğrilerden oluşan soyutlamalardan birazcık mevcut. Büyük Havza kaya resimlerine özgü gizemli noktalı desenler de buna dâhil. Büyütülmüş kuş ayağı izlerini bolca görürsünüz, herhalde Kuş Klanı'na ait simgelerdir bunlar. Bir de Avrupa tarzı bir evden ve bir madencinin odun kömürü mangalından kalıntılar da var; demek ki yerliler on dokuzuncu yüzyılda bile hâlâ kayaları yontuyordu. Yine de Kuzey Kanyonu'nun en baskın motifi, açık ara ile o stilize vajinadır.

Vajina kabartmaları Batı kayalıklarında çok ender rastlanan bir şey olmasa da hiçbir yerde burada olduğu kadar net ve ayrıntılı değildir. Hickison Tepesi'nde, yaşlı bir şamanın mağarasında tek başına duran inanılmaz güzellikte bir yoni vardır ama Kuzey Kanyonu bir başka! Ah, o Kuzey Kanyonu, dişi üreme organı festivali, bir dudak vitrini, bir vulva şenliği ve bizim topraklarımızdaki tantranın kuşku götürmez kaynağı...

Roma bir günde inşa edilmedi derler ya, biz de bir özlü söz edecek olursak, bu vajina sergisi de bir günde yapılmadı diyebiliriz. Aşınmış, üzerine katmanlar binmiş, başka tabakaları taşımış bu resimler çok uzun yıllardan bu yana çizilmekte. Bölgedeki insan yerleşimi on bin yıl öncesine dek uzanıyor. Volkanik küller ise bu kadar uzun bir süre resim saklayamayacak kadar yumuşak; ama Kuzey Kanyonu'ndan geçerken kafa

sallamaktan öte bir şeyler yapan arkeologlardan biri, bu bölgede yaklaşık beş yüz yıldır iyi durumda bir vulvanın korunduğu tahminini yürütmüştü.

Bunda Paiute yerlilerinin de parmağı olabilir ama Kuzey Kanyonu duvarlarının, karmaşıklığı yeterince anlaşılamamış yarı göçebe bir uygarlık olan Şoşonilerin işi olduğu yapılan en iyi tahmindir. Ama asıl mesele şu: Neden? Nevada çölünün ortasındaki bu güneş geçidini neden çeşit çeşit yapay vulvalarla bezemişler? Belki de Kuzey Kanyonu, Şoşoni çiftlerinin döllenmeyi sağlama almak için gelip kaldığı bir üreme moteliydi. Belki de burada reşit olan gençlere ayinler yapılıyordu. Belki de –sizin hacının en tuttuğu teori de budur– burası Şoşonilerin yaratıda devamlılığın kaynağı olduğuna inandıkları dirililiğin özüne hürmetlerini sundukları yerdi. Dişiliğin özü yani Yeryüzü ananın kendisi; geyiklerin anası, alabalıkların anası, çim tohumlarının anası, soğancıkların, köklerin, üzerinde yürüdükleri yerin ve onları koruyan sarp kayaların anası. Öte yandan belki de Kuzey Kanyonu sırf cinsellikten ibaret bir şeyin yansımasıdır; abaza bireylerin taşın dayanıklılık özelliğinden yararlanarak oyduğu şehveti gösteriyordur.

Bazı heteroseksüel erkeklerin gerçek ya da yorumlanmış vulvalara bakarken beyinlerinde cinsel arzu ile ilgili hiçbir sinir hücresinin harekete geçmediği de söylenir ama şimdi dürüst olalım, bu erkeklere güvenebilir misiniz? Kızınızın bunlardan biriyle evlenmesini ister miydiniz?

Her neyse, Kuzey Kanyonu'ndaki vajinaların çoğu, hedef tahtasının ortasındaki isabet noktasını gösteren ve sopalarla "dürtülüp rahatsız edilen" deliklerle doludur. Bu sopaların penis yerine kullanıldığını varsayarsak, burada birleştirici bir sihir yapıldığına da kesin gözüyle bakabiliriz. Bu mekânın enerjisi apaçık erotik bir enerjidir ve aynı zamanda son derece manevidir. Anlaşılan Şoşoniler bunda bir çelişki görmüyorlardı.

Üçümüz uçuşan beyaz kar tanelerinin arasında payımıza düşen kumtaşı istihkakımızı yiyerek, rüzgârın bütün eklemle-

rimizi morartmasına izin verip biraz cinsel, biraz da dini duygularla dolu ve gülmekle ağlamak arasında bir halde, artık gereken tek şeyin buhar banyosu olduğu dışında hiçbir şey hissedemez hale gelene dek orada dikildik. En yakın konaklama mekânı yüz elli kilometre ötede olduğu için hemen yola çıktık. Bu ilginç kanyonu yakından inceleme işini daha konuksever bir güne bıraktık.

O akşam Tonopah'nın Bıçağı Oteli'nin yemek salonundaydık ve kızarmış piliç biftekleri vejetaryen Alexa'nın, göbek marullu salata tabağı ise tam bir etobur olan Jon'un önüne bırakıldı. Yaşı geçkince garson kadın bu yanlışlığa gülümsedi ve benekli açık sarı giysisinin yakalarını çekiştirerek, "Ama doğru masaya geldi, bu sayılmaz mı?" diye sordu. Sayılmazdı aslında; çünkü sizin hacının sipariş ettiği sıcak hindili sandviç (o adaçayı fundalıklarından sonra açlıktan ölmek üzereydim), salonun öbür yanında başka bir masaya götürülmüş ve kafası şapkalı bir adam tarafından hapır hupur yeniyordu.

Garsonumuz bu karışıklığı düzeltmek için uğraşırken ışıklar söndü. Sonra yine yandı. Bir söndü, bir yandı. Bir daha söndü. En az dört kere. "Bu hep olur" dedi garson. "Merak etmeyin. Rüzgâr yüzünden teller birbirine çarpınca hep böyle oluyor."

Jon bu açıklamayı pek mantıklı bulmadı ama kendimin diyebileceğim bir hindili sandviç özlemiyle yanıp tutuştuğum sırada aklıma ortabatı Nevada ile ilgili çok hoş bir metafor geldi: rüzgârda birbirine çarpan iki elektrik teli. Çölün ortasında, şimdiki zaman geçmiş zamanla çarpışıyor, kalkınma doğayla çarpışıyor, bastırılmışlık tutkularla çarpışıyor, gerçekler düşlerle, eriller dişillerle, Yokedici Tanrıça Yaratıcı Tanrıça'yla, Atom Denemeleri Arazileri Vajinalar Kanyonu ile çarpışıyor.

Uğultulu, fırtınalı iki gün boyunca oteldeki kovuğumuzdan çıkmadan kollu makinelerin silindirinde meyveleri yan yana getirmeye çalıştık, çöp kutusu kapaklarının, kurşun kaplı pencerelerin önünden UFO'lar gibi geçip gitmelerini izledik. Üçüncü gün rüzgâr dindi ve sıcaklık kırk dereceye çıktı. Arabayı tekrar Kuzey Kanyonu'na doğru sürerken bu kez hava, bizim o garson kadının kepi kadar maviydi. Toprak ise ipeksi bir asudelik içinde uzanıyordu. Kanyonun içindeki huzur katsayısı üçe katlanmıştı. Burası bir sığınak, bir barınak, hak etmeyenlerin bile güvende olabileceği bir mekândı. Bu küçük ve hoş kanyon o denli güçlüydü ki vektörleri sayesinde adeta herkesin ruhu metafizik bir tuzlu suya girmişçesine suyun yüzeyine yükseliyor, duruluyordu.

Demek ki Şoşoniler buraya boşuna yerleşmemişti. Pratik bir açıdan bakıldığında, dik kayalıklarıyla ve "dölyatağı" tarafındaki pınarıyla burası hem korunaklı hem de suyu bol olan bir yerdi. Bir de güneşle hizalanması meselesi vardı. Bu özellikleri oradaki büyüyü açıklamaya yetmiyorsa da burada vajinal duvar kâğıdıyla kaplanarak pekiştirilmiş gizemli bir varlığı hissedebiliyordunuz.

Bu büyük gizemi çözme yeteneğine sahip olmayan bizler, içi boş organlarla dolu bu özel mezhepte gezinip uzanmakla yetindik. Onların arasındayken adeta denizin kokusunu duyuyor, neşeli tuzlu ıslaklıklarını yanaklarımda hissediyordum. Vajinalar da yunuslar gibi ebedi bir koku salar; hepimizin sallandığı o beşikler kadar sevgi dolu ve duygulu bir gülüşleri vardır. Bu bataklık, çölde bile kurumaz hatta bu ılık sazlıkların cennetin topografyası olduğunu düşündürecek kadar davetkâr bir ışıltıyla parıldar.

O gün sonradan kanyonun orta bölümünü incelerken cennet bataklığının ta kendisi olabilecek bir yere rastladık. Güney duvarının üzerinde (bunu daha önce nasıl kaçırmıştık, inanamadım) yonilerin kraliçesi duruyordu. Beş metre yüksekliğinde (diğer vulva şekilleri en fazla yirmi santim kadardı),

yuvarlak, karanlık bir vulvaydı bu ve dikey yarığı ile tuzlu şarkısını aya kadar gönderecek bir enerjiye sahipti. Gerçekten de vajinaların büyükannesi, büyükbüyükannesi, yontma araçlarıyla bezeli olsa da belli ki doğal bir oluşumdu.

Bu jeolojik yoninin tüm o duvar resimlerine ilham vermiş olabileceğini konuştuk aramızda. Burası kendi içinde bir yaşam taşıyordu; öyle bir yaşam ki kendi kendini yeniliyor, tarihin dışına taşıyordu. Bir bomba nasıl içinde ölüm taşıyorsa burası da yaşam taşıyordu. Bir zamanlar kendilerini, çıkış noktaları olan ete ve yolculuklarının sona ereceği yeryüzüne bağlayan bu tanrıça boyutlarındaki yarık, Şoşonileri hayretler içinde bırakmış olmalıydı.

Jon elinde kamerası ve çizim tahtası, Alexa tarot kartları, sizin hacı ise buradaki girintilerin bir kataloğuyla Kuzey Kanyonu'ndan ayrılırken hepimiz, modern toplumlarda bunun eşinin benzerinin olmadığı ve bu yüzden bir mahrumiyet yaşadığımız gibi derin bir izlenim edinmiştik. Hatta tabiattan ve atalarımızın çok yakından tanıyıp da adını koyamadıkları o güçlerin yanından ayrılırken, tıpkı bir uzvun vücuttan koparılmasında olduğu gibi, son derece önemli bir şeyi yitirmekte olduğumuzu hissettik. Amerikan tantramızı oyabileceğimiz ve hormonlarımızı yıldızlara bağlayabileceğimiz bir Vajinalar Kanyonu olmazsa, hepimiz psikolojik olarak felçli kalabilirdik.

Günün sonuna doğru, tıpkı bizden önce Şoşonilerin yaptığı gibi kanyonun batı ucuna günbatımını izlemeye gittik. Mavi dağ kuşları ardıç çalılarının arasında şakıyor, kertenkeleler kuyruklarıyla kumun üzerine aşk mektupları yazıyor ve ben, Arabistanlı Lawrence'ın, "Çölü seviyorum, o kadar temiz ki" sözünü düşünüyordum. O sırada maalesef pek taze bir antilop pisliğine basmışım. Ayakkabımı temizlerken başımı bir yamaca doğru çevirince yan tarafta tuhaf bir şekilde işaretlenmiş iri bir kaya parçası fark ettim.

İyice bakınca bu kayanın buraların en eski vajina oymaları ile süslü olduğunu gördüm. Hem daha fazla aşınmıştı hem de girişteki stilize öbeklerden daha doğal duruyordu. Ama asıl dikkatimi çeken o değildi. Yalnızca bu kaya, evet hepsinin içinde yalnızca bu, beyaz adamlar tarafından oyulmuştu.

Taşın üzerinde İngilizce sözcükler yazılıydı. Pek okunmuyordu ama kararmış renginden ve harflerin uzatma çizgilerinden bu yazının ilk yerleşimciler tarafından, belki de yüzyılın başında yazılmış olduğu anlaşılıyordu. Bir de kayaya bir şekil çizilmişti: beyaz bir insan. Bir erkek. Ve nasıl, bilin bakalım.

Bu beyaz herif kocaman, kütük gibi bir ereksiyonla kendini eğlendiriyordu (penisli grafitiler zaten hep büyüklük yönünde çarpıtılmazlar mı?) ve adamın organı şekilde, istiridyeye doğrultulmuş bir top namlusu gibi görünüyordu. Bu uygulamanın beceriksizliği yani imgede tek bir duygusal incelik veya manevi boyut olmayışı, ilkel kültürler ile Avrupalı işgalcilerin kültürleri arasındaki farkı da vurguluyor. Bu fark uyum ile saldırganlık, bilgelik ile sığlık, sanat ile pornografi arasındaki farktır.

Artık sağ salim eyaletten çıkmış olsak bile bu şeklin, ortabatı Nevada'yı özetleyen "önce penis gelir" tutumunun bir örneği olduğunu söylemek istemiyorum. Yine de kayaya bunları oyan adam hakkında bir şey daha söylemeden geçmemeliyim: Cinsel arzularının nesnesine sahip olmaya yeltenirken bile bu kaba ahbabımızın şapkası başında duruyor.

Esquire, 1988

Vahşi Topraklarda Baş Başa

Ve gün geliyor, kız arkadaşına onu dünyanın en romantik köşelerinden birine tatile götüreceğini söylüyorsun; o da sana minnettarlığını ve mutluluğunu pek leziz bir şekilde ifade ettikten sonra bavuluna neler koyması gerektiğini soruyor. Dağlara göre mi hazırlanmalı? Yoksa deniz kıyısına göre mi? Rio'daki samba kulüplerine mi yoksa şen Paris caddelerine mi?

"Yok canım" diyorsun, "sadece sazlıklardan geçmeni kolaylaştıracak bir iki şey al yeter."

Doğal olarak kız arkadaşın şaka yaptığını düşünüyor. Hatta senin, bavula sinek kovucuları ve plastik deniz ayakkabıları koyduğunu gördüğünde de fikri değişmiyor. En nihayetinde, yirmi iki saatlik, omurga uyuşturan bir uçak yolculuğundan

sonra onu Victoria Şelaleleri Oteli'ne getirince hem çevrenin sevimliliğine hem de senin şaka sandığı hareketine gülümsemeye devam ediyor. Güney Afrika'da hâlâ açık olan tek on dokuzuncu yüzyıl oteli olan Victoria Şelaleleri Oteli'nde ayaklarında safari çorapları ve sırtlarında lekeli avcı yelekleri olan bir iki kişi daha olsa da burası ancak kötü bir operetin son perdesi kadar romantiktir.

Palmiye yapraklarının gıdıkladığı, tepesinde maymunların seğirttiği, bembeyaz kolalı üniformalarıyla emre amade personelin hizmet verdiği hem pejmürde hem de lüks Victoria Şelaleleri Oteli'nin alt tarafındaki dağınık ek binalar, çağlayanların buğusuyla öylesine ıslanıyor ki Niagara bile yanında su sızdıran bir fıçı musluğu gibi kalıyor. Kız arkadaşın otele, özellikle de o geniş terasa yerleşmeye başlıyor ama ikinci cin toniğindeki buzlar erimeden sen Botswana Havayollarında yer ayırtmışsın bile. Ertesi gün ikindiye doğru ikiniz gerçekten de sazlığa benzer bir yerin üzerinden uçuyorsunuz. *Sazlık*... Uçsuz bucaksız, bir ufuktan diğerine uzanan bir sazlık. Kız arkadaşının fırlattığı bakış seni birazcık üzüyor.

Tamamen Afrika'ya özgü (bütün saatlerin akrep ve yelkovanlarının plastik, kadranlarının lastik olduğu yer), yine de açıklaması zor nedenlerle Zimbabwe'deki Victoria Şelalelerinden Botswana'nın Maun bölgesine ulaşmanız öngörülenden iki saat daha uzun sürüyor. Bagajlarınızı almak için beklerken sizi o derme çatma havaalanında karşılayan rehber, sürekli bir saatine, bir gökyüzüne, sonra yine saatine huzursuz huzursuz göz atıyor. "Daha gidecek çok yolumuz var, karanlık çökmeden oraya varmalıyız" diye açıklama yapıyorsun. Sevgilin ise "Varamasak ne olur ki" diye omuz silkiyor. Sen, hayatında hiç geceyi ağzından salyalar akan bir yaratıkla geçirdin mi, diye sormak istiyorsun ama vereceği cevaptan korkuyorsun.

Çok geçmeden sazlarla çevrili, kasvetli nehirde motorla ilerlerken, tüm akrabaları Bushmen olmasına rağmen George Bush'u hiç tanımayan yerli ahaliyle el sallaşıyorsunuz. Sen tam

onları tebrik etmeyi aklından geçirirken onlar, kulübeleri ve keçileriyle birlikte ortadan kayboluveriyorlar. Sizin tekne spastik bir vejetaryenin salata barında gezinmesi gibi kıvrıla kıvrıla nehrin florasında yapayalnız ilerliyor. Ve nehrin kıyıları üzerinize kapanıyor. Nehir daralarak bir kanala dönüşüyor. Kanal da hipopotam parkuruna.

O sırada güneş de palmiye saçaklı ufukta iyice alçalıyor. Hava o kadar çabuk soğuyor ki güneşin alçaldığını değil uçurumdan aşağı yuvarlandığını sanıyorsunuz. Saatler ilerledikçe ilerliyor, hava kararkıkça kararıyor, soğudukça soğuyor, etraf ıssızlaştıkça ıssızlaşıyor. Şimdi daha da dolambaçlı bir rota izliyorsunuz; papirüs yatakları daha da sıklaşırken kız arkadaşının öyle çişi geliyor ki haykırmamak için fotoğraf makinesinin askısını kemiriyor.

Yine de gökyüzünde beliren yıldızlar çok göz alıcı; kuş sesleri cıvıl cıvıl, kurbağa şamataları büyüleyici ve kaybolduğunuzu düşünseniz de durum o kadar da korkunç değil.

Ama ansızın bir TATARCIK DUVARINA tosluyorsunuz!

Buna bulut değil duvar diyorsunuz; çünkü bulutlar insana kamçı gibi inmez. Burada her otuz santimetreküpe trilyonlarca minik böcek, tatarcık çenesi, tatarcık yanağı düştüğünü söylüyorsunuz ve siz tatarcık yutar, tatarcık solurken *National Enquirer*'ın –TATARCIK TSUNAMİSİNDE BOĞULAN ÇİFT– manşeti, tatarcık karası inmiş gözlerinizin önüne geliyor. Önünüzde metreler boyunca dalga dalga CANLI BİR DUVAR uzanırken ve tam olarak boğulmanıza bir tatarcık kılı kadar mesafe kalmışken duvar ortaya çıktığı gibi açıklanamaz bir şekilde dağılıp kayboluyor ve az ileride insanların varlığına işaret eden bir ışığın titrediğini görüyorsunuz.

On dakika içinde tekne Ntswi Adası kıyısına demirliyor ve yakın geleceğinizde bir kamp ateşi ve etli bir yemek görünüyor. Ah ama her şeyin dört dörtlük olduğu hissinin dağılması için kız arkadaşının saman çatılı tuvalete kadar dayanamadığını keşfetmek yetiyor. Sazlık romantizmine su kaçırmak için çişten ıslanmış bir pantolon gibisi yoktur.

Üstüne üstlük, çadırınızın otuz kırk metre ötesinde bağıra çağıra hipokrat yemini eden hipopotamlarla ve hafif sıklet uyku tulumunuzu kemiren buz gibi ayazla (Botswana'da haziran ortası kışın ortası demektir; ekvatorun güneyindeki insanlar da farklı mevsimler yaşayabiliyorlar) Michelob'a* değil de sefalete uygun bir gece geçiriyorsunuz. Gündoğumunu, yanında anlamlı bir sessizlik içinde duran sevgilin kadar sevinçle karşılıyorsun.

Yine de sen buraya alışıyorsun, burası da sana alışıyor. İkindiye varmadan hava sıcaklığı kırk beş dereceyi bulacak. Gece ile gündüz arasında otuz derece fark var. Gökyüzü, dünyanın kesinlikle bir numaralı bataklığı olan Okavango deltasının her yanında masmavi bir kurdele taşıyacak.

Okavango dünyanın en büyük iç deltası. Burada Okavango Nehri, Angola yağmurlarıyla gelen sellerle taşıp baş aşağı Kalahari Çölü'ne iniyor ve denize ulaşamadan bir patinajla sona eriyor. Sonuç, on yedi bin kilometre karelik kanallar, lagünler, saz yatakları, çayırlar ve adalar. Suyu içilebilecek kadar temiz, yıkanılabilecek kadar ılıktır ama on dakikadan uzun bir süre suyu köpürtürseniz, ağzının suyu akan bir timsah gelir ve şarap menüsünü görmek ister. Ama bir hafta boyunca sizin bu ekip, ne bir zehirli yılan ne de kana susamış sivrisinek sürüsü görüyor. Hani Everglades ile karşılaştırılabilmesi için söylüyorum. TATARCIK DUVARI'na gelince, Jericho duvarları, Demir Perde ve teşhircinin uzun paçalı donu kadar uzaklara gitmiş görünüyor.

Su zambaklarıyla dolu pırıl pırıl bu vahada, hurma ağaçlarında ve melapo çayırlarında, boynuz gagalı kuşlar ve arıkuşları, papağanlar, akbabalar, eflatun göğüslü gökkuzgunlar yani ancak bir ornitoloji vitrininde olabilecek abartısız yüzlerce kuş görüyorsunuz. Nereye baksanız muhteşem kanatlar havayı bir trampet gibi dövüyor ve güvercinlerle guguk kuşlarının gündüz korosu sırasını savınca daha ezoterik gece kuşları devreye giriyor.

* Bira markası. Mevsimlere özel çeşitleri de vardır. (y.h.n.)

Büyük adalarda –ki bu adalardan bazıları Manhattan'dan kat kat büyüktür– bir oyun oynanıyor. Büyük bir oyun. Bizon, zürafa, zebra, fil, aslan, leopar ve arkadaşları rol alıyor bu oyunda; yani Afrika tablosuna ait klişelerin çoğu. Klişeden başka bir şey değilmiş gibi görünen ama yürüyerek peşlerinden gidip onları izlerken, yoksa onlar mı beni izliyor diye korktuğunuz bir oyun. Savunmasız bir halde akasya fundalıklarının arasında dolaşmak, en vahşi hayvanlara yakın mesafede durmak, Okavango deneyiminize tehlikenin öyle karanlık bir yanını katıyor ki onsuz bir romantizm yalnızca toy arzulardan ibaret kalıyor.

Romantik maceranın en önemli bileşenlerinden biri de sessizlik ve bu sulak cennet bahçesinde sessizliğin huzurlu tezahürlerinden hiç mahrum kalmıyorsunuz. Her sabah, sosis ağaçlarının gövdelerinden oyulan kanolarla kaçamak yapıyorsunuz. Elinde dört metrelik bir sırık olan yerli rehberinizden aldığınız güçle ses çıkarmaksızın hipopotam parkurlarından süzülüyorsunuz; kanonuzun başı papirüslerin uçlarından inci gibi çiğ damlaları koparıp havaya nektar meltemleri salarken balık kanadı, yılan dişi ve kuş tüyünden ibaret çevreniz, ağır ağır yükselen güneşten bir Day-Glo* öpücüğü alıyor.

Gün boyu yürüyüp hayretler içinde kaldıktan sonra yine sırık kılavuzluğunda minik Ntswi Adası'na dönüyorsunuz; kafataslarıyla süslü ilkel bir açık hava barında, şimdi batmakta olan aynı güneşin yöre biralarının soğuk kutularında yansımasını görüyorsunuz. Günbatımında Lion Lager'ın hükmü geçiyor.

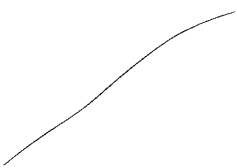
Elbette bir akşam, Güney Haçı takımyıldızının o muhteşem ve egzotik dizilişinin altındayken (ve o gece bir filin, kız arkadaşının iç çamaşırlarını yıkadığı sabunlu suları içtiği geceye rastlıyor ve bu hareket içini tiksinti ve kıskançlık karışımı sapkın bir duyguyla dolduruyor) sevgilin, cırcır böceklerinin, çeltik kargalarının ve gizemli hayvanların Okavango konserini

* Turuncu, yeşil, sarı, pembe renklerin çok parlak tonları. (y.h.n.)

bölerek şöyle fısıldıyor: "Tatlım, senin berbat bir zevkin olduğunu herkes bilir ama bu sazlık konusunda haklı olduğunu söyleyebilirim. Burası dünyanın en romantik yeri."

Esquire, 1990

Not: İçinde kısa otlar büyüyen su, turbalıktır. Uzun otlar büyüyen su, bataklıktır. İçinde ağaçlar yetişen su ise sazlıktır. O halde teknik olarak Okavango deltası, sazlıktan ziyade bataklıktır. Bu ayrıma 1990 yılında hürmet edemediğim için şu anda, edebiyat adına dilde kuralsızlık yapma hakkımdan bir yıllığına gönüllü olarak feragat ediyorum.

Sekiz Katlı Öpücük

Ta uzaklarda bir yerde –yine de bir buçuk kilometre uzaktaki köprülerden ve viyadüklerden görülebilen bir yerde– denizin içinden, pembe bir mezuniyet kıyafeti giymiş Godzilla gibi devasa, pembe renkli bir şey yükselir. Ama olur da biri bu koca, pembe şeye bakıp onun hem boyutları hem de rengiyle bu kadar etkileyici çok şeye sahip olmadığını bildiğimiz bu gezegendeki en büyük ve en pembe şey olduğunu düşünürse haklı sayılabilir. Başka bir yerde böyle bir şey varsa bile en azından böyle pamuk şekerlerinin, Pepto-Bismol'un ve kızlara özgü iç çamaşırlarının rengini çağrıştırmıyordur.

Florida eyaletinin St. Petersburg Beach beldesindeki Don CeSar Resort Hotel'de bir kere bile gecelemedim ama oraya

çok gittim. Bazen lobisinde otururum, bazen barında içki içer, etrafı dolaşır, bazen de pazar günlerine özgü bolluğu, çeşitliliği, lezzetiyle eşsiz diyebileceğim deniz ürünleri büfesinden bir şeyler yerim. Ancak oraya gitmemin asıl nedeni pembelik deneyimini yaşamaktır.

Bir zamanlar pembe, Florida'nın gayri resmi eyalet rengiydi. Pembe, masmavi göğün, yeşil palmiyelerin ve turkuaz suların kusursuz bir tamamlayıcısıydı. 1928'de inşa edilip düzenli aralıklarla yenilenen ve lüks bir otel olan Don CeSar gururla ayakta kalan bir Eski Florida yadigârıdır. Eski Florida dediğimiz yer, yirminci yüzyılın ilk yarısında tatlı düşler kurduran ve karlı, buzlu günlere tutsak Amerikan kuşaklarının fantezilerini süsleyen manyetik bir çekim gücüne sahipti.

Bu otelin Miami'de de benzerleri vardır tabii ama Miami bir *olaydır*, Miami pek şıktır; oysa St. Pete Beach sahiden süper denemeyecek kadar demode bir yerdir. Everglades'ten ve Ft. Lauderdale'deki House of Prayer'ın mangal partilerinden kalan nesi varsa onunla Don CeSar Oteli, çok ama çok fazla sayıda gizli silaha, çok ama çok az sayıda efendi şoföre sahip ve trajik bir aşırı gelişmişliğe sahne olan bu eyaleti ziyaret etmeniz için en önemli nedendir.

Bir kilo etli jöledeki bir kahve tanesi misali tropik bir nostalji kalesinde loş kovuklarla bezeli Don CeSar'ın barı, insanı çilekli margarita tüketmeye iten bir yerdir. Hatta bir öğleden sonra pembe bayanlardan bol bol içmem bile teklif edilmişti. Pembe bayan, bu otelden pek eksik olmayan bir hayvan türü olan pembe kanişlerle kendilerini süsleyen pembe saçlı hanımların en sevdiği içkidir. Şık şıkıdım bir yer olmasa da aslında Don CeSar'ın kendisi de pembe bir kaniştir. Öyle "Ne kadar sevimliyim" diye şakımaz ama "Keyfim yerinde. Meksika Körfezi kıyılarında süresiz tatildeyim. Rahatım, mutluyum, neşem yerinde, halim vaktim yerinde ve canım hangi rengi isterse onu seçerim, seçtiğim renk de PEMBE!" demektedir.

Pembe, kırmızının ayakkabılarını fırlatıp saçlarını saldığı zaman aldığı renktir. Pembe, hanımların makyaj odalarının, masum bebeklerin, cennetin kapılarının rengidir. Bu, sedef ya da altın rengi değil, *pembe*dir, arkadaşlar. Bej kadar kaygısız bir renktir ama bejdeki gibi sıkıcı ve donuk değildir; pembenin kayıtsızlığında bir eda vardır. Bütün Don CeSar (275 odasıyla ve iki ayaklı memelilerin yapabileceği her türlü su sporlarıyla), bu edayı gayet güzel taşır. Çikletten oyma, radyoaktif bir deniz kabuğu yamasından dönme, yaşlı flamingoların kendilerini ölmeye yakın hissettiklerinde gittikleri fıçılardan sızma bir yapıymış gibi göründüğünü bilir; ama Don CeSar bunlara hiç aldırmaz. O sadece göz kırparak boyasıyla hava atar ve ev yalıtımı pazarlamacısı olarak son kârlı satışını yapmış kâğıttan panter gibi yüzünü güneşe döner.

Renk dizilerinin eşsiz tonuyla ve dekoratörler tarafından Meksika'da genelev ya da New England'da çocuk yuvası boyarken de seçilen pembe çelişkilerle doludur; bir yandan edepsizliği, diğer yandan masumiyeti simgeler. Bu yüzden Don CeSar'ı bina biçiminde ve mimari anlamda müşfik bir öpücük gibi anlatıyorum. Burada sadece iştahlı balayı öpücüklerini değil, genç Esther Williams'ın eski yıllarda, çok daha tehlikesiz bir çağda o berrak havuza dalmadan önce tir tir titreyen kalabalığa gönderdiği iffetli busesini de kastediyorum.

Farklı bir ruh halindeyken de Don CeSar'ı, gözlere ziyafet çeken bir karides kokteyli gibi düşündüğüm oluyor. Rengini değiştirmediği takdirde bu ziyafeti kaçırmamak için aşağı yukarı her yıl uğramayı sürdüreceğim bir yer. Hatta bir gün orada bir oda tutacak kadar ileri de gidebilirim. İsterseniz CIA'ye haber verebilirsiniz. FBI'a da söyleyebilirsiniz, Jerry Falwell'a ve küçük Falwell'ların hepsine söyleyebilirsiniz: İş, kıyı otellerine gelince yoldaşlar, ateşli bir pembe salon sosyalistiyimdir.

National Geographic Traveler, 2000

Yamyamlar Kralı Mamasını İstiyor

Brastagi'nin en iyi otelinin bahçesinde eşelenip duran horozlar ötüp de o buğulu tropik şafağında beni uyandırdığında kendimi hiç de o kadar kibirli hissetmiyordum. Oysa geriye dönüp baktığımda, yataktan şöyle bir çalımla yuvarlansam bile kimse bir şeycikler diyemezdi; çünkü ister inanın ister inanmayın, ben yani şekerli çörek ve bahçe sebzeleri gibi zevkleri olan o mütevazı, modern, uygar ve sıradan ben, Sumatra'da güneş batmadan önce, insan yiyen bir hükümdarın amansız kılıcını sağa sola savuran biri olacaktım. Aynen öyle. Ben, Yamyamlar Kralı Tom!

Dün zaten yeterince ilginç geçmişti; günün çoğunu vahşi ormanın bir köşesinde, orangutanların rehabilitasyon merkezi

olarak işlev gören bir ileri karakolda geçirmiştim. Hayır, hayır, Endonezya'nın büyük kırmızı maymunlarının başında uyuşturucu ve alkol belası olduğundan falan değil ama bu şapşal, güzel hayvanlar (Arnold Schwarzeneger'in, Lucille Ball'a ve mama reklamlarındaki bebeğin prototipine küsmüş halini gözünüzün önüne getirin), bundan çok daha tehlikeli bir alışkanlıktan mustaripti. Zenginlerin evlerinde oyuncak olmak için yavruyken kaçırılan bu hayvanlar, artık insanların yanında olmaktan hoşlanmak ve onlara bağımlı olmak gibi bir huy geliştirmişlerdi. İyice büyüyüp güçlendiklerinde ve artık evin içinde kontrol edilemez hale geldiklerinde, insanlar bu evcil primatları devlet kurumlarına göndermişler, oradan da dağlardaki bir yabanileştirme kampına, kendilerini savunmaya ve insana güvenmemeyi öğrenmeye getirilmişlerdi. Gerçekten de mükemmel bir fikir; ne de olsa bu gezegende yaşayan her canlı, insan da dâhil olmak üzere, insana güvenmeyecek kadar akıllı olmak zorundadır. Neyse, konudan sapmayalım.

Küçük bir grupla Sumatra'daydık; yağmur ormanını gümüş bir patika gibi kesen Alas Irmağı'nda rafting yapacak, heyecan verici inişlerinin tadına varacak ama en güzeli de sahiden vahşi orangutanları gizlice görme fırsatı yakalayacak ve şanslıysak da Asya gergedanını veya kaplanını belki de ikisini birden görebilecektik. (Kobralar ve öteki zehirli yılanlarla karşılaşma ihtimalini ise düşünmemeye çalışıyorduk.)

California'da yerleşik, maceralı geziler düzenleyen Sobek aracılığıyla gelen bir keşif grubu, yalnızca birkaç ay önce Alas üzerinde ilk rafting maceralarını tamamlamıştı. Biz ise (sekiz ücretli yolcu, dört Sobek rehberi ve boş zamanlarında Louis L'Amour'un kovboy kitaplarını okuyan Endonezyalı bir orman korucusu) oraya giderken karaya oturan ikinci rafting grubu olacağımızı bilmiyorduk.

Korku dolu heyecanımızı öyle sakince saklıyorduk ki görenler bizi kız izciler kampındaki bir torba lokuma benzetebilirdi. Otelin "Amerikan kahvaltısı" olarak tanıttığı yiyeceklerden

(soğutulmuş kızarmış yumurta, doğranmış papaya ve işlenmiş peynir) bir iki lokma aldık. Sonra aceleyle markasız, kalkık burunlu, otobüse benzer bir araca doluştuk; ta içerlerdeki ormanlık tepelerin orada bir yere gidecek, oradan da şişme botlarımızla suya bırakılacaktık.

Macera gezileri, adından da anlaşılacağı üzere beklenmedik olaylarla doludur; ancak biz bir türlü Alas Irmağı'na ulaşamamıştık, en azından o gün ulaşamadık. Mobil şirketinin jeologlarından birinin laf arasında, Karo Batak kabilesinin dış dünyadan yalıtılmış köylerinden birinde, mezardan ölüleri çıkarmak gibi çok ender rastlanan bir törenin başlamak üzere olduğunu söylemesi üzerine yoldan saptık ve aracımızı iki su aygırına paralel olarak park ettikten sonra inip petrolcünün kabataslak haritasındaki ipuçlarına bakarak antropologların rüyalarını süsleyen olaya doğru sekiz kilometre yol yürüdük.

Ara sıra gelen petrol araştırmacıları, ağaç değerleme uzmanları ya da yolunu şaşıran Hıristiyan misyonerlerin dışında Karo Batak, o güne kadar kendini hiçbir mavi gözlü şeytana açmamıştı. Yine de ansızın peyda olan yabancı bir güruh olarak (ve poker markaları kadar kocaman açılmış mavi gözlerimizle) ortaya çıktığımızda bizi şeref konuğu olarak karşıladılar. Doğrusu öylesine sıcakkanlı bir konukseverlik gösterdiler ki bir iki kelime sohbet ettikten sonra kabile liderleri, grubumuzdan iki kişiyi kral ve kraliçe yapacaklarını ilan etti.

Hem çok güçlü hem de güzel rehberimiz Beth, kraliçelik için mantıklı bir seçim olmuştu. Ama kral olarak beni neden seçtikleri hakkında en ufak bir fikrim yok. Belli ki bunun nedeni edebiyat dünyasındaki şöhretim değildi. Gerçi bazı romancıların *sözel* yamyamlık uygulamaları yaptıkları, kokteyl partilerinde ya da eleştirilerde birbirlerini ısırıp lime lime ettikleri bilinse de burada kimsenin beni tanımadığından eminim.

Her neyse, ev sahiplerimiz, Beth ve beni, kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı yerlerdeki uzun evlere alıp kraliyet peşta-

mallarına sardılar ve birtakım renkli kıyafetler giydirip boyunlarımızı ve uzuvlarımızı on, on beş kiloluk som altın mücevherlerle (kabilenin hazinesi) süslediler. (Herhalde bu kadar ağır bir yükün altında ezilirsek köyden kaçamayacağımızı düşünmüşlerdi.)

O sırada ana binaları olan uzun eve doğru geçit töreni başlamıştı. Uzun evin önünde, yıllardır yatmakta oldukları mezarlarından yeni çıkarılmış yedi kişinin kemikleri duruyordu. Aileleri nihayet bu töreni düzenleyecek parayı toparlayabilmiş, sıra ölülerin ruhlarını cennetin Karo Batak versiyonuna göndermeye gelmişti. Kemikleri sevgiyle yıkadılar, kuruttular ve özenli bir şekilde yedi küme haline getirip en tepeye Cadılar Bayramı misali birer kafatası yerleştirdiler. Sonra tören başladı.

Beth karanlık bir köşeye saklanıp saatlerce orada kaldı (artık kralın evlilikten doğan haklarını isteyeceğinden mi korktu, başka bir şeyden mi, bilemiyorum); ama "tebaam" ve ben o mezarlık peşmelbalarının etrafındaki ayine uygun olarak dans etmeye başladık. Dans ettik, dans ettik, dans ettik de dans ettik. Çiğnemekten uyuşan ağzımın içini Buck Rogers'ın uzay gemisinin rengine boyayan betel fındığından aldığım enerji ve yetenekli iki davulcu grubu ile yılan oynatan flütçüden aldığım ilhamla dansın gerekli figürlerini öğrenmeyi başardım ve günün sonuna dek dans ettim.

Şimdi doğruyu söyleyeyim, Karo Bataklar masum ve uysal görünen insanlardı ve dönem dönem anlatılan hikâyelerde söylenenin aksine dört kuşaktır arkadaşlarını yemek olarak sofraya getirmemişlerdi. Çoğu Hıristiyan'dı (ve merak ediyordum, acaba İsa'nın bedenini ve kanını temsil eden ekmeğin yendiği ve şarabın içildiği Aşai Rabbani ayinini de biliyorlar mıydı? Hani, orada "lideri yiyip yut" derler ya). Gelgelelim akşam saatlerine doğru pek iştah açıcı görünmeyen zombi grisi bir yahni sofraya geldiğinde, biz davetsiz konuklar sofradan kalkmak için kibarca izin istedik –tahtından feragat eden bir kral olarak ben tek tek köydeki herkesin elini sıktım– ve uzun, çamurlu patikayı izleyerek otobüsümüze döndük.

O yahni, en kötüsünden köpek etiyle yapılmıştı ve belki de Brastagi Oteli'nin her sabah bize ü-ürü-üüü ile kalk borusu çalan o horozlarının taşralı kuzenlerinden biriydi. Öyle bile olsa, bir zamanlar kaplan avlarının yapıldığı Sumatra dağlarında Yamyamlar Kralı olarak hüküm sürdüğümü söylemekten asla vazgeçmeyeceğim. Ve bu iddiamı çürütmeye kalkan olursa o kadim ve geleneksel Karo Batak lanetini üzerine salmaya da hazırım: "Dişlerimin arasına kaçan, akrabalarının eti olsun!"

The New York Times Magazine, 1986

Yeryüzünün Yaban Domuzu Püskürttüğü Gün

İlk kez bir çeçe sineği tarafından ısırıldığımda (Ah! Lanet olası! Acıtıyor da Allahın cezası!), saatler değil günler boyu kafamı kaldıramayacağımı, çalışırken horul horul uyuyacağımı, düşler âleminde gezineceğimi, yolsuz kalıp Salt Lake City'ye düşmüş heavy-metal rock'çılar gibi esneyip duracağımı, kısacası bu korkunç ve kederli "uyku hastalığı"nın boynu bükük kurbanlarından sadece biri olacağımı bilmiyordum.

Selous'da geçirdiğim iki hafta boyunca, nazik tenim arka arkaya delinmiş, o güzel kanım en az kırk çeçe sineği tarafından bulaşık suyuna döndürülmüşse de şu ana dek dehşetli bir etki hissetmemiştim. Ama hazır hikâyenin başındayken itiraf etmeliyim ki azıcık uykum geliyor gibi sanki. Az sonra bir

cümlenin ortasında uyuyakalırsam (okurlarımın hiç de yabancı olmadığı bir deneyimdir, eminim), baştan söylemiş olayım, sonradan gücenme olmasın. Hastalık saçan bir çeçe (sinekler içinde en romantik isim bu sineklere takılmış) sineğinin ölümcül ninnisi, tartışmalı da olsa bilgisayarların, otoyol trafiğinin ve televizyonların uyutucu mırıltısına tercih edilebilir. Kaldı ki Selous'un o yabani ve sıcak güzelliği hani neredeyse her riski almaya değer.

İnsanların mesken tutmadığı Selous, dünyanın en büyük oyun alanıdır. Tanzanya'nın ortasında, Kilimanjaro Dağı'nın yüz elli kilometre güneyinde yer alan Selous, turistlerin bambu kanepelerde yayılıp cin içtiği, gösterişli kır evlerinin klimalı güvenliğinde, çiftleşen aslanları gizli gizli seyrederken BBC'yi dinlediği milli parklara benzemez. Selous'dayken Zebra ya da Watusi köşesine kadar sizi götürsün diye otobüse binemezsiniz. Selous'u görmek isteyen biri ya yürür ya da küreklere asılır. Bir hipopotam sürüsü lastik botunu çevrelemişse gerçekten fena halde küreklere asılır hem de.

Aileme ve arkadaşlarıma Afrika denilen lahananın uçsuz bucaksız bir yaprağında, yayan gezip ırmaklarında rafting yapacağımı söylediğimde bana nedenini sormadılar. Üç yıl boyunca insanı aylaklığa iten ve geri tepen bir roman üzerinde dirsek çürütüp, edebiyat kutusundaki her türlü alet edevatla parmak eklemlerimin üstünü nasırlaştırdıktan sonra, egzoz borumdan biraz karbon salmamın iyi geleceğini anlamışlardı herhalde. Hatta editörlerle, ajanslarla, avukatlarla, prodüktörlerle ve eleştirmenlerle girdiğim son mücadelelerden sonra artık timsahlarla bir arada olmaya hazır olduğumu onlar da sezmiş olmalıydılar.

Benim hayvanlarla gezinmeye, hayvanlarla konuşmaya, hayvanlarla bağrışmaya gitmem hiç kimseyi kaygılandırmı-

yordu. Ne de olsa, bir keresinde Küba'da tuhaf bir lokantada denizayısı bifteği teklifini geri çevirmiştim; ayrıca leopar derisinden yapılmış asker kepi modeli şapkalar giyen kadınlarla çıkmamayı da prensip edinmiş biriydim. Anlayacağınız, hayvanlarla aram gayet iyiydi.

Gelgelelim, AMA (Amerikan Tıp Derneği) vasıtasıyla sistosomyaz ve sıtmayı, fil hastalığı yüzünden testislerin, sahibini el arabasıyla taşımayı gerektirecek kadar büyüdüğünü ve evet, çeçe sineği yadigârı narkolepsi hastalığını öğrendikten sonra ailem ve dostlarım hep bir ağızdan tropik hastalıklardan duydukları endişeleri sayıp dökmeye başladılar. Demek ki görünen şeyler bizi görünmeyen şeylerden daha az korkutuyormuş: Börtü böcekten kaçmanın öcü böcüden kaçmaktan daha kolay olduğunu düşünüyoruz.

Pekâlâ dostlar, siz hiç merak etmeyin. İlk olarak gırtlağıma kadar sıtma ilacı içtim ve en sık görülen tropik illetlerin hepsine karşı aşı olmaktan iğne yastığına döndüm (fakat maalesef "uyku hastalığını" gideren [şu anda bir esneme geldi] bir serum yok). İkinci olarak, Selous'ta insanlar yaşamadığından ve çiftlik hayvanları da bulunmadığından hastalıkların bulaşmasına burada çok ender rastlanır. Selous'ta tek mesele çeçe sinekleridir; Selous'un siestası yok, çeçesi vardır. Ha, bir tek şeyi gözden kaçırmışım. Selous'un ta kendisi tropik bir hastalıktır. Ateş, uyuşukluk, halüsinasyon yapan, egzotik, ağrılı, terlemeli ve eve döndüğümde anladığım üzere tekrar tekrar nüksedip ille de oraya dönmeyi isteten bir hastalık ~~hem de~~.

Tam bitti, kurtuldum derken ve tam mesai dağılım saatlerinde trafiğin kilitlenmesi, gelir vergisi denetimleri ve *Amadeus*'u iki kere seyretmem sayesinde kültüre adapte olup iyileştim sanırken yeni bir Selous nöbeti geçiriyorum. Nöbet, nemli bir buhar halinde, ince bir zarın titremesiyle, odada benden başka kimsenin duyamayacağı bir uğultu ve toynak sesleriyle başlıyor ve geçen gün birilerinin açmak için zorladığı ön kapıya taktırmam gereken alarm markasını seçmek gibi

gerçekten de çok önemli bir şeyin ortasındayken bile, biraz rahatsız olsa da daha tatlı, daha temiz bir yerin anılarıyla dikkatimi dağıtmayı mutlaka başarıyor. Saatlerin eridiği, ölümün bile daha dürüst yaşandığı ve ilkel eşitliklerin hâlâ geçerli olduğu bir yer...

Vahşi doğada ilk günümüz. Bu noktada hâlâ çeçe bakiriyim. Dar es Salaam limanından çıkıp ülkenin iç bölgelerine doğru oyuncak raylar üzerinde ilerliyoruz: bir lokomotif, bir vagon ve dar bir demiryolu hattı. Hepsi de Çin yapımı. Ana hat olmadığı belli. Chow mein denen Çin yemeği hattı da olabilir.

Tamam, tamam ama trendeyken yediğimiz chow bayağı güzeldi hani. Bunları köylerden geçerken verdiğimiz kısa molalarda pencerelerden satıyorlardı: kaşu fıstığı, yüzde yüz taze mangolar, insanın ağzının içinde eriyen parmak büyüklüğünde muzlar. Fiyatları o kadar ucuzdu ki kendimizi dolandırıcı gibi hissediyorduk.

Beş saatlik tren yolculuğumuz sırasında liderlerimizle yani Angels Camp California'dan, oldukça aklı başında macerapererestlerin şirketi Sobek Keşif ajansının çalışanlarıyla ahbap olduk. Sobek'liler dünyanın her tarafında titreyen, etkileyen, tüten şeylerin peşinde koşan insanlardı ama yolun daha yarısında birkaç hayvan görmeye başladığımızda onlar da bizim kadar heyecanlandılar: Bir bakıyorduk orada bir babun, şurada bir yaban domuzu, uzaklarda küçük bir sürü halinde Afrika antilopları ve (Oscar Wilde'ın mendillerinin renginde su zambakları serpilmiş) su birikintilerinde ve bataklıklarda yaşayan ve Küçükler Ligi'nde ikinci meydancı olarak görev yapan beysbolcuların çoğundan daha uzun boylu ve sarı gagalı leylekler...

Evet, gerçekten heyecan vericiydi ama biraz, temalı eğlence parklarını andırmıyor da değildi. Sanki San Diego hayvanat bahçesi görevlileri tarafından görüş alanımıza konmuş gibiy-

diler. Sonra birden bir çift zürafa bu manzaranın içine sıçrayıverdi. Bizim makinist de muziplik yapıp trenin düdüğüne asılınca zürafalar paniğe kapıldı. Upuzun gergin bacakları, lastik kayış gibi sallanan boyunlarıyla bizden kaçıp uzaklaşmak yerine bize doğru koşmaya başladılar ve bu şaşkınlıkları yüzünden neredeyse vagonumuza çarpıyorlardı. Koşturanlardan bir tanesi o kadar yakından geçti ki elimdeki fıstığı bir atışta burnundan içeri sokabilirdim. Baksanıza şu işe! Çita, ya! Tarzan ve Jane, ya! İşte burası Afrika bebeğim, olayın gerçeği burada! Ama hâlâ daha Selous'a gelememiştik.

Vahşi arazideki ilk günümüz bizi şafakta uyanık yakalıyor. Ben şafağı hep saat kadranının öteki tarafından gördüğüm için gündoğumunun bu kadar hoş olabileceğini hiç düşünememiştim. Sabahın beşi beni çeçe sineği gibi sokuyor ama gördüğüm bir fil ailesi bunu yumuşatıyor. Anne, baba, abla ve kardeş, yeşil derin bir vadiden bir su birikintisine jumbo kütleleriyle atlarken milyonlarca çiğ damlasını püre gibi eziyorlar.

Filleri, Stiegler's Gorge Safari Kampı'ndaki kır evinin verandasından izliyoruz. Burası Selous'taki maceramıza başlamadan önce göreceğimiz insan yapımı son ileri karakol. Geceyi kampta geçirmiştik, daha doğrusu geçirmeye çalışmıştık; sırtlanlardan oluşan bir gazeteci çocuk korosu düzenli olarak repertuvar geçtiğinden bütün gece gözümüzü kırpmamıştık. Önceki gün ikindi saatlerinde tren bizi tam sınırdaki Fuga isimli bir köye bırakmıştı. Köyde, rehberlerle birlikte on sekiz kişilik ekibimiz, Land Rover üçlüsüyle buluşmuş ve Stiegler's Gorge kampına giden patikaya girebilmek için Armageddon misali gezegen yüzeyinde, hoplaya zıplaya epey hırpalayıcı birkaç saatlik bir yolculuk yapmıştık. Kalacağımız kulübelerin önünde motorları susturduğumuzda hava kararıyor ve paslı bir çıngırak sesi, bizi taze fasulye ve biftek yemeye çağırıyordu.

Eski bir muharip olan rehberimiz Dave, kocaman et parçalarından birini fener ışığına doğru kaldırıp, çatala kilitlenmiş bakışlar ve otoriter bir sesle, "İmpala" dedi. "Oysa samur sanmıştım. Afrika, et konusunda maceralar yaşatıyor insana."

Her neyse, bu vahşi topraklarda ilk günümüz ve bizim müfreze, Stiegler's Gorge kampından çıkıp kaynak makinesi gibi tıslayan masmavi bir göğün altında üç saat boyunca yürüyor. Tanzanya'da ocak ayı kuzey yarımküredeki temmuza denk geliyor ve güneşin bu konuda ne dediğini merak edenler her gün gün boyu devam eden ateş topu gösterisini izleyebilir.

Savana çayırları yeşil ama kuru. Bastıkça çıtırdıyorlar. Yerli oyun rehberimiz J'nanga, ot kümeleri arasındaki boşluklara basarak sessizce ilerlerken biz çimento ayaklı Amerikalılar, ambardaki gevrek mısır yığınları üzerinde brekdans yapar gibi yürüyoruz. Hantal ayakkabılarımızla taze çita izlerine, öküz başlı antilopların inci gibi parlayan boncuk kakalarına, sörfçülerin güneşten açılmış kaşları kadar soluk renkli impala kafatalarına, minikkır çiçeklerine ve karıncaların mega-Manhattan yaşam sitelerine basıyoruz.

Düzlüğe saçılmış devasa taş kavanozları andıran ağaçlar görüyoruz, salam ve biberle bezeli dallı budaklı bir süslemeyi andırıyorlar; 50'li yılların saç kesimleri gibiler, hani Sha Na Na modası varken başın üst kısmındaki saçların dümdüz kesildiği zamanlardaki saç modellerine benziyorlar. Hepsinden de önemlisi, bunlar bir bürokratın bile yüreğini delebilecek kadar uzun ve keskin dikenlerini kabartmış olan yapraksız ağaçlar.

Ağaçların, çiçeklerin hatta antilop kakalarının bile etrafında kelebekler uçuşuyor. Kimisi düğün çiçeği yaprakları kadar sarı ve minicik, kimisi de Çin ipekleri gibi renkli ve pasta kalıpları kadar kocaman. Bir dolu da arı var. Katil arılardan değiller; aslında bu konuda henüz bilgi sahibi değildik ama vızvızlardan birinden korunmaya çalışan Flo, korkudan kamerasıyla ve taşıdığı her şeyle beraber bir yaban domuzu çukuruna düşünce öğrendik.

Yaban domuzları da saldırgan hayvanlar değil. Belki köşeye sıkıştırılırlarsa saldırabilirler, o başka. Yine de uzun sivri dişleri ve yassı suratlarıyla, salamından sadece bir lokma ısırıp uykuya dalan bir Yahudi'nin kâbusuna benziyorlar. Pembe domuzcuklarla ilgisi olmayan bu çelik yün postlu yaban domuzlarının işi posta koymak olmalı, "Hepsi bu kadar, millet! Var mı itirazı olan?" Bir hafta sonraki başka bir oyun gezimizde ise masum masum yanından geçtiğimiz derin bir oyuktan bu ürkütücü domuzların yedisi birden yuvarlanan variller gibi birer birer fırlayıvermeye başladı. Ödü kopan Yvonne pek hayal kırıklığına uğradı ve hepimizin içine Ultimate Bacon [Domuz Pastırmasında Son Nokta] fobisi düşürdü. Takvimlerimize o günü Yeryüzünün Yaban Domuzu Püskürttüğü Gün olarak kaydettik. Ötekileri bilemem ama Yvonne'un hayatının sonuna kadar her 21 Ocak gününü dua ederek geçireceği kesin.

Vahşi doğada geçirdiğimiz ilk gün yuvasında kalan domuz yok ve Flo'nun gururundan başka incinen de olmuyor. Flo tam kendini bu düşünceye alıştırırken J'nanga bir bizon sürüsünün yaklaştığını görüyor.

Sürüdeki bizonların sayısı iki yüze yakın ve her biri en az üç ton çeker (ve bunlardan muazzam miktarda McBuffola burger çıkacağını hesaplamak için Ronald McDonald'ın hesap makinesine de gerek yok). Neyse ki sürünün gidiş yönündeyiz de onlar bizi fark etmeden otuz kırk metre yan tarafa çekilip uzaklaşabiliyoruz.

Önümüzde kocaman, devrik bir ağaç var. J'nanga bizi kuru dalların arasından geçirip ağacın içerilerinde bir yere saklıyor. Biz bizonları seyrediyoruz, onlar da bizi. Kimin daha tedirgin olduğunu söylemekse güç. Olgun bizonlar sürünün dış tarafında görev almış ve öyle dik bakıyorlar ki belanın somutlaşmış hali bu olsa gerek. Bir yandan yeri eşelerken bir yandan da kısa kısa Hemingway cümleleri homurdanıyorlar; kötü niyet tınıları var bu homurtularda.

J'nanga acaba yanlış mı yaptım diye düşünüyor. Ağır, güçlü toynakları ve boynuzlarının yanı sıra son derece asabi bir hayvan olan Cape bizonu, Afrika'nın en tehlikeli hayvanlarından biri. Sen gel yarım düzine beyaz adamı al, Büyük Merkez İstasyonu'nu yerle bir edebilecek bir sürünün dibinde ağacın birinin üstüne çıkart. Bizonlar geri çekilmeye niyetli görünmüyor, böylece bu ümidimizi de yitiriyoruz.

J'nanga böyle kara kara düşünürken Sierra koyunlarını izlemeye alışkın çevreci bir kovboy olan avukat Jim, video kamerasıyla mutlu mesut film çekiyor. Jim'in kulağına eğilip fısıldıyorum, "*Hatari*!" Jim'in benden daha çok John Wayne filmi seyretmiş olamayacağına inansam da John Wayne'in 1962 yapımı filmini hatırlamasını bekliyorum. Ama Swahili dilinde "tehlike" anlamına gelen sözcüğü anlayıp anlamadığını hiç belli etmiyor Jim. "*Büyük hatari*!" diye fısıldıyorum. O ise hâlâ film çekiyor.

Ağacımız o kadar sıcak ki salyangoz bile pişirebiliriz. Gözünü budaktan sakınmaz rehberlerimiz bile serap görmeye başlıyorlar. Şu sol taraftakiler mesela: Bu bir dikenli ağaç topluluğu mu yoksa Club Med'in yüzme havuzu mu? J'nanga sersemlemiş görünüyor. Parmaklarını ağzına almış, bikinili bir fıstık görmüş gibi ıslık çalmaya başlıyor. Sesi duyan bizonlar izdiham halinde atağa kalkıyorlar. Şimşek gibi fırlayıp ta seksen metre ötedeki görünmez deri tabaklama yataklarına dönüyor ve yeni bir soğuk savaş diplomasisi başlatıyorlar.

Bu kısmi ricatın avantajından derhal faydalanan J'nanga, bizi ite kaka ağaçtan çıkarıp tüfeğiyle koruma sağlayarak alçak bir tepenin oraya yönlendiriyor. Birkaç dakika sonra tepenin öte yanında yetişkin bir filin saldırısına maruz kalıyoruz.

Hem yemek aralarında hem de masada, Afrika gerçekten de et konusunda maceralarla dolu bir yer.

Asıl eğlence ertesi sabah başlıyor. Sırtlan serenadının uyku kaçıran yan etkileri yüzünden kıpkırmızı gözlerle salımızı suya bırakıyor ve Selous'un içlerine doğru küreklere asılıyoruz. Önümüzdeki iki hafta boyunca başka bir insan görmeyeceğiz. Sadece hayvanlar, zehirli dişleriyle tuttuğunu koparan yılanlar ve elbette bir de ırmağın tanrıları olacak.

Sobek çalışanları ırmağın tanrılarını iyi tanıyor. Zaten ırmakta sık sık rafting yapan herkes, her ırmağın hatta bazen de her akıntı noktasının görünmez ilahlarıyla tanışmıştır. Sobek de adını Nil Irmağı'nın timsah tanrısından almış. Bu adı hem tılsım hem de hürmet olsun diye seçmişler.

Irmaklar sahiden de yaşama açılan uzun, geniş yollar. Kaybolan ırkların kadim gözyaşlarını taşıyor, bin yılı dölleyecek olan köpükleri sürüklüyorlar. Sele de dönüşse, durgun da kalsa ırmağın gücü ne kadar abartılsa azdır ve yalnızca moronluk düzeyine kadar modernleşmiş insanlar, ırmakların, üstlerine baraj kurup sularını ipliğe çevirenlerden intikamını almasına şaşabilir. Kimisi çamurlu kimisi ise duru olan ırmak tanrıları, bu yaşam yollarında gezinirler, gezinirken de dünyaya dair sonu gelmez şarkılarını söylerler.

Rufiji'ye yani köpüklü suya gelirsek, Selous'a akan bu ırmak kedi yavrusu gibidir. Stiegler's Gorge sınırlarından kurtulur kurtulmaz, ancak duyulabilen hafif bir şarkı mırıldanır. Ah, Rufiji tanrıları oldukça sessiz ve sakin olsalar da ağızlarının kocaman açıldığını çok geçmeden öğrenecektik.

Aslında Rufiji, bir ırmak sisteminin parçası. Hint Okyanusu'na yaklaşırken kanal üstüne kanala ayrılıp şimdiye dek hiçbir kâşifin haritaya dökemediği kadar karmaşık bir ağ örüyor. Belli bir noktada Tagalala Gölü'nün palmiye bataklıklarına doğru sokulup ortadan kayboluyor, sonra da doğu yakasından içeri süzülerek çok başlı bir ejderha gibi yeniden ortaya çıkıyor.

Stiegler's Gorge'a doğru giderken Rufiji bize hızlısından güzel fırıldaklı dönüşler yaşatıyor; karşılaştıracak olursak, bu dö-

nüşler mesela Colorado'nun değilse de Rogue'un dalgalarına daha çok benziyor. Hatta bu akıntılardan biri o kadar güçlü ki kargo yüklü Avon sallarımız ona meydan okumaya cesaret edemiyor. Bu yüzden suya indirdikten sonra bir saat bile geçmeden hepimiz meşakkatli bir işe girip salımızı karadan taşıyoruz.

Birkaç mil boyunca akıntı yönünde ilerliyoruz. Rufiji ayağını gaz pedalından çekmiş görünüyor. Ondan sonra bir daha hızlanmıyoruz. Sahiden de hiç akıntı kalmayana dek ırmak tembelleşiyor ve yavaşlıyor. Akıntıyla sürüklenme lüksünden mahrum kalınca, mola yerimize kadar kırk beş millik yolun tamamında kürek çekmek zorunda kalıyoruz. Üstelik sallara o kadar alet (Jim'in dört kamerası da dâhil) ve edevat (Chicago Eddie'nin kolalı beyaz tenis kıyafetleri ve altın zincirleri de dâhil) doldurmuşuz ki bunları götürmek için kas gücüyle ciddi bir maratona girmemiz gerekiyor.

Oysa biz yolculardan hiçbirimiz olimpiyatlara katılmış kürekçiler değiliz kesinlikle. Rehberlerimiz ise hipopotamlar olmasa bizi gezdirme konusunda paylarına düşenden çok daha fazlasını yapabilirlerdi. Rufiji'nin durgun labirentlerinin her köşesi hipopotam kaynıyor. Bu tombul torpidolar, on beş gün boyunca hayatımızı yönlendirecek.

Rufiji'de mebzul miktarda gözü dönmüş, açık yeşil timsahlar da var. Ama tıpkı CIA gibi onlar da yalnızca gizli faaliyetler için fon alıyorlar. Bu kamuflajlı ve içten pazarlıklı timsolar sinsi hücumlarda uzman. Ne murdar yaratık olduklarını apaçık belli eden hipolar bunların yanında muhteşem kalıyor.

Anlaşılan, tıpkı insanlarda olduğu hayvanlar arasında da kimin iyi kimin kötü olduğu konusunda yanlış kanılara sahibiz. Örneğin, boynuzlu gergedan, bizim dünyamızda Hell's Angels gibi motosikletli çetelere denk bir anlam taşıyor. "Çocukları odaya kilitle, Elizabeth! Büyük *hatari*!" Öte yandan Disney tarafından, fırfırlı bale kıyafetleriyle filmlere katılışından sonra binlerce tebrik kartı sanatçısına ilham veren gülümseyişiyle, hipolar neşeli ve sevimli dobişko oğlanlar gibi görünüyor.

Oysa gergolar da genelde sessiz, sakin, utangaç, kibar yaratıklar. Elbette, istemeden de olsa Land Rover'a hücum edebilirler ama bunun nedeni, görme yeteneklerinin son derece zayıf olması ve aracınızı çiftleşebilecekleri ya da kavga edebilecekleri başka bir gergo ile karıştırmalarıdır. Motosikletlilerin çoğu gibi gergo da sadece eğlenmek istiyor. Öte yandan hipo gürültücü, asabi ve saldırgan bir hayvan. Kendi bölgesine sahip çıkıyor, yaşadığı alana el uzatacak kadar küstah birini görürse hiddetle kovalıyor. Hiçbir şey, ne leopar ne piton, ne de timsah hipoya bulaşmaya cesaret edemiyor. Çirkin gergo ise sadece asparagas basının kurbanı. Melek yüzlü hipo, her yıl Afrika'daki diğer hayvanlardan daha fazla insan öldürüyor.

Günlerden bir gün Tagalala Gölü'nün birkaç mil uzağında gergo izlerine rastlayınca yerli rehberlerimiz sevinçten resmen havalara uçuyor. Meğer Selous'ta hiç gergo kalmadığını, kaçak avcıların, seks güdüleri körelmeye yüz tutan Doğulu işadamlarına pudralı boynuz olarak satmak için bütün gergoları öldürdüğünü sanıyorlarmış. Ters yöne kürek çekip günde yüz hiponun yanından geçerek ilerliyoruz. Hipolardan bir tanesi bile bize beladan başka bir şey vaat etmiyor.

İki üç dakikada bir rehberlerimiz ırmağı, "Sağda hipo!" ya da "Solda hipo!" çığlıklarıyla çınlatıyorlar. Bu şaşırtıcı ölçüde çevik canavarlardan birinin ciddi bir tehlike oluşturduğu görülecek olursa rehberlerden biri suya küreğiyle vurarak, yankılanan bir "şvak!" sesi çıkarıyor: Bu tuhaf ses, bir süreliğine de olsa saldırıyı önlüyor. Bu arada saldaki herkes, sanki hayatları buna bağlıymış gibi kürek çekmeye devam ediyor.

Sonunda öğle yemeği ya da gece kamp kurmak için kıyıya yanaştığımızda yorgunluktan bitap düşmüş oluyoruz. Nefes nefese, kollar ağrı içinde, terden yamyaş bir halde sallardan inip kendimizi en yakın gölgeliğe atıyoruz. Şimdi Miller zamanı, değil mi ya? Yanılıyorsunuz. Ne bira var ne de buz. Bize ikram edilen sadece Rufiji usulü punç oluyor: tıbbi gereçler yardımıyla arıtılmış ırmak suyuna ahududu tozu. Suyun sıcak-

lığı otuz derece; içinde nehir kumu yüzüyor, leş gibi iyot kokuyor, üstelik timsah kakaları ve hipo sidiğiyle karışık olduğu da muhakkak. Ama o anda bize Fransız şampanyası gibi geliyor, afiyetle içiyoruz.

Hipopotamların tipik olarak çıkardıkları ses, akortsuz bir fagottan geçilen gamlar ile çılgın bir Roma imparatorunun kahkahalarının kesişiminden oluşuyor. Bütün gece çıkardıkları yaygaraya maruz kalıyoruz. Rehberlerin dediğine göre hipolar geceleri beslenen hayvanlar olarak, yemek salonlarına kamp kurmamızı protesto ediyorlarmış. Şahsen ben o sırada onların, içinde kim bilir neler neler olan o içecekleri höpür höpür içmemizle dalga geçtiklerine inanıyorum.

Yemeğimiz ise o içeceklerden sonra James Beard ölçülerinde bir ilerleme sayılabilir. Son derece güç koşullar altında rehberlerimiz sofraya spagetti, sebzeli et ve en şaşırtıcısı da alevde ızgara muzlu krep çıkarmayı başarıyorlar. (Rehberlerimizin, Amerikalıların çılgın olduğu hakkında en ufak bir şüpheleri varsa bunun da Dave'in alevlere bol miktarda rom saçmasıyla kaybolup gittiğini, dehşet içindeki gözlerinden anlıyoruz.) Doğrudur, gezimizin sonlarına doğru erzakımız tükenmeye yüz tutunca, küçük İtalyan lokantasında leş gibi sarımsak ve şarap kokuları arasında, İtalyanların ölü balığı bülbül gibi öttürdüğünü hayal etmeye başlayabiliriz de. Ama Selous'a da yiyip içmeye gelmiş değiliz.

Selous'da lokanta olsa bile büyük Tanzanya mutfağı, öncelikle *ugali* denilen, elle parçalara ayrılıp sosa daldırılan hamurlu bir börekten oluşuyor. O sos da ya impala sosu ya samur sosu ya dikdik sosu ya da uçan termit sosu oluyor. Et macerası. Bazen öyle bir cehennem sıcağı oluyor ki ilk çocuğumu buz tutmuş bir Safari Lager şişesiyle seve seve değiş tokuş edebilirim. Safari Lager, Tanzanya'da bulunabilen tek bira markası ve öyle altın madalyalı bir marka da değil.

Hayır, biz Selous'a ne yiyip içmeye ne de müze gezip alışveriş yapmaya geldik. Irmak tanrılarının huzuruna çıkmaya, on-

lara kendimizi göstermeye ve kovulacaksak kovulmaya, kabul edileceksek biraz daha kalmaya geldik. Kıllı sakız topaklarına benzer kulaklı ve açık ağızlarında binlerce "uyku hastalığı" vakasının birleşip tek bir esnemeye dönüştüğü su ejderlerinin karşısında kendimizi sınamaya geldik. Hipolarla yarışıp kazanmaya geldik.

Sabah ve öğleden sonra sürekli kürek çekmekten bitap düştüğümüzü söylemiş miydim? Evet, yorgunduk ama aynı zamanda neşe içindeydik. Kendimizi öyle coşkulu hissediyorduk ki hırpalanmış çoraplar içindeki kemiklerimiz bile şarkı söylüyordu. Ölümcül güneşe karşı kendimizi korumak için sarındığımız ve bizi tekrar ırmak sularına döndüren şey, ucu ucuna da olsa, hevesten başka bir şey değildi.

Timsahların hınzırlığı yüzünden, ırmağın çamurlu sularıyla dikkatlice doldurduğumuz kovaları kıyıya taşıyarak banyomuzu karada yaptık. Chicago Eddie o sırada şık bir otelde mermer küvete girip uzanmayı tercih edeceğini söyleyip dertlense bile kimse ona inanmıyor. Dehşetli tüyleri, güçlü dişleriyle Rufiji ilahlar tapınağı Eddie'nin hücrelerine kadim bir kablo döşemiş olsa gerek, geri kalan on yedimiz gibi o da gizli gizli mest oluşunun sinyallerini veriyor –Radyo Cennet– ve altın zincirleri bir yandan sallanıp dururken o, Selous'un daha da derinlerine nüfuz ediyor.

Belki Selous'un, Connecticut kabuklu Rhode Island büyüklüğünde bir yer olduğunu söylemem faydalı olabilir. Bu tür bilgileri maalesef doğrudan doğruya ben veremiyorum. Bu bilgiler Doğu Afrika yayını kılavuz kitabımda vardı ama onu saldaki arkadaşlardan birine vermiştim, bir daha geri gelmedi. Kadının anlattıklarından ortaya çıkan sonuca göre erzak azaldığında kitabı kahvaltı niyetine kaynatmış; siz daha et maceralarından bahsededurun. Aynı kadın yakın zamanlarda ölen

köpeği Juliet'in hayaleti tarafından kovalandığını da iddia ediyor. Bizi hipoların arasından sağ salim geçirenin de rehberler ya da ilahlar değil, bu hayalet kaniş olduğunu söylüyor. İşte böyle bir Lady Kitty'miz var ve ben şahsen onun da bizimle olmasından memnunum.

Söyleyebileceğim tek şey Selous'un çok büyük, oradaki vahşi yaşamın şaşırtıcı boyutlarda olduğu. Sağda solda gezinen birkaç kaçak avcı, yılda bir görünen Sobek macera gezginleri ve ender olarak gelen devlet teftiş ekipleri dışında yüreğini (aydınlığın yüreği diyeceğim, Conrad'ın tersine) istila eden bir şey varsa onun da ne olduğuna dair elde kanıt yok. Burada tuhaf böceklere de rastlıyoruz. Kimisi Darth Wader'ın maskarası gibi parlak ve simsiyah renkli, bilimkurgu filmlerinden fırlama uçan kale biçimli; uzun, kalın, okul otobüsü sarısı antenleri olan böcekler. Ama çöp döküp çevreyi kirleten tek bir kişinin izine bile rastlamıyoruz.

Selous geniş bir çayırlık alan: Kısa çayırlar, orta boy çayırlar ve uzun çayırlardan oluşan bir savan. Düzlüklerin bir kısmı otlayan sürüler tarafından öyle düzgün biçilmiş ki adeta manikür görmüş gibi duruyor. Dalga dalga yayılan yeşil tepeler, uzaklarda mora çalmaya başlıyor. Tagalala Gölü'nden denize kadar uzanan ırmağın kıyıları palmiye ağaçlarıyla dantel gibi örülü. Ara sıra Tarzanvari bir açık alana rastlıyoruz; içinde bir gölcük ve sarmaşık bitkileri de var.

Dört dörtlük film kahramanı Tarzan'ı canlandıran Johnny Weismüller, çocukluğumun en uzun boylu kahramanıydı ve o ünlü narasını, toplum tarafından kabul edilebilen dozdan daha sık taklit edecek kadar ondan etkilenmiştim. Kimileri Tarzan'ın narasını aptalca, bayağı, çocukça ve kaba bulabilir. Bana göre ise en yiğit savaş çığlıklarından daha coşturucu, en ulvi opera aryasından daha görkemli, sular seller gibi akan en etkileyici konuşmalardan daha zengindir. Tarzan'ın narası insan masumiyetinin, insan özgürlüğünün kabına sığamayan çığlığının ta kendisidir. İnsan ve hayvan arasındaki sınırlarda gidip gelen

bir nağmedir; tüm uç noktalarında ve kıvrımlarında mutlak hayatiyetin kutsal ve kısıtsız coşkusu vardır.

Maalesef geçmişte attığım Tarzan naralarımın çoğu, kokteyl salonu komandolarının duyarsız kulaklarına çarpıp sekmiş, hep yanlış bir şekilde dikkat çekmişti. Ama artık en azından burada, Selous'un orman açıklıklarında, naramı doğru bağlamda salıveriyorum. Sesimi titreştirerek gırtlağımdan saldığım nara, Selous'un alacakaranlığında uzaklardaki aslan sürüsünün tiryaki öksürüklerine, uykudan uyanan bir ağaç dolusu yarasanın ürkütücü ama erotik mırıltılarına, Afrikana bedeninin sonsuz ve her an her yerde atan nabzına ve zümrüt boğazlı ağaç güvercininin guguklarına karışarak, bana o eski cumartesi matinelerinde Weismüller'den aldığım muazzam hazzı tattırıyor.

Selous'daki son günümüz tıpkı diğerleri gibi geçiyor: vahşi doğada gezme oyunu için şafakla uyanış, kahvaltı, çadırları söküş, ırmakta iki saat gezinti, öğle yemeği, dinlenme, iki saat de hipolarla çarpışan arabalar oynamaca, karanlık çökmeden bir yürüyüş daha, akşam yemeği ve yatış. Böyle bir günün sonunda uykuya hızlı dalabilmek için çeçe sineğinin sokmasına ihtiyacınız olmuyor. Oysa bu son akşam çoğumuz uyanık bir halde uzanmış yatıyor, çevreyi dinliyor ve Afrika gecesinin doksan parçalık orkestrasının her notasını tek tek kucaklıyoruz. Sabahın olmasından ve biz modernlerin "uygarlık" dediği yere geri dönmekten adeta ödümüz kopuyor.

Eminim bitişik çadırda, parça parça olmuş beyaz tenis kıyafetlerinin üzerinde yayılan Chicago Eddie de o günbatımında, sanki yük vagonlarını sayan bir çocuk gibi onları da birer birer sayabilelim diye dar geçitten tek sıra halinde geçen impalaları hatırlıyordur. Tesadüfen o gün tamı tamına altmış beş tanesi arkalarına güneşi almış, birer siluet halinde tek tek önümüzden geçmişti.

Ayrıca sırt çantasında vahşi doğa kütüphanesiyle dolaşan bilge Kathy'nin, gördüğümüz o ender geyiğin inek antilobu mu yoksa Lichtenstein geyiği mi yoksa başka bir tür mü oldu-

ğunu sorduğunda yaşlı rehberimiz M'sengala'nın ona boş boş bakmasına hâlâ şaşırdığını da tahmin edebiliyorum. Daha sonra da Jim ve ben, bu bir Raushcenberg antilobu mu acaba, diye sorduğumuzda M'sengala kafayı oynatmıştı. Yok, Rosenquist cinsi, beyaz benekli, spiral boynuzlu antilop. Yok, Goldberg türü. Yok, kaya antilobu. Yok çizgili gnu. Yok, su antilobu. Bildiği İngilizce sözcük sayısı on taneyi geçmeyen M'sengala'nın bu kültürel referansları idrak etmesine imkân yoktu ama o yine de meseleyi anlamıştı.

Elbette aptal gülüşü ve bulaşıcı kahkahasıyla M'sengala da hâlâ aklımda. Curt, Sony walkman kulaklığını o meşin kulaklarına geçirip de Huey Lewis ve haberleri dinlerken M'sengala'nın hayretle ve fal taşı gibi açılmış gözlerle bakışını hatırlıyorum. Nasıl da hemen gülmeye ve dans etmeye başlamıştı; sanki dans etmekten alıkoyamıyordu kendini. M'sengala olayın özüne inmişti. Selous'un kendisi de öze inen bir yer zaten. Meselenin temeline inen bir yer. Yaşamın doğal ve bir o kadar da ilginç ritminin temeline.

Ve ölüm. Selous'da yaşam ne kadar bolsa, ölüm için de aynı şey geçerli. Vahşi bir köpek sürüsünün bir impalayı yakalayıp parçalayarak yediğini, şişmiş bir hipo cesedinin yirmi timsah tarafından lime lime edildiğini, kedigiller tarafından parçalanan bir antilobun kalıntılarını, anında şöhreti yayılan kanının başına paparazziler gibi üşüşerek vızıldayan simsiyah bir sinek bulutunu da gördük. Vızıltılarını otuz metre öteden bile duyabiliyorduk.

Evet, Selous'ta hâlâ sürmekte olan ölüm dramları izleyebiliyorsunuz ama kaçak avcıların yaptıkları hariç, gereksiz sayılabilecek ne şiddet, ne açgözlülük ne de vahşilik var. Siyaset, din, modaya uyma, hırs, reklam ya da satış elemanı ağzıyla konuşmaca da yok. Belki de ondan kopmak istemeyişimizin nedeni de Selous'un bu saflığı.

Bu sonsuzluk ülkesinde iki hafta boyunca yolculuk ettik. Burada geçmişin hapishanesinden kaçma fırsatı var, geleceğin

vaatlerine aldırmamak var. Burada sadece burası var. Burada sadece Selous var. Sadece şimdiki zaman var. Selous *şimdinin* ta kendisi!

Sonsuzluk çayırlarında kurulu çadırlarımızda yatarken her birimizin kafasından aynı şey geçiyor: Dünya Selous gibi olmak için yaratılmış, geri kalan ise tümüyle bir hata.

Gelgelelim hepimiz halı döşeli evlerimize ve elektrikli ocaklarımıza dönüyoruz ama dostlar, size şunu da söylemem gerek, artık döndüğüme göre biraz uzanıp kestirebilirim. Olur da bir çeçe sineği gerçekten damarlarımdaki hayat suyuna uyuşturucu katmışsa, Irmak Tanrılarına sesleniyorum, bana Selous uykularına güzelce dalmayı ihsan eyleyin. Afrika'nın o aydınlık uyuşukluğunu bağışlayın. Kilimanjaro şekerlemesi bahşedin.

Esquire, 1985

Övgüler

The Doors

Tıpkı kapılarına dayanacak barbarlardan tamamen bihaber Roma gibi veya Vezüv'ün soykırım benzeri kasıp kavuracak geğirmesinden önceki saatlerde her şeyden habersiz Pompei gibi, Seattle'ın Eagles Konser Salonu'ndaki gençler de dün gece maruz kaldıkları saldırı ve yağmaya tamamen hazırlıksız yakalanmışlardı. Dahası, o ruhsal arınmaya, coşku seline ve bir rock konserinin beraberinde getirdiği takdis edilmeye, güçlenmeye ve kutsanmaya da hiç hazır değillerdi.

Seattle'da bir süredir, Seattle'ın evlat edindiği The Youngbloods ve Country Joe & the Fish gibi elektriğe evrilememiş, toplumun düzgün bireylerini şoke eden ama kendi tutkunları-

na göre kafası iyi köpek yavruları kadar sevimli ve cana yakın olan "house" müzik grupları vardı. Yüzlerinin yalanmasına alışkın olan Seattle'lılar, bir iki kişinin kasığını koklasa da kesinlikle kuyruk sallamayan, sahip olduğu siyasi iyimserlik ve ruh zenginliğinin yanı sıra demode değerlerin üstünlüğünden arınarak daha önce eşi görülmemiş bir güç, yoğunluk ve teatral bir coşkuyla anı yakalayan ve yeni kültürün eski kültür üzerinde oluşturduğu tehdidi yumuşatmadan azametle dalgalandıran ama iki kültürü de tecrübe makaralarına sarılmaya bırakan bu müzik grubuna hiç beklemedikleri bir anda yakalanmışlardı.

Dün gece sersemlemiş ama tazelenmiş bir halde sendeleye sendeleye konser salonundan çıkarken abartısız her birimiz, mimari bir mekânı açmaya ya da kapamaya yarayan ve her an her yerde bulunabilecek pratik, basit bir mobilya ile, hiç de kötü bir niyet taşımadan kendilerini tanıtan müzisyenlerin büyüsü altındaydık.

Evet, The Doors'du bunlar. Ama vay canına, ne tür kapılardı bunlar öyle?! Aklınıza değerli taşlarla süslü cam levhaları getirin, tüküren falluslara benzeyen tokmakları, insan suratı şeklinde oyulup içine ışık konmuş balkabağı gibi parlayan posta kutusu oyuklarını getirin ama görünürde, hoş geldin diyen bir paspas olmasın. Ve sıkıyorsa içeri girin çocuklarım, sonra da çıkabilirseniz çıkın.

The Doors. Tarzları önsevişmedeki oral seks tarzı, baba katili, Everglades'te öğle vakti, heyecandan titreyen bir ekmeğe sürülmüş Kara Orman kan sosu tarzı, totemin tepesindeki Jean Genet, siperdeki sanatçı, minik kuş havuzunda boğulan Edgar Allan Poe tarzı, Masumların Katliamı, satirlerin tarantella dansı, Bakkha ayini, Dionysos tarzı, gökteki ayı aşağı çeken L.A. paganlarının tarzı.

The Doors. Ayin eşliğinde adak adamanın müzikteki eşdeğeri, sesi yükseltilmiş seks zonklamaları, Amerika'nın kayıp ruhunun ardından duyulan yaralı ama yine de hoş bir haykı-

rış, cennet bahçesinin elmalarından şıralar yaparken bir yandan da yılanın başını okşayan duygu sömürücü entrikacılar.

The Doors. Yoğunluk sahneye çıktıkları anda başlıyor ve bağırsaklar tamamen boşalana dek de yakanızı bırakmıyor, tam anlamıyla bir katarsis yaşanıyor. Parçalar arasında bile bir gevşeme olmuyor: Ne havadan sudan bir konuşma, ne yaltaklanma, ne de bir oyalanma. Tıpkı Japon klasik tiyatro oyuncuları gibi The Doors da sessiz kaldığında çok daha müthiş bir yoğunluk yaşatıyor. Akortlarını bile öyle ateşli yapıyorlar ki The Mamas & The Papas korkudan yerinden sıçrayabilir.

The Doors. Sesleri karanlık, sesleri kanlı. Ta derinlerden yükselen bir ses, şeytansı bir kıvılcımla ateşlenmiş, enerjiyi yalayıp yutmuş, heybetli ruhlu bir ses. Dehşetten soluğu kesilip deliliğe teslim olmuş, tenin kurtuluşunu arzulayan Nietzsche'nin sesi. Yeni kuşağı, Amerikan faşizminin yükselişi konusunda uyaran Berlin Müzik Sarayı'nın Brechtvari sesi. Yok oluşun azıp kudurmuş çılgınlığına kapılmış bir ses; yine de ne iffetsiz ne de olumsuz. Hindistan'ın yok edici ilahı Şiva gibi The Doors da sadece yeniden doğuşa yer açmak için öldürüyor: Yaşam ile ölüm, karanlık ile aydınlık arasındaki ezeli dengenin ritmini hatırlatıyor. Ne de olsa asıl önemli kapılar, her iki tarafa da açılanlardır.

The Doors'un dört kapısı:

John Densmore, vurmalı çalgılar. Rock dünyasının belki de en iyi davulcusu. Davulcuların çoğu ritimden pek ayrılmaz; oysa Densmore vuruşla çekişiyor: İleri geri, içine dışına düşerek, böylece karşı-vuruşlar yaratarak ve zayıf zamanları vurgulayarak zıtlaşıyor. The Doors'a muhteşem bir vurmalı çalgı karmaşıklığı kazandırmakla kalmıyor, onları yeni ölçü birimlerine sürükleyerek aslında destansı melodik izlekler boyunca yönlendiriyor.

Ray Manzarek, org. Grateful Dead'in Pigpen'i kadar otoriter ama çok daha incelikli. Belli ki Bach çalışarak yetişmiş. Manzarek en zengin barok eserler kadar muhteşem varyas-

yonlar ve figürasyonlar arasından su gibi akıyor. Bir bakıyorsunuz uysal ve araştırıcı, bir bakıyorsunuz açlıktan ölmek üzere olan bir adamın bir tavuğu parçalarına ayırması gibi klavyede kendinden geçiyor.

Robby Krieger, gitar. Davullar ve orgun başı çektiği grupta Krieger aralarda yeni akor ve modülasyon açılımları ve kopup giden bir patlamayla sert, baş eğmeyen bir ritim katıyor.

Jim Morrison, vokal. Morrison, Mick Jagger ve Eric Burdon'un bıraktığı yerden devam ediyor. Faziletle donanmış bir melek ile sıcaktan bunalmış bir köpeğin heyecan verici bir bileşimi olan Morrison kendi şaireneliğinin tehlikesiyle sarhoş, imansız kahkahalara gark olmuş bir halde mikrofona biniyor, onunla sevişiyor. Psikopatça denecek kadar cinsel bir havası var. Morrison'un sesinin zengin dokusu alay ediyor, kızdırıyor, tehdit ediyor, titriyor. Bir Shakespeare oyuncusunun teatral tavırları ve inanılmaz bir ses kontrolüyle izleyicilerin duygularıyla oynuyor; tıpkı yaramaz bir çocuğun bebekleriyle oynadığı gibi: Şimdi sizi öpeceğim, şimdi de başınızı gövdenizden ayıracağım.

The Doors, müzik vejetaryenleri ülkesinin etoburları. Gaddarlıklarının ışığı altında bakıldığında ustalıkları insanı daha da hayrete düşürüyor. Onlarda Juilliard Yaylı Çalgılar Dörtlüsü'nün katılığı var. Ama asıl ihtişamları zihin güçlerinden değil, o sıcak ve kırmızı kanlarından geliyor. Lekeli pençeleri, ıslak zehirli dişleri ve meşin gibi kanatları göz önünden gitmiyor; yine de hepimizi nemli kasıklarla ve bitap düşmüş bir halde ama en azından hayatta olduğumuzun bilincine vardırarak bırakıyorlar. Ve bir kaderimiz olduğunu fark ettiriyorlar. The Doors, karşı kültür içinde yer alan hepimizin yüreğinden daha yumuşak bir fısıltıyla geçirdiği bir ifadeyi karanlık salonun içlerine doğru haykırıyor: Dünyayı istiyoruz hemen şimdi!

The Helix, 1967

MTV'nin Hemşire Duffy'si

Adı, spor fanatiklerinin ve mesaiden dönen polislerin uğrak yeri olan mavi yakalı meyhanelerini çağrıştırıyor; unvanı ise II. Dünya Savaşı'nın sonunu. Ama şu anda saltanat süren "VJ" Karen Duffy, anatomik açıdan, düzgün kremalı pastalar yapmakta usta erotik bir fırıncıyı daha çok andırıyor ve işyeri de daha ziyade dünyanın sonuna benziyor. Bildiğimiz kadarıyla tabii. Ve kendisini de pek haylaz buluyor.

Bizlere aniden ve kısa süreliğine görünse de (hızla yanıp sönen disko ışıkları altında bir yıldız) Duff komik, ışıltılı, hassas ve hakiki olmayı beceriyor. Bitişikte oturan kızın, videoların şuh kadını olduğunu anlıyoruz birden. Lazer ve deriden oluşan aptal kutusu MTV'nin mükemmel bir kontrpuanı o. Ve Duffy burayı neşeyle yönetiyor.

İster Aerosmith'in pervanesini çevirsin, ister MC Hammer'a çivilerini uzatsın, kurt yavrularına hava atan Kırmızı Başlıklı Kız gibi optik kızgınlığını gösteriyor, hip-hop tavırları sergiliyor. Babayiğit görünüyor ama kamçısı meyankökünden. Sinirleri her an yerinden oynayabilir (Van Halen, senin dişlerin ne kadar da kocaman!).

Değil mi ki MTV, aynı anda hem gözden düşmüş hem taze hem teknolojik inceliklere sahip hem duygusal açıdan ilkel hem kıyamete yataklık eden hem de onun panzehiridir, onun bu çelişkilerle dolu iktidar dünyasında saltanat sürecek birini arayanlar, huzurevinde çalışan eski bir eğlence terapistinden daha iyisini bulabilir mi? Sokak kedisi gözleri, *pâtisserie* duruşu, kübist saç kesimi ve Julia Roberts'ın pabucunu dama atacak kadar geniş gülümsemesiyle Karen Duffy, yabancılaşmış genç erkeklerden oluşan bir kuşağa dişi şeytanı oynayacak yetenekte biri. Ayrıca zehirlenmiş toprakların rehabilitasyon koğuşlarındaki hastaların en sevdiği gönüllü hemşire olmak için son derece uygun biri.

Hadi o zaman, Duff'a şapka çıkartalım, kadehlerimizi onun için kaldıralım: Amerikan püritenliğinin sert eyerinin altındaki o renkli ve iç gıcıklayıcı çıkıntıya; katot ışığıyla aydınlanan yüzlerce yalnız odaya eşlik eden yetenekli yol arkadaşına; ticaret ve sanatın huzursuz evliliğinden doğma milyar dolarlık ve 24 saatlik halüsinasyonun tam ortasında kırpılan göze.

Esquire, 1992

Joseph Campbell

Yedi yıl önce Chichen Itza tören meydanında nemli, kurşun gibi ağır bir sabah, Mayalara ait antik moloz yığınlarının arasından çıkan mercan yılanının, yol arkadaşlarımın bulunduğu tarafa doğru lastik bir ok gibi fırlayıvermesini izlemiştim. Yılan, gruptan tek bir kişiyi hedefleyip kararlı bir şekilde adamın pek muhafazakâr şehir ayakkabısının burnuna çıktı ve uzun bir süre orada oyalanarak aniden sağa döndü ve binlerce yıllık taş yığınlarından birinin içine girip kayboldu.

Bu küçük olay sıradan bir olay sayılabilirdi. Yılanın ziyaret ettiği adam Joseph Campbell olmasaydı, tabii.

Profesör Campbell, grubumuzu hikâyeleriyle şenlendiriyor ve küçük sürüngeni fark ettiğine dair en ufak bir belirti göster-

miyordu. Yine de ikisinin arasında bir şey geçtiğinden emindim.

Acaba yılan, Joseph Campbell'in ayakkabı bağının ucunu yalayarak yeşim taşına mı çevirmişti?

Acaba dilinin altında bir tarot kartı mı taşıyordu? Yoksa nar tohumu mu?

Yılan ağlamış mıydı? Yoksa şarkı mı söylemişti? Vücudundaki o renkler, filizlenen mor tüylerin rengi miydi?

Yılan ve Profesör Campbell, o akşam yine buluşacaklar mıydı? Karıncalar Kralı'nın taç giyme töreninin detaylarını konuşurlarken bir bakirenin kafatasından ökseotu cini mi yudumlayacaklardı?

Bu tür spekülasyonlar yapılması hiç de şaşırtıcı değildi aslında. Joseph Campbell'in, harikalar dünyası ile arası o kadar iyiydi ki dokunduğu herkeste bir harikalık potansiyeli uyandırabiliyordu. Size gizli bir dünyanın kapılarını açardı ve oraya akan bir varlık olmak için sonsuz bir istekle dolardınız.

Artık o da kendinden önceki kahramanlar gibi o kapıların ardında kayboldu. Ama bizlere ardına kadar açılmış apaydınlık bir giriş kapısı bırakarak, bir zamanlar yiğitçe hayat verdiği ve capcanlı tarif ettiği coşku ve korku dolu mirasına ücretsiz girmemizi sağladı.

Geçtiğimiz yıl seksen üç yaşında ölmesinden birkaç ay önce, Bill Moyers adındaki muhabir onunla uzun bir röportaj yapmıştı. Sonuç olarak ortaya *Joseph Campbell ve Mitlerin Gücü* adlı altı bölümlük bir dizi çıkmış ve ilk bölümü bu ay yayımlanmak üzere PBS tarafından programa alınmıştı. Her bölümü bir saatlik bu dizinin değerini abartmaya da, geçici de olsa, televizyon denilen kutunun şeytan çıkarır gibi aptal çıkarma potansiyelini unutmaya da gerek yok. Özellikle de ölümcül bir salgın olma potansiyeline sahip, mitolojik kaynaklı bir hastalığın toplumu tehdit ettiği bir zamanda, bunun anlamı daha da artıyor. Sözünü ettiğim musibet AIDS değil, binyılcılık hastalığı.

Joseph Campbell dünyanın en önde gelen mitoloji bilginidir. Uzun yaşamının başlarındayken Sir James George Frazer'ın dünyadaki tüm kültürlerin halk hikâyelerinde benzer motiflerin olduğu yönündeki şaşırtıcı keşfini almış, Carl Jung'un mitler insan deneyimini aydınlatmak için yaratılmış metaforlardır fikri ile bir araya getirmiştir. Bu çifte ilhamla yola çıkan Campbell başına buyruk bir bilgin olmuş, kitapları ve seminerleri akademisyenler tarafından küçümsense de şairler, ressamlar ve aydın psikanalistlerce hayranlıkla izlenmiştir. Dehası, derin bilgisinden değil, mitlerin yaşayan herkes için taşıdığı önem ve değeri sezgisel olarak anlayabilmesinden gelir.

Eğer "insanı adamakıllı incelemek demek gerçekten insanı incelemek" demekse, mitoloji de insanı adamakıllı incelemek için tutulan bir mercek demektir. Yine de çoğumuz, pek iyi eğitimli görünenlerimiz de dâhil, mit ile ABD Savunma Bakanlığı'nın basın bülteni arasındaki farkı bilmeyiz. Bize "mit" ile "yalan"ın aynı şey olduğu öğretilmiştir.

Aslına bakılırsa mitler ne kurgudur, ne de tarih. Mitler genellikle –insanların çoğu buna şaşıracaktır– kurgu ile tarih karışımıdır. Gerçekten de mitler asla olmamış olan ama hep olmakta olan şeylerdir. Mitleri yaratan insan ruhudur. Onlar, türlerin iç yaşamlarının sürekli tekrarlanan simgesel canlandırmaları, içsel olayların dışsal metaforlarıdır.

Bir zamanlar Campbell'in dediği gibi rüyalar nereden geliyorsa mitler de oradan gelir. Ama rüyalardan daha tutarlı, daha çizgisel, daha işlenmiş oldukları için öğretici bir nitelik kazanırlar. Mitler evrenin şarkılarıdır: Doğru anlaşıldığında evreni açıklayan ve evrenin içindeki karmaşık yerimizi anlatan şarkılar...

Ancak bir mit, "tarih" içine alınıp belirginleştirilmeye çalışıldığında yararsız hale gelir hatta tehlikeli bile olabilir. Örneğin, İsa'nın diriliş öyküsü, ruhsal bir yeniden doğuş gibi yorumlandığında hep canlı kalır ve modern ruh için sürekli hayatiyet ve esin verici bir şey olarak yankılanmaya devam

edebilir. Gelgelelim dirilişe tarihi bir olgu olarak bakılacak olursa yani iki bin yıl kadar önce sadece bir tek kez gerçekleşmiş bir arşiv olgusu gibi görülürse bunun tek sonucu yankılarının cılızlaşmasıdır. Kendi ölümsüzlüğümüze dair belli belirsiz bir ümit ışığı yakabilir ama ta derinlerdeki idrakimizde artık onun dönüştürücü bir şey olmadığını hatta gündelik temelde erişilebilir bir şey haline geldiğini biliriz. Kendi kendini yenileyen bu model, artık körelir ve kullanılmış bir anı ve dogmaya dönüşür; ürkeklerin, bilgisizlerin ve duygusal sıkıntılar yaşayanların şiddet eylemleriyle savunma ihtiyacı duyacakları bir dogmaya...

İnsanlık, tıpkı bugün yaptığı gibi, mitler ve dini-siyasi fanatizm kavşağında durdukça şiddet potansiyeli iyice yükselir. On iki yıl sonra yeni bin yıla gireceğiz. Bu bin yılın eşiğinde, aşırı hassas bir sürü insan "dünyanın sonu"nun geldiğine dair ateşli hayaller görüp kendini kaybediyor. Yeni bir başlangıç isteğinin yanı sıra işlere, kaygılara ve kişisel sorumluluklara son verme arzusu, çılgınca bir kehanete ve yazar Eleanor Munro'nun "Hacı Tanrı'nın bin yıllık dönüşüne duyulan inanç" dediği şeye karışıp geçici bir psikolojik beklenti yaratıyor.

Geçmişte insanlık bu tür fırtınaları genelde gayet başarılı biçimde savuşturmuş ama toplumdaki kesimlerden biri kıyametin özündeki simgesel yapıyı kavramakta zorlanınca (son bin yılın sonuna doğru Judea'da olduğu gibi), sonuç soykırım olmuş. Şimdi kehanet kendi kendini gerçekleştiriyor ve Munro şu ürpertici soruyu soruyor: "Eski zamanlarda milyonlarca insanın zihnine yerleştirdiği kalıplar yoluyla bu mit, siyasi kaderimizi etkilemeye daha ne kadar devam edecek?"

Bir başka deyişle, eğer kıyameti bekleyecek ya da gizli gizli ona gıpta edecek olursak, onun gerçekleşmesini sağlayabiliriz. New Age tayfası bu tuhaf dostlarımız, dindar sağın katı ve kör cahilleri ve kuyruklu yıldız kovalayan, deprem hayalleri kuran, kafayı harmonik-birleşim denen şeye takmış masumlar, hem yoğunluk hem de kapsam açısından adamakıllı korkunç bir ef-

sane olan ölümden sonra hayat inancına dair yanlış bir yorumu paylaşıyorlar. Yaşamı tanımlayan kargaşaya, anlaşmazlığa ve öngörülemezliğe karşı bu yanlış yönlü ama ihtiraslı özlemin arkasında küresel ölçekte ölüm arzusu olması, üstelik de bunun sadece mitolojinin temelinin anlaşılmasıyla tersine döndürülebilecek bir arzu olması bana gerçekten çok garip geliyor.

Sizi yanıltmış olmayayım, Moyer-Campbell'in televizyon dizisi doğrudan doğruya binyılcılık denilen meseleyle ilgili değil. Fakat kültürümüzün ve bilincimizin mitlerle ilgili yönlerini yeniden vurgulamak, bizi ejderhanın dişleri arasından çekip çıkarabilir ve yeniden o muhteşem labirente yerleştirebilir. Bu labirentte, yakında gelecek olan yeni bin yılla ilgili köşeleri ve dönüşleri aşmaya uğraşmak yine bizim kutsal ayrıcalığımız olacaktır.

Joseph Campbell ve Mitlerin Gücü'nde, usta bir öykücü tarafından anlatılan olağanüstü öyküler duyacak, daha önce hiçbir yerde görmediğiniz tapınaklar, sanat objeleri ve törenler görecek, tanıdığımız kadın ve erkek kahramanların, astronotların, ressamların ve atletlerin tuhaf yönlerini öğreneceksiniz. Yani bu dizi, eğlenceli olduğu kadar öğretici de.

Dizi, görsel olarak bazen biraz durağan olabiliyor. Ortamın yapısı gereği. Bununla birlikte Wally Shawn ve Andre Gregory gibi olamasalar da Moyers ve Campbell birbirlerini gayet iyi tamamlıyor. Yine de o haylaz George Bush kılıklı Moyers'i, *Joe ile Akşam Yemeğim*'in bir sahnesinde bayağı aklı başından gitmiş bir halde görüyoruz. Söyleşi ilerledikçe daha bir sohbet havasına giriyor, daha az çatışma yaşanıyor ama ustalıklı, taptaze bir enerji, net bir şekilde hissediliyor.

Pek hissedilmeyen ise Campbell'in hakiki kişiliği. Evet, parıltılarını görüyoruz, duraksamalı konuşma sanatını, güçlü ama her zaman asil iddiacılığını gösteriyor, (dünya çapında eski bir yarışmacı olarak, heves duyan tüm seksenliklerin idolü oluyor) ama ona ait özel boyutlar hep kalın ipek kumaşlar altında kalıyor.

Olsun, ne olmuş? Campbell'in asil bir neo-Viktoryen beyefendisi olduğunu (ama bu tiplere özgü cinsel takıntıları yoktur) bilmemiz çok mu önemli? Yaşamının son kırk yılında gazete okumayı bıraktığını bilmesek ne olur? Sekseninci yaş gününe kadar hiç sinemaya gitmediğini ama seksenine girdiğinde oturup arka arkaya Yıldız Savaşları üçlemesinin tümünü seyrettiğini bilmemiz gerekmiyor belki de. Ya da siyasal açıdan Wiliam F. Buckley'nin birazcık solunda yer aldığını, budala kitlelerin korkularına ve yaygaralarına utandırıcı bir aşağılama ile baktığını bilmesek de olur herhalde. (Meksika'dan dönüşümüzde, ülkenin güney sınırlarından öteye adım bile atmayacağına yemin etti. Campbell'e göre orası, tuhaf ve korkutucu duygulara fazlasıyla esir olunan bir yerdi.) Bazen pek mağrur bir adam gibi görünürdü ama onun yaşında, onun bilgisine ve kazanımlarına sahip bir adamın ahmaklara katlanmak istememesi mazur görülebilir.

(Hazır, ahmaklardan söz etmişken, solcu akademisyenlerimiz arasında bu mit ustasını, Yahudi düşmanı fırçalarıyla katrana bulayan düşünce polislerinin bulunduğunu duymuşsunuzdur. Oysa bu tamamen uydurmadır. Campbell'in yaptığı, Yahudilere saldırmak değildir. Dürüst ve ödün vermeyen bir akademik kimlik olarak ve –gayri ihtiyari ve doğru bir bağlamda– tarihte eski İbranilerin, örneğin Yunanlar, Mısırlılar, Çinliler, Romalılar, Aztekler, İnkalar ve muadilleri gibi yüksek bir kültür oluşturmayı başaramadıkları, göçebe bir topluluk oldukları, hiçbir sanat eseri üretmedikleri, bilim ya da öğrenim merkezi oluşturamadıkları yönündeki gözlemlerini aktarmaktan başka bir şey yapmamıştır. Ona göre İbranilerin en önemli katkısı Yakındoğu efsaneleri yaratmak, onları süslemek, şifrelemek ve zenginleştirmek olmuştur. Bunlar öyle efsanelerdir ki hâlâ modern dünyayı etkilemektedir. Öyle efsanelerdir ki sofuları her zaman tatmin etmese de Campbell, tüm hayatını bunları yorumlamaya adamıştır.)

Çağımız insanıyla ilgili yaşadığı düş kırıklığına rağmen Campbell, "yaşıyor olma coşkusu" dediği o muazzam ve bulaşıcı sevincini hep korumayı başarmıştır. Bu sevinç, PBS'nin yayımladığı dizide Durid meydanındaki şenlik ateşi gibi göz kamaştırıcı bir biçimde parlar. Nitekim Campbell, Moyer'le yaptığı söyleşilerin anlam üzerine değil de deneyim üzerine kurulmasında ısrar etmiştir ve bu deneyim, yüzeylerden ve katmanlardan oluşan tümüyle geometrik düzeniyle yaşam deneyimidir.

Bu aydınlatıcı diziyi baştan sona dek izliyorsunuz. Son bölümden sonra televizyonunuzu kapatıyorsunuz. Birkaç dakika sonra yatak odanızın penceresinde, bir ormancının masmavi başlı, sapı yosun bağlamış baltası uçuyor. Paniğe kapılmayın. Tamam, ormancı sizinle evlenmek istiyor olabilir. Ama sizi Karıncalar Kralı'nın taç giyme törenine davet etmek için de uğramış olabilir. Hangisi olursa olsun, kabul edin. Ne de olsa, Joseph Campbell'in de neşeyle altını çizdiği gibi, "Mit *sizsiniz.*"

Seattle Weekly, 1988

Nadja Salerno-Sonnenberg

Haydi çal koca vahşi çingene kızı, sen o Rusya bozkırlarında her sabah toprağı kazarak patates çıkarırmış gibi duran, burnundan soluyan bir kısrağa eyersiz ya da ayakta binerek dörtnala koşturan sen; sen o lüle lüle günebakan rengi saçları şenlik ateşi ve yasemin kokan; bir yay için hançerini takas eden sen, çalıntı bir tavukmuş gibi al kemanını, her daim fal taşı gibi açılmış gözlerini indir üzerine, ağız dediğin o pancar tatlısı yarıkla at fırçanı ona; kıpırdan, kurtlan, kasıl, kamçıla, kudur, keman çal; damlar arasında, ay yüzeyinden, rock'n roll'un uçabileceğinden de yükseklerden çal; o telleri bütün bir yüzyılın kütüklerini kesercesine çal; salonun tamamı ihtirasının ozon tabakasıyla kaplansın; bize Mendelssohn çal, Brahms

ve Bruch çal; sarhoş et hepsini, dans et onlarla, yarala onları, sonra da ezeli bir dişi olarak sar yaralarını; bahçelerde kirazlar olgunlaşıp patlayana dek çal, kurtlar çay salonlarında kendi kuyruklarının peşine düşene dek çal; Çehov'un penceresinin altındaki çiçek tarhlarında seninle alt alta üst üste yuvarlanmayı ne kadar istediğimizi bize unutturana dek çal; haydi çal koca vahşi çingene kızı; güzellik, vahşilik ve özlem bir olana dek çal.

Esquire, 1989

Dâhi Garson Kız

Dâhi garson kız için söyleyeceğim şarkımı.

Saklı bilgilere, ateşli ihtiraslara, kokteyl peçetelerine yazılan gizli şiirlere, ağrıyan ayağa, bağırıp çağıran aşçılara, küçümseyen patronlara ve Antik Yunan'dan kalan yağlı bulaşıklara devirdiği gözlere, yanıklara ve çimdiklere ve anlayışa ve cesarete, o Amerikalı özgün kadına, fedakâr bir Amerikalı kadına söylüyorum şarkımı. O dâhi garson kız için söylüyorum.

Tamam, tamam, gerçek bir dâhi olmayabilir. Ama iyi eğitim görmüş biri. Sanskritçe, etno-astronomi, İzlanda müziği veya günümüz piyasasında ancak bunlar kadar para eden bir alanda öğrenim görmüş. Tahsilini yaptığı alanda iş bulabilseydi bile karnını doyuramazdı zaten. Bu yüzden asıl mesleğini

boşlamış. (Bizim dâhi garson kızımızı, Manhattan ve Los Angeles'taki artistliğe hevesli mebzul miktardaki garson kızla karıştırmamak lazım; gerek mizaç gerek IQ olarak onlardan tamamen farklıdır.)

Bu dâhi garson kız, tatlı ve küstah, komik ve zeki, genç, değeri anlaşılmamış, kaderci, bezgin, neşeli (mutlu demiyorum, mutlu ve neşeli arasında fark vardır ve garson kız bunu bilir), azıcık bohem, alkolizme eğilimli, genellikle güzel (ama saçları mutfak ve bar kokar), bir mağara ayısı kadar bağımsız (ama "gerçek aşk"tan asla ümidini kesmeyen) ve hepsinden de önemlisi *sahici* bir tiptir.

İçine kapanık garson kızımız, küçük çocukların ve yaşlı kasabalıların üzerine titrer ama onu, edepsiz bir müşterinin hayalarını kopardığı gibi faturaya eklemekten alıkoyan şey işini kaybetme korkusudur.

Küçük, masum flörtlere sesini çıkarmaz ve eğer dinamik, zeki bir tavırla kur yaparsanız o da sizinle flört eder. Ama sakın ha sakın özgeçmişinizle onu etkilemeye kalkmayın. Gösterişi seven yuppilere toleransı, vardiyasının sona ermesiyle birlikte, bazen de daha önce biter. Erkekleri menü gibi okur ve kendisine ne zaman yemek artıklarının ya da suni köpüklü suflenin verileceğini iyi bilir.

Eğer ince kitap raflarıyla ve Frida Kahlo posterleriyle dolu stüdyo dairesine davet edilecek kadar şanslı biriyseniz, halka açık bir yemek salonunda, gerektiği kadar usta görünen bu kızın, özel yatak odasında muhteşem bir virtüöz gurme olduğunu keşfedersiniz. Beş yıldız hatta daha da fazlası! Sonra da isterseniz (bir yandan şişmiş ayaklarına masaj yaparken) kaos kuramını ya da evrensel sanat biçimlerinde ana tanrıçanın üç yönlü özelliğini tartışabilirsiniz.

Nihayetinde yüksek lisans yapmak ya da evlenmek için yemek servisini bırakacaktır ama burs kazanamazsa ya da sağlam bir boşanma anlaşması yapmazsa buraya dönme şansı yüksek. Birkaç yıl sonra, kendine özgü o sıcaklık ve bıkkınlık karışımıyla size yine günün yemeklerini sayabilir.

Yumurtaların bilge temsilcisi, mısır tatlısı ve karideslerin dağıtıcısı, elmalı turtanın tercümanı bu melek, bu dâhi garson kız ABD'deki yüzlerce lokantada şu anda görev başında. Hadi o zaman, Schopenhauer hakkındaki bilgilerinizi tazeleyin ve siparişinizi verin, bir de bahşiş bayım, bahşiş. Kızımız bugün iyi bir molayı hak etti.

Ona söylüyorum şarkımı.

Playboy, 1991

Ray Kroc

Eğer inekler korku filmleri seyredebilselerdi, en korktukları canavarın kim olduğunu rahatça söyleyebilirlerdi.

Bir düşünün, çiftlikte bir cuma gecesi. Bütün sarıkızlar ve Holstein'lar ahırdaki televizyonun başına toplanmış, inek dünyasının klasik gerilim filminin tekrarını izliyorlar: *Memeler Yukarı*. Tam o sırada ışıklar sönüyor, ortama bir org müziği yayılıyor ve ekranda elindeki kasap satırını sallayan, işadamı kıyafetli, geniş göğüslü, nur yüzlü, seksenlik bir ihtiyar beliriyor. Simgesel kıvrımları olan gizemli bir altın yüzüğü var. Ha, bir de o sırada sürüden korkunç bir möö sesi yükseliyor; memeler ve kuyruklar korkudan tir tir titriyor. O anda arka sıralardaki küçük tosuncuk bir soru soruyor, "Anneciğim, Cadılar Bayramı'nda Ray Kroc kılığına girebilir miyim?"

Ray Kroc, Frankestein'in büyükbaşlar şubesi, Hereford soykırımının ardındaki Hitler, akrabalarından 550.000 kadarını kıyma makinesine gönderen iblis. İblis o sırada sürekli sırıtıyor ve yüzünde meşum bir ifadeyle işçilerine sesleniyor, "Unutmayın, ahır başına on köfte!"

Kroc'un ayrıca elli milyon salatalığı doğramış ve turşuya çevirmiş veya yarım milyarı aşkın patatesi yağda kızartmış olması da ineklere pek teselli olmuyor. Zaten patateslerle hıyarlar buna pek de aldırmıyor gibiler. İşlenmiş olmaktan hoşlandıklarına dair söylentiler var. Buna özgürlüğe kavuşma diyorlar.

Botanikçiler, hele bir de Katolik iseler, salatalıkların aslında hıyar bitkisinin yumurtalıkları olduğunu ve sadece yeniden üreme yoluyla varlıklarını sürdürebileceklerini iddia edebilirler. Ama gerçek şudur ki bu sebzelerin çoğu, kendilerine bir seks objesi ve üreme fabrikası olarak bakılmasından bıkmış usanmıştır ve kalıplardan sıyrılmak, seyahat edebilmek, başkalarıyla tanışabilmek ve kendileri oldukları için takdir edilmek istemektedir. Kroc da onlara işte bu fırsatı veriyor. Turşular sandal olsaydı, Ray Kroc da Musa olurdu. Her neyse, bu başka bir hikâye.

Artık etlerin arkasından yas mı tutarsınız yoksa sebzelerle sevince mi boğulursunuz, bu dinsel bir seçimdir ve sizden başka hiç kimseyi ilgilendirmez. Buradaki mesele Kroc'un büyük miktarda bitki ve hayvan varlığını silip süpürmüş olması veya bu süreçte Karun kadar zenginleşmesi değil, kurbanlarının kalıntılarıyla ticaret yapma tarzının Amerika Birleşik Devletleri'ni dönüştürmüş olmasıdır.

McDonald's'ın arkasındaki adam elbette Kroc'tur. Kroc, 1954 yılında San Bernardino'ya yolu düşüp geleceği görene kadar Chicago'da dondurmalı süt makinesi satan orta yaşlı bir adamdı. Gördüğü geleceğin adı fast food idi.

Yol kenarındaki küçük bir California lokantasında çoklu mikserlerinin sekizinin birden nasıl çalıştırılabileceğini merak

eden Kroc, servis ve menü açısından minimum seviyeye inen, kızartmaları, meşrubatı ve on beş sentlik hamburgerleri seri halde çıkararak hatasız çalışan küçük bir lokanta buldu. McDonald kardeşlerin, Mac ve Dick'in işlettikleri bu küçük lokanta, ileride dev bir zincire dönüşecek olan McDonald's lokantalarının esin kaynağı oldu. Buradakiler hız, basitlik ve yenilebilirliği Kroc'un başını döndürecek kadar iyi bir araya getirebilmişlerdi; hele de kardeşlerin milli gelişme adına isim haklarını ona satmaya kolayca razı olmaları Kroc'u sevince boğmuştu. Bu, Henry Ford'un Mom's Apple Pie ile evlenmesi ve bu ikisinin Ray'i oğulları ve mirasçıları olarak evlat edinmeleri gibi bir şeydi.

Hiçbir zaman fazla hırsı olmayan Mac ve Dick McDonald, yardımcı olmaktan ziyade engel teşkil eder olmuşlardı ama enerjiyle dolup taşan ve hayallerinin peşinde koşan Kroc, yol üstlerindeki 7.400 adet lokantadan oluşan, 5.8 milyar dolarlık bir imparatorluk kurdu ve serüvenin bir yerinde de kardeşlerden birinin adını Big Mac duble burgere verdi. (Bunlar "aile" lokantaları olduğundan, bu hamburgere neden diğer kardeşin adının verilmediğini anlamak kolaydır.)*

Modern Amerika, gerek çevresel gerek kültürel ve psikolojik açıdan, karayollarının egemen olduğu bir yerdir ve karayolu bilincimizi besleyip çiçekler açmasını sağlayanlar da işte bu McDonald's ve taklitçileri (Devam Burger King! Devam Wendy's! Devam Jack in the Box!) olmuştur. Geçmişte, yolda acıkan sürücüler arabalarının ön camlarından bakınır, muhteşem bir şekilde sıra sıra dizilmiş seyyar lokantalardan, kamyon mola yerlerinden ve mangal noktalarından birini seçerlerdi; ama yol kenarına dizilen bu çekim noktaları karayollarının amacına aykırı düşüyordu; çünkü sürücüler rastgele anayoldan çıkıp tanımadıkları bir beldede bilmedikleri ama yolculuk planlarına, bütçelerine ve zevklerine uyan bir lokantayı aramak için belli bir zaman ve çaba harcamak zorunda kalıyorlardı.

* Dick: Argoda penis. (y.h.n.)

Artık Kroc sayesinde, oradan oraya göçen kitleler, fırlayan midelerini yolda gördükleri kıvrımlı ve güneş rengindeki yay işaretlerine çeviriyor ve ilk geğirmeleriyle birlikte tekrar yola koyuluyorlar. Hızla besleniveriyorlar ve hani neredeyse sükûnet ve huzur içindeler; yani kasiyer onları aldatmış değil, garsondan hakaret duymadılar, ne huysuz bir şef ne çekici bir garson ne de tuhaf bir tat yüzünden geciktiler; yağlı kaşıklar üstüne şakalar yok, *oie roti aux pruneaux*'daki x'lerden birine takılmaca falan da yok.

İşte Egg McMuffin'in özelliği de burada. Yani Egg McMuffin'de asla özel bir şey olmayışında. İnsan ruhu serpilmek için sürpriz, çeşitlilik ve risk istiyor. Yenilikler hayal gücünü besliyor. Hayal gücü zayıfladığında, seçenekler daralıyor: Seçeneklerimiz azaldıkça, geleceğimiz daha kasvetli, kontrol edilmeye karşı yatkınlığımız daha fazla oluyor. İleri teknoloji ile yiyecek sektörünün evliliğinden robot mutfaklar, totaliter burger, *Brave New World*'deki [Cesur Yeni Dünya]* standart beslenme tarzı doğdu.

McDonald's sadece bilgisayarlarla yemek pişirmekle ve her minik kızarmış patatesin renginin, dokusunun ve sıcaklığının aynı olduğunu garantilemekle kalmıyor, "özel tasarlanmış dağıtıcıları" ile bugün Seattle'da hapır hupur yediğiniz "özel sos"un, geçen ay Detroit'teki kuzeninizin mideye indirdiği sosla tıpatıp aynı miktarda olmasını da sağlıyor. Eğer bu tekdüzelikteki aşırılık sizde alarm zilleri çaldırmıyorsa, B. F. Skinner'ın** karınca yuvasına yarı yarıya taşınmışsınız demektir.

Ancak yine de hepimiz çoğulcu toplumlarda yaşıyoruz ve eğitilmiş ya da maceraperest damakları tatmin etmeye yetecek kadar Fransız mutfağından çeşniler ve Meksika'dan füzyon suşi barları var. Dahası, Red Robin ve Hamburger Hamlet gibi, "gurmeler" için burger zincirleri de gitgide daha çok beğeni kazanıyor.

---

* Aldous Huxley'in bilimkurgu romanı. (y.h.n.)

** B. F. Skinner: Edimsel koşullanma kuramını geliştiren öğrenme psikoloğu. (y.h.n.)

Demokrasi sıradanlığı kutsamaya meylediyorsa ve McDonald's da en âlâsından, en yüksek mertebede sıradanlığı temsil ediyorsa ne olmuş? Ayaküstü yenen hızlı yiyecekler Amerika'ya pek güzel uydu; sürekli hareket halinde bir toplum; değişken, gayri resmi insanlar; yapmacık tavırların veya geleneklerin külfetini taşımayan, Asyalı stoacılığın ya da Avrupalı Angst'ın değil de kendi pişkin toyluklarının tatlı bayağılığına sahip bir ırk. Bugün Tokyo ve Viyana'da da McDonald's var ama o kültürle kaynaşamıyorlar, asla kaynaşamayacaklar da. Burada ise olayın merkezinde yer alıyorlar; bir sonraki gökkuşağının ucuna giden yolda oyalanacak zamanı olmayan sınıfsız bir kültürün indirgenmiş mutfakları onlar.

Peşinden gidebileceğiniz düşleriniz varsa, otlanacak daha yeşil çayırlar, verilecek sınavlar, alışveriş edilecek merkezler, eğlenceli Küçükler Ligi oyuncuları, seyredilecek durum komedileri, uzak durulacak ıssız evler varsa havadayken yakıt ikmali yaparsınız. McDonald's gibi ağ sistemleri banal olabilir ama işimizi kolaylaştırıyor.

Amerika'yı Columbus keşfetti, Jefferson icat etti, Lincoln birleştirdi, Goldwyn efsaneleştirdi, Kroc ise Big Mac'ledi. Bu ülkede halihazırda hüküm süren atmosferi sağlayan şey, her an her yerde mevcut bir bilgisayar da olabilirdi; karşı konulması imkânsız yeni bir silah sistemi, siyasi bir devrim, bir sanat akımı ya da genleri değiştiren bir ilaç da olabilirdi. Oysa tüm bunları yapanın sadece hamburger olması biraz da mucizevi bir şey, değil mi?

Çünkü hamburger sıcak, güzel kokulu ve çok çekicidir. Hamburger yumuşak ve tehlikesizdir. Ta başından beri bizi besleyen Ana Tanrıça'nın kişileştirilmiş halidir hamburger.

Hamburger, üst üste konmuş dairelerin ikonudur; daire dediğimiz ise en tinsel ve en tensel şekildir. Hamburger sıcakkanlıdır, biraz da erotiktir; tanrıçaların meme başı, Havva'nın bereketli göbek yuvarlağıdır. Ne yediğinize inanıyorsanız, osunuzdur.

Hepsinden de iyisi, hamburger kendisini ciddiye almaz. Dolayısıyla Amerika'da domuz pastırmamız yansa da kurabiyelerimiz ufalansa da asla kaybetmediğimiz o cömert mizah duygumuz da onda tezahürünü bulur. McDonald's kırk beş milyar burgerin servisini yapmıştır ve bir tanesinin bile yüzünde gülümseme eksik olmamıştır.

Bu yüzden Ray Kroc, ineklere karşı işlediği suçlardan dolayı affedilmeyi hak etmiştir. Standardizasyon Vadisi'nde bireyselliğimize pusu kurmaktan aldığı cezayı erteleyelim; bizi badi badi yürüyen domuz popolu tombullar ırkına çevirdiği için, mesela elli bin saatten fazla olmamak kaydıyla sosyal hizmet cezası verelim. Evet, alışkanlıklarımızı değiştirdi, kesinlikle daha beter alışkanlıklar edindirdi ama Kroc gibi kendisi hakkında, "Bir hamburger ekmeğinde bile bir güzellik görebilmek için değişik bir beyne sahip olmalısın" diyebilen bir adam, başarılı adamdır.

Esquire, 1983

Jennifer Jason Leigh

Sizlere sürüngenler kraliçesinden söz etmek istiyorum, şekil değiştiriciden söz etmek istiyorum, daha güzel bir cadıdan ve daha kara bir gülden, evrensel tanrıçanın üçlü özelliğinden (bakire, anne ve kocakarı ya da yetim, fahişe ve cadıdan) söz etmek istiyorum. Tüm bunların vücut bulabildiği Güney California'lı biricik, minicik, genç bir aktristen söz etmek istiyorum; her filminde inanılmaz değişimler gösterdiği için bir tek kadın değil, bir kadın ansiklopedisi, dişil bir takım olduğuna yemin edebileceğiniz ve bu yüzden adını duymuş olsanız da bakışlarını zor tarif edeceğiniz birinden söz etmek istiyorum. Havva'nın üç bin yüzünden.

Onun hakikati arayan bir füze olduğundan, aldığı bir rolü geliştirirken doğrudan doğruya karakterin ruhuna indiğinden ve onu tüyleri diken diken edecek kadar kusursuz ayrıntılarla donattığından söz etmek istiyorum. Ona zafer kazandıran, ruhun ta dibindeki yeşil balçığa, sıçanların ve kara böceklerin arasına kadar inmeye gönüllü olması ve oralardan kutsal kâsenin manevi eşdeğeri olan hoş bir şey, iyi bir şey, kirli ya da çentikli bir şey çıkarabilmesidir.

Sahnede ve ekranlarda sessizce yanan bir akkor olmasına karşılık, filmleri dışında ona rastlayacak olursanız, onun mütevazı bir şekilde son derece yavan günlük işler yaptığını ve sanatıyla ilgili sorularınızı Marilyn Monroe'nun alıp gargara yapabileceği müzikal ve utangaç gülücüklerle karşıladığını görürsünüz. Onun sıradanlığına zenginlik katan şey, yapmacıklıktan uzak oluşu.

Son olarak, sinek ile örümcek, güneş ışını ile kasırga, yoğurt kaşığı ile deri yüzme bıçağı kadar uyumsuz kişiliğine dair de bir şeyler söylemek isterim. *Mrs. Parker and the Vicious Cirola* adlı filmde onun insanın iliklerine işleyen performansını yöneten Alan Rudolph bir keresinde şöyle demişti: "Onunla ilk tanıştığımda, onu korumak istedim. Onu yakından tanıdığımda ise onun beni korumasını istedim."

Adı Jennifer Jason Leigh. Onun o küçücük ellerini ellerimizin arasına alalım. Sonra da ondan, kişiliğiyle nasıl bağdaştığı bilinmez bir masumiyetle çok iyi kavradığı ürkütücü gölgelerden bizi de korumasını isteyelim.

Esquire, 1994

Leonard Cohen

Masal cücelerinden oluşan mürettebat tarafından deri bir sandalla kuzeyden karşı kıyıya geçirilmişti. Kürk pelerini balmumuyla sıvanmış, çatık kaşları maviye boyanmıştı. Yakından bakıldığında bunların şarap lekesi olduğu görülebilirdi ama hiç çıkarmadığı tilki maskesi yüzünden bunu anlayamazdınız. Ağzında bir telek, avucunda kıvrık bir damla gözyaşı olan bu yakışıklı ve kusursuz adam, Montreal'in genç şair prensiydi ve zehir gibi güçlü dizelerini çivi gibi çakacak daha sağlam kapılar arıyordu.

Manhattan'da mürekkep şişesine bir kum tanesi düştü. Viyana'da baharat kutusu patladı. Hydra adındaki Yunan adasında, Orpheus saydam bir eşek üzerinde şafak vakti ona gelip

ucuz gitarının tellerini gerdi. İşte o andan itibaren hiç utanıp arlanmadan ve canu gönülden kendini müzik illetine teslim etti. Bu ağırbaşlı arayıcının gizli dinsel-cinsel merakına bir de romantik halk ozanının gizlisiz saklısız gözü kara sevdası eklendi. Amerika'ya döndüğü güne dek şarkıları, tavan arasında vızıldayan arılar gibi içinde bir yerlerde işleniyor ve işin erbapları, her ne kadar yürekten soktuğunu bilseler de o arının balını yemek için yanıp tutuşuyorlardı.

Aradan otuz yıl geçti. Toplum ite kaka yeni bin yıla doğru ilerlerken böğründen bıçaklanmış bir orangutan gibi sürekli yalpalıyor ve keskin çığlıklar atıyor. Artık Leonard Cohen için vizyonunun, yeteneğinin ve azminin meyvelerini toplama zamanı geldi. Belki de bu yaralı dönemin ruhuna çok iyi hitap etmesinden, belki de sadece kültürel bir zaman gecikmesinden dolayı, zamanında ancak bir iki kişinin fark ettiği bir şeyin geç de olsa çoğunluk tarafından da kavranmasıydı bu. Ne olursa olsun, yaldızlı perde artık lime lime olmuş, boogie-woogie kapısının menteşeleri yerinden fırlamış ve L. Cohen bahçedeki kürsüde yerini almış, ağırbaşlı bir tavırla, çok tutulan bir sanatçı olmanın ve kendisine gitgide daha çok saygı duyulmasının keyfini çıkarıyor.

Müzik dünyasındaki diğer meslektaşları, ta en başından itibaren onun, yaşamın gerçeklerine dair kısa ve öz benzetmeler yapma yeteneğini, özlem ve dilin iç dünyası ile trenler ve kemanların dış dünyası arasında güçlü bir bağ kurma kabiliyeti olduğunu kabul etmişlerdi. Hatta onun bestelerini "kavırlamayan" ya da onlardan fazla etkilenmeyen sanatçılar bile bunların son derece ustaca hazırlanmış besteler olduğunu açıkça söylüyorlardı: Daha ateşli ve Alman olmayan bir Kurt Weill'ı akla getiren o kasvetli ama tatlı melodiler, işitsel gardenya ve devedikeni buketleri; Cole Porter'ın bir türlü açığa çıkaramadığı, gizem noktasına kadar yoluna devam eden bir bıçakla elmadan sevgi, şeftaliden şehvet soyan oyunbaz (dolayısıyla tehlikeli) ve hüzünlü şarkı sözleri.

Şimdi hepsi, en parlak sanatçılarımızdan oluşan heyetin, *Tower of Song*'un dik ve keskin merdivenlerini için için yanan tütsü çubukları arasında birer birer tırmanmasını ve şarkı yazarı L. Cohen'i onurlandırmasını istiyorlar.

Bu onura layık görülen kişinin evrenin sırrına erdiğine dair kanıtlar var. Bunun ne olduğunu merak ediyorsanız, buyurun: Her şey birbirine bağlı. *Her şey*. Bu bağlantıların çoğunun değilse de bir sürüsünün ne olduğunu saptamak güç. Bu bağlantıları açığa çıkarıp aydınlatabilecek araç, cihaz, odaklanmış ışın ise dil.

Nasıl ki ansızın delicesine âşık olmak kişinin biyokimyasal semalarını, derin ve kalıcı ilişkilerden çok daha büyük bir parlamayla aydınlatırsa, dilbilimsel bir imgelemin böyle olanaksız, böyle beklenmedik bir şekilde patlaması da en isabetli bilimsel bulguların ortaya çıkarabildiğinden daha büyük hakikatleri gözler önüne serer. Oysa şiirsel imge, bırakın maddi dünyanın gizli ve esrarlı özünü meydana çıkarmayı, romantik tutkuyu bile açımlamayı pek az başarabilir.

Cohen, yarısürreal cümleciklerin, "mantık dışı" çizginin ustasıdır; bilinçaltına karşı öyle doğrudan konuşur ki yüzeysel muğlaklıklar, geçici bir süre için de olsa mutlak bir kavrayışa dönüşür; seksin büyüleyici nüanslarına ve kültürün sersemletici hücumlarına dair bir kavrayıştır bu. Saygın meslektaşlarının ona gösterdiği hürmetin sebebi kuşkusuz onun büyük bir söz ustası olmasıdır. Kullandığı her ifade farklı, bambaşka ve değerli olduğu gibi, her yorumlanışında Cohen'in kendi sesinin uzaktan gelen yankıları duyulabilir; çünkü o şarkılara yaşam nefesini üfleyen, onun şarkı söyleyen sesi ve yazı yazan kalemidir.

Onun sesi Cupid'in* pençelerinin taradığı, felsefe taşıyla kazınıp soyulmuş bir sestir. Kiraz rakısı, kükürt, misk ve karla terbiye edilmiş, yıkılmış bir manastırdan çıkma çuval beziyle sarılmış, ırmak kıyısındaki çingeneler gittikten sonra arkalarında kalan közlerle ısınmış bir ses.

* Eski Romalıların aşk tanrısı. (y.h.n.)

Bir tövbekârın sesi, bir hahamın sesi, mayasız sesli tostun kabuğu; üzerine duman ve yıkıcı zekâ sürülmüş. Bu, eski bir oteldeki halıyı, aşkın kamburunda hissettiğiniz o güçlü kaşınma isteğini andıran bir sestir. Kadın isimlerini söylemek ve bazen de tehlikeli olabilen cazibelerinin fihristini çıkarmak için yaratılmış bir sestir. Hiç kimse "çıplak" sözcüğünü, Cohen'in çıplaklığıyla söyleyemez. O, bizim, külotlu çorabın yerini görmemizi sağlar.

Son olarak, özel yaşamının ayrıntıları hakkında sadece tahminler yürütebiliyorsak da onun gerçek, gündelik kişiliğinin bir hayalet gibi yarattığı şarkıları ziyaret ettiğini de söyleyebiliriz. On yıl önce, Shree Bhagwan Rajneesh (Osho) adlı bir öğretmen, ideal modern insana "Buda Zorba" adını vermişti: Kozmik enerjilerle kurduğu sıkı ve inançlı bağını koruyan ama aynı zamanda fiziksel düzlemde de kendini rahat hissedebilen bir düşünce adamı. Bu adam dharma erdemlerinin değerini de bilir. Alman Markı'nın değerini de. Paris'te bir gece kulübünde garsona ne kadar bahşiş vereceğini de bilir, Kyoto mabedinde kaç kez diz çökmesi gerektiğini de. İş yapması gerekiyorsa iş yapmasını bilen ama aynı zamanda zihniyle bir çam kozalağına girebilen ya da melodiye göre, vahşi bir coşkuyla dans edebilendir. Güzelliğe sırt çevirmeyen bu Buda Zorba karakteri, tensel zevkleri tinsel özle çelişen bir şey olarak değil, onun tamamlayıcısı olarak görür. Anlatılan çokça Leonard Cohen'e benzemiyor mu?.

Cohen'i sabahları Armani giysileri içinde meditasyon yapan, öğleden sonraları ilham perileriyle mücadeleye giren, akşamları ise kafelerde oturup yiyip içen ve sokaktaki güzel kuşlarla hassas ama ayartıcı konuşmalar yapan bir adam olarak resmetmeye çalışırız. Oysa bu, büyük bir olasılıkla çarpık bir tablo olacaktır. Ama uyduruk şeylerde de özel bir gerçeklik payı vardır.

Aslında bunun bir önemi yok. Burada önemli olan otuz yılın ardından L. Cohen'in, kasırgalar salonunda tüm hayranla-

rının görebileceği başköşede oturuyor olması ve devlerin bir araya gelerek ona saygı duruşunda bulunması. L. Cohen'e –ve bize– onun demir, kurşun, kriptonit, cinsel nitrojen, altın cevherlerinden devşirdikleri adaklar sunuyor olmaları.

Tower of Song, 30 yıla övgü albümü, notlar, 1995

Çikolatadan yapılan takma dişleri saymazsak, dünyadaki en kullanışsız şeylerden biri de camdan yapılmış pabuçlardır. Raf ömürleri kısa olduğu gibi verdikleri rahatsızlığın derecesi de korkunçtur. Acaba Sinderella mazoşist eğilimleri olan geri zekâlı ya da kuş beyinli bir kız mıydı? Yoksa Sinderella'nın peri annesi, en güzel Milano derilerini yaratma yeteneğiyle birlikte çarpık bir mizah duygusuna da mı sahipti? Ya da o küçük kül kedisini saraydaki baloya kırılgan silisten bir ayakkabıyla göndermesinin arkasında çözemediğimiz gizli bir mantık mı vardı?

Cevap elbette sonuncusu. Peri annenin niyetinin, yakışıklı prensi (ne yazık ki kendisi pek öyle bulunmaz hint kumaşı da

değildir) ayartıp Sinderella'nın ayakkabısından şampanya içmesini sağlamak olduğu çok açık.

Neden? Çünkü romantik davranışlar tarihindeki hiçbir jest, bir kadının ayakkabısından içki içmek kadar işe yaramamıştır. Ahmak delikanlıların hepsi bir kıza çiçek, şeker, yüzük alabilir, onu sinemaya ya da hafta sonunda kaplıcaya götürebilir ama içkisini, ayağa giyilen bir ayakkabıdan kafasına diken bir adam, aşk adına her şeyi yapabilecek bir adamdır. Bu kadar onurlandırılan bir kadın, randevu gecesinde bu gözü pek adamın kesinlikle o yüreksizlerden biri olmadığını anlar. Çünkü bu erkek yalnızca yer seviyesinde de olsa kendisini sevgilisine adamış biridir. Onun da ötesinde, adam eğlenceli bir tiptir!

İşte bu ayakkabıdan içki içme eylemi, tam da fetişizme yakın durmak, beyefendilik ile sapıklık arasındaki ince çizgide yürümek demektir; bu eylem, hoş bir sıcaklığın, sapıkça bir müstehcenliğin verdiği heyecanla titreşmesini sağlar. Simgeciliği bir yana bırakacak olursak (Freud'un ayakkabılar konusundaki görüşlerine bakınız), kirli bir taban astarından daha büyük bir risk içermese de bu eylem tehlikeyle flört etmek anlamına gelir. (Gerçek bir beyefendi bu eyleminin ardından temiz bir mendille ya da gömleğinin ucuyla ayakkabının içini de kurular.)

Sadece hayal gücümüz marifetiyle de olsa, parmak ucundaki etin şeker pembeliğinin ayrı bir lezzet kattığı, zift, çiklet ya da çok daha beter şeylerin yapıştığı; toprak dostu; çivilerden, cam kırıklarından paçayı kurtaran; püsküllü yosma, tokalarla süslü su toplama uzmanı, modanın çamurlu bayrağını taşıyan piyade, örgülü ve dolgulu denizlerin tayfası; çağdaş kent yaşamında ayakta kalabilen uyanık, dans etmekten başı dönmüş, yaşlı bir Blues Kedisi kadar kör, alçak mevkilerde takılan pabuçlar... Ne kadar zarif, ne kadar pahalı olursa olsun, hiçbir ayakkabı kendi faydacı köklerini ya da hayvanlarla olan akrabalığını saklayamaz. O bildiğimiz ayakkabı, ansızın kendisini lüks kabarcıkları bir âşığın dudaklarına taşıyan bir kap olarak

bulunca ne kadar şaşırmıştır kim bilir. Ve yaşadığı şaşkınlık sadece sahibinde yansımasını bulur; zira hiçbir dişi hatta Gabor ya da Lola Martinez bile susuzluğunu hiç düşünmeden, bir ayin havasıyla, ayakkabıları aracılığıyla gideren bir adamdan etkilenmemezlik edemez ya da bunu olağan karşılayacak kadar sevgilisinden bıkmış olamaz.

Yine de bütün kendiliğindenliğine karşın, bu doğaçlama ayakkabıdan kafayı çekme eyleminin belli bir törenselliği vardır. Şıkır şıkır bir pabuçtan lıkır lıkır lüpletmek ya da Capezio marka bir ayakkabıdan kapuçinoyu koklamak eyleminde şiirsel bir yan olabilir ama bu çeşitlemeler pratikte pek işe yaramaz. Seçilen ayakkabı ne renkte ya da ne tipte olursa olsun –tabii burnu açık veya hazin derecede ortopedik olmaması gerekir– ondan içilecek içki mutlaka şampanya olmalıdır. Bira, cin, süt, çay, diet kola ya da banyo suyu olmaz. İyi bir konyak ya da yıllanmış bir Bordeaux şarabı da olmaz. Şampanya, ille de şampanya olacak. Yıldız tozlarından aşk köpükleriyle, altın yaldızlı kıvılcımlarıyla, esrarlı şarkıları ve minik ışık patlamalarıyla yalnızca şampanya, ayakkabıyı kutsal bir kadehe ve ayakkabıdan içki yudumlama eylemini delişmen ve hareketli bir şiire, pervasız bir tapınmanın pandomimine dönüştürebilir.

Oyunbazlık ile ihtirası harmanlayan, hem anı hem geleceği harekete geçiren tarzı sayesinde, uygun bir pabuçtan şampanya lüpletmek yeni bin yılı karşılamanın en güzel yolu da olabilir.

Kadınlığın bu küçük, gizli kapaklı kayığı Mumm's Extra Dry şampanyasıyla dolup taştığında, topukları yumuşacık saran ve ayak kemerini destekleyen bu yürüme aracı bir dil tarafından işgal edildiğinde, bir nakil işlemi cüretkârlıkla hayat bulduğunda ve arzular geleneksel ifadelerle kendini sınırlayamayacak bir noktaya geldiğinde, eh, o zaman her şey olabilir. Her şey.

O halde açık bir zihinle, maceraperest bir ruhla ve romantik bir yürekle büyük yarını karşılamaktan daha akıllıca bir yol

olabilir mi? Hazır hatta hevesli olalım. Peri anne bunu biliyordu. Onun sayesinde o ayağa giyilebilir kadehler ortaya çıkıverdi. Onun sayesinde sonuç alınabildi.

O zaman uzat bakalım yüksek topuklularını bebeğim, o ince uzun topuklu pabuçlarını esirgeme benden. İşte bu an, burası sana bakıyor, yerden yukarı doğru. Herkesin 21. yüzyılı kutlu olsun!

Bergdorf Goodman, 1999

Kızıl Saçlılar

Kızıl saç, bir kadın oyunudur.

Acı gerçek de kızıl saçlı erkeklerin çoğunun soğutucuya konamadığı için çürüyen sarışınları andırmasıdır. Bunlar, kumral saçlı erkeklerin ahırın arkasında çürük yapraklarla gübre olmak üzere bekletilmiş halidir. Fakat bir erkekte yaprak küfünü ya da hurdalık pasını andıran bu pigment yapısının aynısı bir kadında olduğu zaman, kadın onu yakutlardan örülü bir taç gibi taşır.

Kızıl saçlı kadınlar genellikle hoş kadınlardır. Onlarınki hem şehvet hem de tehlike, hem keyif hem de şiddet taşıyan bir hoşluktur; bu nedenle erkekler, kızıl saçlı kadınlara kesinlikle karşı koyamazlar. Unutmayın orijinal femme fatale'in bukleleri de kırmızıydı: Demek ki neymiş, şifre kırmızıymış.

Elbette, bu "fatale" kısmının kızıl saçlılarla özdeşleştirilmesi çoğunlukla yanlıştır, cinsel açıdan nörotik erkeklerin basmakalıp fikirlerindendir. Kızıl saçlıların çoğu gül goncaları kadar vakur, çilekli pasta kadar tatlıdır. Ne var ki kendilerinin asabi tipler olarak *algılanması*, onlara kötü anlamda değilse de bir tür hak, bir tür güç verir. Sanki şirretlik onların doğuştan gelen hakkıdır. Renkleri dolayısıyla, ürkütücü ve şuh olmaya doğuştan mazeretleri olduğu için de (bunu hiç uygulamasalar bile) geleneksel olarak yumuşak ve saf olmaları beklenen diğer kadınlardan ayrılırlar.

Peki, kadın düşmanı beklentiler yıkılmaya başladığına göre, acaba kızıl saçlılar o özel büyülerini yitirecekler mi, Pippi Uzunçorap artık alelade bir kız mı sayılacak? Mesela ateşi çıkan Heidi gibi mi olacak yoksa plajda fazla kalmış Pamuk Prenses gibi mi? Yok, sanmam. Sarışınların ve kumralların aslında engellenmiş kızıllar olduğuna inanmak, UFO'ların çocuk balonları olduğuna inanmakla aynı şeydir. Anlayacağınız, bütün kızıl saçlılar mutasyona uğramış ayrı bir türe mensuptur.

Artık dünyevi güçlerin dağıttığı genlerden mi fırlamışlar yoksa onları dış dünyadan bir derebeyi falan mı buraya ekmiş, bu, bilim dünyasının tartışacağı bir şey. Bizim, kızıl saçlıların olağandışı varlıklar olarak tuhaf güçlerin, öfkenin, riskin ve coşkunun egemen olduğu âlemlerle biyo-elektriksel bir bağları olduğunu bilmemiz yeter.

Siz kadim kınalı kızlar, siz güz dolunayının temsilcileri, aramızda ne işiniz var? Yıldız haritalarının bir kopyasını mı taşıyorsunuz yüzünüzdeki çillerle? Ömrünüzün ortalama insan ömründen daha uzun olmasını nasıl açıklıyorsunuz? Neden cildiniz bu kadar hassas? Ve neden bukleleriniz kalp acısıyla aynı renkte?

Bu sorgulama ne yazık ki hiçbir yere gitmeyecek. Onlar da cevapları ya bilmiyorlar ya da söylemiyorlar. Zaten kim bir kızıl saçlıya baskı yapmaya cüret edebilir ki? Kızılların nereden

geldiklerini ve tam olarak ne ifade ettiklerini asla öğrenemeyebiliriz ama bunun bir önemi de yok galiba. Bizler kızartma tavalarımızdan sıçrayıp kızıl saçlı dilberlerin alevlerine düşmeye devam edeceğiz, bize kızılların intikam ateşleriyle gıdıklanma ve, gerçek olsun olmasın, arada bir o efsanevi ihtiraslarının cehennem yalazlarında erotik cüretimizi sınama fırsatı verdikleri için onlara minnet duyacağız.

Kızıl saçlı kadınlar ah! Sizi kan portakalları! Sizi kiraz bombaları! Sizi göklerin bakır kraliçeleri ve cadalozları! Dilerim, beyaz ekmek yaşamlarımızdaki o doğaüstü ketçap lekeleriniz hiç eksik olmaz!

GQ, 1988

Alan Rudolph

Alan Rudolph'un zekice ve capcanlı filmlerinde nüanslar, arı kovanındaki arılar gibi çalışır. Bir oğul misali sürekli kımıldayan cambazlıklar, içinde bir arkeoloğun düğün pastasından daha çok katman olan bir anlatı peteğinin çekirdeğini oluşturur. Enerjiyle dolu bu ağın en şaşırtıcı yanı da giriftliğinin ilk bakışta muğlak ve rastgele gibi görünmesidir.

Yatay arzu ve endişe katmanları, zekâ ve güzelliğin dikey katmanlarıyla kesişir (düşük bütçelerine rağmen bütün Rudolph filmleri göze ve kulağa hitap eden güzel filmlerdir); ama benim en beğendiğim katman, lityum almayı unutup tirbuşona dönüşen tereyağı bıçağı misali, sinemasal matrisinin içinde dönüp duran (ve mankafaları iyice serseme çeviren) o yamuk ahmaklık tabakasıdır.

Çoğu insan "ahmak" sözcüğünün iyi niyetli bir salaklığı ima ettiğini düşünür. Biraz da mizahla vurgulanmış bir salaklık. Oysa benim deney ve gözlemlerim, ahmaklığı "kullanıcı dostu tuhaflık" olarak tanımlamama yol açtı. Biraz da mizahla vurgulanmış bir tuhaflık. İşte burada sözü edilen ahmaklık da bu tanıma giriyor.

Hani belki fark edilmemiştir diye söylüyorum, bizim bu küçük gezegenimiz *trés* [çok] acayip bir yer. Tuhaflıklarımızın bir kısmı bayağı vahşi ve korkunç. İyice yeşerip serpilmiş savaşlardan ve soykırımlardan tutun da David Lynch'in o küçük kasaba albümlerine basmayı sevdiği türden kişisel kötülüğün gizli goncalarına kadar her şey var. Bu tuhaflıkların tehlike oluşturmuyor gibi görünen beklenmedik olanları ise çok daha sık görülür (ama ciddi bir sanatçı için yakalaması çok zor olanlar da bunlardır): bir tik, bir uyumsuzluk, yarı gizli bir kendine özgülük, bıraktın mı yüreğe görülmemiş bir falso verdiren tutku dolu itkiler.

Başta romantik ilişki alanında olmak üzere tüm yaşamımız ıvır zıvır bir sürü karışıklıkla dolu. İşte Rudolph'u özel bir dâhi yapan da bu karışıklık eğilimine ışık tutması ve asıl bunların –geleneklerin ya da akılcılığın falan değil– varlığımızın derinlerindeki akıntıları nasıl yönlendirdiğini ortaya çıkarması. *Choose Me, The Moderns, Trouble in Mind* gibi filmlere komik ve erotik bir tazelik katan, psikolojik gerçekliğini ve yumurtamsı çizgilerini veren şey, "matrak" dediğimiz davranışlarımıza Rudolp'un gösterdiği dikkattir.

Oval de diyebilirdim ama "yumurtamsı" daha doğru bir tanım. Beysbol topu şeklinde yani. Filmlerin, romanların ve oyunların çoğu basket topu gibi sıçrar; yani bir yukarı bir aşağı, bir yukarı bir aşağı, düz bir çizgi üzerinde ileri ve geri yönlü hareket eder. Oysa Rudolph'un filmleri Amerikan futbol topu gibi fırlar; bir uçtan ta diğer uca. Ele geçirilemez, falsolar çizer; hatta bazen ters yöne gider; istikrarsız, beklenmedik, serseri hareketler sergiler. Bir başka deyişle, ahmakça hareketler. Hani neredeyse yaşamın kendisi gibi. Onun filmlerinin çoğu, Ame-

rikan futbol sahasında oyuna başlama vuruşunun estetiğini, duygusallığını ve entelektüelliğini taşır. Maçta olduğu gibi film başlangıcının ardından da kemikleri kırarcasına müdahaleler ve eğlenceli dönüşler gelir.

Alan Rudolph'tan söz ederken, o sarsıcı darbelerin atlanmaması büyük önem taşır. Bu büyüleyici ve fanteziye çalan eserleri körükleyen, boş laflar değildir. Kör bir payandanın bile karanlık, tırtıklı kenarları vardır ve kesti mi de çok derin keser. Bu yönetmen sahip olduğu kentli duyarlık ile acı çekerek de olsa metropoliten romansın sadece hüzünlerine değil, zevklerine de odaklanır. Örneğin, *Afterglow* filmini, hem sırtına kırbaç yemiş hem de sevgiyle masaj yapılmış gibi hissetmeden seyredebilen var mıdır?

Rudolph'un mucizesi, hem meselenin özüne hâkim hem de hayalci olabilmesinde; hatta aynı zamanda hüzünlü ve komik olmayı becerebilmesindedir. Bir sahnede komik, diğerinde hüzünlü değil; aynı sahnede hem komik hem de hüzünlü. Bu yalnızca kıvrak zekâlı birinin değerlendirebileceği bir mükemmellik örneğidir. Bunun dışında kalanlar ise... Neyse, kimlerin bunun dışında kaldığını siz de biliyorsunuz. Bence, trajikomik paradoksları bu denli büyük bir başarıyla harmanlamasını sağlayan nüanslar üzerindeki hâkimiyetiyle o bir virtüöz.

Ne olursa olsun, Rudolph'un her sahnesinde değilse de (sahnelerin çoğu dumanlı ve neon ışıklı bar ve kulüplerde çekilmiştir) her filminde kol gezen o gizemli havayı koyulaştıran şey, melankoli ve neşenin neredeyse gerçeküstü denilebilecek yorumlarıdır. Burada söz konusu edilen ise bir polisiye filmin sıradan gizemi veya "oğlan kızı alacak mı?" tarzında duygusal bir esrar falan değil (bunların hepsi de kurgulanmış bir gerilim yoluyla izleyicileri yönlendirmek için tertiplenmiştir), en derin arzularımızın etrafında girdap gibi dönen ve izleyici ile varoluşun derin gizemi arasında içsel bir bağ kuran o doğaüstü gizemdir.

O muhteşem *Love at Large* filminde Rudolph (genellikle senaryolarını da kendisi yazar), Anne Archer'a Tom Berenger'a şöyle bir soru sordurur: "Hep böyle 'neşeli ve şaşkın' bir halde mi dolaşacağız?" Bir Rudolph filmi ne kadar delişmen ya da acı-tatlı bir film olursa olsun, sinemadan çıktığımda kendimi nedense hep neşeli ve şaşkın hissederim. Siz daha iyi hissetmenin yolunu biliyorsanız, beni hemen arayıp söyleyin. Ödemeli, ona göre...

Writers on Directors, Watson-Guptill, 1999

Mini Etekli Feminizm

Bir romancı ya da sıradan bir adam olarak o zamanları epey geride bırakmış olsam da 1964-72 yılları arasındaki dönemin, hem ruhsal hem de siyasi anlamda bu ulusun gördüğü en önemli dönem olduğunu düşünüyorum. Bence (sonsuza dek karalanmaya ve yanlış anlaşılmaya mahkûm) o dönem, gerçek bir aşkınlığın hissedildiği, "özgürlükler ülkesi ve yiğitler yuvası" sözlerinin Amerikalıların bir kısmı açısından gerçekten anlam kazandığı, bir kısmı açısından ise düş kırıklığına yol açtığı yıllardı.

Yine de o dönemin karışıklık, kışkırtıcılık, deneysellik ve aydınlanma gibi özelliklerini de düşündüğümüzde, özellikle mefruşat ve dekorasyon konusunda şaşırtıcı bazı estetik kusurlar ile dolu bir dönem olduğunu da söylemeliyim.

Bitpazarlarını dolduran goblenler, İran halıları, tıka basa şişirilmiş kanepeler, boncuklu abajurlar, tavus kuşu tüyleri, tütsüler, makrome duvar askıları, şal desenli yastıklar ve art-nouveau örneği posterler, içinde gayet samimi, eğlenceli hatta aydınlatıcı bir şekilde kafanızı güzelleştireceğiniz yumuşak, dokunulası, duyu zengini ortamlar yaratıyordu. Ama nedense bu ortamda insanı rahatsız eden bir şey vardı: O karmakarışıklığı, o kapalılığı, o kaçınılmaz güve yeniği tozlu hali ve içindeki sahte oryantalizmiyle bir Viktorya dönemi papazının oturma odası kadar iç bayıltan bir ortamdı bu.

Bu ortamın havasını içime çeksem de çekmesem hep öksürmek isterdim.

O zamanlar yaşamak istediğim odayla şu an yaşadığım oda arasında pek fark yok. Bembeyaz bir fon üzerine dizilmiş temiz, göz alıcı, basit, ana renklerde eşyalar. Benim dekorasyon gurum hep Matisse oldu; zevk konusunda hep ona başvurmuş, Klimt, Beardsley ve Jerry Garcia gibi başı kalabalıklardan uzak durmuşumdur. Böyle söylüyorum ama, 60'lı yılların hakkını teslim etmek gereken iki eşyasından söz etmeliyim. Biri, o harikulade çıkışıyla mini etek, diğeri de sürgünde şehit düşen sutyen.

Mini eteğin bu kadar yaygın bir şekilde giyilmesi ve sutyenin defedilmesi, o döneme kadarki tüm cinsel, toplumsal, siyasal ve dinsel kısıtlamalara karşı gürül gürül bir isyanı simgeliyordu. Her şey bir yana, kültürümüz yeniden dişileşiyor, dizginlerinden kurtulup kısalmış etekleri içinde artık daha güzel görünen, daha özgür hisseden bu kadınlar, rengârenk giysiler giyip saçlarını bellerine kadar uzatan erkekler gibi her yönden dolaysız ve aleni bir tavırla bu dişileşmeyi açığa vuruyorlardı. Eski sınır çizgileri ıslanmış maskara gibi dağılıyor, ülkedeki insanların çoğu bu sosyal değişim haşhaşının etkisi altında neşe içinde yaşıyordu. İnsanlar, ümitler, etekler, hepsi daha yukarılardaydı.

Bütün mesele mini eteklerin (ve mini eteğin özgürlüğünü ilan eden kız kardeşi mini şortların) seksi olması değildi. Asıl

mesele nereden baksanız muzip bir seksiliğe sahip olmaları ve bu muzipliğin yaşamın diğer pek çok yönüne de aktarılıyor olmasıydı.

O sıralar insanlar güçlükle, şiddetle ve kargaşayla karşılaştıklarında muzip bir tavır takınıyordu. Üstelik, saçma sapan fikirleri bile bir bilgelik türüne, hayata tutunma aracına, bir zarafete dönüştürebilen türden bir muziplik. Kadınlar haksız bir savaşı protesto edebilir ya da insan hakları için mücadeleye girebilir ama giysilerinden de anlaşıldığı üzere gündemdeki meselelerin kendilerini de kurban etmesine ya da derbeder bir çaresizliğe sürüklemesine izin vermezlerdi.

Elbette sonunda sarkaç sallanmaya başladı. Bir yanda eski Yahudi-Hıristiyan geleneğinin aşırı özgürlük korkusu şiddetli bir geri tepişi hızlandırırken, öte yanda anaakım basın nihayet vakit ayırıp parlayan bacakların ve duman olan sutyenlerin, zamane kadınına özgü ve onun en önemli niteliklerinden biri olduğunu yazmaya başladı; haşarılık ve isyancı ruh çöktü ve bütün eğlence bitti. Parti sona erdi. Sutyenler küllerinden doğarak eski görevlerine kaldıkları yerden devam etti. Şimdi yakılma sırası mini eteklere gelmişti.

Kısacık etekler o zamandan bu yana defalarca geldi, gitti. Ama bu aynı şey değil ve bunu derken ne demek istediğimi anladığınıza inanıyorum. Zaten, bir dönemin ruhunu birkaç santimetre karelik bir kumaşa dikmenin de imkânı yok gibi görünüyor.

Gelgelelim, hüküm sürdüğü o dönemde, 60'ların mini eteği hakikaten görülesi bir manzaraydı. Bir giysiden öteydi; ülkesiz bir bayrak, slogansız bir pankart, takımsız bir flamaydı. İster deri ister satenden olsun, ister dar ister evaze olsun, ister düz ister kareli olsun, ister şımarık ister cilveli bir havası olsun, destansı bir macera gemisinin direğinden kurtulup herkesi sarıp sarmalayan bir bayraktı.

The New York Times, 1995

Altmışlı Yıllar

Ergenlik çağını 1980'lerde ya da 90'larda yaşadıysanız, o on yılınızın –size ait bu tarihsel anın– "ölümsüz on yıl" tarafından yani yirminci yüzyılın gösterisinden sahne çalan ve bildiniz bileli açgözlü bir kültürel ilgi odağı olarak kendini hatırlatan o özel on yıl tarafından sürekli gölgelenmesi, sizin için gerçekten de rahatsız edici bir duygu olmalı. 1960'lı yıllar yalnızca kuşaklar çorbasında bulduğunuz bir saç (uzun saç) değildir; hele bir de düşünen bir insansanız, hem onyılcı biri olmaktaki mantık hatasını hem de geçmişin misk kokularının anılarını yaşatıp durmanın ne kadar aptalca ve tehlikeli olduğunu da bilirsiniz.

Yaşamımızın çoğunda, iyi ya da kötü, zirve deneyimler yaşadığımız dönemler olur; bir şeylerin en iyisini yapabildiğimiz, güçlüklerle karşılaştığımız, ağır bir sıkıntıya katlandığımız, özel bir ilgi gördüğümüz, uzun ve o ana dek hiç akla gelmemiş bir eğlence yaşadığımız ya da kendimizi sürekli mutlu ve özgür hissettiğimiz anlar vardır. O halde o mesut buzun içinde psikolojik anlamda donup kalma ve yaşamımızın geri kalanında kendimizi yaşayan fosillere dönüştürme eğilimimiz de vardır.

Kadınlarda, bu geçmişsever sinek kâğıdına takılanlar genellikle yaz kampları ya da lise yıllarıdır. Epey sayıda Amerikalı erkek için ise askerlik dönemidir; yani ailelerinden, karılarından, çocuklarından, sıkıcı düzenlerinden ve sorumluluklarından kurtulup her ihtiyaçlarını giderdikleri, dostlukların tadını çıkarabildikleri, seyahat edip maceralar yaşayabildikleri o eşsiz dönem. Bu yüzden olsa gerek Amerikan liderlerinin çoğu savaş kahramanlıklarını ısıtıp ısıtıp önümüze sürmekten bıkmaz (kırmızı, beyaz, mavi öküz çomaklarını sallayıp yıldızlarla süslü bayrağın pes notalarıyla osururlar) ve bu yaşlı vıdıvıdıcılar her ekonomik uyuşmazlıkta, dünyanın ödeyeceği ağır ve çirkin bedeller pahasına, ısrarla askeri çözümlere başvurulmasını isterler ki bu da sıkışmış gelişmişlik durumunun bir tezahürüdür.

Kır saçlı çiçek çocukların, her ne kadar katbekat daha iyi huylu olsalar da, neredeyse aynı ölçüde budala oldukları düşünülebilir. Ama 60'ları, iyi bir basın ajansı olan ama ayvayı yemiş sıradan bir on yıl olarak görmek de yanlış ve –ukalaca bir çarpıtma– olur. 60'lı yıllar yalnızca 50'lerden, 80'lerden, 90'lardan *farklı* olmakla kalmaz, pek çok açıdan onlardan *üstündür* de. Örneğin, o yıllar hem ihtiras hem de merhamet sarfiyatında üstündü; maddi başarıdan daha öte bir şeylerin peşinde koşan romantik idealist arayıcıların (istisnasız her biri mübarek insanlardır) sayısı bakımından üstündü. Karşı kültür denilen (karşı kültür bir süre için egemen kültür anlamında kullanıl-

mıştı) açıdan bakılacak olursa, müzik o zamanlar bu kadar yüzeysel değildi, otorite daha az saygı görüyordu, şiddete bu kadar tahammül edilmiyordu, sevgi bu kadar engellenmiyor, zenginliğe bu kadar tapılmıyor, iktidara bu kadar imrenilmiyor, suç bu kadar desteklenmiyor, depresyona bu kadar girilmiyor ve insan bu kadar korkuyla titremiyordu. 60'larda güzellik sanat camialarından kovulmamış, flört ahlak polisi tarafından cinsel taciz olarak karalanmamıştı ve istenen çıkış noktasından istediğiniz kadar nirvana bileti bulabiliyordunuz; ister antik ister gelecekçi olsun. Her ne kadar Herman Hesse bizi, "Büyü Tiyatrosu herkes için değildir" diye uyarsa da...*

Aydınlanma, beğenin ya da beğenmeyin, seçkinci bir durumdur. Her aşamada ve neredeyse her alanda, yaşamlarını belli bir çıtanın üzerinde sürdüren aydın bireylerden oluşan bir azınlık vardır; bunlar insanlığın bir sonraki evrim aşaması diyebileceğimiz bir çizgiyi (bu aşamanın gerçekleşmesi –gerçekleşirse tabii– aslında çok daha uzun yıllar alacaktır) zamanından önce aşmışlardır. Tarihin bazı kilit dönemlerinde, bu ya da buna benzer seçkin azınlıklar tüm kültürü etkileyecek kadar büyümüş ve ses getirmiştir.

Mısır'daki Akhenaton dönemini düşünün. Ya da Persler-deki Zerdüşt egemenliğini, Yunanistan'ın ve İslam'ın altınçağlarını, Çin kültüründeki muhteşem dönemleri ve Avrupa Rönesans'ını düşünün. İşte 1964 ve 1972 yılları arasında Amerika'da da buna benzer bir şeyler, için için kaynıyordu.

60'lı yılları embriyo halindeki bir altınçağ gibi romantikleştirmek, salaklık değilse de duygusallık olabilir; ama yine de 60'lı yılların hüküm sürdüğü zamanlar olağanüstü zamanlardı.

---

* "For Madmen only
For Madmen only
Magic theatre
Entrance not for everybody
–not for everybody
for - Mad - men - on - ly!"
Herman Hesse, *Steppenwolf*, Almanca'dan çeviren - Basil Creighton. (y.h.n.)

Camelot'taki Arthur zamanı gibi bir çığır açılmıştı; rüzgâr gibi geçen muhteşem bir an gibiydi, küçük ama önemli bir grup faninin bu manevi potansiyeli gerçeğe dönüştürdüğü ve nörolojik yazgılarıyla flört ettikleri bir zamandı; o aptal uyurgezerlik perdesini sonuna kadar açan varlıkların o yabani ve sıradan dürtülerinin pırıl pırıl yanmasını sağlayan kolektif bir manevi uyanıştı.

Bir şey daha var: Şunu da doğrudan, dosdoğru ve son olarak ifade etmeliyim ki kafa yapıcı maddeler, o zamanki Amerikan paradigmasına sokulmamış olsaydı 60'lar dediğimiz şey asla gerçekleşmezdi.

Elbette protestolar, boykotlar ve gösteriler yine olurdu ama bunlar, yaşanmış olanların yanında solda sıfır kalırdı; o sıklıkta, o yaygınlıkta, o yoğunlukta, o renklerde ve etkide olmazdı.

60'ların siyasi ve toplumsal lokomotifi, müziğin tekerlekleri üzerinde gidiyordu ve o müzik de sanatsal ve etik saikini keyif verici maddelere borçluydu. İnsanlar taze algılara ve ütopik olasılıklara gözlerini ve yüreklerini açmıştı ve bu, genellikle kulakları aracılığıyla oluyordu.

Aşkınlık ve farkındalık açısından baş döndürücü bir dönemdi; bozulmuş ve demode olmuş değer sistemlerine dair bir aşkınlık, daha önce akla gelmeyen iç gerçeklerin zenginliği ve büyüklüğüne dair bir farkındalıktı bu. Size ne söylenmiş olursa olsun, o dönemin ruhunun siyasiliği yalnızca ikinci derecedendi.

O zamanın kavrayışı kıt muhabirleri neye vurgu yapmış olurlarsa olsunlar, dönemin siyasi akımları (ister pasifist, feminist, çevreci ya da ırkçı olsun) *ruhsal* bir patlamanın yan ürünleriydi.

Şimdi ise, yani 1996 yılında, "ruhsal" sözcüğü maalesef kuşku uyandıran bir sözcük. Yine de bilinçlerde ve vicdanlarda 60'ları tanımlayan ve harekete geçiren değişimler, ancak "sonsuz" sıfatıyla tarif edilebilir. Ve bunlar doğrudan doğruya, madde kullanımından esinlenen bir mistisizmin sürgün verdiği filizlerdi.

Hasılı, bugün 60'lı yılları anlatırken, medyanın hep yaptığı gibi, mesela, psilosilin, marihuana ve LSD'den söz etmemek, saptırmacılığın en sahtekârından bir suç işlemek demektir. 60'lı yıllar üzerine düzenlenip de keyif verici maddelerin katkısını göz ardı eden ya da küçümseyen bir panel, yumurta temasını işleyip de tavukların katkısını göz ardı eden ya da küçümseyen bir panele benzer.

Bitirirken, size bir şey itiraf edeyim. Eğer bana zaman makinesinde bir seferlik yolculuk şansı verilseydi, 1967'ye ışınlanmayı *seçmezdim*. Hayır, o yıllar hafızama ne kadar derin kazınmış olursa olsun ve ara sıra hatırlamak beni ne kadar neşelendirirse neşelendirsin, o dönemi zaten yaşadım, sözünü ettiğim şeyleri zaten yaptım; bu yüzden onun yerine herhalde *La Belle Epoque* dönemindeki Paris'te olmayı tercih ederdim. Ya da idolüm Ikkyu Sojun* ile birlikte meditasyon hasırlarını, dağlardaki patikalarını, saki barlarını ve genelevlerini görebileceğim on beşinci yüzyıl Japonya'sında olmak isterdim. Beni şekillendiren yıllara o kadar sıkı sıkıya bağlı kalmak istemediğime bakmayın; eğer kendine çalışan kuş beyinliler, herkesi haşlayan tipler ve gizli hasetler çeken çocuklar, yakın tarihimizde pırıl pırıl bir vaatle parlayarak yükselen o döneme çamur atarlarsa (sonunda o vaatler merdivenden düşüp de sağını solunu kırmış olsa bile) öyle uslu uslu oturacağım sanılmasın.

Bir paneldeki açılış konuşmasından,
Northwest Kitap Festivali, 1996. Point No Point, 1996.

* 1394-1481 yılları arasında yaşamış Japon Zen Budisti, rahibi ve şairi. (y.h.n.)

Diane Keaton

Geçenlerde alışveriş merkezinde bir kadın palyaço gösteri yapıyordu; birden seyirciler arasından bir çocuk fırlayıp palyaçonun kucağına çıktı ve kadının boyalı yüzüne mest olmuş bir ifadeyle bakmaya başladı. Çocuğun annesi ise ağlıyordu, "Küçük oğlum otistik" diye açıkladı. "Hayatında ilk kez bir başka insanın kendisine dokunmasına izin veriyor."

Bu olay bana aktris Diane Keaton'ı hatırlattı. Sebebi, ara sıra elbiselerinin P.T. Barnum'un* elinden çıkmış gibi görünmesi değil. Keaton, o abes zarafetinin ardında, sıradan varlıklarda olmayan bir gerçeklik taşır. Bir kaçına bebeği, bir wondernik

* 1810-1891 yılları arasında yaşamış ve adı sirkle özdeş sayılan ABD'li şovmen. (y.h.n.)

oyuncağı, insan kafası gibi kesilmiş bir balkabağı misali farklı olmaya bağlanan öyle parlak bir halkadır ki biz içe dönükler saklandığımız deliklerden gözlerimizi kırpıştırarak çıkar ve o tuhaf ellerin bize dokunmasını isteriz.

Artık o bir fosfor tanesi mi, ta derinlerdeki terk edilmiş bir evrende gökleri dolaşan üşütük bir melek mi, California güzellik yarışmasında en eksantrik güzel ödülünü kazanmış biri mi, yoksa o sıralarda aslında İstanbul'da mıydı, fark etmez; onu seven bizler için bunların hiçbirinin önemi yoktur. Bize azıcık şans verilse, onun parmaklarından sıcak çikolata yalar, onu bale pabucuyla pataklar, ona Kalahari yerlilerinin kutsal ay şiirlerini okuruz. Dahası giyiniş tarzını bile seviyoruz.

Ne var ki uyum fantezileri bir yana, eğer cinsel cazibe denilen şey iki pirinç tanesi ise Diane Keaton, Çin ordusunu bile besleyebilir. (Hayır mı? *Looking for Mr. Goodbar*'ı en son ne zaman izlediniz?)

Onun çekiciliği, biraz, küstah bir bohem şaşaa ile çaresiz bir savunmasızlığı bir araya getirdiği kendine özgü tarzından, biraz da yetişkin ve ince bir kadın olduğu halde vücudunu sarıp sarmalayan bebeksi tombulluğun (körpe ve yumuşak) ona verdiği hormonal havadan gelir. Ama onu çekici kılan asıl etken, gülümseyişidir. Liberace Müzesi'nin tavanını boyayabilecek, kör bir adamın gözlemesine tereyağı sürebilecek ve Finlandiya Gar'ında birikmiş buzları eritebilecek kadar sıcak bir gülümsemedir bu.

Bu güzel ve insana neşe veren hatunun sürprizi ise yaşlandıkça daha seksi olmasıdır. Elli yaşına geldiğinde, cilt koruması için kalamar maskesi yapması gerekebilir.

Esquire,1987

Öpüşme

Öpüşme en muhteşem buluşumuzdur. En büyük buluşlar listesinde öpüşme, termos şişelerinin ve hava akımıyla giden arabaların hatta oda servisinin bile önünde yer alır; herhalde oda servisinin yaratılma nedeni de insanların, yataklarından çıkmayıp karınları acıkmadan öpüşmeye devam edebilmesidir.

Ayna da fevkalade bir buluştu ama aynanın doğuşu öyle müthiş bir hayal gücü gerektirmemişti; yansıyan cam sadece sudaki aksimizin bir uzantısıydı. İşlenmiş ve taşınabilir bir hale getirilmişti. Oysa öpüşme, doğanın taklit edilip yeniden yapılandırılmasıyla ortaya çıkmadı. Öpüşme, insan yüzünü yepyeni bir kalıba, büzüşmüş bir şekle soktu ve sonra dinden

çıkmış bilimadamlarının, deniz kirpilerinin hava kabarcıklarını olgun pembe eriklere aşılaması misali bu buluş, üst üste binen büzülmüş tenleri, kızışmayla, nemle ve pırıl pırıl bir sinir-kas sürtünmesi ile bir araya getirip kaynaştırarak canlandırmanın bir yolunu buldu. Thomas Edison, hadi al o sönük lambanı ve kaybol!

Gelenek, bildiğimiz gibi, öpüşmeyi gayet pragmatik sebeplerle ortaçağ şövalyelerinin icat ettiğini söylüyor. Amaçları, Haçlı Seferlerine çıktıklarında karılarının şarap fıçısından aşırıp aşırmadığını yani bir ceviz kırıp kırmadığını saptamakmış. Eğer tarih bir kez olsun doğruyu söylüyorsa, öpücük, dudakların bir noktaya dokunması esas alınarak yapılan bir tür gizli yoklama ya da kaçak bir oral hat ya da alkole dayanan bir tür bekâret kemeri olarak ortaya çıkmış gibi görünüyor. Gelgelelim, biçim her zaman işleve sadık kalmadığından öpüşme, sadece öpüşme olarak yavaş yavaş saraylarda popüler bir hale gelip zamanla tüccarlar, köylüler ve köleler arasında da yayılmaya (kalkınmanın tabana yayılması) başlamış. Hem neden olmasın? Toplumsal sınıftan, mali durumdan bağımsız olarak herkese sular seller gibi çarçabuk verdiği fiziksel ve duygusal zevkle her yönüyle demokratik olan öpüşme, akılcı olmasa da doğal bir *tatlılığı* olduğunu kanıtlamıştır. Geçmiş kuşaklardan intikal eden ve uygar Batılı insanda hâlâ yaşayan bu bir parçacık tatlılık, bir huniden akarak öpüşmeye, sadece öpüşmeye dönüştü.

Öpüşme, *Batı* dünyasının en muhteşem kazanımıdır. 16. yüzyılda Avrupa'dan gelen arazi ıslahatçılarından önce Kuzey Amerika'ya yönelenler de dâhil olmak üzere Doğulular, burunlarını birbirine sürterlerdi, hâlâ da bunu yapan milyonlarca insan vardır. Ama yaşadıkları altınçağın bolluk ve bereketine rağmen –bizi yogayla ve barut tozuyla, Buda'yla ve hamur tatlılarıyla tanıştırdılar– Doğuluların milyonlarca azizi ve bilgesi, öpüşmeyi ortaya çıkaramadı. (Ah, doğru ya, dört bin yıllık Hindu metni olan *Rig Veda*'da öpüşmeye gönderme yapan yerler vardır ama o Sanskritçe sözcüğün kastettiği eyle-

min tam olarak ne olduğunu kim bilebilir? Elbette modern Asyalılar çatalı benimsedikleri gibi öpüşmeyi de kültürlerine aldılar ve benimsedikleri diğer yabancı şeyler gibi onun üzerine yeni bir yapı kurmadılar.)

Öpüşmek *uygar* dünyanın çiçeğidir. İlkel, vahşi, Pigme ve yamyam denilen kabileler dokunma aracılığıyla birbirlerine sevecenlik göstermek için türlü yollar bulmuşlardır ama hiçbir zaman büzgü üzerine büzgü tarzını kullanmamışlardır. Tropik Afrika'da yaşayanlar dudaklarını birbirine değdirmişlerdir mi diyorsunuz? Büyük ölçüde haklısınız, çoğu bunu yapmıştır. Sadece onlar değil dünyanın öbür ucundaki aborijinler de yapmıştır belki. Evet ama onların sadece dudakları birbirine değmiş, orada kalıp oyalanmamışlardır. Kabul edelim, şöyle bir öpücük kondurmak, köşeli tekerlekten öte bir icat değildir ve hafiften uğursuzluğu da çağrıştırır. Yahuda, koca adama* ne ile ihanet etmişti, o veciz, tükürüksüz ve dilin işe karışmadığı buseyle, değil mi?

Öpüşmek *insan* türünün şanıdır. Bütün hayvanlar çiftleşirler ama sadece insanlar öpüşür. Muhabbet kuşları gagalarını birbirlerine sürterler mi dediniz? Elbette ama ancak, şişko kediciklerine taze ciğer alabilmek için okul çocuklarının harçlıklarını çalıp onları öldüren kocakarılar, gerçek öpüşmeyle kuş gagalaşmasını aynı kefeye koyabilir. Maymunların da oral bir alışverişe girdiklerini iddia eden primatologlar vardır ama buradan bakıldığında şempanzelerin hantal buseleri tamamen tesadüfmüş gibi görünüyor: Olsa olsa eşlerinin mayalı muza el atıp atmadığını anlamak için bunu yapıyorlardır. Hayır, hayvanların burunlarını gayri ihtiyari birbirine sürtmesi, vahşi doğa belgeseli sunucularına hayvanların, insana benzer şirin davranışları üzerine derin analizler yapma fırsatı verebilir ama Afrodit'in radar ekranına uyarı sinyali gönderemez.

* Hz. İsa
Yahuda öpücüğü (The kiss of Judas): Havari Yahuda'nın, Son Akşam Yemeği'nden sonra, Yahudilere yerini göstermek amacıyla Hz. İsa'ya kondurduğu öpücük. (y.h.n.)

Psikologlar, beslediğimiz hayvanlarla konuşmamızın, sosyal olarak kabul edilebilir türde bir kendi kendine konuşma gerekçesi olduğunu iddia ederler. Bu belki hayvanlarıyla öpüşenlerinize özellikle narsist bir ışık tutuyor olabilir ama bunun sizi durdurmasına izin vermeyin. Canınız çekiyorsa buldoğunuzu öpüp koklayın. Ablanıza, amcanıza, dedenize ve gördüğünüz gürbüz bebeklere bir buse verin. Hiçbir öpücük boşa gitmez. Şans getirsin diye piyango biletinize kondurduğunuz öpücük bile boşa gitmez. Ağaçları öpün. Sevdiğiniz kitapları da. Bowling toplarını da. Eskiden Yahudiler yemeden önce ekmeği öperlerdi. Bunlar güzel öpücüklerdir. Ozon tabakasında yankılanıp dururlar.

Ancak, en güzel öpücükler âşıklar arasında olur. Çünkü bunlar sonuç alıcı öpücüklerdir, riskli öpücüklerdir, dönüştürücü öpücüklerdir. Perileri ve satirleri hayata döndürürler. Öyle derin öpücüklerdir ki bunlar, bizi peri masallarındaki kurbağa gölcüklerine ya da kökenlerimizin o karanlık gen havuzuna daldırırlar.

Başkalarının öpüşmesini izlemekten zevk almamızın nedeni, röntgencilikten çok yuvaya dönüş dürtüleriyle ilgili olmalı. Ne olursa olsun, bu durum Hollywood'un ve Paris'in neden bu kadar rağbet gördüğünü açıklıyor. *Black Bart* filminde o kısacık ama heyecan verici anda Yvonne De Carlo'yu Dan Duryea'ya bağlayan o elastik salya parçacığını kim unutabilir? Joni Mitchell'in "Fransa'da ana caddede öpüşürler" sözü üzerine, romantik duyarlık taşıyan yüzlerce insan naneli ağız spreylerini kapıp Orly'ye koşmadı mı?

Son bir düşüncemden de söz edeyim: Öpüşmeyi sadece bir görev, "daha güçsüz" olan cinse verilen bir sus payı, önsevişmenin rahatsız edici bir bileşeni olarak gören adamdan uzak durun. Bu adamın damarlarında penis paslanması vardır ve içtenliğin ağırlığı altında çöker. Siz onu en yakındaki golf sahasına yollayın, o sırada daha evrimleşmiş olan bizler de öpüşmenin o eşsiz erdemlerinin tadını çıkaralım.

Çünkü tendeki hiçbir yer dudaktakine benzemez! Hiçbir et ağız etine benzemez! Dişlerin müzikal bir çing sesiyle çarpışması! Ve dillerin muhteşem bir merakla girdikleri o arayış!

Playboy, 1990

Shree Bhagwan Rajneesh

Ben Shree Bhagwan Rajneesh'in müritlerinden değilim, herhangi bir gurunun da takipçisi değilim. Aslına bakarsanız, Doğu'nun guru sisteminin, Batı dünyasındaki bilinç evrimine faydası olduğuna da pek inanmıyorum (ayrıca, en önemli olanın her zaman en faydalı olan olmadığını da kabul edenlerin başında gelirim). Guruluk kavramının ta kendisi, benim sahip olduğumu iddia ettiğim tutkulu bireyselci ideallerimle çelişir ve ruhumu bir siyasi gruba ya da psikiyatra emanet edeceğime, bu kutsal adamlardan birine emanet etmeye –o adam, ne kadar pirüpak olursa olsun– ancak birazcık daha hevesli olabilirim.

Hâsılı, ben bir Hindu arayışçı değilim; ah ama o zümrüt meltem kepenklerimi takırdattığında onu tanırım. Bhagwan

gezegenin etrafında dolanıp hahamların ve papaların keplerini uçuran, bürokratların masalarındaki yalanları dağıtan, güçlülerin ahırlarındaki eşek kafalıları ezip geçen, patolojik sofuların eteklerini havalandıran ve manevi ölüleri hayata döndüren sert ve tatlı bir rüzgâr gibidir.

Tayfun gibi esen Bhagwan'ın çaldığı ıslık, güney eyaletlerinin iç savaşta söylediği marş değildir. O, yılan yağı da pazarlamıyordu. Size dişlerinizi düzleştirecek bir meditasyon halkası ya da sizi milyoner yapacak bir ilahi satmaz. Ekmeğinin ne tarafının Buda-landığını bilse de tinsel işyeri kurallarına göre oynamaz; ferahlatıcı bir tarzı vardır ve bana göre bu tarzıyla oldukça güçlü bir dost olarak insanların yanında yer alır.

İsa'nın meselleri, Buda'nın vecizeleri, Muhammed'in Arap gecelerine özgü fantezileri vardı. Ama Bhagwan'ın açgözlülük, korku, cehalet ve batıl inançlarla sakatlanmış bu türe daha uygun bir şeyi var: Bhagwan'ın kozmik komedileri.

Bence Bhagwan'ın amaçladığı şey maskeleri yırtmak, yanılgıları parçalamak, kötü alışkanlıklarımızı tedavi etmek ve kendimizi aşırı ciddiye almak gibi kısıtlayıcı ve genellikle trajik budalalıklarımızı yüzümüze vurmaktır. Onun mutluluğa çıkaran yolu, egonun karman çorman manzarasından geçerken fıkralara dönüşür.

Elbette insanların çoğu ondaki ana fikri anlamaz (örneğin, Bhagwan'ın o gülünç Rolls Royce filosunun, tüketim çılgınlığı üzerine şimdiye dek yapılmış en muhteşem espri olduğunu kaç kişi anlamıştır acaba?). Fakat espri kurşunları kafalarının çok uzağından geçiyor olsa da yetkililer, Bhagwan'ın şakalarında tehlikeli bir şeyler olduğunu seziyorlardı. Yoksa neden muz cumhuriyeti diktatörlerinden ya da mafya babalarından birine yaptıklarından daha beter bir eziyeti ona layık görsünler? Ronald Reagan bildiğini okuyabilseydi, bu kibar vejetaryen Beyaz Saray'ın çimenlerinde çoktan çarmıha gerilmiş olurdu.

Onların Bhagwan'ın sözlerinde sezdikleri tehlike (hayallere yol açan ilaçlarda aynı histerik önyargılarla baskılamaya çalış-

tıkları şey de buydu), eğer doğru bir şekilde özümsenirse, insanları onların kontrolünden çıkarabilecek bilgilerdi. Bir devleti –ya da onun suç ortağı olan örgütlü dinleri– en çok korkutan şey, kendini düşünen ve özgürce yaşamak isteyen, bilgili bireylerden oluşan bir toplumdur.

Gelgelelim, özgürlük dediğin kuvvetli bir şaraptır. İçenlerin o sarhoşluğa uyum sağlamaları epey zaman alır. Hindu arayışçıların bazıları, hatta çoğu, buna uyum sağlayamaz. Yurtsever Amerikalılar lafa gelince bağımsızlıklarına pek düşkünlerdir ama defalarca sergiledikleri gibi aslında bağımsızlıkla *baş edemez*ler. Bhagwan'a öykünen bir avuç insanın bağımsızlığı ne kadar içine sindirdiği belli değildir. Anlaşılan, ister arayışçı isterse asalak olsunlar, yozlaşma ve kayıtsızlıktan oluşan ikiz sarmallı çağımızda, modern fanilerin gerçeği görebilmeleri için müşfik bir gurunun alışılmışın dışındaki bilgeliğinden eskatalojik anlamda daha önemli bir şey gerekiyor. Aslında bu, insan denilen hayvanın zamanın ördüğü ağdan nihai kaçışını kolaylaştırmak için de işe yarayacaktır ama buna değinmeyeceğim bile.

Ancak bu arada, bizlere sağlam tavsiyeler verilmesi için de can atarız ve Bhagwan'ın söylemleri pek çok tavsiyeden daha gerçek gelir bize. Bhagwan, Büyük Maske'den ötesini görebilen bir vizyona, sonuçlarına aldırmadan bu vizyonu ifade edebilme cesaretine ve bunların hepsini sıcacık, hınzır bir perspektife yerleştirmesini sağlayan sevgi ve mizaha sahiptir. Dahası, hem fiziksel dünyanın alenen keyfini çıkaracak hem de her an her yerde mevcut tuzaklara işaret edecek kadar dürüst, aydınlanmış ve *yaşayan* bir öğretmendir o: Buda Zorba!

Tahminen, Bhagwan'ın hayatını araştıran muhabirlerin istisnasız hepsi de onun kullandığı yöntemleri görüp ilettiği mesajları dinleyince ve onun yalnızca tuhaf çelişkilerden oluşan eğlenceli paradokslarını görünce şaşkınlıktan küçük dillerini yutuyorlardır. Zaten, Rajneesh'in müritlerinin çoğu sonunda şaşırıp kalırlar. Ne diyelim, İsa da aynı şekilde, Yahudi reform-

cular ve kendi havarileri de dâhil olmak üzere, arkasında bir sürü çağdaşını bırakmıştı. Nereye gitseniz aynı şey; Zen öğretisinde şöyle bir söz vardır: "Usta daima yolda öldürülür." Genellikle de kendisini en çok sevenlerden biri tarafından.

Rajneesh bir yaramazlık yaptığında, medya ve halk Rajneesh'i suçlar. Rajneesh'in onları kontrol etmediğini hatta bir kez olsun kontrol etmek gibi bir niyeti olmadığını anlayamazlar. Hiyerarşiye dayalı kontrol kavramı onun öğretisine ters düşer.

Bhagwan, birilerinin kendi ismini kullanarak kötülük ve budalalık yaptığını öğrenince sadece başını sallayıp şöyle der: "Çılgın olduklarını biliyorum ama ne yapayım, bu da onların sorunu." Özgürlüğün bu derecesi, hoşgörünün bu kadar derini ne liberal yenilikçiler ne de katı muhafazakârlar tarafından anlaşılır bir şeydir. Ancak, dışarıdan bakan ve Bhagwan'ın bu engin mizahından etkilenen, duygulanan ve onu eğlendirici bulan birisi olarak, primatların en saldırganı olan bizlerin, düzene duyduğumuz açlık ve iktidar hırsımızla bu muhteşem dünyayı soktuğumuz katlanılmaz karışıklıktan kurtulmak için bu düzeyde bir bilgeliğe ulaşmamız gerektiğine inanıyorum.

Bhagwan: The Most Godless Yet the Most Godly of Men
kitabının önsözü için, Dr. George Meredith, 1987.

Not: Az önce okuduğunuz notlar Bhagwan'a gösterildiğinde güldü ve Doğu'nun guru sistemine kendisinin de inanmadığını söyledi. Zaten, guru ve müritleri gibi bir ilişkinin tam da kendisinin onurunu zedeleyen bir şey olduğunu söyleyerek bütün gurulukları reddediyordu. İnsanın sadece kendisi olmasını vurguladığını hatırlatarak, Bhagwan'ın müridi olmanın tek anlamının, *herhangi birinin* takipçisi olmayı reddetme eyleminin ta kendisi olduğunu söyledi. İşte bu! Sözlerinde samimi olduğuna inanıyorum ve onu bu yüzden seviyorum. Başkalarının Bhagwan'ı yanlış tanıttığından şikâyet ederken kendim de onu yanlış tanıttım ve bundan ötürü özür diliyorum.
Bu arada, okurların da fark etmiş olabileceği gibi, Bhagwan hükümetin

suikastçıları tarafından zehirlenmeden kısa süre önce adını Osho olarak değiştirmişti. Poona dergâhında bu isim değişikliği o kadar hararetle, o kadar rahatlıkla benimsenmişti ki insan, "Bhagwan" diye birinin hiç yaşamamış olduğunu düşünebilirdi. Bu biraz da eski Sovyetlerdeki unvan aklamalarını anımsatıyor. Yine de ben, eğer yaşasaydı adını yine değiştireceğine inanıyorum ve bunu da kişinin ismine ve onu tanımlayan herhangi bir etikete, mesleki unvana, etnik ve/veya coğrafi ayrımlara bağlanma ve onunla özdeşleşme gibi mutlak bir yanılgısını göstermek için yapardı. Kim bilir, Bhagwan/Osho yaşasaydı belki de adını Wolfgang, Bubba ya da World B. Free* olarak bile değiştirebilirdi.

* World Be Free: Özgür Ol Dünya. (ç.n.)

Ruby Montana

Adını duyduğunuzda hemen aklınıza sığır çobanı bir kız geliyor, değil mi? Kentli bir sığır çobanı. Yani uyduruk bir sığır çobanı. Gerçek bir sığır çobanının yani gerçekten sığır çobanlığı yapan bir kızın ismi bu kadar romantik olmaz. Pat Duffers ya da Debbie Jean Strunk gibi bir ismi olur. Yine de Ruby'nin çizmeleri, yeleği ve benekli fuları, üzerine o kadar güzel oturmuştu ki en azından, bir hafta sonu için rodeo kraliçesi seçilmiş olabileceğini düşünüyor insan. Fakat o günlerde, bu engin çayırlardan çok uzaklarda, Ruby Montana 1955 model cart tonlarda boyalı Oldsmobile kamyonetini sürüyor, bagajından bir Fransız kornosu çıkartıyor ve evine giriyor. Pembe

bir ev bu, Dale Evans'ın* şimdiye dek oturduğu en acı verici eyerin rengini taşıyan bir ev. Ve o anda Ruby Montana'nın düşündüğünüzden farklı biri olduğunu anlamaya başlıyorsunuz.

Gerçekten de farklı.

Aslında Ruby Montana, Seattle'da pek sevilen bir ayakkabı satıcısıdır. Aynı zamanda kentin fanteziler kraliçesidir. Ruby'nin hayal gücü yalnızca kendisine yakıştırılan uyduruk sığır çobanı kız etiketine bağlı değildir; bütün varlığı uyduruk şeyler yapmak üzerine kuruludur. Kendisi için yarattığı çocuksu, üşütük, nostaljik ve ucuz dünyada –ki bu dünyadaki nesnelerin gizli yaşamları, çarpıcı biçimde onun gerçek yaşamıyla kesişir– Ruby her gün, gerçekliğin bir algılama meselesi olduğunu ve düşlerin gerçekleşmediğini, zaten gerçek olduğunu gösterir durur.

Dükkânı yani "Ruby Montana'nın Benekli Midillisi" Pinto Pony, koleksiyona uygun ürünler satar; zaten kendisi de koleksiyoncudur. Eğer onu izleyip pembe kulübesine girecek olursanız (evin ön cephesi, büyük fıçı yarışlarından önce gerilen Daisy Lou'nun bağırsaklarını düzenlemek için içtiği o pembe şurubun rengindedir), hem koleksiyonunun büyüklüğüne hem de sergilenmesindeki ustalığa şaşar kalırsınız. Her odası eşyalarla dolup taşar: bisküvi kutuları, şamdanlar (lavlı, süslü ve sihirli döner şamdanlar), duvara asılan balıklar, buz kovaları, kül tablaları, kitap destekleri, Almanca mitoloji dergileri, çiftlik eşyaları, mini mini biblolar, Hollywood'daki ucuz mağazalardan alınma vahşi batı hediyelik eşyaları ve Ruby'nin "bombayı attıklarında orada oturmak istiyorum" dediği Flamingo Odası'ndaki 1940'ların yarış motorları şeklinde yapılmış tezgâh, Hawaii yastıkları, güney denizleri tarzı sehpalar, Elvis köşesi ve pırıltılı tahtadan oyma maskeler. Ama biraz geniş açıdan bakılırsa, bu bayağının da bayağısı süs eşyalarının, neredeyse iyi bir zevkle düzenlendiği bile söylenebilir. Yarım ölçü ters dönebilirsin Beethoven.

---

* Dale Evans: Asıl adı Lucille Wood Smith olan, 1912-2001 yılları arasında yaşamış ABD'li yazar, film yıldızı, şarkıcı ve besteci. "Şarkı söyleyen kovboy" Roy Rogers'ın ikinci eşi. (y.h.n.)

Ama bir de tuzluk ve karabiberlikler var; onlardan söz etmedik. Sakın göz ardı edilebilecek bir şey olduklarını sanmayın. Aman ha! Yüzlerce tuzluk ve karabiberlik var. Yüzlerce. Çoğu sıra dışı ve az rastlanır şeyler. Bütün eve egemen olmuşlar. Bazı açılardan evin sahibine de egemen olmuşlar. Tıpkı kumpanyasındaki sanatçıların yarış halindeki egoları tarafından engellenen bir tiyatro yönetmeni gibi. İşte, sizin de gördüğünüz gibi Ruby Montana, hazineleriyle karşılıklı etkileşime girebilen biri. O da onların bir parçası sanki. Sadece sahip olmakla yetinmiyor ve başkalarını etkilemek ya da oda süslemek için de o ıvır zıvırları ("Bu sözcükten nefret ederim!") biriktirmiyor. Ruby tuzluk ve karabiberliklerini özenle seçiyor, sınavından geçenleri dünyasına alıyor. Onlar hakkında öyküler uyduruyor. Eşyalarını formika masalara ve mutfak raflarına, özel bir film prodüksiyonunda yapıldığı gibi yerleştiriyor.

Örneğin, bir tane eşcinsel eşek var (ya tuzluk ya da biberlik, bilemiyorum); ailesi onun bu eğilimiyle baş edemiyor. Bugün bu eşek, anne ve babasının şaşkın bakışları altında âşığıyla dans ediyor. Bu arada üzücü bir diyalog gelişiyor; bizim anıran homoseksüel, kasabayı terk edeceğini açıklıyor. Bitişikteki domuz ailesi de gidecek ama domuzlar sevinçli; çünkü Florida'ya gidip bir roketin fırlatılmasını izleyecekler. Yemek takımının bir parçası olan roket, fırlatma rampasına yerleştirilmiş; JFK de ona nezaret ediyor. Yüksek sodyum seviyesine rağmen vakur ve sağlıklı görünüyor. Biz burada tuzluk ve karabiberlik tiyatrosundan söz ediyoruz. Baharat tadında bir oyundan.

Sığır çobanı kızların bolca görüldüğü Oklahoma'da (soyadının Montana olması çok daha iyi olmuş, siz de kabul edersiniz) doğup büyüyen Ruby (gerçek ismi hâlâ sır), Stillwater'daki büyükannesini ziyaret etmeyi çok severmiş. Kadının evinde, torunlarına öve öve bitiremediği bir sürü hediyelik sürahi varmış. "Sürahilerinin her birinin bir öyküsü vardı" diyor Ruby. "Büyüyünce ben de öykülerle dolu bir evim olmasına karar verdim."

1974 yılında Michigan Üniversitesi'nden klasik Fransız kornosu üzerine yüksek lisans derecesi almış –"kimse bana ata bin-

diğim için derece vermek istememişti"– ve derecesini bir şapkaya yazdırdıktan sonra Seattle'a taşınmış. Şapkası, herhalde beş litre alacak kadar büyük kovboy şapkalarındandı. Seattle'ı "kahrolası fazla güzel" bir yer olarak gördüğü için doktorasını yapmaktan vazgeçerek (Dr. Montana?) bir meslek okuluna kaydolmuş. O zamana dek bir sürü döküntü ve folklorik eşya toplamış; bunların bazıları o kadar değerlenmiş ki bunları satıp kurtulmak zorunda olduğunu hissetmiş. Kemendini fırlatıp bir ev yakalaması, onu bir ahır kızının hatırlayabileceği ilk renge boyaması ve içini kendi yarattığı anlatılarla doldurması çok uzun sürmemiş. "Evimdeki her şeyle temas kuruyorum" diye sır veriyor bana. "Buradaki her eşya hem fantezilerimle hem de yüreğimle ilişkili şeyler. Bana neşe veriyorlar. Benim dostlarım onlar." Sadece nostaljik eşyalardan söz etmiyor. "Öyle bir çağda yaşıyoruz ki çoğu eşya, bize dişçi aletlerinden öte bir duygu vermiyor; ama bir karakteri varsa modern nesneleri de seviyorum."

Ruby'nin temasını kesmediği bir diğer şey de gençliğin kavak yelleri. "Seramikler de sığır çobanı kız da benim içimdeki çocuğun bir parçası ve o parçayı canlı tutmaya çalışıyorum. Yetişkinlerin dünyasındaki acımasız gerçeklerin çoğu gereksiz ve saçma. İnsanlar, içlerindeki çocuğa yabancılaştıkları için kendilerini öldürüyorlar."

Tahminlerinizin tersine, hiç de tuhaf ya da frapan biri olmayan Ruby, aslında iyi yürekli ve hevesli bir öğretmen gibi duruyor. Bu pop kültüründe saçmalık ve eğlence değil, anlam ve derinlik arıyor. Dükkânı, ciddi koleksiyoncuların ve tuhaf ama hoş şeylerle ilgilenenlerin toplanma yeri. Belki bir gün onun arazisini de gezebilirler. Ruby şimdiki hayalinin büyük bir çiftlik kurmak olduğunu söylüyor. Kendi süslediği bir Roy Rogers kıyafeti ve ağılın arka tarafında da tuzluk ve biberlik müzesi olursa her şey tastamam olacak. Bir de mutlaka pembe olacak. Yeni doğmuş bir fare eniğinin kalçası ya da sığır çobanı kızların çiğnediği çiklet renginde.

House & Garden, 1991

Terence McKenna

Seattle'daki dairemden bakınca neon ışıklarını görüyorum; aptal bir aşk şiirinin dizelerini ezberden okur gibi yanıp sönüyorlar. Champ Arcade'in girişinin üzerinde, CANLI KIZLAR/CANLI KIZLAR/CANLI KIZLAR. Bu duygu beni hep keyiflendirmiştir, hele bir de bu sözlerin tersinin de olabileceğini düşündüğümde "CANLI" ifadesi beni neşelendirir. Bunun kadar neşeli olmasa da daha zengin bir başka tabela ise kuru temizleyicinin vitrininde basit bir ifadeyle TADİLAT/TADİLAT/TADİLAT diye yanıp söner ama bu da bana hep Terence McKenna'yı anımsatır. Bunun tek sebebi, Terence McKenna'nın zihne tadilat yapan bitkilerin deneysel özellikleri konusunda önde gelen bir otorite olması ya da seminerleri ve

çalıştaylarının gerçekten benim düşünme tarzımı tadil etmiş olması değil, Terence'in, algı pantolonlarımızın bellerini genişletebilme ve gerçeklik paçalarını kıvırma yeteneğinin kültürümüzdeki herkesten daha fazla olmasıdır.

Ontoloji terzisi olmasının yanı sıra bir biliminsanı, kuramcı, kâşif, hayalci, öncü, fanatik ve büyüleyici bir insan olan McKenna, insanın yazgısına dair son derece özgün ve bilgece bir tarih bakışını gerçekten de geniş görüşlü bir yaklaşımla harmanlamıştır. Bunun sonucunda da ortaya, bütün beyinleri bilişsel Kansas'ından çıkarabilen, alışılmışın dışında bir fikirler tufanı çıkmıştır. Terence Kasırgası, beyninizi geriye doğru kurduğunda zihninizin sağlam bir yere bastığını hissedersiniz; çünkü Oz'unkilerden çok farklı olan MacKenna'nın teorileri ve düşünceleri, zamana karşı sınanmış binlerce yıllık bir pragmatizme dayanır. Fikirlerinin çoğunun bizi hayrete düşürmesinin nedeni çok yeni olmaları değil, aksine çok eskidiklerinden unutulmuş olmalarıdır.

The Archaic Revival adlı derlemesinde de görülebildiği gibi McKenna, geçmişin gübre yığınlarının arasında geleceğin anahtarını bulmuştur. (Psikoaktif mantarların, inek dışkısının içinden filizlendiğine dikkat çekmemiz için en uygun zamandır.) Avrupa'daki Rönesans döneminde biliminsanları, ressamlar ve aydınlar o yeni ve muhteşem şenlik ateşini yakacak kıvılcımları çok daha eski bir uygarlığa, Yunan uygarlığına başvurarak bulmuşlardı. Deneme yazılarının ve söyleşilerinin çoğunda, McKenna bizlerin geçmişe hem de bayağı geçmişe, ta Paleolitik Şamanizm dönemine gitmemiz ve hem hayatta kalmamızı hem de taptaze bir altınçağ yaratmamızı sağlayacak geri kazanım tekniklerini yeniden hatırlamamız konusunda ısrarcıdır. Sözünü ettiği altınçağ ise tarihin tüm örgüsünün ona göre yapılandığı gerçek altınçağdır.

McKenna, Asya ve Amazonlarda şamanlarla çalışmış olmasına (ve onların kuvvet iksirini içmiş olmasına) rağmen kendisini bir şaman olarak görmez. Ama "gerçekliği bir şaman

ruhuyla ve şamanların araçlarıyla" keşfetmeye çalıştığını söyler. Gerçekten bütün deneme yazılarında ve yaptığı konuşmalarda ister istemez şamanların o fısıltılarını duyarsınız ama bazen bu sesler, UFO'ların vınlamalarından duyulmayabilir. McKenna'nın hayal gücü ve uzmanlık alanı, balta girmemiş ormanlardan hiper uzaya kadar yayılan bir yelpazededir ve ancak bir mankafa ona gerici diyebilir.

Punch çanağına Terence esansından birkaç damla damlatayım da bu esansın ne tür bir tadı olduğunu ve nasıl dalgacıklar yaydığını görün:

> Gelecek zamanın son insanını ruhu dışsallaştırıp bedeni içselleştirirken görüyorum; böylece dışarıda kalan ruh, sanrılar içinde dolaştığımız bar mitzvahımızdaki* o kritik dönemeçte bedenlerimizden çıkan dil ötesi madde karşısında süperiletken bir mercek olarak var olacak.
>
> •
>
> Hıristiyanlığın sorunu, insanlık tarihindeki en irticai güç olmasıdır. Bu konuda o kadar önde gider ki ikinciliğe neyin oturduğunu bile söyleyemem. Ayrıca putperestliğin yok edilmesinin de insan ruhunun evrimine yapılmış ve yapılabilecek en büyük kötülük olduğuna inanıyorum. Öte yandan "cadılığın" bastırılması aslında botanik konusundaki bilgilerin de bastırılması olmuştur.
>
> Ben dünyanın kuarklardan ya da elektromanyetik dalgalardan oluştuğuna inanmıyorum, aynı şekilde yıldızların, gezegenlerin ya da buna benzer şeylerin de. Bence dünyayı oluşturan dildir.

* Yahudilikte uyulması gereken toplam 620 emri ve bunların yerine getirilmesini ifade eder. (y.h.n.)

Halüsinasyona yol açan maddeler bir tür dış-feromon olarak işlev görüyorsa, primatlar ile halüsinojen bitkiler arasındaki bu dinamik ortak yaşam, aslında bir türden diğerine bilgi aktarma anlamına gelir.

•

Gerçeklik, kodların hâkim olduğu bir alandır, UFO sorununun bir dilbilgisi sorununa benzemesinin nedeni de budur. Gerçekliği oluşturan dördüncü boyuttaki dilden gelip öylesine havada asılı kalan bir sıfat-fiil gibidir UFO'lar. Basit bir şekilde yaklaşılacak olursa anlaşılamıyor; çünkü yapısı itibariyle bir şekilde epistemolojik bir bilgi küpünün içine yerleştirilmiş.

Bütün Hindistan'ı dolaştım ama oradaki mistisizmin bir tür üçkâğıtçılık olmadığına ve New Age'in psikoterapi ekollerinin manipüle ettiği hallerden daha gerçek bir şey olduğuna ikna olamadım... Ama Amazonlarda... İnsanı hayrete düşüren farklı dünyalara taşınıyorsunuz... Üstelik bu dünyalar, gerçeğin kendisinden daha gerçek.

McKenna'nın testisinden damlayan bu minik yudumlar, bağlamından kopuk ve eğlenceli süslerinden arınmış bir halde sunulmuş olsa da insanı sersemletici ve bana göre besleyici bir özelliğe sahip. Daha büyük yudumlar halinde alındığında ise modern dünyanın çektiği ülser illetini bile iyileştirebilir.

Günümüzün sorunları şimdiye dek tarihte görülenlerin hepsinden daha karmaşık ve daha tehlikeli. Ne yazık ki bu sorunları çözmeye bile başlayamıyoruz; çünkü gerçekliğe uyum seviyemiz kardan adamın kan basıncından daha düşük. Kişisel ve toplumsal cehaletin kalın perdelerinin ardından şaşı gözlerle bakıyoruz varoluşa. Bu perdenin üzerine, sağ olsunlar devlet, kilise ve büyük şirketler (genellikle hepsi bir ve aynı) tarafından bir kat da yanlış bilgilendirme örtüsü atılıyor. He-

len Keller ile bizim aramızdaki tek fark, Helen Keller'ın kör ve sağır olduğunun *farkında olması.*

Radikal sorunlar radikal çözümler ister. Geleneksel politikacılar radikal çözümleri algılayamayacak kadar kalın kafalıdır, algılasalar da uygulayamayacak kadar ödlektirler. Öte yandan siyasi devrimciler de, ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar, eninde sonunda sadece kan dökülmesine yol açmaktan ve ardından da bir baskı rejimi sunmaktan öteye gidemiyorlar.

Koşullarımızı gerçekten değiştirmek için kendimizde bir tadilat yapmalıyız. Hem felsefi hem psikolojik hatta belki de biyolojik bir tadilat. TADİLAT/TADİLAT/TADİLAT konusunda atılacak ilk adım, o perdeleri kesip atmak ve kendimizin o gizemli öteki olduğunu görmeye çalışmak ve belki de zaten hep oymuşuz demek. Bu şehirdeki en keskin makas ise Terzi Terence'in elinde bulunuyor. Pazarları ve tatil günleri de açık. O perdeler bir kalksa, her birimiz teker teker kendi yönettiğimiz gen mutasyonumuzu gerçekleştirmeye başlayabileceğiz.

Eskatolojik* bir hoşluk veren o seküler markasıyla Terence McKenna, bizi öldürmeyip yaşatacak olan kıyamet gününe davet ediyor. Ya orada olursunuz ya da eski kafalı kalırsınız.

The Archaic Revival kitabına Önsöz, HarperCollins, 1992

Not: Terence McKenna 2000 yılında beyin tümörü nedeniyle öldüğünde, *The New York Times*'da çıkan ölüm ilanında onun "dünyanın sonu"nu tahmin etmekle uğraşan biri olduğu söylenmişti. Bu kesinlikle yanlıştır. Terence'in o kadar inandırıcı ve iyimser bir dille anlattığı şey, *tarihin* yani zamansal paradigmamızın potansiyel sonuyla ilgiliydi. Bir dünya sisteminin sonu, dünyanın sonundan çok daha farklı bir şeydir. Bu durum, iş gerçekleri öğrenmeye gelince, Amerika'nın "sicil gazetesi"nin her zaman güvenilir olmadığını gösteriyor; özellikle de kültürel ortodoksluğun gri duvarlı bahçesinin dışında çiçek veren konuları ele aldığında.

* Eskatoloji: Dünyanın sonunu ve öteki dünyayı konu alan teoloji dalı. (ç.n.)

Thomas Pynchon

Tarihin karanlık sularına tuttuğu renkli ışıklarla büyülensem de –komplolar, rezaletler, gülünçlükler ve muammalarla dolu gölgeli okyanusları aydınlatarak her yöne kıvılcımlar saçmasını düşünüyorum da– Thomas Pynchon'u benim için bu kadar ilham ve heyecan verici yapan şey, görünürde çok ama çok basit bir şey: İsimleri kullanma tarzı.

Fiilleri, zarfları ve sıfatları da çok hoştur ama Pynchon'un en etkileyici olduğu zamanlar, dilin fıkır fıkır kaynayan sepetine uzandığı ve oradan taptaze, beklenmedik ama kesinlikle uygun bir ismi çekip çıkarabildiği zamanlardır. Örneğin, *Mason & Dixon*'da Muhterem Cherrycoke (muhteşem bir isim), poposunu "bir tutam yonca" ile siler. Başka bir yazar olsa "çi-

men", "yaprak" veya "saman"ı yeterli bulabilirdi ama hiçbiri o sahneyi bir yonca gibi aydınlatamazdı. Onun dehasının yükünü taşıyan şeyler, okurların bilinçaltı olarak hissettiği ama genelde fark etmediği bu gibi minicik ayrıntılarla dolu tercihleridir.

Mark Twain, "Mükemmel sözcük ile sadece yeterli olan sözcük arasındaki fark, ateş ile ateşböceği arasındaki farka benzer" demişti. Evet, kenara çekil bakalım Zeus! Siz ateşböceği çiftçileri, sığınaklara koşun! Thomas Pynchon'un iki eli de yıldırım makinesinin üzerinde, ona göre.

Bookforum, 2005

Debra Winger

O, ateş ile bal arasına, kükürt ile gül arasına, küçümseme ile yardıma koşma arasına, dikilitaş ile disko topu arasına, kürk ceket ile Hawaii eteği arasına, gözü pek kız ile ona tokat aşk eden anne arasına, bitişikte oturan (biraz da üşütük) kız ile uluslararası üne sahip (demokratik duygularla dolu) bir diva arasına gerili bir ipin üzerinde yürümüştü. Şimdi evlendikten, anne olduktan ve epeydir Hollywood'dan koptuktan sonra, şu anda pek de aşina olmadığı bir yolda, şöhret ile tanınmamışlık arasındaki yolda yürüyor. Halk hafızasının o çürük podyumundan geçiyor.

Sesini duyan pek az kişi onu unutabilir; öyle bir ses ki sanki Bacall ile Bogey'nin* balayı çarşaflarından süzülüp gelmiş de

* Lauren Bacall ve Bogey Humprey Bogart 1945'te evlendiler. (y.h.n.)

hortumdan fışkırırcasına erik konyağı saçıyor. Ya gülüşü... Öyle bir gülüş ki sanki müzik kulağı güçlü bir aborijin tarafından kanguru mesanesinden süzülmüş. Erkekler, onun *Urban Cowboy* [Şehir Kovboyu]'ndaki mekanik boğaya binişini hatırlayıp boğanın yerinde olmayı hayal ediyorlar. Kadınlarsa onun *Terms of Endearment* [Sevgi Sözcükleri]'ndeki o işlenmemiş tuz misali savunmasızlığını hatırlayıp onunla özdeşleşerek yaşlı gözlerle iç çekiyorlar.

Tanıyanlar ve paparaziler ondan söz edildiğini duyunca onun Huck Finn tarzı oğlansı çalımını, elektrikli testere misali enerjisini, Algonkin* ayarı zekâsını anlatmaya başlıyorlar. Meraklı magazin gazetecileri ise Winger'ın yaşamın ince buzlu havuzlarında kaydığı söylenen altmış dokuz yılına odaklanıyorlar.

Bu Clevelend doğumlu vadi kızı, İsrail ordusuna katıldığı ve sonra onları terk ederek Paris'e avarelik yapmaya gittiği on altı yaşından itibaren koca bir ambar dolusu yabani yulaf biçti. Doğrudur, kendi çağdaşlarından daha kaba mı yoksa daha yaratıcı mı olduğu tartışılır bir şeydir ve bugünlerde gerçekten evde oturup atkı örüyor değilse de bozuk bir demiryolunda şeytanla dans etmeyeli ya da And Dağlarının karları arasındaki değerli taşların oraya gitmeyeli epey oldu. Ama insanın, bir kontrat imzalasa da imzalamasa da, kendine ait bir çekmeceyi kaldırıp atması kolay değildir ve şimdilerde sinema kariyerine kaldığı yerden devam ederken, medyanın onun şımarık bir baş belası olduğu günlere dair anıları (sıradan olmakta ısrar edenlere karşı mükemmel olmakta ısrar edenler hep başa bela olmazlar mı?), yetenekleri sorunları kadar çok olan bir kadının kapsamlı bir tablosunun çıkarılmasını engelliyor.

Onunla ilgili kendi anılarıma gelince...

---

* Algonkinler: Kanada'da, Ottawa Irmağı'nın yukarı kesimlerinin her iki yakasındaki sık ormanlık bölgelerde dağınık olarak yaşayan ve Algonkin dili konuşan topluluk ve kabileler. (y.h.n.)

Debra Winger'la ilk tanıştığımda, hepimiz Tinseltown'daki sıkıcı bir iş toplantısından sıvışıp loş bir Santa Monica meyhanesinde soluğu almış ve tekila bardaklarımızı sürekli doldurmaktan barmenin hareket-tekrarı hastalığına kapılmasına sebep olmuştuk. Günün geç saatlerinde ise barmenin alet çantasından bir jilet alıp başparmaklarımızı kestiğimizi, müzik kutusunun ışığı altında kan kardeş olduğumuzu ve blues şarkıları eşliğinde (edepsiz) danslar edip Havana puroları tüttürdüğümüzü hatırlıyorum. Hatıralarım bundan ibaret.

Şimdi ise, dokuz yıl sonra ve güneydoğunun bir iki mil uzağında, sağlıklı yaşam ürünleri satan "Meyve Suyunu Seviyorum" isimli bir mağazanın yemek bölümünde, klorofil âlemine dalmış iki dişsiz tavşan gibi havuç suyunun köpüklerini yudumluyor, ıspanak püresi yiyoruz ve bu kez kanayan tek şey karıştırıcıdaki pancarlar.

Amerika'nın 90'lı yıllarına damgasını vuran şeyin rehabilitasyon, iyileşme ve nefsinden vazgeçmek olduğu bir sır değilse de ben ne bugünlerde moda olan çileciliğe teslim olduğumuza ne de bezelye kabuğuyla büyü yapan püritenler olarak yeniden doğduğumuza inanmak isterim. José Cuervo* ile değil de Bugs Bunny ile oynayıp zıpladığımı düşünmeyi tercih ederim; çünkü geçici olarak, fizyolojik potansiyelimizin zirvesinin altında işlev görüyoruz.

Altı aydan daha uzun bir süredir, Timbuktu'ya yaptığım ziyaret sırasında kaptığım bir virüsün saldırısı altındaydım; o sırada Winger da batı Teksas'ın tozlu topraklı ortamında film çekerken yakalandığı astımla uğraşıyordu.

İkimiz de böyle hastalıklı bir haldeyken, kereviz saplarını sigara gibi tutuyor ve masanın üzerinde buzlu lahana suyumuzun yanında duran ses kayıt cihazına huzursuz bir şekilde bakıyoruz. Parlak bir editör ve iflah olmaz bir Winger hayranı olan (*o* asla unutmayacak) David Hirshey, beni idealindeki kadınla *Esquire* dergisi için bir röportaj yapmaya ve beyazperdeye dönüşü hakkında sorular sormaya ikna etmişti.

* Tekila markası. (y.h.n.)

Böyle resmi görüşmelere de "Meyve Suyunu Seviyorum"un marullu içkilerine de alışık değiliz ama ikimiz de tiyatrocuyuz. Epey tereddüt ettikten sonra, kereviz sapımı kül tablasında söndürerek cihazın kayıt düğmesine basıyorum.

"Bu haksızlık" diye başlıyorum. "Bu kadar bilge ve sevgi dolu bir Tanrı, neden bu sebze suyuna binlerce vitamin koyar da tekilaya bir tane bile koymaz?"

Her zamanki gibi fırsatı kaçırmayan Winger, o cehennem kedisini anımsatan gülümsemesiyle cevap veriyor: "Elbette tekiladan da besleyici gıdalar alabilirsin, Tommy. Ama solucanı da yemen gerek."

Esquire, 1993

Öyküler, Şiirler ve Şarkı Sözleri

Üçleme

Şeytanın evine gittim
siyaha boyalıydı posta kutusu.
Evinin önüne park etmişti
bir grup kemikkıran.
Sustalıdan da uzundu
gül ağaçlarının dikenleri.
Ve altmış altı horoz eşeliyordu
ön bahçesini, mahmuzlarında
ucuz sigara kokuları.

Şeytanın evine gittim
Amway'in partisi vardı galiba.

Ben de istedim o cehennem kadar sert
et bıçaklarından.
Hani o annemizin pandispanyası ile
bir tutam gerçek kokaini
ayırt etmeyenlerden.

Şeytanın evine gittim.
Biraz dışlanmış hissettim kendimi.
Ama rahatlattı beni şeytanın ikiz kızları.
Tuhaf şapkalar denediler kafamda,
değerli taşlar göstererek
dans ettiler iskemlemin etrafında.
Yazgımı okudular bana
bir çanak külde,
izin verdiler
Dobermanlarını sevmeme
ve pembe çamaşırlarını durularken izlememe.

Şeytanın evine uğradım.
Sadece o semtten geçiyordum oysa.
Şeytan komando kıyafetiyle indi merdivenlerden.
Yanmış kauçuk gibi kokuyordu.
Ama gülümsemesi gündoğumunu boyar
kömür sıvalı duvarda.
"Görüyorum ki Arzu ve Ergi ile
tanışmışsın" dedi,
tekgözlüğünün camını
kan lekeli bir bezle parlatırken.
"Pişmanlık da mutfakta kahve pişiriyor."

Dil Tekerinin Düşü

Kadim peri kemiklerinden
yahni yapılıyor yağmurda.
Meyve sinekleri kadar küçük melekler
bir buda bokunun çevresinde halka.
Rujla çizili yıldız haritaları
afyon kentlerinin balçıktan duvarlarında.

Böylesi imgeler,
böylesi sahneler...

Cehennemin kızıl cüceleri
kar topu savaşı ilan ediyor Suzy'nin arkadaşlarına

Veya
Şelalenin ardındaki mağarada
uyuyan antropoloğun
klitorisini yalıyor karıncalar kralı.

Yalnızca kâğıt üzerinde,
ama çok daha önemli
bayraklardan, incillerden, altından, silahlardan ve şöhretlerden.

O halde

kısaltma zırhlarını at üzerinden,
sayısal tampon katmanlarını da
ve
gel benimle yıkan,
gel çırılçıplak ak da git yanımda
dünyanın
o buram buram bal peteği sözcüklerine.

Bityeniği 28

Hayalet geldi, neondan sürat teknesiyle
yükü ise
hindistancevizi ve elmaslar.

Sıtma otelinin verandasından
gördük gelişini:
bir kabuki dergisi, yayıncısı kasırga.
Palyaço kafasından pruvasıyla dalgaları yarıp
kaçırttı pastel boyadan budaları
ta tepenin ardına,
sırtlarında kurbağa yavrusu dolu çıkınları.

Yaşlı şişman tropikal radyo
yayına giriyor, haberleri keserek
duyuruyor, bundan böyle
su böceklerinin kralı olduğunu.

Şarabın vizon sütüne,
yatak örtülerinin kar sandviçlerine
dönüşmesini izlerken
diyoruz ki çılgın bir bilimadamının eseridir
bu kurulu oyuncak,
neşelensin diye
çatık kaşlı zaman.

*

Gelgelelim…
Sonunda anlıyoruz ki bütün bunlar
sadece benim eski metresim,
senin yeni patronun
ay imiş meğer.

Üç Haiku

Kahverengi örümcek asılı
tek bir ipliğin ucuna.
Bir aşağı bir yukarı:
Zen yoyosu adeta.

*

Yuvalarını kurdular
yüreğimin bacalarına,
hani kaybettiğin kırlangıçlar vardı ya.

*

Kız nereye gitse,
o hayalet de peşinde:
Ah, çizgileri külotlu çorapların!

Ay Işığında Yastık Âlemi Sonatı

I

Şehrin dönemecinde yaşayan cadı kızın bir şişede osuruk sakladığı söylenir.

Bu zehirli bir osuruktur; lahana kadar yeşil, tabanca sesi kadar gürültülü. Günbatımından sonra ya da ay çıkmadan önce, cadı kızın kulübesi bu şişeden gelen soluk renkli, pis kokulu ışıkla aydınlanır. Yoldan geçenler uzun bir süre bunun televizyon ışığı olduğunu sanmışlardır.

Elbette, sazdan örülü damında anten direkleri falan yoktur, yığdığı odunları cüce bırakan çanak anteni de yoktur. Hem siz kablolu televizyon şirketinin cadı kız Büyü Kanalını seyretsin diye bataklıkları geçip, ormanı aşıp da buraya kablo döşediğini

hayal edebiliyor musunuz? Hem zaten, cadı kız onun faturasını nasıl ödeyecekti? Mantar sepetindekilerle mi, eşek arısı yağından yaptığı kara mumlarla mı, güzelavratotu şarabıyla mı? Yoksa insan kemiğiyle çaldığı çellosuyla mı?

Vücudunu kullanarak ödeyebileceği de düşünülebilir; dalgıç kuşu derisinden şortuyla nehrin çalkantılı bölümlerinde yürürken onunla karşılaşan pek çok balıkçı o vücuda hayran olmuştur. Hiç kimse onun vücudunu satın alamamıştır ama bir kişi onu bedava almaya cüret etmiştir.

O adam buralardan gideli çok oluyor. Söylentiye göre adam, kızı yüzüstü bırakıp Güney Amerika'ya çekmiş gitmiş. Ama merak etmeyin, adamın hâlâ kızın etkisinde olduğuna bahse girebilirsiniz. Bizim cadı kızın o gece kaçıveren Romeo'ya büyü yaptığı kesin. Adamın bıyıklarıyla minik bir kement örmüş. Onun umursamaz osuruğunu da şişeye koyup sobanın yanına yerleştirmiş.

II

Bir dağı baş aşağı edin, içinden kadın çıkar. Kadını baş aşağı edin, içinden vadi çıkar. Vadiyi baş aşağı edin, halk müziği çıkar.

Eskiden, köyümüzdeki erkekler trombon çalarlardı. Bazıları elbette diğerlerinden daha iyi çalardı ama çoğu çalardı işte. Bir de dediğim gibi, maalesef sadece erkekler. Kadınlarsa dans ederdi. Oranın âdeti böyleydi. Bu uygulama bugünlerde artık görülmüyor ama saçı sakalı ağarmış yaşlılarımızın, huzurevindeki yataklarının altında birer trombon sakladığı bilinir. Huzurevinde trombon kesinlikle yasaktır ama bazen yaz geceleri geç saatlerde, üçüncü katın pencerelerinden süzülen tıknefes ama nostaljik trombon ezgileri duyabilir, ikinci katta ise tüylü terlikler içindeki şiş ayaklarıyla dans eden ya da tekerlekli iskemlelerini ritmik hareketlerle döndüren yaşlı kadın siluetleri görebilirsiniz.

Ama daha önce de dediğim gibi bu müzik geleneğimiz kayboldu gitti. Günümüzde insanlar müziği kompakt disklerde ya da FM radyolarda dinliyorlar. Artık kimin enstrüman öğrenmeye zamanı var ki? Yalnızca nehrin dönemecinde yaşayan, çellosunu insanın kaval kemiğiyle ve Stephen King'in sinir sisteminin fare kapanına kısmasını andıran bir sesle çalan cadı kızımızın.

Süt memeden çıkmadan ekşidiğinde ya da ürünler daha tarladayken çürümeye başladığında; lahana turşusu fabrikasındaki, füze üssündeki ya da yolun aşağısındaki yeni mikroçip tesisindeki işçiler grev yaptığında; ateşli genç zevcelerin yatağa girerken migreni tuttuğunda; köpekler gecenin bir yarısı ulumaya başladığında, televizyondaki parazitlenme mısır gevreği ile sürat teknesinin kızgın yağdaki kavgasına benzediğinde çevredeki insanlar şöyle diyecek: "Cadı kız yine çello çalıyor."

Halk müziğini baş aşağı edin, mitoloji çıkar. Mitolojiyi baş aşağı edin, tarihi bulursunuz. Tarihi baş aşağı edin, din, gazetecilik, isteri ve kararsızlık çıkar karşınıza.

III

Batan güneş, nehri küçük kırmızı bir okula dönüştürdü. Bundan feyz alan kurbağalar, fiil çekimlerini çalışmaya başladı. Cadı kız aritmetiği söktü.

Cadı kız ağaçkakanı, telefon direğinin karekökünü böldü.

Tilkinin gözlerindeki ışığı, bir Häagen-Dazs barındaki çift noktalı harf sayısıyla çarptı.

Balıkçıl kuşunun yuvasını, gayri safi milli hasılayla topladı.

Duende'nin, lambada yanan pervanenin ölüm şarkısındaki tutkusuna oranını hesapladı.

Şekerden bir pare çıkarttı; karıncadan bir karın, delik deşik bir şeftali kavanozundan da bir buda çıkarttı.

IV

Karlı bir tarlada beyaz plastik bir kova. Ördek sürüsünden bir çakı, gökyüzüne Tanrının kara adını kazıyor. Zonklayan ama sessiz bir rüzgâr. Çitin tellerine çarpan sessiz şekerleme kâğıtları. Korkudan tel tel dikilmiş şamdanlar altındaki erkek geyikler sessiz. Arılar bilimkurgu balmumlarında sessiz. Mavi dumandan sessiz bir keman yayı, cadı kızın barakasının yamuk bacasından tütüyor.

Televizyon ekibinin köyümüze gelişi Noel'den sonraki soğuk, sakin bir pazar ikindisine rastlıyor. Akşam yemeği saati itibariyle, huzurevindeki ağır vakalar hariç herkes onların burada olduğunu biliyor. Pazartesi sabahı Ticaret Odası'nda çekim ekibine şehrin anahtarını vermek için alelacele bir kahvaltı düzenleniyor; yemek salonu hıncahınç dolu. Biz köylüler, elbette haklı gururunu taşıdığımız yeni tesislerimizin filmini çekmeye geldiklerini tahmin ediyoruz. Fakat yönetmen oldukça diplomatik bir dille, füze üslerinin ve mikroçip üretim tesislerinin aslında pek de harcıâlem şeyler olduğunu anlatıyor.

"Biz buraya bağırsak gazı (flatus) üzerine bir belgesel çekmeye geldik" diyor yönetmen. Halkın ağzını bıçak açmıyor.

"Normal bir insanoğlu günde on dört kez vücuttaki gazı rektumdan dışarı atar" diye devam ediyor. İzleyiciler arasında mırıltılar başlıyor. Rakamın bu kadar büyük olduğu kimsenin aklına gelmemiş.

"Bu arada bütün insanoğullarından söz ediyorum; yani poposunda bezi olan bebekler de takım elbiseli avukatlar da buna dâhil. Araba tamircileri, yağ içindeki tulumlarının arkasını pupa yelken şişire şişire yellenir; o muhteşem sinema sanatçıları ise ipeklilerin arasından pıtır pıtır gaz çıkarır ama suçu hizmetçiye ya da İrlanda kurt köpeğine atar. 'Seni yaramaz köpek!'

Artık siz de bunun hesabını yapabilirsiniz. Her yıl arka arkaya dünya genelinde günde seksen milyon gaz salınımı gerçekleşiyor. Hayvanlar da yelleniyor, bu yüzden kurt köpeği de suçsuz değil. Her neyse. Flatusun makul bir tanımını yapacak

olursak şöyle diyebiliriz: Flatus, ağırlıklı olarak hidrojen sülfattan oluşan ve değişik miktarlarda metan bileşimi içeren bir gazdır. Nasıl oluştuğuna gelince: Hazım borusunda bakterilerle dolu yiyecek artıklarından meydana gelir ve anüs yoluyla dışarı atılır. Peki, bütün bunların sonucunda ne olur?"

Köylüler birbirlerine bakıp başlarını iki yana sallıyorlar.

"Bugün çevresel sorunlarla canınızı sıkmayacağım ama eminim hepiniz atmosferdeki flatus katmanını ve onun ozon tabakasını nasıl yediğini tahmin edebilirsiniz. Filmimizde bu konuya değineceğiz. Sizlerle paylaşmak istediğim şey ise o ele avuca gelmez pantolon hayaletini, o yaramaz ve görünmez cini fotoğraflama konusunda çektiğimiz güçlükler."

Yönetmen (kot ceketli ve pipo içen yakışıklı bir adam) bir yandan spektrografik fotoğraf çekme denemelerinin bilimsel olarak ilginç olsa da net hatlarıyla görüntüyü yakalayamadığını ya da izleyicinin dikkatini çekecek bir görsel etki bırakamadığını anlatıyor. Bilgisayar üzerinde canlandırma yapmak ise hem aptalca hem de sahte. Sonra yönetmen ekibiyle birlikte canlı bir mankenle çalıştıklarını, onu patlamış mısır, bira ve kuru fasulye ile besleyip poposunu şerbetli su dolu bir fıçıya daldırdıklarını söylüyor. Az önce kahvaltıda gözleme yiyenlerimiz huzursuzca gülümsüyor. "Harika kabarcıklar elde ettik" diyor yönetmen. "Ama gaz kabarcıkları maalesef osuruğun kendisi değil."

"Cumartesi günü güvenilir bir kaynaktan aldığımız habere göre köyünüzün bir sakini ya da buralarda yaşayan biri, bu rektumdan fırlama kuyruklu yıldızı kapana kıstırmayı ve hiç bozmadan saklamayı başarmış. Haliyle pek güvenemedik ama zamana sıkıştığımızdan, sevinçli bir heyecan da duyduk. Umutsuzduk. Sonunda her şeyi bıraktığımız gibi buraya geldik. Şimdi sizden bize yardım etmenizi rica ediyorum. Bu kişi ve de koruduğu o kötü kokulu gaz, gerçekten var mı? Onu yakalayan söz konusu kişi galiba bir dadı kız..."

"*Cadı kız*!" İzleyiciler hep bir ağızdan haykırıyor. Ardından neşe içinde, "Cadı kız" diye şakıyorlar koro halinde.

• • •

Daha sonra ne olduğuna gelince. Köy ikiye ayrılıyor. Daha doğrusu birbiriyle savaşan iki kampa bölünüyor. Sonraları, birbirine muhalif bu grupların birine "Kanal A", diğerine ise "Kanal B" demeye başlıyoruz. İşte her birinin bakış açısına göre olayların gelişimi şöyle:

KANAL A

Aradan bir hafta geçiyor. Nehrin oraya giden televizyon ekibi bir türlü dönmüyor. İşin içinde bir iş olduğundan kuşkulanan şerif ve yardımcıları, hemen toparlanıp yapraksız ormana ve donmuş bataklığa dalıyorlar.

Cadı kız ortalarda görünmüyor. Yönetmen ve kameraman kadın da öyle. Ses teknisyeni bir kütüğe oturmuş vaziyette bulunuyor, adamın gözlerinin feri sönmüş. Ötekilerin nerede olduğu sorulunca, sesçi mırıldanıyor, "Peynirdeki delik." Tekrar tekrar aynı sözler. "Peynirdeki delik. Peynirdeki delik." Sonunda onu bir sanatoryuma götürüyorlar. (Yem dükkânındaki şakacı bir grup, bari *İsviçre* sanatoryumlarından biri olsaydı" diyor.)

Sekiz ay sonra, Yamuk Açı Adası'nda, maden arayan biri tuhaf bir şekilde birbiriyle iç içe geçmiş üç iskelet buluyor. Her birinin kafatasının içinde, yarı saydam açık yeşil bir meşe palamudu gibi titreyen, kristal halinde kusursuz bir osuruk bulunuyor.

KANAL B

Cadı kız PBS televizyonuna çıkıp meşhur oluyor. Milyonlarca insan onun bir şenlik ateşinin başında, omzunda bir baykuşla çello çalmasını izliyor. Konunun bağırsak gazlarıyla hiçbir alakası yok ama belli ki cadı kız yönetmeni büyüleyip kendine esir etmiş.

Artık komodininin üzerinde ikinci bir osuruk şişesi duruyor.

Ve kasabamızda televizyon izlenme oranı hatırı sayılır ölçüde artış gösteriyor.

Belki de bu zaman zarfında bir ara, Arjantin'de Bağımsızlık Bayramı'nın kutlandığı gün, adı çıkmış zengin bir çapkının Buenos Aires'teki dairesinin altın yaldızlı balkonlarının birinden düşerek öldüğünü de belirtmekte yarar var. O sıralarda adamın sevgilisi olan kadının anlattığına göre, meydandaki havai fişek gösterilerinden oraya kadar yeşil bir kıvılcım uçmuş; adam da şapkasıyla onu yakalamaya çalışırken dengesini kaybetmiş. Öne uzanıp tutmaya çalışırken, "*Es mio*," diye bağırıyormuş. "*O benim*."

After Yesterday's Crash: The Avant-Pop Anthology,
Penguin Books, 1995

Puronun Kökeni

Ay tutulmasından sonraki sabah
uyanmıştı tuhaf bir duyguyla,
ovuşturdu karnını kasırga damlalarıyla,
gözkapaklarına barbekü sosu sürüp
timsah kemiklerinden kolyesini taktı boynuna
yürüdü gitti Karayipler'e
ve bir baharat kanosuna çömelip
yeşil bir muz getirdi dünyaya.

"Benim değil!" diye haykırdı kocası,
tekneden fırlattığı gibi bebeği
barakuda sürüsünün arasına;

ağızlarına layık yemdi tam da
ki o anda şimşeğin simyasal zipposu
yakıverdi yavruyu bir ucundan.

Bir anda kirpi balığına dönüştü bebek,
barakudaları gerisinde bırakarak
halka halka dumanıyla o kıyıdan geçerken
bir gösterişli, bir la la la,
bir mahmur, bir erkeksi
beyler gibi çekiyor nefesi
–konyak yağmurunu beklerken.

Siz göremezsiniz onları
zaten geriye bir şey bırakmadılar ki
teşhis edilebilsin DNA laboratuvarlarında

Ya o pencerenin altındaki ayak izi
hani o geceleri camda gördüğün gölgenin
gölgesinin gölgesinin gölgesi?
Sadece topal bir balıkçıl
ya da kaçak bir korkuluk, aşkı arayan.

Baykuş ansızın donduğunda
çam tepesindeki tüneğinde,

küçük kulakları dikilmiş
peynir sosunu bekleyen
kızarmış patates gibi,
ne kadar kulak kabartırsan kabart
duyacağın sadece bir kazıma, bir tırmalama ve gıcırdatma
ile rüzgârdır kilitli kapını zorlayan.

Keşiş kabilesi diyorlar,
(hiç duydunuz mu böyle şey?),
çamur üniversitesinden
profesörler.
Hınzırlığın kadim yollarında
tepenin hemen aşağısında,
geziniyorlar çaktırmadan,
mokasenleri kuş yuvalarından,
yolda ezilen hayvanlar ise totemleri,
kırık harfler misali kırık dallar
heceliyor isimlerini.
Antropoloji dualara durmuşsa da
gündüzler geri gelsin ve
geceler sona ersin diye,
açıklayamıyor durumu,
soruyorsunuz, "Neredeler o zaman,
farklılar mı yağmurdan?"
Şöyle diyelim, onlar
etrafta kimse yokken yapmak
istediğiniz
her şeyle ilgili gibiler.

Ama nasılsa biliyorsunuz orada bir yerdeler
verandanın ışığının değemediği yerlerde,
böğürtlenlerin arasında
çalıların içinde,
ya da odun yığınının ardında,

kendilerini sahiden rahat hissettikleri yerlerde.
İncecik ve narinler diye düşünüyorsunuz
parça parça sanıyorsunuz ya da kuru,
ya da diyorsunuz bir cadı süpürgesi kanlı canlı.
Siz istediğiniz gibi düşünedurun
ya da dostumdur onlar diye şakalar yapın.

Başlayamazsınız sırığın
attığı çalımı
kavramaya.

Sırık Yerli kumarhanesi
kafatasınızın içinde
–ve siz çoktan kaybettiniz.

Evde Tedavi

Dün gece
bir gazlı bez nakli
denedik
ama kızın göbek deliği
kabul etmedi bunu.

Clair De Lune

Yaşlı kurt, dişlerinin arasında küçük pembe bir yürekle hızlı hızlı yürüyerek tepeyi aşıyormuş. O yürüdükçe karlar arasında şekiller beliriyormuş: pati izi, kuyruk izi ve şeker renginde kan damlaları. Buz gibi gece ayazı periler için uygun değilse de bu şekil bir peri masalı gibi okunabiliyormuş.

Köpük köpük bulutların ardından kocaman tepsi gibi bir ay kendisini göstermiş. Tedbiri elden bırakmayarak bir sağına bir soluna bakan kurt, hazinesini devrik ağaç kütüğünün üzerine bırakmış. Burnunu göğe kaldırmış, ağzından çıktığı an buz tutarak hindiba paraşütlerine dönen nefesinin arasından, 6000 yıllık bir ambülansın sirenine benzer bir sesle uzun uzun ulumuş.

Ansızın ay da uluyarak ona cevap vermiş.

Kurt uzun bir süre öylece kalakalmış. Bir sinemanın (*Dances with Wolves* [Kurtlarla Dans]'ın hayvanların bakış açısından çevrilen versiyonu) bekleme salonundaki kartondan bir kurt gibi görünüyormuş. Perişan postundaki tüyler oyuncak askerler gibi dikilmiş. Gözleri ise radyoaktif bir ışık kaynağına dönmüş. O sırada nefesi de görünmez olmuş. Topal ayağı acıyormuş. İster istemez karlara işeyivermiş ve önceki masalın üzerine yazdığı yeni ama sonu o kadar mutlu bitmeyen bir masala imzasını atmış. Yaşlı kurt durup beklemiş.

Aya gelince, o da kıpırdamadan duruyormuş. Vincent van Gogh'un yumurta pişirdiği yağlı tava gibi, bir bulutun tepesine oturmuş bekliyormuş.

Yavaş yavaş ayın sessizliği kurdun içini rahatlatmış; uzun zamandan beri, tıpkı atalarının da yaptığı gibi, her dolunayda hiç sektirmeden aya doğru ulumakla geçirirmiş zamanını ama bir kere bile, hatta yavruyken de, ayın ona cevap vermesini ne beklemiş ne de istemiş. Bir cevap *veriyorsa da* bunun yankısı, damarlarındaki kanda, belkemiği sıvısında, kurt suyunda hissedilirmiş, kulaklarda değil. Kurtlar da bu yansımayı seslendirirlermiş. İnsanların dünyasında olduğu gibi hayvanların dünyasında da ayın konuşamadığına inanılırmış.

Peki ama, acaba ay gerçekten de konuşamıyor muymuş? Yoksa yıllardır sadece kendini tutuyor ve sesini duyurmak için sabırla doğru zamanı mı bekliyormuş?

Kurt, ayın dilini en sonunda neyin çözeceğini anlayabilmek için kendini o kadar sıkmış, o kadar sıkmış ki burnunun iki santim ötesine kadar ulaşan minicik bir ciyaklamayı zor zaptetmiş.

Ansızın yeniden atmaya başlayan küçük yürek, "Ya, işte böyle" demiş, kendi kendine çiklet balonu gibi şişip inerken. "Mesajı aldığına göre beni kopardığın göğse geri götürür müsün artık?"

Karnı aç ve de şaşkın durumda bulunmasına ve vicdanen, olsa olsa iştaha gelmiş bir rahibenin hardallı sosisi kadar masum olmasına rağmen yaşlı kurt, bezgin bir halde söyleneni yapmış ve topallaya topallaya tepeden aşağı köyün yolunu tutmuş. Kilitli bir bahçe kapısının altından kıvrıla sürüne geçmiş, kar yığınlarını tırmanmış ve aralık bırakılan bir bebek odasının penceresinden o gece ikinci defa gizlice girmiş.

Ve ertesi sabah vaftiz törenim aynen planlandığı gibi yapılmış.

Aloha Nui

Honolulu'nun çiçekli ışıkları
getirmiş bin mil öteden
bu dev yolcuları, güve sineğini,
kasırga serpintilerinin, yanardağ dumanlarının arasından.
Denizciler ateş açmış üzerine,
spor olsun diye,
barakudalar kıçına atlamış
bir ısırık alalım diye;
ta ki sonunda,
antenleri bitap, kanatları tuzlu,
500 vatlık hindistancevizinin
kısa ama can alıcı yörüngesinde
sallanıyor:
Düğündeki bekârdan
gelinin haberi olmazmış.

Kentte Yeni Kokulara Hazır mısınız?

(Bir İtalyan moda dergisinde yer alan başlık)

Ya, evet, hazırım galiba ama önce dinleyin.

Parfüm, kılık değiştirmek demektir. Ta ortaçağlardan bu yana, insanlığımızın etli özünü kendimizden gizlemek için meyveli, çiçekli maskeler takıp duruyoruz. Gülün cinsel çekiciliğini, portakalın olgunluğunu takdir etsek de kemale ermiş tenselliğimize o kadar itibar etmiyoruz.

Bugünse, kentlerimize bile parfüm sıkmak istiyoruz; yerinden edilen fosillerin burunların direğini kıran kokusunu, bağların, bahçelerin kokusuyla değiştiriyoruz. Gelgelelim insanoğlu ne bir arı ne de bir gonca. Kent ortamımızın üzerine kokulardan bir örtü örteceksek, bari daha farklı bir şey olsun.

Mesela ben kar kristalleri gibi kokan bir trende seyahat etmek istiyorum.

Kahvemi, kuyruklu yıldızlar gibi kokan bir kafede yudumlamak istiyorum.

On altılık kızların feromonları gibi kokan otellerde uyumak istiyorum.

Adımlarımın basıncıyla sokakların, elmas kolye kokusunun ta kendisini yaymasını istiyorum.

Okuduğum gazetelerin, yılbaşı günü gözü yaşlı serseriler tarafından rehinciye bırakılan kemanlar gibi kokmasını istiyorum.

Einstein'ın beynindeki nöronların kokusunu salan valizler taşımak istiyorum.

Kentlerdeki gazların, Tanrıların karınlarındaki altın tüyler gibi kokmasını istiyorum.

Televizyonda ay göründüğü zaman ise 239.000 mil öteden, taze mozarella aromasını hissetmek istiyorum.

Batakhane Astronotu

(Halk şarkısı)

Karım uzun zaman önce gitti, terk etti beni
ama iyi ki de gitti, kim muhtaç ki ona.
Dumana boğdum nefes borumu ucuz sigaralarla
zor söylüyorum bu şarkıyı sana.

Ama pek garip ışıklar gördüm gökte dün gece
kalbim fırlayacaktı yerinden, o derece,
işte devam edebilmem onun sayesinde.

Arabamın ne freni var ne şanzımanı,
benim seyahat aracım hep bu başparmak.

Önüme işler seren halıdan çıktım çıkalı
hissediyorum kendimi biraz aylak.
Ama düşündükçe o fırıl fırıl dönen kocaman uçan daireyi
ve onun beraberinde getirebileceği şeyleri vesaireyi
güm güm atıyor kalbim.

Kimisi bana diyor hippi eskisi,
salak, serseri ya da müstehzi.
Oysa sadece yalnız bir adam
Sedona, Arizona'dan,
bilinen evrenin merkezi.
Phoenix yakınlarında bir barda tanıştım bir sarışınla,
sandım birini buldum sevecek.
Ama bana gülünce çıktım bir köprüye
viskiden medet umdum, beni aşağı itecek–
–çünkü bir kovboy, hem işsiz hem parası az
hiçbir sevgiliyi inandıramaz
yukarıdaki dostlarının dünyayı yönettiğine.

(KONUŞMA ŞEKLİNDE)
Bütün dünya bir Tijuana köpeği gibi uluyor.
Her şey yemiş biraz kafayı.
O uzay gemisindekiler beni alıp götürse hemen,
başıma bir şey gelmeden acımasız yağmurdan dolayı.
Ama dur bir dakika aldım mesajı,
gelecekler bana
inecekler tam buraya
Sedona, Arizona'ya
ve adiyos diyeceğiz acılara resmen.

Kimisi bana diyor hippi eskisi,
salak, serseri ya da müstehzi.
Oysa sadece yalnız bir adam
Sedona, Arizona'dan,
bilinen evrenin merkezi.

Bayan Timsah'ın
okulundan mezun;
öğrenmişti geri geri yürümeyi,
ve dişleriyle kara kedinin derisini yüzmeyi.

Çok sürmedi dansı da becerebilmesi
ölü korsanlarla,
mükemmel bamya çorbası yapması
ve aya ödemeli telefon açması.

Ama 23 doktor ancak yetti
iyileşmesine,
o yılanla öpüşünce.

Bo Ling Usta

Sıçan dişleri misali
iki parmağını daldırıp
yuvarlak kara peynire
(Milwaukee'yi yörünge eden aydır o)
içindekini kaldırıp
koyar patikaya
Tao'ya
mumlu yola
yolun ucunda,
gök gürültüleri arasında,
bekler on tane buda.

R.S.V.P*

Tarzan'ın bar mitzvah
davetiyesi
ceviz suyuna yazılmış
ve yaprakla paketlenmiş.

Organik bir hışırtıyla
geldi posta kutuma,
şempanze boku kokuyor
ama ziyafet vaat ediyordu.

Ve bir anda getirdi
müptelalara özgü hayalleri:
Yamyamların saçları
ve hayvanların tatlıları.

* Lütfen cevap verin. (ç.n.)

Gönlüm Süs Köpeği Değil
(Halk şarkısı)

Sevdam camdan izliyor, canan uykuda,
kapını nasıl tırmalıyor, duymuyor musun?
Sevdam dikmiş başını aya uluyor, derede bir kuytuda,
mağazada satılmaz, bilmiyor musun?

Sevdam vahşi, eğitilmeye gelmez
öyle eğlendirmez, yapmaz gösteri,
sen de artık kaldır o kamçıyı, çemberi:
Sevdam süs köpeği değil.

Sevdam vahşi, sevdam delibozuk
ne çıtkırıldımlara göre, ne çocuklara

onda yumuşak değil keskin bir tat ara:
Sevdama sirk köpeği gibi davranma.
Köpek yavrusunu terbiye edebilirsin, kedini de
hatta uzun kulaklı tavşanları,
çizmelerini paspasa sildireceğin yaşlı dostları
sevda değiştirmez kötü alışkanlıkları.

Arzu dediğin nemli kuytularda saklanır
gizlice fırlar, bacağından ısırır haylaz,
öyle oturup acındırmaz, mahzun bakmaz,
sevdam bir süs köpeği değil.

Sevdam vahşi, sevdam delibozuk
ne çıtkırıldımlara göre, ne çocuklara
pek tatlıdır ama pek başıbozuk
onu sakın finoyla karıştırma.
Gerçek sevda koşar özgürce, bir tilkidir ya da sokak köpeği
aramaz kendine bir efendi,
gidip süslü kurdeleler bağlama boynuna
daha da hızlı kaçar, olamaz kendi.
Her halini seviyorum bebeğim, kokunu da,
yanıp tutuşuyorum senin, senin olmaya
ama gelemem önüme kemik atılmasına
sevdam süs köpeği değil.

Sevdam vahşi, sevdam delibozuk
ne çıtkırıldımlara göre, ne çocuklara
onda yumuşak değil keskin bir tat ara:
Sevdama sirk köpeği gibi davranma.

(KONUŞMA ŞEKLİNDE)
O kimsenin kucak köpeği değil.
Taşlı süslü yakalara gelmez.
Hele "Fifi" demen hiç affedilmez.

Batı'dan Satori'ye*

Meditasyon yaygısı
yogi'nin atıdır:
Vazgeçme küçük yoga,
mumu söndüren El'e**
ulaşacaksın
gün batmadan
atmadan
atmadan
atmadan
atmadan

* Satori. Zen Budizminde aydınlanma. (ç.n.)
** Sami dillerinde tanrı. (y.h.n.)

Joker

Üçlü ile asın arasında
yükseltmek ile kaçmak arasında
asalarla şapkalar arasında
o kirli Vegas'ın kuytularında
veya sihirbazın ipekli kolunda
kırmızı ikili, bekliyor zamanını.

İkizler burcunda doğdu
Baden Baden'de Dağsıçanı Günü,
çift kutuplu, çift taraflı ajan
tek dünyaya sığamayacak kadar yaban:
İki yürek çarpıyor

bir tek solgun göğüste,
yakut renkli elmaslar
sarkıyor şeytanın kulaklarından,
Öklit elmaları,
tırtıklı mantılar,
kadife kıyafetler içinde
Rasputin ile klonu
sarayı devirme entrikalarında,
sallanıyor çaktırmadan
Aziz Valentinus'un testisleri,
rastlantının delişmen ritimlerine:
Arif oyuncular anlar ya,
bunun sadece edebi sanat olmadığını.
Olur da bir gece
bir çift kan çanağı göz
dimdik bakarsa gözlerine
hatırla:
Hiçbir el kazanan el değildir
o eli masaya açana dek,
ve kırmızı ikiliyi
joker yapan
iki gizli adını da bilendir o an.

Dayandı var gücüyle azı dişine
çekti onu kabuk karası dişetindeki yuvasından,
ve dişçi fırlatıp atıverdi onu
bir kap bulanık suya.
Ama şaman onu kaptığı gibi
sevgiyle yalayıp temizledi kanları,
yavru bir maymunla
cilaladı onu bir güzel,
tahtadan bir kafes yapıp
yerleştirdi düşler direğinin yanına,
tam köyün ortasına.

Ertesi sabah gün doğarken
diş başladı şakımaya
hafif hoş bir Gloria Estefan sesiyle,
uyandı yüz mil çapındaki her şeyin
mutat olarak şaşırttığı misyoner,
döndü kaskatı ilahi kitabının
yine birinci sayfasına,
çalıştı kitabına dalmaya.

Küçük Oğluma İki Tane

I

Frankestein domates yetiştiriyor,
Drakula fasulye ekiyorsa,
Kurt Adam kızarmış ekmek ufağı dikiyor,
King Kong yeşillerini giyiyorsa,
Kara Lagünden Gelen Yaratık
Havuç, bezelye ve kıymalı yemek seviyorsa,
Godzilla soyuyorsa,
Canavar püresinde kullanılan patatesleri
Dev Karnabahar Vego
Yiyorsa insanları iblis gibi,
Benim oğlum neden
Bitirmiyor tabağındakileri?

II

O korkunç Kar Adam
Yaşıyor çok çok uzaklarda
Tepelerde bir yerde, ta Himalayalar'da
Karların konfeti gibi yağdığı dağlarda.
Bulmak için çok tırmanan oldu oraya,
Dolandı ipleri spagetti misali,
Yıllar yılı arayıp taradılarsa da her yeri
Kimse bulamadı Kar Adam yetiyi.

St. Ignatz'ın Kuleleri

(Konulu bir film için tretman)

Freddie Manhattan sıradan bir rock yıldızıdır. Göktaşı kadar yeteneği varsa da süpernova kadar egoya sahiptir. Az önce menajeri, Noel tatilinden hemen sonra yeni albümünü New York'ta kaydetmesi gerektiğini haber verdi (güz mevsiminin bu son günlerinde, Amerika'nın her yeri buz tutmuş bir yaprakla kaplı gibi soğuk). Freddie buna gıcık oluyor. New York'un ocak ayı penguen parmağından bile daha soğuk. Peki, peki, o zaman L.A. olsun. Hayır! Freddie, Karayipler'i istiyor. Elton John kayıtlarını Karayipler'de yapıyor. Sting, Karayipler'de yapıyor. Hem madem Mick Jagger da Karayipler'de yapabiliyor, Freddie Manhattan'ın neyi eksik? Canından bezen menajer elinden geleni yapacağını söylüyor.

O sırada Minneapolis'te ise bir lisede tarih öğretmeni olan Howard eski bir meslektaşını, Newton Beck'i ziyarete gidiyor. 31 yaşındaki biyoloji öğretmeni Newton, öğrencilerinden birini hamile bırakmıştı. Kızla evlendi ama yine de okuldan kovuldu. Genç bayan Beck ise ikiz doğurdu. İkisi de oğlan. Şimdi altı aylık olmuşlardı. Ayrı yumurta ikiziydiler (tıpatıp aynı değillerdi) ve Newton, Howard'a oğullarının birbirine benzeyen ve benzemeyen yanlarını anlatıyor. Heidi Beck ise ikizleriyle, kocasıyla ya da misafiriyle pek ilgilenmiyor. Bir Freddie Manhattan albümü eşliğinde tek başına dans ediyor.

Aynı esnada Freddie, New York'ta televizyonda hava durumunu seyrediyor. Yüzünü ekşiterek kendi yorumunu yapıyor, "Minneapolis'te de hep kar yağıyor anasını satayım."

Ertesi sabah, şafağın sökmesiyle birlikte ikizler huysuzlanmaya başlıyorlar. Newton kalkıp bebeklerin mamasını ısıtıyor. Bebeklerin karnı doyuyor ama daha çok erken. Newton yatağa girip yirmisinde bile olmayan gelinin yanına uzanıyor. Önsevişme amacıyla endüstriyel bir kuvvet uygulayarak karısını tahrik etmeye çalışıyor. Heidi, çok uykusu olduğunu iddia ediyor. Newton arkasını dönerek panjurların arasından dışarıya göz atıyor. Mevsimin ilk karı gece boyunca hafif hafif atıştırmış. "Bugün en azından işe gidince yapabileceğim yeni bir şeyler var" diyor.

Newton, Twin Cities Museum of Natural History'de [İkiz Şehirler Doğa Tarihi Müzesi'nde] rehber olarak çalışıyor. Mesela bugün "evrenin harikaları" turu var; o da bu turun bir parçası olarak taze kar tanecikleri toplayacak ve onları ekrana yansıtarak kristal yapısının şaşırtıcı güzelliğini ve doğanın sonsuz çeşitliliğini gösterecek: "Trilyonun katları kadar sayıda toprağa düşen kar taneciklerinin arasında bir tanesi bile diğerine benzemez."

Freddie'nin menajeri Karayip'teki kayıt stüdyosuyla telefonda görüşüyor. Stüdyoyu kiralama sürelerini konuşuyor. "Freddie, Elton'ın ödediği parayı ödeyemez. Elton'ın etkisi kadar da etki yapamaz. Ama bunu ona söyleme."

O günün rehber eşliğindeki son turundan hemen önce, Newton Heidi'yi arıyor. Karısı bebeklerin bir türlü uyumadığından şikâyet ediyor. "Müziğin sesini bu kadar açarsan nasıl uyusunlar?" diyen Newton, Freddie Manhattan'ın bangır bangır çalan son CD'lerinden birini kastediyor. Bir kez daha kar taneleri toplayıp ekrana yansıtıyor. "Trilyonun katları kadar sayıda toprağa düşen kar taneciklerinin..." Cümlesi bitince ziyaretçiler gülmeye başlıyor. Bunu bir espri sanıyorlar. Newton ancak birkaç saniye sonra ekrana odaklanıp durumu anlayabiliyor: Az önce yansıttığı kar taneciklerinin ikisi de tıpatıp birbirinin aynısı! Şaşkınlıktan neredeyse bayılacak.

Newton'ın hayatı baştan aşağı değişiyor. Erimeden hemen önce fotoğrafını çekmeyi başardığı ikiz kar taneciklerinin gizli anlamı, onda bir saplantı haline geliyor. Heidi evde gitar çalışırken, Newton da kar taneciklerini inceliyor; bundan bir anlam çıkarmak için kafa yoruyor. Acaba daha önce asla bozulamaz denilen doğa yasaları artık değişiyor mu? Yoksa bu, gezegen ya da evrenle ilgili bir anlam taşımayan, sadece şaşırtıcı bir tesadüf mü? Ve kara kara düşünüyor; çünkü ne bilim dünyası ne de insanlar bu konuyu kendisi kadar heyecan verici bulmuyor. Minneapolis'teki yerel televizyonlar ona ekranda yalnızca birkaç dakika ayırıyorlar ama duyulan ilgi çok çabuk kayboluyor ve ciddi bilimadamları fotoğraflar hileliymiş gibi davranıyorlar.

Bu saplantısı yüzünden Newton'ın işyerinde başı biraz derde giriyor. Evde ise daha beter derde giriyor. Heidi artık onun hem yaşlı hem de deli olduğunu düşünüyor. Bir gün *Weekly World Enquirer*'ın yayıncısından bir telgraf geliyor ve kar tanelerinin resimlerinin yayın haklarını 300 dolar karşılığında satın almayı teklif ediyor. Heidi, 500 dolar istemesini söylüyor. Howard (tarih öğretmeni) hiç satmamasını tavsiye ediyor. Newton fotoğrafı Miami'deki W.E ofisine kendi eliyle götürmeye karar veriyor; belki de yayıncıyı ikna edip uzun bir makale yayımlanmasını sağlayabilir. Reklamın iyisi kötüsü olmaz

diye düşünüyor. Heidi'nin gitar kılıfındaki bebek giysilerini çıkarıyor, içine resimleri ve bir iki iç çamaşırı koyup Miami'ye bir otobüs bileti alıyor.

Freddie, St. Ignatz adasında albüm kaydını yapıyor. Sabaha karşı dört sularında bir mola veriyorlar ve Freddie ay ışığı altında sigara içmek için dışarı çıkıyor. O sırada ormandan Rastafari tarikatından tiplere benzer, ürkütücü iki siyah adam çıkıyor ve Freddie'yi etkisiz hale getirip kaçırıyorlar.

Ertesi sabah, Freighter ve birlikte yaşadığı hanım arkadaşı Cookie korkunç bir gümbürtüyle uyanıyor. Freighter orta yaşlı beyaz bir Amerikalı. İri yarı, kel, denizci dövmeli, kızıl sakallı bir dev. Cookie ise genç ve sevimli bir siyah. Gözlerinden uyku akar bir halde şirin kulübesinden sendeleyerek dışarı çıkan Freighter, lanet olası curcunanın ne olduğunu anlamaya çalışıyor. Bir de bakıyorlar ki hemen karşıda aynı öteki gibi nev'i şahsına münhasır kulübenin önünde Zumba, Zumba'nın karısı Leroyette ve erkek kardeşi Brutha duruyor (burası tepelerde bir yer ve en yakın yerleşim yeri ise en az yedi sekiz kilometre uzakta). Freddie toprak avlunun ortasındaki bir direğe zincirlenmiş. Eline ucuz, teneke (ve araba bataryasına bağlı) bir elektrogitar tutuşturulup bir şeyler çalması emredilmiş.

Freddie homurdanıyor, mızıldanıyor ama kızdığı şey, emir komutayla icraya zorlanması değil, gitarın kalitesizliği.

Freighter gördüğü manzara karşısında donakalıyor. Zumba'nın sırıtan suratında ürkütücü bir zafer ifadesi var.

Her iki kulübede de olağanüstü uzun, eğreti bir şekilde ilişkilendirilmiş birer anten duruyor. Antenler sanki her seferinde (genellikle hurda) bir malzeme eklenerek aşama aşama yapılmış gibi. Bu ikiz kuleler belki de on metreden daha yüksek ve son derece tuhaf görünüyor. Cookie, bir Freighter'a bir kulelere, bir Freddie'ye bakıyor. Sonra tekrar Freddie'ye dönüyor bakışları. Sanki, "Ben yapacağımı bilirim" der gibi.

Miami'deki *Weekly World Enquirer* ofisine gelen Newton, kendisine telgraf çeken yayıncı kodaman Desmond Hinkley

Jr.ı tam kapıdan çıkarken yakalıyor. Hinkley Jr., (Jr.ı mutlaka söyletiyor; sadece Bay Hinkley diyen olursa hemen, "Bay Hinkley *Junior*" diye düzeltiyor) St. Ignatz adasındaki Freddie Manhattan'ın başına bir şey geldiğine dair bir yerlerden tüyo almış; atlatma haber yakalarım umuduyla oraya gitmek üzere. Newton, önce bir görüşme yapılmazsa resimleri vermeyeceğinde diretiyor. Hinkley Jr. o telaşla, Lear jet uçağında onunla söyleşi yapabileceğini söylüyor; böylece Newton da onun peşine takılıp Karayipler'e giden özel jete biniyor.

O sırada yer seviyesinin üzerine çıkan bir başkası, Freighter, anteni, yeni bir parça ekleyerek biraz daha yükseltiyor. Habire aşağıdaki Zumba'ya da göz atmadan duramıyor ama Zumba ona aldırmıyor. Zumba kollarını gururla kavuşturmuş, Freddie'nin zoraki konserini dinliyor. Freighter aşağı bağırıp Cookie'den kısa dalga yayın yapan radyodaki müziğin sesini iyice açmasını istiyor. Ama ses zaten sonuna kadar açık ve Freddie'nin canlı icraasıyla yarışacak durumda da değil. Freighter burnundan soluyor, Cookie endişeli.

Hinkley Jr. ise otel odasında telefonla Freddie Manhattan'ın kaçırılmasıyla ilgili atlatma haberini yazdırıyor. Emrindekilere haberi basar basmaz Hinkley Jr.ın olayla bizzat ilgilenip bir kurtarma operasyonu düzenlediğinin de duyurulması talimatını veriyor. Sabahın ilk ışıklarıyla operasyona başlayacak. Bu sırada kar tanesi manyağı Newton da kayıt stüdyosunda nöbet tutuyor; birisi fidye talep ederse hemen arayıp gazeteye haber vermekle görevli.

Gözlerden uzak tepelerde ise Cookie'nin korktuğu başına geliyor. Freighter gece yarısı kumsal arabasına atladığı gibi gitmiş. Ve şimdi kulübenin önünde bangır bangır bağırıp armağanını ortaya çıkartıyor: Newton. Ama Newton gitar kılıfını açıp içindekileri göstererek kendisinin rock yıldızı olmadığını bastıra bastıra söylediğinde, Freighter'ın zaferi fiyaskoya dönüyor.

"Bu kar" diyor Newton. "Karın ne olduğunu biliyor musunuz?" Önce onun kokainden söz ettiğini sanıp adamı epey hır-

palıyorlar. Ama sonra Newton'ın yanında taşıdığı şeyin müzik aleti ya da uyuşturucu falan değil de sıkıcı fotoğraflardan başka bir şey olmadığı ortaya çıkınca Freighter'ın suratına kahkahaları basan Zumba ve Brutha gülmekten yerlere yatıyorlar. Freighter ağır ağır yürüyerek uzaklaşıp herkese küsüyor. Newton, Freddie dâhil herkese hikâyesini anlatıyor. (İşte Heidi ile Newton'ın kaçamağının detaylarını da burada öğreniyoruz.) Anlattıklarıyla en çok Cookie ilgileniyor. Hele ikizlerin lafı geçtiğinde gözleri parlıyor. Herkes dağılıp gittikten sonra Newton'ın yanında kalıyor.

Cookie ona Freighter ile Zumba arasındaki saplantılı rekabeti anlatıyor. Bunun en büyük göstergesi de radyo antenleri. Zumba ne zaman antene bir eklenti yapsa, Freighter da yapıyor. (İşin başında amaç, Miami radyosundaki rock kanallarını hangisinin daha iyi çektiğini göstermekti ama zamanla olay işlevsellikten çıkıp salt biçime dönüştü.) Geçenlerde Leroyette'nin hamile olduğu ortaya çıkmış. Bunun üzerine Freighter da Cookie'yi hamile bırakmak için ümitsiz bir çabaya girmiş.

İyi güzel de Newton'ın ilgilendiği tek şey birbiriyle tıpatıp aynı olan kar tanelerinin sırrını çözmek. Ama şu anda dünyanın bir ucundaki çağdışı bir adada bir direğe bağlanmış durumda. Bu muazzam keşfiyle ilgili adımlar atacak ama şu an bu mümkün değil. Uygar dünyada ve özgür olsaydı bile yine de elinden bir şey gelmeyecekti; çünkü bilim bu keşfini görmezden gelmeyi ve anlamını inkâr etmeyi tercih ediyor. Cookie onu ilgiyle dinliyor. İçeri girmek için ayağa kalktığında (Freighter ulurcasına bağırarak onu yanına çağırıyor) yavaşça şu sözleri ediyor: "Sana yardım edebilecek birini tanıyorum."

O gece geç saatlerde Cookie gizlice kulübeden çıkıp Newton'ı zincirlerinden kurtarıyor. Ay ışığının kılavuzluğunda onu ormana götürüyor. Uzun bir yürüyüşten sonra şelale kenarındaki bir kulübeye geliyorlar. Cookie, "Sen ve ben oraya gideceğiz ama sen önce benim için bir şey yapacaksın, Bay İkizyapıcı" diyor. Newton itiraz ediyor, ikiz çocuk yapmakla ilgili bir şey bilmedi-

ğini, bunun doğanın bir tesadüfü olduğunu söylüyor. Yine de Cookie onu ikna ediyor ve bunun üzerine bir mango ağacının altında kısa ama çok enerjik bir cinsel birleşme yaşanıyor.

Daha sonra Cookie onu kulübeye götürüyor. Çaldıkları kapıyı ağır boncuklar takmış, çamur gibi bir ruj sürmüş ve kocaman bir puro içen bir kadın açıyor. Kucağında ise siyah bir horoz var. Kadın horozu okşuyor.

Cookie Newton'ı, annesi Mama Lou ile bırakıp gidiyor. Mama Lou'nun kulübesi abartılı süslerle dolu bir tapınak. Odanın tam ortasında cafcaflı renklerle boyalı İsa ve Meryem resimleri duruyor. Mama Lou, Newton'a purosundan bir nefes çekmesini söylüyor. Söyleneni yapan Newton'ın başı dönüyor. Mama Lou kısa bir iple horozu Newton'ın ayak bileğine bağlıyor. Newton başını kaldırınca İsa ve Meryem'in resimlerinin yerini birbiriyle tıpatıp aynı kar tanelerinin fotoğrafının aldığını görüyor. Mama Lou, bir kez daha Newton'a ucuz purodan bir nefes çektiriyor.

O sırada Desmond Hinkley Jr. ile turistler, rock müzisyenleri ve yerel siyah polislerden oluşan toplama bir kurtarma ekibi, bir dağ köyünde ortalığı birbirine katıyor. Ellerinde Freddie Manhattan'ın albüm kapakları, halkı sorguluyorlar ama nafile. Köylülerin ağzını bıçak açmıyor. Gık yok. Hinkley Jr.ın başyardımcısı rolündeki polis Lionel, bu kaçırma olayının olsa olsa Zumba'nın işi olduğunu söylüyor. Lionel'e göre bu halk kahramanı, yani Zumba, kardeşiyle birlikte iki yanardağ arasındaki derin bir vadide (haritada gösteriyor) yaşıyor. (Not: Montserrat adası. George Martin'in kayıt stüdyosu gerçekten de bu iki yanardağın ortasında yer alıyor.) Burası köyden sadece on kilometre ötede. Hinkley Jr., "Beş dakikada orada oluruz" diye yüreklendiriyor adamlarını. Ama araçların yanına gittiklerinde lastiklerinin patlamış olduğunu görüyorlar. Yürümek zorundalar.

Newton, Mama Lou'ya içini döküyor, "Benim bilmek istediğim şey" diyor, "bu kar tanesi olayının yerkürenin yeni bir

evrimsel gelişme dönemine girdiğini gösteren bir sinyal olup olmadığı. Hepimizin bildiği bilimsel gerçekler artık geçersiz mi olacak yoksa gerçekliğin yapısına dair kurduğumuz katı varsayımlarda tamamen yanılıyor muyuz?" Mama ona çenesini kapatıp purosunu içmesini söylüyor. Kulübeden soluk mavi bir ışık yayılmaya başlıyor.

Köy meydanında ise Freighter, Cookie'nin Newton'ı saldığını öğreniyor. "Ne olacak ki?" diye soruyor Cookie. "Nasılsa müzik yapamıyor, müzik bilmiyor." "Zumba'nın kardeşi bir işe yaramaz" diyor Freighter. "Ama benim işe yaramaz bir kardeşim bile yok. O adam benim işe yaramaz kardeşim olacaktı." "Her neyse" diyor Cookie, "O senin kardeşin değil." Ondan uzaklaşıp kendi kendine gülümsüyor ve elini karnında gezdiriyor. "Hem işe yaramaz da değil."

O sırada Freddie, Zumba burnunun ucunda palasını sallayana dek yalvarıyor, ağlıyor, tehditler savuruyor. Bu hareketin ardından Freddie çalıp söylemeye devam ediyor. Zumba'nın yüzünde mesut bir gülümseme. Brutha da tamtam çalarak ona katılıyor. Bu sahne gün boyunca tekrarlanıyor.

Hinkley Jr.ın ekibi, dik orman yamacında ter içinde, nefes nefese. Liderlerinin eski çalımı biraz gitmiş gibi.

O garip mavi ışık, Mama Lou'nun kulübesini tamamen kaplıyor. Newton hasır bir kilimin üzerinde kıvranıyor. Gözleri kapalı. Bir inliyor, bir kıvranıyor.

Minneapolis'e metrelerce kar yağmış. Müzik setinde Freddie Manhattan albümü çalarken, Heidi melankolik gözlerle camdan dışarı bakıyor. Bu banliyö manzarasında uzaklarda hoplaya zıplaya yürüyen küçük bir figür beliriyor. Yaklaşınca bunun Newton olduğunu görüyoruz. Direğe değil de dev bir horoz bacağına iple bağlanmış. Horozun kendisi yok ama. Sadece bacağı var. Horoz bacağı karlar arasında zıplaya zıplaya eve doğru geliyor. Beşikteki ikizler ağlamaya başlıyor. Heidi onları kucağına alıp, bir güzel giydiriyor ve dışarı çıkarıyor. Onlar karların üzerinde öylece dururken horoz bacağı da et-

raflarında dans ediyor. Newton hepsine öpücük gönderiyor. İkizler agu gugu yapıp gülümsüyorlar. Heidi ise gönülsüz bir öpücük gönderiyor Newton'a. Sonra da horoz bacağı, Newton'ı alıp uzaklara götürüyor. Newton, ufkun solukluğunda gözden kayboluyor.

Weekly World Enquirer Amerika'da ne kadar büfe varsa hepsinde Freddie'nin kaçırılış haberini veren gazete olarak satılıyor. New York TV haberi ekranlara taşıyor. Haberde "terörist" sözcüğü geçiyor. Biraz da aklı karışan Dan Rather, boyalı basın yayıncısı Desmond Hinkley Jr.ın St. Ignatz'ın iç bölgelerinde bir kurtarma ekibine liderlik ettiğini duyuruyor.

Hinkley Jr.ın liderlik ettiği doğru. Ama bu işte epey zorlanıyor. O ve Lionel pislik ve ter içinde, yorgunluktan bitap düşmüş bir halde birbirlerine bakıyorlar. Kaybolduklarından ikisi de emin.

Tepedeki açıklıkta durum sakin. Freddie işe yaramaz gitarın tellerini hafif bir melodiyle tıngırdatıyor. Brutha'nın tamtam vuruşları yumuşacık. Zumba felsefi konuşmalar yapıyor. Beyaz adamla siyah adam ikizler gibidir, diyor. Kimi açıdan birbirlerine benzeseler de farklılıkları çoktur. İncil'deki ikiz kardeşler Yakup ve Esav gibi onlar da eşitsizlikle bölünmüşler ve ayrı yaşamaya mahkûm olmuşlardır.

Zumba konuşurken Freighter da kumsal arabasından iniyor. Meğer kayıt stüdyosuna gitmiş, Freddie'nin kendi gitarını hırsızlamış ve getirmiş. "İşte benim baltam!" diye haykıran Freddie, ucuz gitarı yere fırlattığı gibi sevgili enstrümanına sarılıyor. Zumba bunu görmezden geliyor. Monoloğuna devam ediyor. Siyah ile beyaz, zenginle yoksul, sosyalist ile kapitalist ikizlerin ruhu asla bir araya gelemez, diyor Zumba. Sonra duraklıyor. "Bir tek müzik bunu başarabilir, belki."

Mama Lou, Newton'a şarkı söylüyor. Bir yandan da Newton'ın donuk bakışlarına doğru, ucuna ip bağlamış olduğu bir tirbuşonu sallıyor. Bir aşağı, bir yukarı. Tıpkı bir sarkaç gibi. Newton'ın bakışları tirbuşonun spiralinde dolaşıyor, gözleri spiralin aşağı doğru inişini izliyor, aşağı, aşağı, aşağı...

Newton'ın hâlâ bağlı olduğu dev horoz bacağı hoplaya zıplaya birinci yanardağın oraya gidiyor. Kraterin ağzından hop, içeri atlıyor. Yanardağın içinde çok yüksek sesli bir müzik var. Bir kaya çıkıntısının üzerinde Tanrıça duruyor. Göz kamaştırıcı bir güzelliği var; hem muhteşem hem de ilahi bir varlık. Elinde bir çift zar tutuyor. Zarlar normal büyüklükte ama volkanın zeminine düşerken zarlar devleşiyor. Zarlardan biri horoz bacağının yanına düşüyor. Newton kaç geldiğine bakıyor. 2 gelmiş. İkinci zar yuvarlanıp onun yanına geliyor. O da 3 gelmiş.

Newton durup zarlara bakarken, ilk zardaki noktalar birden değişip ikiz çocuklarına dönüşüyor. Newton başını öteki zara çeviriyor, oradaki üç nokta da faklı ırklardan üç tane kız bebek oluyor. Her birinin saçında farklı renkte kurdeleler var. Üç ana renkte.

Ansızın horoz bacağı yine zıpladığı gibi bir yeraltı tüneline dalıyor. Bir lav koridorundan geçiyorlar (milyonlarca yıllık çorba fokurdarken Newton'ın üzerine de sıçrıyor; rengi kırmızı ve ne gariptir ki, tıpkı barbekü sosuna benziyor). İki yanardağın yukarıdan çekilmiş bir görüntüsü geliyor önümüze. Bir gürleme sesi ve bir duman bulutu. İkinci yanardağdan buhar çıkıyor. Fokurtuların birinden de Newton çıkıyor, altında da horoz bacağı. Ama artık kızarmış bir baget olmuş, üzerinden de barbekü sosu damlıyor. Newton yukarıdan adaların muhteşem manzarasını ve ikiz volkanların tepelerini izliyor.

Newton'ın kafası olaydan kopuyor. Mihrabın önünde "doruğa ulaşıyor". Şaşkın bakışlarla Mama Lou'ya bakıyor. Gözlerini mihraba çeviriyor. Kar tanesi resminin yerini şimdi de Tanrıçanın yüzü almış. Tanrıça gülümseyerek doğrudan doğruya Newton'a sesleniyor. "Zarlar yuvarlanmaya devam ediyor." Bütün dediği bu oluyor.

Newton bir şey söyleyecekmiş gibi Mama Lou'ya döndüğü anda kulübenin kapısı yıkılıyor ve Hinkley Jr. ile avenesi yıldırım gibi içeri dalıyor. Newton'a, "Kurtuldun!" diye bağırıyor

Hinkley Jr. Mama Lou'ya da dönüp, "Sakın yanlış bir hareket yapma!" diye bağırıyor. "*Weekly World Enquirer* ve dünyadaki tüm özgür insanlar adına kıpırdama, tutuklusun!"

Şiddetli bir tropikal kasırga köyün meydanına ulaşıyor. Sağanak yağmurdan kaçan Zumba, Brutha, Leroyette ve Freddie (zincirsiz), Zumba'nın kulübesinde dinlenip esrarlı sigara içiyorlar. Bir tek Freighter dışarıda kalıyor. Adam anten kulesinin tepesine çıkmış, Freddie'nin pahalı ve sevilen gitarını antene bağlayıp kulesini yükseltmeye çalışıyor. Freddie bunu görünce şiddetli fırtınaya aldırmadan dışarı fırlayıp bir aşağı bir yukarı sıçrayarak çığlık çığlığa bağırıyor. Perişan haldeki Cookie de yağmur altında Freighter'a aşağıya insin diye bağırıyor. "Onu yenmem lazım" diye haykırıyor Freighter. "Hayatım, biz onu yeneriz" diyor Cookie, bir yandan da karnını ovuşturuyor.

O anda Zumba'nın kulesine yıldırım düşüyor. Yıldırımla fırlayan kıvılcım, meydanın karşısına atlıyor ve bir an için bu ikiz kuleler bir elektrik kıvılcımıyla birbirine bağlanıyor. Freighter, kendisine çarpan elektriğin etkisiyle göklerdeki tüneğinden aşağıya düşüyor.

Minneapolis'te ise Heidi televizyon seyrediyor. Muhabir, Freddie hayranlarının Miami'de toplanarak dualarla nöbet tuttuğunu aktarıyor. Heidi ikizlerine, "Keşke o yaşlı çatlak babanız bizi de Miami'ye götürseydi" diyor.

Hinkley Jr.ın ekibi, aralarında Newton da olduğu halde, köy meydanına ulaştıklarında yağmur duruyor. Freighter baygın bir halde yerde yatıyor. Yanı başında duran Zumba ve Freddie, onunla ilgileniyor. Newton arabayla adanın meskûn tarafına gidip doktor getirmeyi öneriyor. Kumsal arabasına atlayıp gidiyor. Yolda giderken uzaklarda, şelalenin orada Mama Lou'nun kulübesine çarpıyor gözü. Yavaşlıyor, durmak üzere... Derken yeniden hızlanıp yoluna devam ediyor.

Birkaç gün sonra Miami'ye bir jet iniyor ve Freddie Manhattan uçaktan çıkıyor. Medya bütün saflarıyla yerini almış; yüzlerce hayran ise çığlık çığlığa alkışlıyor. Bazı hayranlar dev

bir pankart açmış: "EVİNE HOŞ GELDİN FREDDİE!" Bu hayranlardan biri de Heidi. İkizleri bagaj arabalarından birine yatırmış, Freddie'ye uzanıp ona dokunmaya çalışıyor. Freddie onu süzüyor. O anda gerçekten de kimyasal bir çekim oluştuğunu görüyoruz.

Freddie'nin (ve şu anda medyayı esir alan Hinkley Jr.ın) arkasından uçaktan inen Newton, ikizleri kucağına alıp yavaşça oradan uzaklaşıyor. Heidi ondan tarafa göz atıyor, bir an tereddüt ediyor ama sonra Freddie'nin kollarına atılıyor.

Aradan neredeyse bir yıl geçiyor. Minneapolis'te kışın ilk günleri. Newton arabasıyla ikizleri çocuk yuvasına götürüyor. Sonra işine gidiyor. Müzede onu bekleyen bir mektup olduğunu görüyor. Üzerinde St. Ignatz'ın posta damgası var. Masasına giderken zarfı açıyor. İçinden iki fotoğraf çıkıyor. Hem yürüyor hem de resimlere bakıyor. Birinde Zumba ve Leroyette var. Bir oğlan çocukları olmuş.

Newton konuşmasını yaparken, ikinci fotoğrafı da görüyoruz. Fotoğraf projektöre iliştirilmiş. Resimdeki Cookie ve Freighter (ama Freighter artık koltuk değnekli ve eliyle "V" yani zafer işareti yapıyor) ise üçüz bebeklerini kollarına almış: Üç tane farklı ırktan kız çocuğu; üçüne de farklı renklerde kurdeleler takılı.

"Trilyonun katları kadar sayıda toprağa düşen kar taneciklerinin arasında bir tanesi bile diğerine benzemez. Bilimadamları bunu *iddia* ederler..."

Newton bu noktada susuyor. Üçüzlerin fotoğrafına göz atıyor. Yeni topladığı taze kar tanelerini perdeye yansıtırken sözlerine devam ediyor: "Bilimadamları bunu *iddia* ederler. Oysa dostlarım, hepimizin de bildiği gibi zarlar yuvarlanmaya devam ediyor." Bir umutla başını perdedeki resme çeviriyor.

Ergo! 1990

Düşünceler ve Eleştiriler

Ağırbaşlılığa Meydan Okumak

Yazmak, Bilgelik & Muhteşem İkizler Kulübü

I

İntiharı en son ne zaman aklımdan geçirmiştim, hatırlamıyorum. Hakeza, bedenin "sil" tuşuna basmayı bir seçenek olarak daha önce hiç düşündüğümü sanmıyorum. Ama işte şu an burada, Puget Sound bölgesindeki kanallardan birinin üzerindeki köprüden ha atladı ha atlayacak vaziyette, dünyevi hesaplarımı bir atlayış ve su sıçratmayla kapatsam mı diye düşünüyorum.

Neden mi? Romantik yaşamım bundan daha güzel olamaz; sağlığım deseniz, turp gibiyim; yazılarım iyi gidiyor; mali du-

rumum idare eder; federal hükümetimizi, tüketime özendiren şirketleşmiş vampirlere döndüren korku gösterisi, kendimi içkiye vermeme (pek de gönülsüz çıktığım bir yol değildir aslında) sebep olabilirse de beni içmeye *sürükleyecek* bir siyasi üçkâğıt çıkmadı henüz. Hayır, bunlar değil. Gerçek şu ki geçenlerde *New Yorker*'ın eski bir sayısında okuduğum kısa bir öykü, beni, Styx'e, Ölüler Nehri'nin karanlığına Kevorkianvari tarzda balıklama dalmaya teşvik etti.

Problemlerin Eğlenceli Yanı başlıklı (ne de ironik) bu öykü, Robert Stone tarafından yazılmıştı ama yaşama irademi zayıflatan şey Stone'un düzyazı üslubu değildi elbette. Aslına bakarsanız bu adam, fiil ve sıfat seçimleriyle beni kendisine hayran bırakan uzman bir teknisyendir. O, hikâyecilik alanında sağlam eserler dövmüş bir demircidir –ama Çernobil aşkına– bu kadar mı kasvetli olunur! Öyle görünüyor ki Stone, insanlık durumunun acınacak derecede istikrarsız olduğuna, ürkütücü bir yozlaşmaya girdiğine inanıyor; üstelik –şimdi, doğruya doğru– evrimsel gelişmemizin şu aşamasında ona karşı çıkacak pek fazla gösterge de yok elimizde. Oysa ben kendimi hep, insanlığın alçakça tavırlarının ve aptalca zaaflarının o fevkalade bakış açımızı gölgelemesine ya da bu dünyadaki geçit resmimize karla karışık yağmur şeklinde yağmasına izin vermeyen özgür ruhlardan biri olarak kabul ederdim. Ancak o gün, Stone'un ustalıklı anlatısındaki varoluş sancısı, Weltschmerz (şimdi abartmış olduğumu düşündüğüm bir şekilde) kanıma girmişti.

Haksızlık da etmeyelim, bunun tek suçlusu Stone değildi. Zaten yıllardır oburcasına okuma alışkanlığım yüzünden, bir nahoş köşeden diğerine savruluyor; gözyaşlarıyla lekelenmiş günlüklerle, tutulmayan yeminlerle, boş ilaç kutularıyla, şişkin evrak çantalarıyla, sıkıcı laflarla, sosyolojinin pansuman bezleriyle ve bedenleri parçalara ayrılan çocukların (şirin?) kemikleriyle doldurulup çöplüğe dönmüş, küf ve rutubet kokulu çıkmazlara sokuyordum kendimi: Edebiyat dünyasındaki tor-

tular ise dikkate değer pek çok istisnası olmakla birlikte, ancak bir Taliban lunaparkı kadar eğlendiriyor, olsa olsa Norman Bates'in motelindeki dua kahvaltısı kadar hafifletiyordu beni. *Problemlerin Eğlenceli Yanı* yalnızca bardağı taşıran son damlaydı; deli dana kremasının üzerine oturtulmuş bir kiraz tanesi gibi.

Dolayısıyla, o kasvetli ikindi vakti, yok oluşla cilveleşirken, zihin kulağıma ta uzaklardan gelen –ister inanın ister inanmayın– o yavru kedi sesi, beni ölümcül suların çekiciliğinden bir anda koparıp menfur kurgunun zehir saçan hastalıklarından uzaklaştırıp başka bir yere, sadece zihnimde gittiğim gerçek bir yere, Muhteşem İkizler Kulübü denen yere taşımamış olsaydı her şey kim bilir ne kadar farklı olacaktı.

II

Nerede peki bu Muhteşem İkizler Kulübü? Muhtemelen Memphis'te. Houston'da belki de. Hayır, aslında ideolojik yüklerinden arınmış Washington D.C'nin özelliklerinden biri de olabilir. Her neyse, yıllar önce, *Village Voice* dergisinde müzik üzerine yazan yazarlardan biri bu (tam olarak yeri her neresiyse) duman altı olmuş, penceresiz, cüruf briketinden örülü mekâna bir hac ziyaretinde bulunmuş ve zamanın doğarken attığı ilk çığlıktan bu yana Muhteşem İkizler Kulübü'nde çalmakta olan kadim müzisyenlerle tanışınca o kadar heyecanlanmış ki bir an için de olsa o şehirli soğukkanlılığını kaybetmiş.

Kendi kendine, "İnanamıyorum" demiş büyük bir sevinçle, "Big Mama Thomtom'un* 'Hound Dog' [Av Köpeği] kaydında havlayan adamla konuştuğuma inanamıyorum!"

Grubun üyesi ağır ağır konuşarak, "Öyle" demiş, "miyavlayacaktım ama çok şık kaçardı, vazgeçtim."

Tamam, çok hayalperest biri olabilirim ama o kamikaze köprüsündeyken beni kandıranın da bu tersleyerek söylenmiş itirafın yankısının (tuhaf görünüyor, biliyorum) ta kendisi ol-

* 1926-1984 yılları arasında yaşamış ABD'li R&B şarkıcısı ve bestecisi. (y.h.n.)

duğuna inanmak için sebeplerim var. Bildiğim bir şey varsa o da her yıl yayımlanan Pulitzer, Booker ya da Ulusal Kitap Ödülleri listelerine ne zaman göz atsam, benimle yapılan röportajlarda edebi estetiği kendi açımdan yeniden incelemeye ne zaman zorlansam ya da üniversitelerde, seyreltilmiş de olsa planlı havlamaların bol bol teşvik edildiği ve kedigil kaçışlarının derhal ötenaziye uğratıldığı yaratıcı yazarlık derslerindeki hevesli öğrencilerle ne zaman konuşsam hep bunu hatırlarım.

Bu akademik yaklaşımların da geçerli bir yanı var aslında; zira Big Mama'nın orkestra elemanının da ifade ettiği gibi, bizim kültürümüzde beklenebilecek türdeki hav havlara olan talep, beklenmedik türdeki azgın miyavlamalardan daha fazladır ve ortodoks havlamalarla kiranızı ödeyebilirsiniz. Dogmanın dogmayı yediği bir dünyada ancak birkaç öğretmen, editör ve eleştirmen yıkıcı bir miyavlamayı veya aralarda gelen tuhaf mırlamaları kaldıracak kadar şık olabilir. Ama bunların hepsi tanıdık, bildik havlama ve hırlamaların icap ettiği bir ortamda o acayip, alengirli miyavlamaları çıkaranların ya da tasvip edenlerin başına ne geleceğini de gayet iyi bilir.

İzin verirseniz burada "miyavlama" derken neyi kastettiğimi anlatmaya çalışayım. Söylemek istediğim şey, insanın zaman zaman hissettiği muziplik dürtüsüdür; bu dürtü, özellikle de alışılmadık bir tarzda ve uygunsuz bir bağlamda tezahür edecek olursa, yetişkinler tarafından genellikle küçümsenip bastırılır. "Hound Dog" isimli bir şarkının sonunda havlamak, anaakım eğlenme biçimlerinden bir tutam olsun uzaklaşıp muziplik etmeye yeter; ama Fred (kayıt stüdyosundaki elemanın adı buydu galiba) havlamak yerine miyavlamak isterdim derken, sınırları zorlayan, çıtayı yükselten, çıtayı "daha şık" ve kuşkusuz daha kuraldışı yapan biri olmuştu. Yaşlı Fred'in yaptığı, bir anlamda, Tibetlilerin "zıpır bilgelik" dediği şeyden minik bir kıvılcım göstermek, bir anlamda evliya soytarının rolünü oynamaktı.

Fred'in öyle gizli saklı tutkuları falan olmadığını söyleyecek olması ya da o sırada sadece kafasının iyi olması falan da durumu değiştirmez.

Fred'in kayıt stüdyosunda yaptığı maskaralığın, gerçek bir incelikten yoksun olmasının ve sıra dışı olsa da çok *ciddi* bir muziplik içermemesinin fazla önemi yok. Önemli olan, bu muzipliğin felsefi bir duruş olarak çok ciddi olabileceğini kabul etme noktasına gelmemiz; hatta kesinliğe, uygunluğa ve kısıtlamaya şiddetle ihtiyaç duyanlarımız nezdinde istihza ve düşmanlık uyandırma konusunda şaşmaz bir kapasiteye sahip olmasıdır.

Muzipliğin –insanoğlunun varoluş yükünü hafifleten, Joseph Campbell'in "yaşıyor olma coşkusu" dediği şeyi artıran *ilahi* türde bir muzipliğin– Zen, Tao, Sufi ve Tantra öğretilerinin özünde yer alması Batılıları pek ilgilendirmiyor. Sıradan olanlar için de entelektüel olanlar için de durum aynı. Bu öğretilerdeki esprili imaları gören akademik camia bile onlara tepeden bakıp saygı duymuyor; onların binlerce yıllık ayrıntılı incelemeler, derin meditasyonlar, keskin gözlemler ve yoğun tartışmaların ardından varılan bir dünya görüşü olmasına aldırmıyor bile.

Gidin, bir *New York Review of Books* editörüne, Başrahip Chögyam Trungpa'nın, öğrencileri tam derin bir meditasyona dalmışken su tabancasıyla üstlerine su fışkırttığını ya da Japonya'nın en saygın ninjasının evinin Miki Fare oyuncaklarıyla dolu olduğunu söyleyin; karşınızdakinin gözlerini sessiz film tadında şöyle bir devirdiğini görürsünüz. Bunlar, İncil'deki o örümcek kafalı yaşlı patrik gibi büyüyüp de adam (veya kadın) olduklarında, "çocukça şeyler yapmaktan vazgeçmişlerdir", bir başka deyişle, varlıklarının bir zamanlar harikalara alışkın o yönünü korku ve afra tafradan mürekkep sert, gri bir mumla sımsıkı mühürlemişlerdir.

İnsan doğasının bu en sıra dışı potansiyeline sahip yanını göz ardı etmelerinin sonucunda, modern entelektüellerin (özellikle edebiyatta, felsefede ya da resimde kendilerini göstermeye kalktıklarında) muzipliği önemsiz ve saçma diyerek bir kenara atıvermelerinde şaşılacak bir şey yok. Her gün işe

giderken kravat takanlar (hadi garsonları ve Pee-wee Herman'ı boş verelim), piyasa odaklı sığ emellerle ya da yavan Marksist realpolitik klişelerle rüyaları gasp edilenler, hafiflemek ile hafif olmak arasındaki farkı ayırt etme yeteneğinden yoksundur. "Zıpır bilgelik" gibi bir kavramla karşılaştıklarında sinüslerinde ne kasırgalar koptuğunu Allah bilir.

Zıpır bilgelik elbette geleneksel bilgeliğin tersidir. Zıpır bilgelik, burjuva tavizlerinin uyuşturucu dümen suyuna kapılarak sürüklenip gitmemek adına, bile bile akıntının tersine yüzen bilgeliktir. Tabulara burun kıvırıp onların gücünü zayıflatan bilgeliktir; dünyadaki kederleri ve adaletsizlikleri görmezlikten gelmeyip her şeye rağmen neşeli olmakta ısrarlı olduğunuzda evrilen bilgeliktir. Riske kucak açan ve emniyet duygusundan uzak duran bilgeliktir. Sinirler bozulduğunda durumu komikleştirerek tersine çeviriveren bilgeliktir. Ne otorite isteyen ne de otorite altına girmeye boyun eğen insanların bilgeliğidir.

Ne gariptir, zıpır bilgeliğin Batı edebiyatındaki en çarpıcı örneklerinden biri Joseph Wambaugh'un o monoton polis komedisinde karşımıza çıkar. *The Black Marble* öylesine hayattan yoksun bir üslup taşır ki mumya sıvısına yazılmış olsa yeridir. Fakat dilindeki o ceset sertliğini zaman zaman bozan öyle canlı sahneleri de vardır ki (kitabı uzun yıllar önce okumuş olsam da) size özetlemeden geçemeyeceğim.

Hatırladığım kadarıyla, Los Angeles Polis Teşkilatı'nda görevli acemi bir polis, ahlak masasına geçer. Yeni polis göreve başladığı daha ilk günde tuhaf bir piyango çekilişine dâhil edilir. Kentin, hiçbir ahlak polisinin devriye gezmek istemediği bir semti vardır: Pis, pespaye, her an her şeyin olabileceği son derece tehlikeli bir bölge. Atış poligonuna dönmüş karanlık sokaklarla dolu ve tek bir çörekçi dükkânına rastlanmayan bir semt. Devriye polislerinin bu uğursuz semte gitme itirazlarından usanan bölge komiseri, sorunu çözmek için bir yol bulur. Gece nöbetine başlamadan önce bir torba dolusu misket geti-

rir. Torbadaki misketlerin bir tanesi siyah, geri kalanlarıysa beyazdır. Polis memurları birer birer torbadan misket çekerek kaderlerini belirlerler. Torbadaki tek siyah misketi çeken talihsiz polis ise iliklerine kadar titreyerek o akşam kentin cehennem mahallesine gitmek üzere yola çıkar. Misket çekilişi esnasında yaşanan gerilim büyüktür ve bizim acemi polis de çok geçmeden bu gerilime kendini kaptırır. Sadece iş gereği orada bulunmak bile, olması gerekenden iki kat daha zordur. Karakolda olumsuz bir hava hâkimdir, güzel dostluklar ise pek enderdir.

Yeni polis birkaç kez çeker siyah misketi ve sözü edilen bölgenin, anlatıldığı kadar vahşi ve berbat olduğunu da görür. Bununla birlikte, sadece hayatta kalmayı başarmakla kalmaz, bu olaya bakışını değiştirdiği takdirde o bölgedeki devriyesine katlanabileceğini de anlar. Artık bunu çekmesi gereken bir çileden çok monotonluk ve intizam gibi sıkıcı şeylerden kaçabileceği özel bir fırsat ve gezegendeki pek az kişiye nasip olabilecek sıra dışı bir deneyim olarak görmeye başlar. Duyduğu kaygılar yavaş yavaş azalmaya yüz tutmuştur.

Bir gece, çekiliş torbasını boşaltıp kasten siyah misketi seçerek arkadaşlarını hayret içinde bırakır. Ertesi gece yine aynı şeyi yapar. Hatta o günden itibaren tek yaptığı, karakoldan içeri sakin sakin girip kayıtsız bir tavırla siyah misketi istemek olur. Artık çekilişte siyah misketi başkasına kaptırma endişelerine son verecektir. İyi ya da kötü, kendi kaderini kendisi belirleyecektir.

Önceleri işkence gibi gelen şey artık maceraya, stres ise heyecana dönmüştür. Onu dönüştüren şey ise dönüşmüş olanın ta kendisidir. Gerginliği önce uçarı bir telaşa, daha sonra da bir Budist soğukkanlılığına dönüşür. Dahası, bu cüretkârlığı, bu kendini kaptırışı, bu sükûneti bulaşıcı bir hale gelir. Ahlak polisleri giderek rahatlarlar. Özgürleşen karakol nihayet hayat dolu bir yer haline gelir.

İşte dostlarım, kardeşlerim, bu tavır, her ne kadar Wambaugh bunu düşünerek yapmamışsa da, zıpır bilgeliğin eyleme geçmesidir.

Doğrudur, bu polis kısa çubuğu kendisi çektiğinde, değneğin boklu ucunu kendisi tuttuğunda ve bunu alıp aşkınlığa taşıdığında, kendini fazladan bir tehlikeye daha sokmuştur. Bundan böyle başına her şey gelebilir. Ne idüğü belirsiz, kuşkulu bir yaşam tarzını güvenli bir yaşam tarzı sanmak için dangalak olmak gerekir.

Ciddi muziplik, korku ve acıyı ehlileştirmenin etkili bir aracı olabilirse de mezarlığın yanından geçerken miyavlamak anlamına gelmez. Hayır, cidden oyunbaz olan bir birey, doğrudan doğruya mezarlığın kapısından içeri miyavlar, kendi mezarına miyavlar. Oscar Wilde'ın Paris'te ucuz otel odasındaki cafcaflı duvar kâğıdını gösterip son nefesinde şöyle dediği söylenir: "Ya o gider ya da ben." Wilde o anda, bastırılamayacak kadar parlak bir zekâ sergiliyordu. Freud, kara mizahın, yüce gönüllülüğün bir göstergesi olduğunu yazarken ıslıkla "Edelweiss"ı çalmıyordu.

Hüküm giymiş bir tutuklunun ya da ölmekte olan bir hastanın yaptığı esprilerin yeri, örneğin, televizyondaki komedi programlarında duyulan şakaların yanında dev bir kule gibi yükseklerdedir. Çünkü bu insanlar yaşamın en keskin köşesini dönerken bile muhteşem bir uygunsuzluk içinde çaresizliğe teslim olmayı reddetmişlerdir. Celladının yüzüne karşı espri yapan adamı yok edebilirsiniz ama onu yenemezsiniz.

Saygın bir Zen ustası ölüm döşeğinde yatıyormuş; penceresinin hemen dışında ansızın taka tuka diye çene çalmaya başlayan sincabı duyunca doğrulup şunu beyan etmiş, "*İşte*, hepsi bundan ibaret!" Zen ustalarının koan denilen bulmacamsı özdeyişlere benzer bu son sözlerinin muziplikle harmanlanan yanı, varoluşun anlamını yeniden düşünmeye davet eden şaşırtmacalı yönüyle, Wilde'ın esprisini de geçiyor. Buna benzer anekdotlar kıvrak zekâlılara komik olanla kozmik olan arasın-

da çok ince bir çizgi olduğunu ve ruhsal yeniden doğuşa açılan eşiğin tam da o çizgi üzerinde bulunduğunu hatırlatıyor.

Eski Mısırlılar, birisi öldüğünde, tanrıların ölen kişinin yüreğini derhal alıp bir terazinin kefesine yerleştirdiğine inanırlarmış. Diğer kefeye ise bir tüy konurmuş. Eğer eşitlik yoksa ya da ölünün yüreği tüyün ağırlığından daha fazla çekiyorsa, yeniden doğmasına izin verilmezmiş. Yalnızca yüreği hafif olanlar ölümsüzlük hakkını kazanabiliyorlarmış.

Oysa bizim kültürümüzde yani kalın kafalıların tahakkümünün estiği yerlerde ise aydın kesimimizin Mısırlıların yürek tartma olayına antika bir batıl itikat olarak bakıp es geçmesine, sincap çenebazlığı gibi zihin açan bir ifadeyi anlamsız bir guru uydurmacası diye elinin tersiyle bir kenara itmesine şaşırmayız. Peki ama Avro-Amerikan Üçkâğıtçılar geleneğine, Çakal'a, Kuzgun'a, Loki'ye, Hermes'e ve Satürn şenliklerinde kölelerle sahiplerin geçici bir süre yer değiştirip soytarı prenslere küfretmelerinin toplumca onaylanmasına ne demeli? Hakeza, Dada'ya, Duchamp'a ve Alfred Jarry'nin patafiziğine ne demeli? Ya *Gargantua ve Finnegans Wake*'e, John Cage ve Erik Satie'ye, Gurdjieff ve Robert Anton Wilson'a, Frank Zappa ve Antoni Gaudi'ye ne demeli? Carlos Castaneda, Picasso ve Prag'lı simyacılara ne demeli? Ya da Allen Ginsberg ve R. D. Laing'e, Rahsaan Roland Kirk ve Lewis Carroll'a, Alexander Calder ve Italo Calvino'ya, Henry Miller'a, Pippi Uzunçorap'a, Andrei Codrescu'ya, Ishmael Reed'e, Alan Rudolph'a, Mark Twain'e ve belgesel roman *The Electric Kool-Aid Acid Test*'teki neşeli gençlere [pranskster'lara] ne demeli? Nietzsche'nin (Evet ya, Nietzsche'nin!) küstah yıkıcılığındaki kurnaz sözlerine ve Shakespeare'e, Tanrı aşkına, trajedileri de dâhil olmak üzere eserlerindeki (kiminde gerçekten güldüren) üç bin sözcük oyununun tasdikli tasnifi yapılan o mega şaire ne demeli?

Görünen o ki zıpır bilgelik daha çok Asya'da takdir gören bir şey olsa da Batı geleneğinin ağır demir hükümdarlığının şu ya da bu noktasında da uzun zamandır göz kırpan anlamlı

muziplik öbeklerine rastlıyoruz. ("Sana çizgili kâğıt vermişlerse, sen de git tersinden yaz" tavsiyesinde bulunan da İspanyol şair Juan Ramón Jiménez'di.) Asıl mesele şu (teşekkürler Fred): Acaba ne zaman gözümüz açılacak da bu cevherlerin elmas taklidi taşlardan ya da değersiz kristallerden ibaret olmadığını göreceğiz? Çoğunlukla zeki ve muhteşem bir yeteneğe sahip yazar ve şairlerimiz, ne zaman ağırbaşlılık ve talihsizliklere bu kadar cömertçe gösterdikleri saygının azıcığını da neşe ve sevince gösterecek kadar evrilecekler acaba?

Norman N. Holland da *Laughing: A Psychology of Humor*'da benzer bir soru sorarak, komedinin trajediden daha aşağı kabul edilmesinin nedenlerinin başında, toplumda baskın olan narsist patolojinin geldiği sonucuna varmıştır. Bir başka deyişle, kendi yaptığı ve çoğu da gülünç olan davranışlarına gülemeyecek kadar kendine önem veren insanların, ağırbaşlılığı müktesep bir hak gibi görmelerinin nedeni, ağırbaşlılığın kendilerini yüce kıldığını sanmalarıdır. Profesör Donald Kuspit, çoğu insanın bu tür yanılgılara kapılmadan normal işlevlerini yerine getiremediğini söylüyor.

"Kapitalizmin, benliğin marazi yüceliğini desteklemesinin nedeni" demiş Kuspit, "sahip olunan şeylerin göstere göstere tüketilmesini teşvik etmesidir ki bu da kişinin yüceliğini simgeler." Ben buna bir de belli bir dinsel yahut siyasi inanca duyulan katı ve tartışmasız bağlılığın da aynı şekilde bir hastalık semptomu olduğunu eklemek isterim.

Ne ironiktir ki kibirlileri cennetlerinden uzaklaştıran da kendini beğenmişlik, tamahkârlık, böbürlenme, kaygı, aşırı ciddiyet, savunmacı aşağılama ve saldırgan ihtiraslar şeklinde kendini gösteren bu kötü huylu narsisizmin ta kendisidir. Bu benmerkezci zavallılarımız için ümitsizlik eroin gibi alışkanlık yapan bir şeydir, seksten bile daha popülerdir ve bunun tek nedeni, mutsuz olduğunda kişinin kendisine çok ilgi göstermesidir. Perişanlık bir tür duygusal mastürbasyon haline gelir. Depresyon, başkasından hınç alma silahı olur. Fakat egoları-

nın küçülmesine ve süzülmesine razı olanlar, gülerek –ya da miyavlayarak– egolarına boyun eğdirenler cenneti yeryüzünde bulurlar.

III

Aynı zamanda hem komik hem de acımasız bir ciddiyete sahip olmaya cüret eden işleri öfkeyle karşılayan Doğu Yakası kurumlarını anlamaya çalışmadan önce yukarıdakileri akılda tutmak iyi olur. Ne idüğü belirsiz bu patika, "papyonlu gerçeklik" tutkunlarının yürümekte zorlandıkları bir bölgeden geçer. Haritaları yanlıştır, ayaklarındaki ayakkabılar uygun değildir. Yani, hadi bakalım, doğru elemlerin evine gidip orada takılalım demekten başka çareleri yoktur.

En çok övgüye değer bulunan kurmacaların kanser, boşanma, tecavüz, ırkçılık, şizofreni, cinayet, terk edilmişlik, bağımlılık ve suistimal gibi konuları odağına aldığından emin olmak için araştırma bursu almaya gerek yoktur. Tüm bunlar maalesef toplumumuzun her yanını saran ve elbette romanlarda da işlenmesi gereken şeylerdir. Yine de her kitabın, her sayfada ısıtıp ısıtıp aynı şeyi önümüze sürmesi ama o dönüştürme gücüne sahip mizah ve hayal gücünden yoksun olması, bırakın daha yüksek bir bilincin kıvılcımlarını çakmayı, gerek edebiyatın gerekse insanın anlama yetisinin gelişmesini önlemekten öte bir işe yaramaz.

Hemen güneyimizdeki Latin Amerika'da da kötü evlilikler ve sağlık sorunları hakkında yazıyorlar. (Aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bizlerin yalnızca bir tadımlık bildiğimiz devlet vahşeti hakkında da yazanlar var.) Ama aradaki en büyük fark, Latin romancıların günlük yaşamın cesur ve dünyevi yönlerini incelerken bile düşler diyarını, tinsel âlemi, mitlerin dünyasını, doğayı, cansızlar evrenini ve psikolojik yeraltını da bir anlatım öğesi olarak kullanmaları. Büyülü gerçekçiler denilen bu yazarlar, toplumsal gerçekliğin çok katlı bir pastanın yalnızca tek katı olduğunu kabul ederek ve açıklana-

maz ve ahmakça olanı doğalcı anlatılarına bir bir dizerek daha kapsamlı, daha iyi sarıp sarmalayan bir kilim dokumakla kalmıyor, okurları (en harikulade şekilde işlenmiş *kitaplarımızın* bitişlerinde çoğu zaman görüldüğü gibi) boğucu bir bezginliğe değil ateşli bir coşkuya gark ediyorlar.

Sonuçta, okuru dudaklarında "İyi geceler Irene" şarkısıyla köprüden atlamaya gönderen bir edebiyatla gerçekten gurur duyabilir miyiz?

Freud espri yeteneğinin acıyı inkâr anlamına geldiğini söylemiştir. Ben Freud'un bununla, espri yapanlarımızın acının *varlığını* inkâr ettiklerinden çok (hepimiz şu ya da bu ölçüde acı çekeriz), muzip bir tavırla donandığımızda ve komik olana karşı bir duyarlılığımız olduğunda yaşamlarımızda acının egemenliğini reddedebileceğimizi, şirketteki hisseleri almaktan uzak durabileceğimizi anlatmak istediğine inanıyorum. O meydan okuyan mizahtan sayfalara bir iki damla damlatın, biraz da Zen farkındalığı ekleyip koyultun, bir de bakarsınız ki hayatın doğayı taklit etmek için haklı bir gerekçesi oluvermiş.

Yanlış anlaşılmak istemem: Bir roman, bir yazarın kişisel acısını zevkle anlattığı bir günce de olabilir, evrensel mutluluğa götüren bir kılavuz kitap da. Ve sanırım herkesin kabul edebileceği gibi, suç yasaya uygun davranışlardan daha çekici bir konudur; tuhaflıklar tutarlılıktan daha ilginçtir ve çetrefilli bir boşanma her şeyin düzgün gittiği bir evlilikten çok daha çekicidir. Çatışmalar olmasaydı, hem kurmacalar hem de yaşam çok yavan olurdu. Gelgelelim bu durum, ciddi yazar cephesinin dünyadaki keyifleri, mucizeleri, gizemleri ve güzellikleri bulup övmelerine mani mi olmalı?

(Belki de tüm bu asabi, kinik ve mendil ıslatan romanlar, eskiden okuldayken bize emredilen "bildiklerinizi yazın"ın tebeşirli bir hayalet gibi yeniden peşimize düşmesinden başka bir şey değildir. Eğer en iyi bildiğiniz şey hüzün ise okullarda aldığınız eğitim size, cabbar bir karakter yaratmaya ya da yolun güneşli tarafındaki durumu anlatmaya çalışarak zaman kaybetmemenizi emreder.)

Durum ne olursa olsun, oyun oynamayı esinleyen nosyon (küstah, saldırgan veya edepsiz de olsa) entelektüel özeni ve ruhsal doygunluğu azaltmak yerine çoğaltır. Bu nosyon, kırmızı burunlu soytarının tanrıların gözünde, ağzı sımsıkı gerili kahramandan ve ıslak yanaklı kurbandan daha üstün olması nosyonudur. Bu tür nosyonlar, yatağının başucundaki sehpada E.M. Forster bulunduranlara veya popolarına nergis çiçeği kaçmış olanlara ısrarla satılması şart olan nosyonlardır. Merak etmeyin, sözcükler ve fikirler var oldukça, bunlarla bir *approfondement* (Fransızca'dan, anlamı kabaca "son noktaya dek rahatça oynamak" gibi tercüme edilebilecek muhteşem bir sözcüğü ödünç alıyorum) ruhuyla hoplayıp zıplayan bir iki uyumsuz çıkacaktır ve onlar bunu yaptıkça Kafka'nın, "roman etrafımızı saran buz denizini kıran bir balta olmalıdır" fikrini de hayata geçirmiş olacaklardır.

Şimdi seve seve hakkını teslim ediyorum ki Tibetli ayarında bir muziplik, edebiyatın takım çantasındaki tek buz baltasını temsil etmeyebilir. Ama olur da bu kadar kolay ulaşılan, bu kadar başarılı, güçlü, kıvrak ve insana ferahlık veren seçenekler bulursanız onları geliştirin ve bu yüzen buz kütlesinin yanına mutlaka getirin. Ama iş yazı yazmaya gelince, bunların işe yaradığını görene kadar muzip bir Asya aklından boyutlar ötesi bir Latin büyüsünden ve güçlü kuvvetli bir Kuzey Amerikalı şiir şakulinden (tıpkı bu kavramın bazılarımıza hissettirdiği kadar egzotik) çıkma bir bileşimin, yüreklerimizi körelten, ruhlarımızı daraltan, gönlümüzü boğan buzdan okyanuslarda bizlere geçit verecek tek umut olduğuna inanmaya devam edeceğim. Zaten yetenekli, vicdan sahibi yazar ve şairlerimiz var. Hem aydın hem neşelendirici olabilmek için hepsi hepsi bir kedi miyavlaması gerekiyor, çok mu?

Harper's, 2004

Öğle Yemeği Bizi Ayırana Dek

Yazar açısından baktığınızda, seks hakkında yazmak riskli bir iştir. Çünkü gerçekten hakkını vererek yazarsanız, başka deyişle seksi, zihinde canlandıracak kadar iyi anlatırsanız, okuyucunuz kitabı bir kenara bırakıp sevişmeye gider. Yemek hakkında yazmak da aynı nedenle tehlikelidir, elbette aradaki fark okurlarınızı yatağa değil sofraya gönderiyor olmanızdır.

Sinemadan çıkıp gitmek romanı bir kenara bırakmaktan daha büyük bir azim gerektirdiğinden, film yapımcıları insanın direnemeyeceği o iştah durumlarına karşı epeyce bağışıklık sahibidir. Gerçi bazı filmlerin sonradan ortaya çıkan etkileri de hayli ilginçtir. Örneğin *Tampopo*, bu konuda, şimdiye kadar yapılmış en tartışmalı filmlerden biridir. Filmi izle-

yen çiftlerin en az yüzde doksanı şunlardan hangisini önce yapacakları konusunda ikileme düşmüşlerdi: Yemek mi seviş-mek mi?

Özel yaşamımda, fiziksel zevklerin her birine gösterdiğim ilgi açısından adil ve tarafsız olmaya çalıştım. Ama konu romanlarım olunca durum farklı. Riskli olsun olmasın, seks hakkında yazma dürtüsüne karşı koyamıyorum işte. Fakat *Half Asleep in Frog Pajamas*'taki [Sirius'tan Gelen Kurbağa]* kızgın yağda sebze kavurma üzerine nakarat, *Villa Incognito*'da [Villa Meçhul]**, fazlasıyla hak eden mayonez üzerine yazılan bir kaside hariç, yemek konusunda yazmayı Jim Harrison ve Thomas McGaune gibi sofra tabağı dramlarının sarımsak kokulu ellerine seve seve bırakabilirim. Eğer sayfalarımda bir ıslaklık görürseniz, bunun sebebi akan salyalardan başka bir şeydir, bilesiniz.

Birkaç yıl önce bir editör, seçilmiş bazı ünlü isimlerin en sevdikleri yemeği anlatacakları bir antoloji hazırladığını söylediğinde katkıda bulunmayı reddetmiştim. Tek sebebi de kendimi "ünlü" olarak düşündüğümde gülmeden duramamam değildi, tabii. Hatta itiraf edeyim, konuyu bir iki gün uzun boylu düşündüm ve geçenlerde bir arkadaşım (kafası mı iyiydi, neydi, hınzır herif) karşıma geçip, "Birazdan idam edilecek olsaydın, son yemeğinde ne olsun isterdin?" diye sorduğunda, bu konuyu daha da çok düşünmeye başladım. Hâlâ da düşünüyorum...

Neyse, boğazımdan geçen en güzel şey –yo, yo, bu cümleyi başka türlü kurmalıyım– boğazımdan geçen en güzel besin *maddesi*, Paris'te dünya ağırsıklet lokanta şampiyonasında yıllardır mücadele vermekte olan L'Amroisie lokantasındaki dehşetengiz bir öğle yemeğinde güzel bir şans eseri olarak karşıma çıkan kahverengi kuzumantarı soslu kaz ciğeri ezmesiydi.

* Robbins, Tom; *Sirius'tan Gelen Kurbağa*, Çev.: Süha Sertabiboğlu, Ayrıntı Yayınları, İst., 2002.(y.h.n.)

** Robbins, Tom; *Villa Meçhul*, Çev.: Şebnem Kaptan Göktaş, Ayrıntı Yayınları, İst., 2009. (y.h.n.)

İkinci sıraya ise New York'taki Babbo'da yediğim soslu kuzu dilini koyardım.

Tam da bu noktada söylemek isterim ki kasap dükkânlarının soğutucularında, karaya vurmuş yunus ceninleri gibi yatan o lastiğimsi, grimsi-pembemsi, buruşuk meme kılıklı dillere ara sıra tiksinerek değilse de kuşkuyla baktıktan sonra, yaşayan bir insan dişisinin ağız boşluğuna sımsıkı demirleyenden başka hiçbir dilsel organın dudaklarımdan içeri girmeyeceğine dair yemin etmiştim. Etmiştim evet ama bu dükkânların vitrininde çok güzel diller vardı ve soslu kuzu dili, şef Mario Batali'nin en ünlü yemeğiydi. Bu müthiş gastronomi sihirbazının en büyük eserinin tadına bile bakmayı reddedersem, Mario'nun beni ciddiye almasını nasıl sağlayabilirdim? Şimdi burada, renk ve doku olarak kuzu dilinin dana diline, kapı kilidi dilinden biraz daha fazla benzediğini söyleyebilirim. Tadı açısından ise bu yemeğin, üzerinde asterisk olmayan bir cennet olduğu kesindi ve Babbo'da tattığım bu lezzet beni her seferinde aynı şekilde hayrete düşürüyordu. Neyse konudan sapmayayım.

Fierce Invalids Home From Hot Climates'da [Sıcak Ülkelerden Dönen Vahşi Sakatlar]* kısaca yaptığım gibi, kuşkonmazlar üzerine yazmak kolay oldu; çünkü bu sebzenin, şekli, rengi ve çiçekleriyle meşhur zambak ailesinde çiçeksizliğiyle kazandığı benzersiz yer üzerine sanatsal ama son derece isabetli açıklamalar getirebilmiştim. Kafamı kullanıp lezzetinden de öyle çok söz etmedim; çünkü bir yiyeceğin lezzetini başka bir şeyin lezzetiyle karşılaştırmadan anlatmak kesinlikle imkânsız. Yani işte o ölmeden önce binlerce kez duymaya mahkûm olduğumuz "mutlaka tatmalısın, nefis bir şey" klişesinin altında yatan bu zaten. Yukarıda andığım o iki yemek gibi karmaşık yiyeceklerde ise biçim ve renkten söz etmenin bir anlamı yok.

O yüzden, soslu kuzu dili (bir kat mantar ve haşlanmış patates ile servis edilir) veya kahverengi kuzumantarı soslu kaz

* Robbins, Tom; *Sıcak Ülkelerden Dönen Vahşi Sakatlar*, Çev.:Nuray Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İst., 2007.(y.h.n.)

ciğeri ezmesi hakkında hiç yazmadım, yazmaya da niyetlenmedim. Ve son yemeğim olarak bu yemeklerden birini mi yoksa ikisini birden mi isterim sorusunun yanıtına gelince, gelin ciddi olalım: Hüküm giymiş işe yaramaz serserinin teki, tatmin olmuş bir damak ve mesut bir gülümsemeyle öteki dünyaya göçebilsin diye bir koşu Paris'e ya da Manhattan'a gidecek kadar anlayışlı (görmüş geçirmiş olmasından bahsetmiyorum bile) bir hapishane gardiyanı henüz dünyaya gelmemiştir herhalde.

Sorun değil. Hiç sorun değil; çünkü idam edilmeden önce son yemeğimde ne yiyeceğimi düşünüyor olsaydım, listenin başına yukarıda sözü edilen o unutulmaz tatlardaki özel gurme yemeklerini koymazdım; para ya da ulaşılabilir olmaları sorun olmasa da hatta zavallı kaz ve kuzuya dair bir suçluluk duygusu hissetmesem de onları listeme almazdım. Gerçek şu ki son bir kez kendime bir hoşluk yapılması için isteyeceğim yemek, çok daha basit ve sıradan olurdu. Ama tabii bütün son yemekler gibi başlı başına geleneksel bir şey de olmazdı. Araştırmalara göre, idama mahkûm hükümlülerin, çıkışlarını yapmadan önce istedikleri başlangıç menüsünde en çok yer alan yemek kızarmış karidesmiş ki hiç de fena bir seçim değil. Ama deniz kıyısındaki San Quentin hariç maksimum güvenlikli bir hapishanenin 30 mil çevresinde bulunabilecek bir karides kızartması, yıllardır derin dondurucuda kalmış ve Jacques Cousteau'nun liseye gittiği yıllardan beri okyanus yüzü görmemiş, cılız, donuk renkli kabuklulardan yapılmış bir yağlı hamur topağına benzerdi herhalde.

Ben aslında Apalaş ülkesinden bir çocuk olarak yulaf ve şalgam yapraklarıyla büyüyen ve toplumsal tırmanma güdüsüyle değil de bastırılamayan bir merak ve yengeç burcu midesi yüzünden güzel yemeklere karşı tutkulu bir sevgi geliştiren biriyim. Çocukluğumdaki yemeklerden bazılarını hâlâ severim ama bunun nostaljiyle pek de ilgisi olmadığına yemin edebilirim. Dürüst bir gurme, kendisini bildi bileli zenginliğiyle

insanın ağzında gong çaldıran, her yediğinde yüzde yüz büyük bir keyif ve tatmin duygusu bırakan ve sonunda (gerçekten en sonunda) Bernard Pacaud ya da Mario Batali'nin ünlü mutfaklarından çıkma baştan çıkarıcı yemeklerden önce seçilmesi gereken, nispeten basit yemeklerin bulunduğunu da bilir. Ben de işte tam da bu nedenle cezaevi müdürünün bir koşu birisini gönderip aşağıdakileri getirtmesini isterdim:

A.Tuz ve biber.

B. Taze, yumuşacık bir Wonder Bread ekmeği. (Dualarımda büyük şirketlerden birini hatırladığım çok enderdir ama son zamanlarda Tanrıya, Continental Baking şirketinin iflastan kurtulması için yalvarıyorum. Kırmızı sarı mavi balonlarla süslü o neşeli ambalaj kâğıtlarını artık bir daha raflarda göremeyecek olma ihtimali beni çok üzüyor. Elbette, her yerde muhteşem ekmekler yapan küçük fırınlardan bir sürü var: Avrupalı hamarat fırıncıları düşünün. Bol çiğnemelik, kokulu ve besleyici ekmekler yapıyorlar. Ama iş bazı özel sandviçler yapmaya gelince [mesela ton balıklı ve turşulu ya da gevrek konserve jambonlu] Wonder Bread'in yerini hiçbiri alamaz. [Karavan parklarındaki amigoları düşünün.] Güçlü bir vücuda sahip olmanın on iki yolu olmuş, on sekiz yolu olmuş ya da hiçbir yolu yokmuş, bundan bana ne. Bir destek platformu olarak düşünüldüğünde –hem esnek hem emici hem karmaşıklıktan uzak hem duyulara hitap eden hem de *hazır*– üstüne sürülesi ya da içine bir şeyler konulası, muhteşem bir ekmektir o. Doğa harikası olmayan en harika ekmektir, Wonder Bread.)

C. İki adet olgun domates. (Mevsime ve farazi olarak hapsedildiğim cezaevinin konumuna bağlı olarak bu konuda sorunlar yaşanabilir.) Florida'da, Bradenton yakınlarındaki Palmetto Domates Festivali'ne ne umutlarla gitmiştim ama bu ziyaretim, sergilenen bütün domateslerin Hulk'ın sol testisiyle karıştırılacak kadar yeşil olduğunu görmekten başka bir şeye yaramamıştı. Domatesi tarlada olgunlaşmaya bırakmak, ulusal bir tabu haline gelmiş. Zaten market reklamlarında gördüğünüz o "bah-

çesinden olgun domates" yazısı, Pentagon'un bile yüzünü kızartacak kadar yalandır. Adını hak etmesi için domatesin, sıcak ve nemli yaz mevsiminde yavaş yavaş ve tamamen olgunlaşması gerekir. Hatta şaraplık üzümlerde ve puro tütününde olduğu gibi toprağın içindeki kimyasalların oranının da kusursuz olması gerekir. Küresel ısınma sayesinde artık Kuzeybatı Pasifik'te ağustos ayları çok daha sıcak geçiyor ama yine de bostan domatesleri, bostanda olgunlaşmaya bırakılsalar bile ıslak mendil gibi kokmaya devam ediyor; seralarda yetiştirilenler ise Virginia'nın Hanover ilçesindeki bahçe domatesleriyle ya da New Jersey'de konserve sardalyeleri denizden yeni çıkmış somon diye satanlarla bir ilişkisi olduğunu her haliyle belli ediyor. Tek umudum şu olabilir: Yakında infaz edileceğimi öğrenen Coloradolu iyi yürekli komşular, acıyıp arka bahçelerinden bana şöyle irisinden bir aşk elması yollarlar. Ha, bir de bu arkadaşların Hunter S. Thompson'la araları iyiyse, belki onu ikna edip içine azıcık malum şeylerden de enjekte edebilirler. Hunter ne demek istediğimi anlayacaktır ve inanın, yaptığı şey domatesin tadını da hiç bozmayacaktır.)*

D. Bir bıçak. (Tamam, ölüm hücresine bıçak sokulmasına izin vermeyeceklerdir. Olur ya, bir yerimi çizerim ya da "bahçeden olgun domates" reklamının ruhsal eşdeğeriyle beni teselliye gelen rahibi tehdit falan ederim. Ben de gardiyanlardan birini ikna edip kesme işini odasında yapmasını sağlarım.)

E. Bir kavanoz Best Foods mayonezi. (İster Duc de Richelieu'un özel şefi tarafından, isterse Alplerin kuytularında arzuya susamış satirleri konuk eden orman perileri tarafından hazırlanmış olsun, mayonez Fransızların elinden çıkmıştır ve bu yüzden her Allahın günü üç kere Eyfel Kulesi yönüne doğru saygıyla eğilip kalkarım. Şu anda buzdolabımda Fransa'dan getirttiğim bu mayonezden iki kavanoz duruyor. Dolabımda ayrıca İspanya'dan, Meksika'dan, Almanya'dan, Norveç'ten ve

* Ben bu satırları yazarken Thompson yaşıyor ve yaratıyordu. Şimdi ise onun acı vefatıyla Amerikan sahnesinden bir renk daha kayboldu. Hayatları bej renkten ibaret olmayan adamlar şimdi neredeler, üslupları gri olmayan yazarlar nerede?

Polonya'dan, kavanozlar, plastik şişeler ve tüpler dolusu mayonez bulunuyor. Japonya'dan sekiz çeşit mayonez var; kimisi peynirli, kimisi mısırlı kimisi wasabili ve en güzeli de normal Kewpie markalısı. Japonlar, kıvamı kimonolar gibi ipeksi, lezzeti Zen lezzeti kadar küçümsenmiş bu Batı çeşnisine öyle vurulmuşlar ki mayonez bağımlıları için bir sözcük bile uydurmuşlar: *mayora*. Bir Japon şehrinde Domino's pizza sipariş ettiğinizde, otomatik olarak mayonez soslu olarak kapınıza ulaştırılacaktır. Tadına bayılırsınız! Acaba Tokyo Kulesi'ne doğru da saygı duruşunda bulunmaya başlasam mı? Her ne kadar dünyadaki en güzel mayonezin yeri Amerikalıların Best Foods'u olsa da [ya da Kayalık Dağların doğusunda dedikleri gibi Hellmann'ınki mi desek]... Her temmuz ayında benim mutfağımda, ben ve *mayora* dostlarım tarafından düzenlenen gözleri bağlı tat alma toplantılarımızda da defalarca kanıtladığımız bir iddia bu. Bunda şovenizm yapılacak en ufak bir durum da yok. Başarılı bir ürün ortaya çıkarmışsa, El Kaide mayonezine bile mavi kurdele iliştirebiliriz. Kısadan hisse şu: Yarı evrilmiş herhangi bir insan son akşam yemeği için Best Foods ısmarladığında istediği önüne gelsin; yok onun yerine Miracle Whip yiyorlarsa, o ruhsuz mahkûmlar başlarına geleni hak etmiştir. Bağışlanamaz bir suçtur bu!)

Bu müşkülpesent seçimin nereye doğru gittiği anlaşılmaya başladı, değil mi? Korkunç bir cezaevinin demirden bağırsaklarının kuytu bir köşesinde, bulut yumuşaklığında, bulut beyazı Wonder Bread'den altı dilim kesip önüme diziyorum. Sonra, bıçağım olmadığı için diş fırçamla ya da işaretparmağımla, önümdeki altı dilimin hepsini Best Foods ile şöyle güzelce köpürtüyorum. O yumurtalı enfes tadı ekmeğin bir ucundan diğerine, ekmeğin kabuklu kenarları arasına itinayla yayıyorum, aksi halde sandviç hazırlama sanatının onuru zedelenir. Sonra, sevgili sandviç ustaları, rahatlıyorum; beni izleyen biri olsa o dilimin tamamını nasıl kapattığıma, mayonezi sürerken en serbest ve en cömert yoğunluğa nasıl ulaştığıma tanık olabilir.

Belki bu noktada şu soruyu sorabilirsiniz: "Tom, bunu evde

denemek güvenli midir acaba?" Nasıl desem, ben sadece, ömür boyu doymak bilmemiş bir mayonez tüketicisi olarak 1999 yılında bir anjiyografi çektirdiğimi ve doktorların dediğine göre on iki yaşındaki bir çocuğun damarlarına sahip olduğumu aktarabilirim. (Elbette on iki yaşındaki o çocuğun, nasıl bir çocuk olduğunu söylemediler. Herhalde sinemaların cumartesi gündüz seanslarında tam önünüzde oturan ve bir yandan kıpırdanıp dururken bir yandan da gaz çıkaran manda kasa toraman bir oğlanı kastetmişlerdir.)

Her neyse, derinlik ve genişlik açısından tam bir hedonist edasıyla o ilahi katmanı ekmeğe sürdükten sonra bir adım geriye çekilir ve o pırıltısını, o paçoz ihtişamını, masumiyetini, zavallılığını, Brigitte Bardot sarışınlığını seyrederim. Heyhat, o sırada zaman da ilerlemeye devam ediyor, tabii. Hemen, domatesin o alev alev ışıldayan yuvarlak (bir kundakçının gözbebeklerine yansıyan alevler misali kıpkırmızı ve yuvarlak) dilimlerini yerleştirmem, bolca mayonez sürülmüş o üç platoya yeterli miktarda dağıtmam gerek. Bunu da yaptım mı sıra, üzerine bir miktar tuz ve biber dökmeye geliyor (unutmayın, damarlarımın durumu gayet iyi). Son olarak diğer dilimleri çatı olarak ötekilerin üzerine kapatırım ve elimin ucuyla yeterince bastırarak içindekilerin birbirine yapışmasını tam bir bütün haline gelmesini sağlarım: düz, yassı ve yapışık. Dokunduğunda pamuk gibi duran, baktığında insanı ferahlatan, bir ısırsam hissi uyandıran, içindekilerin düşüp etrafa saçılmayacağı şekilde güvenle sarmalanmış bir bütün.

İşte! Şu anda bakmakta olduğunuz, başınızı hafifçe dikleştirip bir şaheser gibi seyrettiğiniz bu şey, uygar insanın en mütevazı ama en muhteşem terkiplerinden birinin yeni doğmuş bir örneğidir: Yemekler ülkesinin fakir kralı; kuzu boncuğu kılıklı kanapelere bayılan çıtkırıldım hanımlar ya da etçi ve patatesçi güçlü beyler tarafından dehası ilkel diye maalesef küçümsenen bir naif; cesur ama alçakgönüllü... Domatesli sandviç!

Engin bir yiyecek denizinde küçük ama yürekli bir kayık, tersyüz olmuş bir kupa ikilisi, yaz sofralarının uçları kıvrık iskambil destesindeki joker ve solmuş bir gökkuşağının ucundaki lal kadehi misali domatesli sandviç, yumuşak ve keyif vericidir; tatlı ve asitli, güneşli, erişilebilir, arsızca yağlı bir şeydir ve baştan çıkaran bir görkeme sahiptir.

Rahatlatıcı bir yiyecek diyorsunuz öyle mi? Öyle diyelim, "annemi özlüyorum" anlamında bir rahatlatıcılığı olmasa da veya kimileri için o güzelim peynirli makarna gibi değilse de evet, *rahatlatıcıdır*. Aslında, televizyon sehpasının üzerine domatesli sandviç bıraktığınızda çizgi filmlerdeki ördekler gibi viyaklayıp şikâyet etmeyecek çocukların sayısı pek azdır. Evet, öyledir, doğru hazırlanmış bir domatesli sandviç, hem yetişkin çekincelerin hem de çocuksu tatminin ötesinde bir zevke hitap eder.

Benim için –muhtemelen sizin için de– tat zerreciklerini ruha bağlayan özel yiyecekler vardır; her Allahın günü yesem bile ne damağımı ne ruhumu asla bıktırmayan yiyecekler. Hele söz konusu olan domatesli sandviçse, onu zaten neredeyse her Allahın günü yiyorum.

Kısacası demir parmaklıklarla örülü hücreme az sonra düşecek kara gölgeleri beklerken, derin bir hürmet ve muhteşem bir zevk karışımıyla o üç katlı sandviçi mideme indiriyor olmam, o ortama son derece uygundur.

Ve işte adaletin otoriteleri de geldi. Hepsi de bunu bir iş gibi çabucak yapıp bitirme gayreti içinde. Öyle ki beni hücremden çıkarıp o sidik yeşili koridordan geçirerek devlet tarafından yasal olarak katledileceğim temiz ve gayet güzel ışıklandırılmış yere götürmeden önce kolumla yağ içindeki ağzımı silmeme bile zaman bırakmıyorlar.

Hayatımın o kapanış dakikalarında dünyanın en güzel şeylerinden birinin tadını çıkarmış olmama karşın tamamen huzur içinde olduğumu iddia etmek gibi bir yalana başvurmayacağım. Domatesli sandviçlerin bile yapabileceklerinin bir sınırı var. Bana bir tatmin duygusu veriyorlar ama o anda içinde bulunduğum durumda bana bir dinginlik kazandıra-

mıyorlar. Yine de karşı koymuyorum. Ama kesinlikle teslim de olmuyorum.

Neden teslim olmuyorum, bir planım var da ondan. Teslim olmuyorum çünkü ne de olsa bütün bunlar benim hayalimde geçiyor ve dramatik doğruluk adına olayları mutlu sonla bitirmek istiyorum.

Hoppala! O da ne? Muazzam bir patlama hapishaneyi paramparça ediyor ve beni, "Sevgili John, ilişkimiz buraya kadarmış" diye yazan bir mektup gibi yere fırlatıyor. Üzerimize devrilen yıkıntılar arasında ben ve refakatçilerim yere seriliyoruz. Hepsi sersemlemiş bir halde. Bense can havliyle toz duman bulutu arasında kaçacak delik arıyorum ve hemen az ötede tanyerinin davetkâr ışıklarını görüyorum.

Üstüm başım kan ve toprak içinde, ayağım sakatlanmış. Çuval yarışındaki bir flamingo gibi bir bacağımın üzerinde hoplaya zıplaya yıkıntıların arasından geçiyorum. Şaşırtıcı bir hızla, cezaevinin açık alanındaki spor sahasına ulaşıyorum. Gözetleme kulesi yerle bir olmuş ve hapishane duvarında da öyle kocaman bir delik açılmış ki büyük şirketlerin bir saatlik açgözlülüğünü içine koyabilir hatta kalan boşluklara da Dick Cheney'nin askerlik tecillerini sığdırabilirsiniz. Vay canına! Çılgın Bilimciler Yeraltı Örgütü'ndeki dostlarım, hapishaneden kaçış olayını nasıl örgütleyeceklerini gerçekten iyi biliyorlar!

Hapishane duvarlarının ardında ıssız yoldaki siyah Ferrari'nin içinde Naomi Watts beni bekliyor. Arabanın motoru kadifeden bir zincir testere gibi çalışıyor. Naomi'ye bir öpücük konduruyorum, o da debriyajı kavradığı gibi jet hızıyla beni oradan uzaklaştırıyor. Saatte 170 kilometre hızla Meksika'ya doğru yol alıyoruz. Meksika. Güneydeki güzel komşumuz. Bugünlerde dilimli ekmeği bol bol bulabileceğiniz ülkeye yani limon aromalı mayonezi *muy bueno** olan, domateslerin (eğer erkenden toplanmış ve böcek öldürücülerle yıkanmamışsa) *muy*** *hem de* acayip *muy bueno* olduğu Meksika'ya.

* İsp.: Çok güzel. (y.h.n.)
** İsp.: Çok. (y.h.n.)

Sanat Nedir, Sanatı Biliyoruz Diyelim, O Zaman Siyaset Nedir?

> "Her kim acı çeken kardeşlerine kendi düşlerinin gizli harikalarını anlatırsa, çevresini saran toplumda bir çözücü vazifesi görür ve kendisini anlayan herkesi –genellikle onlar bundan bihaberken– suçlu ve asi yapar."
>
> Pierre Quillard

Sanatın en faydalı tarafı faydasız olmasıdır.

Yoksa sizi gücendirdim mi? Bir dakika durun. Söylemek istediğim şu:

İçinde yaşadığımız bu fazlasıyla pragmatik dünyada işe yaramayan, elzem olmayan şeylerin de bir yeri hem de gerçekten

önemli bir yeri vardır ve sanat bu yeri her şeyden daha görkemli bir şekilde alıyor; hem de öyle bir otoriteyle alıyor ve Don Kişotvari de olsa öyle ilham verici noktalara götürüyor ki elzem olmayan şeylerin de son derece elzem olabileceği sonucuna varmak zorunda kaldığımız çelişkili bir durumda buluyoruz kendimizi. Yaşadığımız ortamı sadece elzem olanlarla sınırlayacak olsaydık, yalnızca yararsız asalaklara dönüşmemize yol açan, insana değil insansılara ait bir ortamda yaşayacağımızı hissetmemiz de bunun nedenlerinin en başında geliyor.

Bunu bir adım daha ileriye götürüp sanatın, sosyopolitik meselelere ya da ideallere hizmet etmesine izin veren sanatçılardan daha büyük bir düşmanı olmadığını da söyleyebilirim belki. Bunu yapan sanatçılar, sadece sanatın temelindeki özerkliğe zarar vermekle kalmıyor, sanatı sanat yapan, işlevden bağımsız olma özelliğini (zanaat ya da propagandanın tersi) de göz ardı etmiş oluyorlar. Her sahici sanatsal tepkinin merkezinde, maddi ya da psikolojik açıdan hiçbir akılcı içerik taşımayan duygular vardır ama bir şekilde yaşamlarımızı zenginleştirmeyi başarır.

Sanatın toplumsal refahta sezilebilir bir fark yaratan bir araç olması gerektiği düşüncesi Kalvinist bir düşüncedir ve bu prensiple ortaya çıkarılan bir eser, içeriği cinsel açıdan aşikâr olsa bile, esasen püriten bir bağnazlık taşır.

Bilindiği gibi sanat bir boşlukta var olmaz. Mercan adalarında yaşayan bir hayvan gibi o da ekonomi, siyaset, din, eğlence ve şu ya da bu çeşit birtakım toplumsal hareketin yer aldığı o engin ve bol dalgalı kayalıklara yerleşir. Yine de sanatın etkisine girdiğimizde, dünyevi bağlamdan sıyrılır, varoluş yükümüzün bir an için kalktığı ve salt algısal bir zevk dalgasının üzerinde sörf yaptığımız, daha az sıradan bir boyuta geçici vize alırız. Zaten sanat da algısal (ya da estetik) değerlerin taşınabilmesi için kullanılan araç değil midir?

Bunun anlamı bir sanat eserinin başka değerleri, örneğin entelektüel ya da duygusal ağırlığı olan değerleri iletemeyecek

olması değildir. Gelin görün ki gerçekten sanat olacaksa, bu değerlerin ikinci planda kalması gerekir. Muhakkak ki bir eserin kültürel yönünü, ilerici bir ifade taşımasını ve cesur bir tavır almasını övebiliriz; ama eserin baskın özelliği estetik etkisi değilken onu "sanat" olarak onurlandırmak, gereksiz anlam kargaşalarına ve yanlış vurgulamalara takıldığımız bir bilgisizlik tuzağına düştüğümüzün resmidir.

Anlamdan söz etmişken, huzur bozmak pahasına da olsa birkaç saniye durup terimlerimizi tanıyalım. Kendisine "estetik" sözcüğünün anlamını sorduğunuz insanların çoğu tereddütsüz şu cevabı verecektir: "Güzellik." Kusura bakmayın arkadaşlarım ama doğru cevap bu değildir. Güzellik, estetikte oluşuma etki eden büyük bir güç olabilir ama (hem sanatçı hem de izleyici için) güzellik, ne estetik bir çabada olması gereken bir içeriktir ne de onu tanımlayan bir özelliktir. Estetikte güzellik ve çirkinlik göreceli terimlerdir ve bir eserin güzel ya da çirkin olması genellikle yalnızca bir zevk meselesi olmaktan öteye gitmez.

Etik, mantık, teoloji, epistemoloji, metafizik vs gibi estetik de felsefenin bir dalıdır ve duyusal algılama yetilerini, daha açık söyleyecek olursak, gözlerimiz ve kulaklarımızla beynimizde bir yere konumlandırdığımız dışsal olguları nasıl anlayıp değerlendirmeye çalıştığımızı konu alır. Duyusal alıcılarımızı memnun bırakan, heyecanlandıran, etkisi altına alan veya kamçılayan bir kompozisyon tam da bu amaçlardan birini gerçekleştirdiğinde, ona *sanat* deriz.

Sanatsal yaratım esrarengiz bir serüvendir, dolayısıyla bu konuda söylenecek şeylerin çoğu yanıltıcı olacaktır. Sanatı bir yere zaptetmeye çalışmak, dar tanımların havasız dolaplarının içine hapsetmek, hoyratça hatta totaliter bir tavırdır. Yine de sanatın anlamı üzerine bir anlaşmaya varamadıkça, sanatı ne kadar esnek ve geniş olursa olsun belli estetik parametreler dâhilinde değerlendirmedikçe, onun ayrı bir disiplin olduğunu ileri süremeyiz. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, "değil

mi ya dostum, her şey sanattır" demek pek moda oldu. Bu geleneksel nosyon hem pek anlam içermiyor hem de pek çok şeyi içine alıyor; zira eğer her şey sanatsa, o zaman *hiçbir şey* de sanattır, değil mi ya dostum. İnsanın ürettiklerinin "sanat" olarak nitelendirilebileceği ayrı bir kategori yoksa, bırakın onu tutarlı bir sergi içerisinde tecrit etmeyi veya mükemmeliyet standartlarına tabi tutmayı, sanatın kendisinden bile söz edemeyiz; aksi halde sanat, ağırlığıyla yerkabuğunu (ve muhtemelen kolektif ruhu da) yavaş yavaş çatlatan, göçerten ve çürüten üretilmiş ıvır zıvırlardan ayırt edilemez hale gelir.

• • •

Siyaset de bir tür bulutsu bir müphemliğe sahiptir. Siyaset, "uzlaşma sanatı (metinden aynen)" olarak tanımlanıyorsa da sanatçıların tarih boyunca en uzlaşmaz bireyler olduğu ya da üniversitelerin çoğunun siyaset *biliminde* dereceler verirken, hiçbirinin siyasi *sanat* bilgisi dersi vermediği gerçeği atlanıyor.

Şahsen ben siyaseti, "mülke hâkim olma ve başkaları adına karar verme hırsı" olarak tanımlıyorum. Bir başka deyişle siyaset, kafasına göre takılmak isteyenlerin çocuksu heveslerinin toplumca tasdik edilerek örgütlü bir şekilde güçlendirilmesidir.

Ama kiniklerin tabağında ne var ne yoksa hepsini de biz silip süpürmeyelim. Elbette bu gezegende siyasetçilerin yüzde doksanının değişmez tek bir hedefi vardır:İktidar sahibi olmak, onu ne pahasına olursa olsun elde tutmak, sonra da meyvelerini toplamak. Ancak, özgeci ve insancıl olan siyasi düşünceler, siyasi eylemler de vardır; bunlar narsizmden ve açgözlülükten uzaktır (en azından, bir süreliğine; zira hakikatlerin en hakikisi, er ya da geç bütün iktidarların yozlaşacağını söyleyendir); barışseverliği, yurttaşlık haklarını, sağlık hizmetlerini ve çevreyi korumayı savunan siyasi gündemler de var. Bunlara hem destek veriyor hem de saygı gösteriyoruz. Değinmedikleri şey ise sanatımızın göz göre göre gaspa uğraması.

Sosyopolitik açıklamalar, ne kadar övgüye değer ne kadar önemli olursa olsun, fazla incelikli bakmayan birinin bu açık-

lamaları önümüze getiren sanatın aslında beceriksiz, önemsiz ve basmakalıp bir sanat oluşuna aldırmaması sonucuna yol açabilir. Sırf iyi siyaset yapıyor diye kötü sanatı kabullenmek, tavuk beslemek için kuğu öldürmeye benzer.

Sanat ve siyasetin birbirine değmeyen paralel yollardan ilerlediği ve bu ikisinin buluşamayacağı konusundaki iddialarımı çürütmek isteyenler, Picasso'nun *Guernica* örneğiyle karşıma çıkacaklardır. 1937 tarihli bu anıtsal şaheser, sivillerin yaşadığı bir köyün, daha önce benzeri görülmemiş yoğunlukta bombardımana tutulmasından (ne yazık ki son zamanlarda sıkça kullanılan askeri bir taktik) dolayı Picasso'nun duyduğu nefretin doğrudan sonucuydu ya da bu tablo genelde tüm savaşlara karşı öfkeli bir protesto amacı taşıyordu (o savaşlar ki genellikle siyasi bir çizginin izlediği yolun son noktası olarak ortaya çıkar). Ne var ki Picasso'nun altüst olmuş duyguları radikal bir ressam olarak prensiplerinin önüne geçseydi ve o askeri mezalimi kübist yaratıcılığının çılgın ve virtüöz tarzıyla dışavurmak yerine geleneksel tarzda, olduğu gibi, hayal gücü gerektirmeyen bir şekilde yansıtsaydı, çiftlik sosuna bahse girerim ki bugün yani 70 yıl sonra müzeleri gezenler o tablonun önünde öyle dehşet içinde bakakalıyor olmazdı.

Guernica'nın içimize işleyen tarafı, tek renkli tonlarının şaşırtıcı dizilimi, dinamik çizgileri, anatominin rahatsız edici bir şekilde bozulması, tuhaf biçim değişiklikleri ve rasyonel beyinlerimizle asla tamamen anlayamayacağımız ama ruhumuzda müthiş bir gerilimle yankılanan o ham, gizemli simgeleridir.

Guernica'nın siyasi başarısının ilk ve en önemli nedeni, estetik açıdan kazandığı başarıdır. Bir zamanlar İspanyol faşizmini çağrıştıran anılar, biçimin yapısını sökerek onu resim düzlemine dağıtan o patlayıcı ve coşturucu güçle gölgelenmiştir. Temelinde dehşet ve öfke barındırsa da öncelikle bir görsel deneyimdir.

Hayata "evet" deme tarzları ve dolayısıyla otomatik olarak hayatı tehdit eden ya da kısıtlayan fikir ve eylemlere "hayır"

deme tarzları nedeniyle de Renoir'un güllü nülerinin, Calder'in dans eden amiplerinin ve Warhol'un donuk konserve kutularının (aklıma gelen üç örnek) da Picasso'nun *Guernica*'sı kadar gaddarlığı kınayıcı bir yönü var. Savaş karşıtı ifadeler olarak yorumlandıklarına göre siyasi değiller mi peki? O açıdan bakıldığında, evet. Fakat Renoir, Calder ve Warhol'un eserlerindeki siyasi imalar, *Guernica*'dakinden bile daha kurnaz, daha belli belirsizdir ve en önemlisi de estetiğin hâkimiyetindedir. İşte onları sanat yapan da budur.

Ve sanat, tıpkı aşk gibi, dünyayı her daim taze ve yeni kılan bir şeydir. Ne var ki sanatın amacının yeniden canlandırma olduğu söylenemez. Sanat yeniden hayat verir ve bunu sadece –duyularımızla ilişki kurmak dışında– bir amacı *olmaması* nedeniyle yapar. Esinlenmiş faydasızlığın özgürleştiren sıçramasıdır sanat.

Morris Louis: Boş ve Dolu

McLuhanlaşmanın hoş çelişkilerinden biri de Seattle gibi bir "taşra" kentinin, Morris Louis'in büyük sergilerinden birini düzenleyecek, listeye alacak ve kuracak kadar aydın bir duyarlılık sahibi olmasının yanı sıra (yeni küresel biraradalığa karşın burada hâlâ hüküm süren taşracılık sayesinde) Louis'i taptaze bir bağlamda izleyebilme fırsatını sağlayabilmiş olmasıdır.

Seattle Sanat Konseyi gayet mantıklı bir kararla, bir Louis retrospektifi sergileme dürtüsüne karşı çıktı ve onun yerine sanatçının kariyerindeki iki dönem ("Örtüler" ve "Çözülenler" diye anılan dönemler) ile sergiyi sınırlamayı tercih etti. Bu hem gerçekçi bir karardı hem de Louis'in ustalığının gücünün,

dört ana dönemin daha az odaklanılmış bir örneklemesine kıyasla daha iyi incelenmesini ve değerlendirilmesini sağlayacaktı. Her şeyden önce, "Örtüler" ve "Çözülenler" dizisi, "Çiçekliler" veya "Çizgililer" adlarıyla bilinen tablolarına nazaran çok daha fazla üslup çeşitliliği barındırıyor. Ayrıca resimsel açıdan birbirine *zıt* düşen "Örtüler" ve "Çözülenler" dizileri, Louis'e has o şaşırtıcı yaratıcılıktaki sıçramaları çok çapıcı bir şekilde sergiliyor.

"Örtüler"de birbiriyle bütünleşen renk konfigürasyonlarından mürekkep Niagaralar, zengin içeriklerini bir çerçeveden diğerine boca ediyor. "Çözülenler"de ise opak renkli dağınık kurdeleler, "Örtüler"deki gibi kocaman tuvallerin bir kenarına yığılıyor; iç kısımların ölçü ve şekilleri, "Örtüler"deki gibi ve yine engin bir yüzey olarak bırakılmış ama içi *bomboş*.

Sonuç olarak o ihtiraslı özgüllük ile niceliğe değil niteliğe yapılan vurgular nedeniyle (sergide yer alan 22 devasa tablonun en az 15'i Louis'in başarısının doruğunu temsil eden resimlerdir) konsey, Louis'in mülkiyetinde bulunan ve daha önce hiçbir yerde sergilenmemiş birçok eserini ödünç alabilmiştir.

Bildiğim kadarıyla Louis'in daha önce hiçbir yerde sergilenmemiş eserlerinden biri de *Tau*'dur. "Çözülenler" temasının en anlamlı çeşitlemelerinden biri olan *Tau*, daha tipik olan "Çözülenler"de yığılı kurdele konfigürasyonlarından birinin iyiden iyiye büyütülmüş bir ayrıntısı gibi okunabilir. "Kurdeleler" (ya da "dereler"), büyütüldüğünde bir çerçeveden diğerine diyagonal bir akış içinde (hatta çerçevenin de dışına çıkıp sonsuza akıyor hissi veriyor) netameli şekillere bürünüyor ve renklerinin yankılanırcasına parlaklığı ise bu netameliliği yalnızca kısmen giderebiliyor. Yoğun renklere sahip "Kurdeleler"i bu ölçülerdeyken resim olarak okumak, "normal" ölçülerde olduğundan daha zor. Hatta gözün, bir insan yaratıcıyla ilişki kurması neredeyse imkânsız.

Bildiğim kadarıyla *Tau*, Louis'in romantizminin müşfik değil alaycı göründüğü tek resim. Tek ve büyük şekillerin mesafe

açısından yakınlığı ezici bir görsel alan yaratıyor; oysa Louis'in resim düzlemleri genellikle neredeyse baştan çıkarıcı denecek kadar davetkârdır.

Bir diğer çeşitlemesi olan *Overhang*, "Örtüler" ve "Çiçekli" dönem arasında başarılı bir köprü kuran geçiş resmi gibi duruyor. Renk kombinasyonları, normal olarak "Örtüler"de olduğundan daha başka, daha hissedilebilir ama düzlemler ya da kübist bitiştirmeler yapmaya direnecek kadar monadelf*. Bu da Michael Fried'ın da değindiği gibi "Çiçekli Dönem" resimlerinden bazılarında sorun yaratan bir durum olarak ortaya çıkmış.

Seattle sergisi Louis'in genelde olduğundan daha iyi değerlendirilmesini sağladı. Seattle sanat camiası, Greenberg ve Fried'ın Louis üzerine yaptığı keskin biçimsel analizlerden habersiz değil; ama modern resimde içeriğin biçimden bağımsız var olabileceğine inanacak kadar naif de değiliz. Ancak bizler biçimci eleştirinin kalelerinden, en az Louis'in eserlerinde deneyselliğe verilen öncelik kadar (rahatlıkla) uzakta duruyoruz. Louis'in vizyoner bir ressam olduğu tartışma götürmez; fakat ne zaman felsefi eğilimlerinden söz edecek olsa, dostları bu konu üzerinde dikkat çeken bir suskunluğa bürünmüşlerdir. Oysa Louis'in eserleri düzenli olarak ve çeşitli şekillerde, kendi maddeselliğinin (hatta o her yerde egemen görselliğinin de) ötesine geçerek, en iyi tanımlamayla metafizik diyebileceğimiz deneyimler yaşatıyor.

Pollock, Rothko, Reinhardt ve Robert Irwin'in bazı eserleri gibi Louis'in "Örtüler"i ve "Çözülenler"i, çoğu resimde rastlanan "deniz seviyesindeki" karakterin tersine "yeryüzüne ait olmayan" bir buradalığı yansıtıyor. Aslında bu betimlemeler ilk anda göründüğü kadar da çizgi dışı değil.

Deniz seviyesinde ağırlık ve yerçekimi, bilinen tüm pratik nedenlerle, birbiriyle yer değiştirebilir. Aynı şekilde, resimlerin çoğundaki ağırlık (boyaların bolluğu, hacmin doluluğu ya-

* Bitkilerde erciklerin ercik saplarıyla birleşmesiyle oluşan durum. (ç.n.)

hut değerin koyuluğu ile belirlenen ağırlık) da yerçekimi ile (ritm değişiklikleri, kontur dinamikleri ya da düzlem dengesi, kısacası resim düzlemine ve izleyenin gözlerine gerilim uygulayan unsurlarla belirlenen resimsel kuvvet hali) bütünleşmiştir. Dış uzayda ise ağırlık ve yerçekimi birbirinden bağımsız oluşabilir ve normalde de zaten öyle oluşurlar.

200 mil yukarıdaki bir astronotun içinde hareket ettiği yerçekimi alanı hâlâ yer yüzeyi değerinin yüzde doksanına sahiptir ama yine de astronotun ağırlığı kesinlikle sıfırdır. "Çözülenler"deki dalga dalga derecikler ve "Örtüler"deki renk konfigürasyonlarının berrak değişebilirliği, izleyenin gözünü hiç rahat bırakmayan, nispeten yoğun bir çekim gücü uyguluyor; fakat Louis'in kullandığı ölçeğe rağmen –kısmen de onun sayesinde– bu resimlerdeki atmosfer ve hassas bir dengeye dayalı gerilim, onların kesinlikle *ağırlıksız* görünmesini sağlıyor.

"Örtüler" ve "Çözülenler"e bakan biri, yeryüzünden yükselmeyi başaran her insanın neredeyse hep hissettiği o neşeli coşkuyu hissediyor. Bu, öncelikle duyumsal bir coşku hali ama özünde tinsel olan bilinç hallerini de hatırlatıyor. Birbirinden apayrı birçok kültürde, tanrıların gökyüzünde yaşıyor olması hiç de bir tesadüf değil.

"Örtüler"deki ve "Çözülenler"deki uzay, aleni supra-optik vurgularıyla bir manipülasyon edimi uyguluyor. "Çözülenler"de Louis örtüleri *parçalamış,* tuvalinin merkezini şeffaf bir şekilde de olsa belirsizleştiren o kocaman ve süreklilik taşıyan imgeyi kaldırmıştır. Dolayısıyla ortaya çıkan uzay boş da olsa şaşırtıcı bir şekilde ne yavan ne de cansızdır. Sadece renk ve şekle değil, en azından "Örtüler"deki kadar güçlü bir uzamsal buradalığa sahiptir. Bu fenomen, mistik edebiyatta biçim gittiğinde ortaya çıkan biçim-siz-liğin tözüne yapılan çok sayıda göndermeye benzetilebilir.

Ayrıca belli bir açıdan bakıldığında "Çözülenler"deki kurdele yığınları, girilmesi imkânsız bir tözün uzay alanı tarafından dağılıp kırılıma uğrayan dalgaları ya da ışınlarıymış gibi

görünüyor. Bir başka açıdan bakıldığında ise aynı kurdeleler tamamen buhardan oluşan bir uzayda yüzen flamalar gibi duruyor.

Nereden bakılırsa bakılsın, o *boşluk* hissi hiçbir sanat eserinde eşine rastlanmayan bir gerçeklikle iletiliyor. Doğu felsefesinin çoğunda olduğu gibi bu boşluk, aynı zamanda hem dolu hem de boş olan hem hiçbir şey hem de her şey olandır.

ARTFORUM, Eylül 1967

Çeviride Yitenler

Eserlerimi bilen Amerikalılar (hepiniz birden ayağa kalkmayın), bana en çok şu sorunun sorulduğuna hiç şaşırmayacaktır: "Kitaplarınızın yabancı dillere yapılan çevirileri hakkında ne düşünüyorsunuz?"

Pekâlâ, bu konularla ilgilenen okurlarım için herhalde aşağıdaki önekten daha iyi bir cevap olamaz.

Önce 1984 yılında yazdığım *Jitterbug Perfume* [Parfümün Dansı]* adlı romanımın ilk paragraflarına bir bakalım.

* Robbins, Tom; *Parfümün Dansı*, Çev.: Belkıs Çorakçı Dişbudak, Ayrıntı Yayınları, İst., 1995. (y.h.n.)

The beet is the most intense of vegetables. The radish, admittedly, is more feverish, but the fire of the radish is a cold fire, the fire of discontent not of passion. Tomatoes are lusty enough, yet there runs through tomatoes an undercurrent of frivolity. Beets are deadly serious.

Slavic peoples get their physical characteristics from potatoes, their smoldering inquietude from radishes, their seriousness from beets.

The beet is the melancholy vegetable, the one most willing to suffer. You can't squeeze blood out of a *turnip*...

The beet is the murderer returned to the scene of the crime. The beet is what happens when the cherry finishes with the carrot. The beet is the ancient ancestor of the autumn moon, bearded, buried, all but fossilized; the dark green sail of the grounded moon-boat stitched with vein of primordial plasma; the kite string that once connected the moon to the Earth now muddy whisker drilling desperately for rubies.

Şimdi de Çek Cumhuriyeti'nde çıkan çevirisindeki cümleler, sözcüğü sözcüğüne İngilizce'ye yeniden çevrildiğinde ne olduğuna bakalım.

Among all vegetables, the red beet is the most passionate. The radish may be hotter, but her heat soars in the cold flame of anxiety, not passion. Tomatoes may be sufficiently energetic, but then, they are known for their carelessness. The beet is mortally serious.

The Slavic nations developed their body characteristics thanks to the potatoes, their smoldering restlessness from radishes, and the seriousness from the red beet.

The red beet is a melancholy vegetable, always prepared to suffer. And from such turnip you can not get any blood...

The red bet is a murderer who keeps returning to the place of the crime. The red bet predicts what is going to happen

when a cherry knocks off the carrot. The red beet is an ancient ancestor of the harvest moon, with beard, buried and fully petrified; of the dark green sails on the lunar boat stitched with elementary plasma; of the kite line which once tied together the Earth and the Moon, to be changed at the end into muddy whisker frantically searching for rubies.

Artık okurlar buradan kendilerine göre bir sonuç çıkaracaktır. Elbette diğerlerine kıyasla daha isabetli çeviriler de vardır. Çift anadilli okurlarımın söylediğine göre, yakın bir geçmişte duyarsız yayınevleri olmadık yere çevirmenlerin iki ayağını bir pabuca soktuğundan İtalyanca'ya çevrilen romanım anlam ve amaç açısından bazı kayıplara uğramış. Fakat *Even Cowgirls Get the Blues*'un Meksika İspanyolca'sına çevirisine oldukça "derme çatma" denmesi, beni beklendiği kadar da rahatsız eden bir tarif olmadı.

Jitterbug Perfume, Çekçe'den İngilizce'ye geri çevrildiğinde *Çılgın Dans Parfümü*'ne dönüşmüş. Emin değilim ama kitaba bu adı vermeyi ben tercih etmezdim. Kısacası çeviride çok şey yitiyor, evet, ama ender de olsa bazen çeviride kazançlar da söz konusu olabiliyor.

Leo Kenney ve Düşlemin Geometrisi

Burada karşımızda olan şey, bir adamın sanat aracılığıyla benlik arayışının otuz yıllık hikâyesidir.

İşte bu denli yakıcı, bu denli kişisel. Ayrıca bu bir imgelem serüvenidir; Leo Kenney'e göre kendisi ile evrenin geri kalanı arasında gözle görünür bağlantılar kurma süreci neredeyse bir ayin, bir törendir ve en güzel eserleri bile "sanat" görüntüsü vermek zorunda değildir. İşte tam da bu nedenlerle Kenney sergisini, sanatsal değil de felsefi açıdan ele alma dürtüsü (hele de kültür tarihimizin bu zayıf anında) çok daha fazla ağır basıyor.

Neyse ki Kenney'nin resimlerinin biçimsel yönleri ile psikolojik/felsefi arayışının ölçüsü birbirini tutuyor. Gizemli iliş-

kiler üzerine daldığı derin düşünceleri, bedenini kullanarak kâğıda boya sürme eylemine dönüşüyor, hatta onun da ötesine geçiyor, bunların hepsi ama hepsi dışsallaşarak tam da gözlerimizin önüne seriliyor ve çıkarcı analizlerden bile geçse değerinden hiçbir şey kaybetmiyor. İnsanın hayal gücü hep kendini ifade edebilecek soyut simgeler aramıştır. Kenney üzerindeki değerlendirmelerimizi, sanatçının bilgi, önsezi ve geniş bir görüş katan olgular üzerinde her yönüyle tam bir deneysel idrak durumuna ulaşmak için girdiği arayışta kullandığı biçimsel araçlardan daha öteye götürmemize gerek yok.

İlk olarak, Kenney'nin bugüne kadarki eserlerini iki gruba ayıralım: 1962'den önce ve 1962'den sonra. Elbette aslında bu şekilde değerlendirildiğinde bu altmış sekiz eserin temsil ettiği birçok "dönem" vardır ama genel olarak bakacak olursak sanatçının 37 yaşındayken, epey bir süre uzak kaldıktan sonra tekrar sanata döndüğü ve daha sonra da California'dan taşınıp doğum yeri olan Kuzeybatı Pasifik bölgesine gitmeyi düşündüğü sıralarda, yani 1962'de keskin bir üslup farklılığı yaşadığı açık. Freud, araştırmalarında insan yaşamının ilk yarısındaki yani bebekliğimiz ve çocukluğumuzdaki geçişlerin ve güçlüklerin üzerinde durur. Jung ise yaşamın ikinci yarısındaki krizlerin altını çizmiştir: İlerlemek adına, varlığımızın güneşinin batmaya bırakılması mecburiyetidir onun konusu. Dolayısıyla, basite indirgeme riskini de göze alarak, Leo Kenney'nin 1962'den önce Freudcu bir ressam, 1962'den sonra ise Jungcu bir ressam olduğunu söyleyebiliriz.

"Freudcu" resimlerinin şaşmaz bir sürrealizm aroması taşıdığını, konu seçimlerinin ve görsel kompozisyonun, zihindeki duyusal ve akli işlevler arasındaki ayrımın silindiği şu vızıl vızıl, Freud'yen bilinçaltına tanıklık ettiğini düşünürsek bu kategorilerin o kadar da gelişigüzel olmadığını görürüz.

"Jungcu" diye adlandıracağımız resimlerinde ise Kenney, ışıl ışıl, sakin bir okyanus atmosferine yerleştirilen çok daha net, anlaşılır ve evrensel simgeler kullanıyor.

Temadan söz etmişken, "Freudcu" tablolarda temadan bol bir şey yok. Bunlar hem edebi hem de simgesel düzeyde mecazi eserler. Sergideki ilk eseri olan *Inception of Magic*'in (1945) merkezine, şişkin bir rahimle biten bir insan gövdesini yerleştirmiş; rahmin içinden türlü biçimlerde fiziksel ve ruhsal güçler akıyor ve bu gövde makrokozmik ve mikrokozmik imgelemin bir araya gelerek sentezlenmesi sonucu oluşturulmuş. 1961 yılına gelindiğinde ise *Relic of the Sun*'da yine aynı gövdeyi işlemiş ama bu kez çizgiyi değil hacmi vurgulayarak içsel enerjilerden çok arketip biçimi ön plana çıkarmış.

"Freudcu" dönemdeki temsili şekiller ve nesneler oldukça çizgiseldir. Burada Kenney'nin mürekkeple yaptığı çizimlerin suluboya ile harmanlandığını görüyoruz (bu sergide yağlıboya tablolarından da güzel örnekler yer alıyor ama Kenney'nin istidadı ve şöhreti suluboya ressamlığındadır ve biz de burada ona bu şekilde bakacağız). Bu resimlerdeki çizgileri net, yoğun ve organik denecek kadar mimari. Ama duyumsallığın da capcanlı ve çarpıcı bir şekilde kendini hissettirdiği çizgiler. Daha geri planda kullanarak baskıladığı renkler ise gri tonlardan öteye gitmiyor.

Bu eserler görsel olmaktan ziyade bir *okuma* deneyimi olacak kadar edebi, hermetik, romantik ve inanılmaz derecede iç gözleme yöneliktir. Bir uçtan diğerine iç içe geçen imgeler, başka kafalar düşleyen kafalar, simgelerle stilize edilmiş duygular ve düşünceler. Kısacası resmi eğitimi reddedip sanat kitaplarıyla, sürrealist ve sembolist şiirle, West Coast sanat müzesi koleksiyonlarıyla ve on on beş yaşına kadar gittiği Katolik Kilisesi'nin ayin tuzaklarıyla kendinden geçen genç ve parlak bir taşralının zihinsel kurguları, felsefi özlemleri ve erotik kaygılarıyla alabildiğine yüklüdür.

Günümüzde bu tür resimlerin pek moda olduğu söylenemez ve Kenney'nin "Freudcu" resimleri tumturaklı ve teatral görünebilir. Aynı zamanda çok da etkileyicidirler. Dahası bolca sarf ettiği sevgi dolu hatta saplantılı dikkatle esrarengiz bir

şekilde yan yana getirdiği şeyler, Rönesans tarzı denilebilecek perspektifler, sanrısal açılımlar ve düzlemsel dalgalanmalar, çoğunlukla gerçekten güzel tablolar ortaya çıkarmıştır. Örneğin *Night Swimmer II*'de resimsel öğelerin zamanlaması o kadar nefistir ki ona bakanlara ikonografiden çok daha fazlasını düşündürür.

Kenney'nin "Freudcu" tabloları –ve *ana fikir açısından* daha sonraki eserleri de– Giorgio de Chirico'ya, Henry Moore'a, Max Ernst'e, *Haşlanmış Fasulyeli Yumuşak Konstrüksiyon*'un ressamı Salvador Dali'ye, neo-romantizme hatta belki de sentetik kübizme, borçlu demeyelim de yakın duruyor. Ama en iyisi Kenney'yi bir tür uluslararası bağlamda konumlandırmaktır. Mark Tobey, Guy Andersen ve özellikle Morris Graves'in eşiğinde durması onun için güç ve ilham kaynağı olmuşsa ve o ressamların bazı özelliklerini paylaşmışsa da Kenney'i "Kuzeybatı Okulu" diye anılan okulun genç ama sadık bir üyesi olarak düşünmek yanıltıcı olur. Kenney çok sayıda çağ ve alanla bağlantısı olan, içgüdüsel ve bireysel dürtülerle yaratan biridir.

Kenney'nin eserlerinde evrimsel bir süreklilik bulmak hiç de zor değildir. İlk resimlerindeki biçimler daha sonraki eserlerinde de yankılanırken sanatçı, felsefi eğilimlerini de korur. Fakat 1962'deki derin ve gizemli kişisel deneyimin ardından bir arınma yaşamıştır. "Freudcu" resimleri, o dışarıya ait gibi görünen ve bol mecazlı imgeleminden sıyrılmış, kaygılar netleşmiş, basitleştirilmiş, soyutlanmış ve kolektif bilinçaltı akışının içerisine yerleştirilmiştir. "Jungcu" eserlerinde Kenney başta daire, daha sonra da kare olmak üzere geometrik şekiller kullanır.

Kullandığı simgeler arasında en anlam yüklü olanı "tondo" ya da dairedir. Loş bir tarih öncesinden aldığı bu daire, güneşi simgeler ve bu güneşin gücü şu ya da bu kılığa bürünerek tüm maddelerin içinden geçer. Buradaki güneş aynı zamanda tohumu ve hücreyi, başı, haleyi, tacı, bedendeki küçük delikleri,

Zodyak çemberlerini, yeryüzünü, gözü, yumurtayı, yaşamın kesintisiz döngüsünü ve bilincin sürekliliğini de simgeler. Kenney'nin ellerinde güneş, Tibetlilerin "ruhun gizemli altın çiçeği" dediği şey de dâhil olmak üzere tüm bunları anıştırır. Kenney'nin tondoları, nesnelliği öznelleştiren sihirli aynalardır.

Kenney biçimsel olarak daireyi daha pragmatik şekillerde de kullanır. Dairenin yuvarlak şekli, izleyenin gözünü içerideki bir çekirdeğe götürür. Burada izleyicinin gözü bir çekirdeğe doğru çekiliyor; bu merkeze baktığınızda ise daha da derinlere bakılması gerektiğini hissettiren daha sonlu bir daire sistemiyle ya da özellikle yoğun kullanıldığında resmin uzamını *dışa* doğru iterek uzamsal enginlik hissini artıran ve içerdeki şekillerin çerçeve kenarlarıyla daha iyi iletişime geçmesini sağlayacak biçimde yerleştirilmiş başkaldırmalar, kıvılcımlar ve akıntılarla karşılaşıyorsunuz.

Karelerde de simgesel vurgular var. Eskiden Çinliler dünyayı betimlerken kareyi kullanırlarmış. Kare ayrıca kutsal bir portal olarak da yüceltilmiş ve dört köşesi hava, toprak, ateş ve suyun görsel metaforları olarak kullanılmış. Kenney'e göre kare öncelikle bir kap olarak işlev görür. Kare, dairedeki taşmaları engelleyen ve onları yönlendiren bir şekildir (dolayısıyla dairenin edilgen ya da dişil rolüne karşı kare, baskın ve eril bir rol oynar). Kareler ayrıca Kenney'nin kompozisyonlarının bir açıdan simetri çalışmaları gibi okunmalarını sağlayarak dengelenmelerine de yardımcı oluyor. Kareler ve daireler (ve ara sıra görülen dikdörtgen ve elipsler) arasındaki bu plastik diyalog, Kenney'nin resimlerindeki her şeye hatta simetriye de egemen olan dinamik gerilim oyununun sorumlusudur.

Bu resimli dram, "dışarıda" ya da "içeride" gözler önüne serilen gerçek bir dramı yansıtıyor ama bu dramın yapısını tam olarak tanımlayamıyorsunuz. Ya aşırı makrokozmik ya da aşırı mikrokozmik olan bu dram, her iki durumda da zihin gözünün tam anlamıyla odaklanabilmesini önlüyor. Kenney muğ-

laklıkların, çelişkilerin ve ikiliklerin koleksiyoncusu ve bunların hepsi de geometrik formun, kozmos içindeki her şey arasında var olan gizemli ilişkiye hizmet etmesini sağlıyor.

Bu arada "Jungcu" dönemin başlamasıyla birlikte renkleri ustalıklı ve yaratıcı biçimlerde kullanan bir Kenney'nin ortaya çıkışına da tanık oluruz. Buradaki sürpriz, Kenney'nin biçimlerinin daha evrensel olmasına karşın tomurcuklar açan paletinin benzersiz bir şekilde kişiselleşmesidir.

Ne organik ne de sentetik olan bu renkler tamamen Kenney'nin imgeleminin ürünüdür. Çağdaş ressamlarımızın en iyilerinin bir kısmı bizi katışıksız renklerin içine girmeye zorlarken Kenney'nin renkleri aklımızı çelip bizi Kenney ile yüz yüze getiriyor. Optik bir şaşırtmaca değil, öznel bir aydınlanma sunuyor. Renk kullanımına asla ilkel denilemez; ama onun renkleri yine de masum ve sahicidir.

Kenney bir ton ressamıdır. Bütün resimlerinde renk ekonomisinin yanı sıra ton cömertliğinin sergilendiğini görürsünüz. Bu tonlar, biz ana renkleri tek tek kolayca seçmek yerine, birbiriyle sürekli uyumlu bir değişim içindeki engin bir ton aurası algılayıncaya kadar incelikli ve uyumlu bir şekilde birbirlerini değiştirir, yayar, esinler ve iptal eder. Geniş alanların tek bir tonla boyandığı yerler için de geçerli bu. Bu yüzden Kenney'nin "topyekûn renk" etkisi dip dibe duran değerlerin zengin bir sonucu olmaktan ziyade yapıtlarının genelinde görülen ve onun özenle düzenlediği bir *parıltı*dır. Onun renkleri tıpkı gazlar gibi birbiri içine karışır; buharın ışıkla etkileşimi gibidir.

Kenney en çok, nemli kâğıt üzerine uyguladığı suda çözünür bir boya olan guaş ortamında çalışır. Bu teknik yumuşak, dağılan ve neredeyse bulanık bir etki verse de asla opak değildir. Yüzey niteliklerinin bu değişebilirliği yani bir yanda yarı saydam ve her an silinip gidecekmiş gibi durması, öte yandan emici ve yoğun olmasıyla hem somutluk hem de müthiş bir derinlik hissi veriyor.

Üstelik bu kadar yumuşak bir teknikle çalışmasına rağmen Kenney, paletindeki renkleri adeta floresan gibi görünene dek derinleştirme becerisine de sahip.

Şu zıtlıklara bir bakın: Kenney'nin renkleri yumuşak olmalarına rağmen derindir; hem sakindir hem de alev alev parlar; su bazlıdır ama alkalin kuruluğuna sahiptir; güçlü kuvvetlidir ama aynı zamanda son derece duygusal, bazen de hani neredeyse sevimlidir.

Kenney yeşiller, kahverengiler ve sarılar da kullanmış olabilir hatta kullanıyor da. Ama en sevdiği renkler kırmızılar ve mavilerdir. Peki ama nasıl kırmızılar ve maviler? Eflatun ile açık mor, erguvan ile denizyıldızı, elektrik ile yüksek gerilim karışımları. Teleskop yahut da mikroskopla görülebilen renkler adeta. Güneş lekelerinin, novaların, çözülerek iyonlarına ayrılan tan vaktinin, Satürn halkalarının renkleri. Kan damarlarının, sinir bağlarının, virüslerin, üreme hücrelerinin renkleri. Bu muğlaklıklarıyla Kenney'nin renkleri hem çok bildik hem de çok yabancı. Kendi yaşam ortamlarımız kadar tanıdık varlıklar ile en uzaktaki yıldızlar kadar yabancı varlıklar arasında bilmediğimiz bir bağ olduğu hissini veren renkler.

• • •

Bu retrospektif, bir son anlamına gelmiyor. 48 yaşındaki Kenney hâlâ sağ salim ve yeni yönlerin arayışı içinde olduğunu hissettiriyor. Son eserlerinden *Lake Gemma*'ya bir bakalım. Bu eserde sanatçı paralelkenarlarla ilgileniyor ve sonuçta ortaya adeta Bauhaus'un tozlu proje odalarından gelip gece esrimeleriyle altüst olan bir Joseph Albers çıkıyor. Dörtgenler şiirselleşerek doğada ve sanatta madde ile ruhun birbirlerine bağımlılığına tanıklık ediyor. Kenney'nin azimle sürdürdüğü o benlik arayışı boyunca sergilediği görsel ustalığın, bir başka deyişle, daha yüksek bir bilincin tanıklığı onlarınki.

Kenney için resim yapmak tüm yaşam sürecinin bir parçası anlamına gelyor. Sınıflandırma ya da keskin çizgilerle ayırma dürtülerine direnerek olabildiğince özgür yaşayıp resim yapı-

yor. Kenney'nin aklına gelen bir fikirle resme başladığı pek enderdir; o, psikolojik çalkantıları dayanılmayacak kadar şiddetlendiğinde fiziksel düzlemde kâğıda boya uygulayarak resimle hemhal olma zamanının geldiğini anladığında resme başlar. Bugün egemen olan entelektüelleştirilmiş resmin aksine Kenney'nin yöntemi, neredeyse bir ayindir: Gizemli arzulardan, belirsiz dürtülerin billurlaşmasından doğan bir eylem, bir Öklid algoritmasında gölgelerin yönlendirilmesi gibi sanki...

Platon'un şöyle söylediği bilinir: "Tanrı geometri aracılığıyla konuşur." Bugün Leo Kenney gibi geometriyi bu denli ilahi amaçların hizmetine koyan ve onu resim düzleminde değerli kılabilen bir başka ölümlü ressamdan söz etmek hiç de kolay değildir.

Seattle Sanat Müzesi, 1973

Öncelikle kitlesel dürtüleri örgütlemek, yönlendirmek ve çoğaltmak üzere tasarlanmış bir toplumda, bir birey olarak insanın sessiz ve suskun bölgelerine de dokunan, bu ihtiyaca cevap veren bir şey var mı? Din mi? Sanat mı? Doğa mı? Hayır, kilise, dini halkın gözüne hoş gelen standart bir uygulamaya dönüştürdü; müzeler de aynı şeyi sanata yaptı. Büyük Kanyon ve Niagara Şelalelerine ise o kadar çok bakıldı ki hepsi köhneleşti, aşırı miktardaki duyarsız bakışlarla emilip tüketildi. Peki, birey olarak insanın suskun bölgeleriyle ilgilenecek kim kalıyor? O zaman gece yarısı kâğıt tabakta sunulan soğuk bir tavuk kemiğine ne dersiniz, ya komutunuzla uzayıp kısalan cart renkli bir ruja, hiç tanımadığınız bir kuş tarafından terk edilen suni köpükten

kuş yuvasına? Şans getiren demir İsalar gibi ücra bir dolap kapağında çarmıha gerilmiş beyaz boyalı ata ne dersiniz peki? Ya sinemada oturduğunuz koltuğun altında ayağınızın dokunduğu şeye? Aşınmış kalemlere, zarif çatallara, küçük şişko radyolara, kutu kutu kravatlara ve küvetin kenarındaki köpüklere ne dersiniz? Evet, bunlar otistik ruh ile deneyimlenen dünya arasındaki bağı oluşturan şeylerdir; uçurtma ipleriyle, zeytinyağı tenekeleriyle, kasık kıllarıyla doldurulmuş kadife kalplerdir. Tüm bu nesneleri sahiden de gizemli ışıklarıyla birlikte gözler önüne sermek ise... İşte gökteki ayın amacı da budur.

Still Life With Woodpecker (1980)

Ken Cory'nin yukarıdaki satırları okuyup okumadığını, okuduysa da hepsine katılıp katılmadığını bilemeyiz. Ancak bunları çok iyi anlayacağından emin olabiliriz. İnsan ile cansız nesneler arasındaki ilişki, insan ile doğa arasındaki bağlantıdan daha karmaşık ve gizemlidir. İşte Cory de organik/inorganik çardağın yer değiştiren bu psikolojik gölgeleri arasında üzümlerini işlemiş, şarabını çıkarmıştır.

Çoğumuz bizi kuşatan hatta bazen abluka altına alan bir sürü eşya yüzünden kendimizi kapana kısılmış, ezilmiş ve tehdit altında hissediyoruz. Oysa hayatımızı sadeleştirmek istediğimizi ne kadar söylersek söyleyelim, her türde ve her boyutta nesneyi çevremize yığmayı sürdürüyoruz. Bunları kendimize zaman kazandırmak, statümüzü yükseltmek, egomuzu şişirmek ve ölüm kışının yaklaşmasını güya engellemek gibi amaçlarla yapıyoruz. Normal olarak bu şeylerin de bir kişiliği, bir enerjisi olabileceğini, pragmatik, sembolik, totemsel hatta estetik ötesi bir anlam taşıyabileceklerini düşünmüyoruz. Oysa bu durum, Ken Cory'nin gözünden kaçmamıştır.

Eğer sanatın konusu yaşam felsefesi ve zanaatın konusu da madde felsefesi ise Cory (tıpkı o hayranlık beslediği, aptal,

pembe, tatlı fallik silgiler gibi), bu iki felsefe arasındaki çizgiyi silmiş, bu arada daha özel bir seviyede basitlik ve zarafet arasındaki çizgiyi de belirsizleştirivermişti.

Cory'nin bu süslerine "minik heykeller" deniyor ama bu tanımın onları çok da iyi anlattığı söylenemez. Heykel gibi biçimsel bir tanıma sığamayacak kadar teatral ve anlatımcı şeyler bunlar. Bunlara "minik tablolar" demek daha doğru olur. Cory'nin yarattığı şeyler iğne, kül tablası ya da toka işlevi görüyor olabilir. Oysa o aslında minyatür bir evren yaratmış, küçük dünyalar oluşturmuş ve o küçük dünyaların içine gizli yuvasını kurmuştur.

Büyük bir özenle biçimlendirdiği ve ateşli duygularla toplamış olduğu bu nesne ve imgeler, bir yandan onun kişisel eğilimlerini yansıtırken bir yandan da bu şeylerin kendi gizli karakterlerini ortaya çıkarır. Bir başka deyişle Cory, yarattığı nesnelere bir mizah, bir müstehcenlik, şiirsellik, hayatiyet, güzellik ve gizem katmakla kalmayıp o "nesnel" malzemelerin bu nitelikleri zaten hep taşıdığını fark etmiş olmasıyla uzak görüşlülüğünü de göstermiştir.

Eski uygarlıklarda olduğu gibi Ken Cory de ilahların hayat verdiği bir evrene taşınmıştır. Hem de statik ve sessizken bile, budala ve dangalak göründüğü zaman bile canlı olan bir evrene.

Sufinin dağ başına, satirin çiftleşme mekânına ya da arıcılık yapan birinin kovana çekilmesi gibi hurdacılara, bitpazarlarına ve hırdavatçı dükkânlarına çekilen Cory de nesne olma durumunu sergileyeceği bir sahneye *ihtiyaç duymuştu.* Belki o sahnenin de Cory'ye ihtiyacı vardı.

Tacoma Sanat Müzesi, 1997

Yanıtlar

En Sevdiğiniz Şeylerden Birini Anlatın

Pragmatistlere göre *Z* harfi rahatça benimsenen, okuryazar olan herkesin dünyasında zaman zaman kullanılan ve fonetik bir simgeden, kolay öğrenilen basit bir işaretten ibarettir. Kiniklere göre ise *Z*, poposuna sopa girmiş *S*'den başka bir şey değildir.

O halde doğru: Tekrarlamaya değen her sözcük, parçalarının toplamından daha büyüktür. Özellikle bir sözcük parçası olarak *Z*, *S* gibi kıvrımlı değil de köşeli olan *Z*, belli bir açıdan bakıldığında gerisinden elektrik verilmiş gibi görünür (ancak *Z*, az önce parmak atılmış gibi kollarını açan *Y*'nin yaptığını yapmayacak kadar aklı başında, efendi bir harftir).

Bezgin ya da hayal gücünden yoksun olmayan ve Kader Tanrıçalarının bu tür şeyleri göstermeyi seçtiği bizler içinse *Z*, işlevinin çok ötesinde bir etkiye sahiptir. Namını hak eden varlığıyla *Z*, İngiliz dilindeki 26 dil atomunun içinde en uzakta olanı ve en zor ulaşılanıdır; nispeten zararsız bir diziliş içinde yer alsa da gizemli, karanlık bir şekildir; bir tabak alfabe çorbasında tur bindiren en parlak yüzücüdür.

Harflerle kaynayan karınca yuvasını karıştırmadan bir günüm bile geçmez diyebilirim; yine de ne zaman elimle ya da klavye kullanarak *Z* harfini yazsam tuhaf bir karıncalanma, küçük bir ürperme hissi duyarım. Bunun bir nedeni *Z*'nin nispeten ender kullanılan bir harf olmasıdır. Bakıyorum da sözlüğümün 99 sayfası A harfine, 138 sayfası P harfine vakfedilmiş ama *Z*'ye yalnızca 5 sayfa ayrılmış. Bir de *Z*'nin egzotik duruşu var: İngiliz dilinin bir parçası olmasına karşın Afrika'dan ya da Yakındoğu'daki Nabukadnezar'dan zorla koparılmış gibi durur. Belki de en nihayetinde, *Z*'nin en ilginç yanı bir yandan ustaca gözdağı verip öte yandan estetik zarafetiyle ikili bir yansımaya sahip olmasıdır. *Z*'ler sözel karıncalar değil, arılardır. Havalı arılar. Katil arılar. Vızlarlar, sokarlar.

Z harflerin kamçılı darbesidir, her an sokabilecek engerek yılanıdır, hazır açılmış çakısıdır. Geleneklerin iplerini ya da şehvet şeftalisini kesmeye hazır bir çakı.

Z pürüzsüzdür, çeviktir (otomobil üreticilerinin en hızlı modellerine Z modeli demesi bir tesadüf değildir), gizemli, aykırı ve hep biraz meşumdur. Zarafeti nedeniyle o kaba *X*'ten ayrı bir yere sahipse de karakteri yüzünden geleneksel olarak her türlü tükenmeyi, sonluluğu çağrıştıran harftir. *X* demirden bir lastik levyesi tutuyor olabilir ama *Z* lazer silahını saklıyordur. Zınk! *X*, Mike Hammer'sa *Z* James Bond'dur. (Sadece İngilizlerin bildiği bir nedenle *Z* 007'nin adı "zed" diye okunur.) *X* bir noktayı gösteriyorsa, *Z* o noktadan *kaçabilendir*, ne de olsa tek bir yerde durup bekleyemeyecek kadar akışkan ve bir o kadar da kozmopolittir.

O aşırı ciddi, aşırı düzgün, o kendine hayran süper model *I* veya o buram buram cinsellik ve orgazm kokan şefkatli sürtük *O*'nun tersine *Z* bir kadındır. Ölümcül bir güzellik, korkmayı sevdiğimiz ve sevmekten korktuğumuz bir ünsüzdür.

Alfabenin en ünlü harfleri *M* ve *Z*'dir. Meşhur filmlerin çoğunun isminde bu harfler vardır. Elbette *V* de nev'i şahsına münhasır bir harftir ama kendi deneyimlerime bakarak sizi temin ederim ki günümüz kültüründe nev'i şahsına münhasırlık sinema gibi cayır cayır yakmaz insanın içini. Pizzalardan söz etmiyorum bile. *Z*'nin ta en sonda çıkması da onun assolist özelliğini göstermiyor mu? Bu gerçeğe rağmen bütün parsayı *F* ile başlayan küfürler topluyor, o başka.

Bir harf tut, deyin bana. Gayet tabii, ben *Z*'yi tutarım. Kâğıt üzerinde de olsa en sevdiğim ülke Zanzibar'dır; en sevdiğim su birikintisi Zuider Zee isimli göldür. ZZ Top en beğendiğim gruptur, en sevdiğim bilim dalı zimolojidir (hani, içeceklerin fermantasyonuyla ilgili olan bilim dalı).

Zsa Zsa Gabor, Frank Zappa ile evlenseydi dünyadaki en muhteşem isim ve soyadına sahip kişi olacaktı, tabii eğer Zasu Pitts, Tristan Tzara ile evlenmezse. Bana verilen Thomas ismi de İncil öncesi dönemde Temmuz olarak adlandırılan sözcüğün İngilizce'ye uyarlanmış modern versiyonudur. Temmuz, Tanrıya aynı anda hem sevgili hem koca hem kardeş hem de oğul olarak hizmet eden bir mitoloji kahramanıdır. Bana *Z*'mi bir geri verseler, onu alıp nerelere giderim kim bilir.

Ama onu alıp *bir yerlere* gitmeden önce zakkum, zambak ve zencefilgillerden zerdeçallar için kaldırıyorum kadehimi. Zarafetlerinin şerefine! Bu zevzekliği çok ileri götürdüğümü düşünenler varsa onlara bir çift sözüm var: Zedofil olmak pedofil olmaktan evladır.

Esquire tarafından istenmiştir, 1996.

Amerika Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?

Amerika 270 milyonluk bir ülke: Bunun 100 milyonu gangster, diğer 100 milyonu üçkâğıtçı, 50 milyonu da külliyen üşütüktür ve abartısız her birimiz, gizli gizli gösteri dünyasına çalışırız. Muhteşem değil mi? Demek istediğim, böyle bir ülkede eğlenemeyeceğinizi düşünebilir misiniz? Rahatça söyleyebilirim ki dünyanın neresinde olsa yaşarım ve yaptığım işi yaparım ama görüldüğü gibi Amerika'da yaşamayı seçmiş bulunuyorum. Bunun arkasındaki neden, yurtseverlik ya da para değil. Asıl neden burada yaşamın çok *ilginç* olması. Amerika dünyada en az sıkılacağınız ülkedir herhalde; üstelik de sağcı dindar mankafalarla solcu akademik mankafaların (yanki püritenliğinin iki yüzü) ülkeye mecburi homojenlik ve ku-

rumsal bayağılık getirmek adına birbirleriyle yarışmalarına rağmen. Bunlar burada sökmez. Amerika'nın o kronik delişmen, iflah olmaz kaçıkları yani o son derece bireysel ama şaşırtıcı bir sevimliliğe sahip ve frapan giyimli hilebazları bunların hepsini kesinlikle bastırır.

Anthem, Avon Books, 1997

Not: Yukarıdaki yazı, silah sanayii kompleksinin ABD hükümetinin tüm kontrolünü önce ele geçirip sonra da egemenliğini iyice pekiştirmesinden yıllar önce yazılmıştı. Bu hükümet darbesi, korku dolu, düşünmeyen enayilerden oluşan ve sayısı giderek büyüyen bir nüfusun aktif yardımları olmasa gerçekleşemezdi. "Hakiki inananlar"ın entelektüel kapasitesi de düşünce kendi medyaları, kiliseleri ve devlet tarafından gülünç denilebilecek bir biçimde yönlendirildiler. Öyle olsun. Zaten bir yandan püriten ahlaka, bir yandan da doymak bilmez bir açgözlülüğe çelişkili bir sadakatle bağlanan Amerikalı yığınları özgürlük iksirinin çarpacağı öteden beri belliydi. Son nöbet değişimiyle esasen her yerde hüküm süren deliliğimiz iyice tavana vurdu: Muhafazakâr taraftaki yarı okumuş sofular ürpererek naralar atıyor, terakkici kesimdeki okumuş mazlumlar ise kıvranarak burunlarından soluyorlar. Evrensel bir açıdan bakıldığında bu muazzam bir gösteri ama çocuklarımızın gelişme adı altında istismar edilmesi ve doğanın tahrip edilmesi gösterinin zevkini kaçırıyor. Oysa unutmamalıyız ki ırkımızın en önemli dinamiği, asla iyi ve kötü arasındaki mücadeleye dayanmamıştır; asıl dinamiğimiz aydınlanma ve cehalet arasındaki mücadeledir. Cehalet manşetlere çıkabilir, madalyalar kazanabilir, büyük cezalardan paçayı sıyırabilir, şıngır şıngır paralarla oynayabilir ama aydınlanma, gizli köşesinde (ve ara sıra da herkesin gözü önünde) pırıldamaya devam eder ve onun parlaklığı tarihin disko topunu bile geride bırakır. Onun günü gelir mi gelmez mi bilinmez; fark etmez de. Dünya böyle! Yaşam böyle! Aydınlanma kendi kendini ödüllendirir.

Yazarın Kaleminin Tutulması Ne Demektir? Hiç Başınıza Geldi mi?

Ben "yazarın kaleminin tutulması" diye bir şey olduğuna inanmıyorum. Kalem tutulması ile ifade etmek istediğimiz şeyin, cesaret eksikliği ya da hayal gücünün sekteye uğraması veya ikisinin bir arada yaşanması olduğunu düşünüyorum.

Şansınızı denemek istiyorsanız gülünç olma riskini göze alıp sınırlarınızı zorlarsınız ve eğer hayal gücünüze (ki bu bir yazarın sahip olduğu en önemli niteliktir; hatta içinizi hafifçe kemiren meraktan ve mizah duygusundan bile az da olsa daha önemlidir) laf geçirebilmişseniz olağandışı olanı yani o güne dek akla gelmemiş çözümleri bularak ve/veya tüm sınırlardan

arınıp dili eğip bükerek o kalem tutulması denilen şeyi aşabilirsiniz. Hayal kurarak ve kelimelerle oynayarak her türlü kördüğümü çözebilirsiniz. Elbette her şeyden önce bunları, yazarın yetenekli olduğunu varsayarak söylediğimi de eklemeliyim.

New Times tarafından sorulmuştur, 2002.

En Çok Hangi Kurgu Karakteriyle Kendinizi Özdeşleştirirsiniz?

Gorodish, derim. Ama, hayır, Macar lokantasında günün yemeğini sipariş etmek üzere falan değilim. Gorodish, 1981 yılında Jean-Jacques Beineix tarafından yazılan ve yönetilen *Diva* isimli uçuk kaçık bir filmde Richard Bohringer'in oynadığı orta yaşlı karakterin adı.

Gorodish vaktinin çoğunu Paris'teki büyük ama neredeyse bomboş çatı katının ortasındaki küvetinde oturarak, puro içerek ve plastik dalga makinesinin içinde dalgalanan mavi suya bakarak geçirir. Yirmisine varmamış Vietnamlı bir metresi vardır; Gorodish onun bakımını üstlenmiştir ama asla onu sa-

hiplenici bir tavra girmez ve çok ender de olsa çatı katından çıktığı zamanlar pek şık beyaz bir takım elbise giyer ve şarap beyazı muhteşem bir Citroen kullanır. Gangsterlerle sürekli başı belada olan genç dostlarının yardımına koşar; bunu hızlı, etkin ve güçlü bir adam olarak yapar ama esprili bir yanı da vardır ve işini kesinlikle gerekenin bir erg üzerinde bile enerji harcamadan zarif bir biçimde halleder.

Huzurlu ve bağımsız bir adamdır, aynı zamanda iğneleyici ve müşfiktir de. Gorodish serinkanlılığın ete kemiğe bürünmüş halidir, sinema tarihinin en Zen karakteridir. Benim idolümdür ve doğal olarak küvetinden purolarına kadar her şeyine imreniyorum ama elbette biliyorum ki ona benzemek için daha kırk fırın ekmek yemem gerek. Aslına bakarsanız, sevgilime göre, en çok benzediğim kurgu karakter Beineix'in Gorodish'i değil, Twain'in Tom Sawyer'ıymış.

Henüz yayımlanmamış bir araştırma kitabında yer almak üzere bir editörün isteğiyle yazılmıştır.

Yazar Yapıtını Toplumsal İlerleme İçin Bir Araç Olarak Kullanmak Zorunda mıdır?

Yazar, öncelikli olarak, çok mideli yaratığa karşı değil çok dilli yaratığa karşı yani topluma değil dile karşı sorumludur. Toplum idaresinde herkesin payı vardır ama dil, yazarın özel vazifesidir. Dil, aynı zamanda, yaşayan muazzam bir varlıktır da. Dil olmasaydı toplum da olmazdı.

Yazarlar en büyük vazifelerinin dile karşı olduğunu tespit ettikleri takdirde (ve bu ilişkinin gerektirdiği devasa riskleri de üzerlerine aldıklarında) vicdanlarının ya da sinirlerinin elverdiği ölçüde toplumsal ilerlemeye katkıda bulunmakta serbesttirler. Ama şunu da söylemem gerek: Siyasi/ekonomik

seviyedeki toplumsal eylemler, minik patateslerden başka bir şey değildir.

Bilincin evrilmesi, o büyük insanlık maceramızın ta kendisidir. Bu dünyaya gelmemizin nedeni gönlümüzü geliştirmek, ruhumuzu özgürleştirmek ve beynimizi aydınlatmaktır.

Sizce kaç roman yazarı *bu* ilkeye bağlıdır?

Fiction International tarafından sorulmuştur, 1984.

Yaşadığınız Yerde Yaşamanızın Nedeni Nedir?

Buranın havasını sevdiğim için buradayım.

Tabii, burada yaşamamın nedenleri arasında volkanlar, somon balığı ve her an bir volkanın patlayıp somon balıklarını şöyle birazcık haşlaması gibi muhteşem bir ihtimal de var. Buranın pasını, küfünü, perdeayaklılarını ve ikiz tepelerini, benekli baykuşlarını, muzır deniz tarağını (bura erkeklerinin muzır taraklara hastalıklı bir zaafları vardır), böğürtlenlerini ve halk sanatlarını (duvarlara çizilen, porno tarzındaki yaratıcı çalışmalara tutkun olanları bile ürküten olimpiyat atletlerinden bozma o şekiller de dâhil), hediye şenliklerini ve kahve arabalarını, suyun üzerinde kıçüstü oturup duran köprülerini ve rıhtıma çarpmaktan perişan vapurlarını seviyorum.

Buradayım çünkü eskiden Wobbly'ler* de buradaydı; hatta bazen Pioneer Meydanı'nda hâlâ ışıl ışıl gözleriyle yoldaşlık ve isyan şarkılarını bölük pörçük mırıldanan yaşlı anarşistler görebilirsiniz. Buradayım çünkü bir zamanlar birileri Seattle için "ABD'nin gizli başkenti" demiş; ülkenin başarısız, bezgin ve suçlu kuşaklarının kaçtığı bir ileri karakol olduğunu söylemişti. Seattle, "Amerika'nın Atina'sı" (*New York Times*) olmadan önce Amerika'nın Timbuktu'suydu.

Müziğe gelirsek, buradayım çünkü "Tequila", Washington Üniversitesi'nin gayri resmi savaş türküsüdür; buradayım çünkü "Louie Louie", neredeyse resmi milli marşımız olarak görülmektedir. Hatta burada Güney Carolina için söyleyemeyeceğiniz bir şeyleri söyleme şansınız bile olabilir.

Buranın ormanlarını seviyorum (geriye ne kaldıysa), dünyadaki en iyi kitapçılarını ve sinemalarını, gayri resmiliğini, isimsizliğini, tutucu geleneklerden uzaklığını, yarı sefil sokaklarda eski ve dağınık görünümlü kıyafetlerin, omuzları incelikli ama yoğun bir gizemle okşadığı başka yer olmamasını seviyorum. Puget Sound sahili, elektrogitarların dünyaya gözünü açtığı, Haiku'ların ölmeye yattığı yerdir.

Transandantal frekanslarda yayınlar yapan küçük yabani mantarlar için buradayım; KJR'da bilge bir coşkuyla Sonics oyunları yayımlayan Kevin Calaro için buradayım; Dick'in deluxe hamburgerleri için, her yıl düzenlenen konserve jambon etinden heykel yapma yarışmaları için, Dolce'nin Latin barındaki puro odası için, Blue Moon Taverna'sında pazartesileri yapılan futbol geceleri için, Blue Moon Tavernası'ndaki opera geceleri için (opera gecesi tesadüfen, pazartesileri yapılan futbol gecesiyle çakışacak şekilde programlanmıştı, ilk kez gelen müşterilerin anlamakta güçlük çekebileceği çetin bir çakışmadır bu) buradayım; uçan daireler ilk kez buradaki Rainier Dağı yakınlarında görüldüğü için buradayım.

* Wobbly: Industrial Workers of the World [Dünya Sanayi İşçileri Birliği] üyesi. 1905'te bir grup sosyalist, anarşist ve radikal sendikacı tarafından kurulan IWW, tüm işçilerin bir sınıf olarak örgütlenmesi felsefesini benimsemişti. (ç.n.)

Weyerhaeser için değil ama Microsoft için buradayım. Boeing için değil ama Starbucks için buradayım. Kesinlikle Wal-Mart ya da Wal-Mart'tan alışveriş yapan sevimsizler için değil ama kesinlikle Pike Place Market için buradayım. Temsilciler meclisindeki kandırma uzmanı kurtlar için değil, çamurlu arazilerdeki Kanada ördekleri için buradayım. Lale Festivali için değil ama laleler için buradayım (Lale çiçektir, arkadaşlar; pazarlama aracı değil!). Nispeten az para hırsı için buradayım (ne yazık ki bu, Wal-Mart müşterilerinin bir kısmı için de geçerli), nüfusları giderek artan kel kartallar için, tuhaf bir tutku tarzına sahip Norveç kökenli kadınlar için buradayım. "A, ya, ya. Aynen öyle ya."

Ama son olarak ve en önemlisi havası için buradayım.

Buranın havası sayesinde yörenin genel görünümü de minör tonlarda: Organik ya da inorganik tüm nesnelerin net çizgilerden yoksun olduğu, sanki topyekûn eriyorlarmış gibi görünerek bulanıklaştığı bir manzara var burada. Sanki Tanrı, kuzeybatı Washington'u yarattıktan sonra bir kez daha düşünüp onu silmeye çalışmak gibi başarısız bir girişimde bulunmuş da burayı yaratmış. Burada yaşamak klasik bir Çin tablosunun içine hapsolmak gibidir desek yeridir ama ipek tuvale bolca vurulan minik fakat yoğun mineral boyalar kurumadan önce. Ancak rüzgârın nasıl ısırdığına bağlı olarak, kendinizi çok kötü bir Çin lokantasına hapsolmuş gibi hissetmeniz daha da olasıdır: Meşum bir kavşaktaki o lokantada, huysuz garsonların ellerindeki yemek çubuklarını ufka doğru acımasızca fırlattıklarını, özensiz hizmet verdiklerini, şerit makarnaların çamur gibi olduğunu, duvar kâğıtlarının biraz fazla yeşil, dökülen çayların epey fazla miktarda olduğunu görebilirsiniz ama her niyet çöreğinin içinden asla unutmayacağınız bir şiir mısrası çıkar. Bu şiirlerin hepsi ama hepsi havayla ilgilidir.

Karakışın en soğuk ve karanlık günlerinde aylar boyunca gökyüzü, ezilmiş muzdan beter bir bebek mamasını andırırken ve meteoroji uzmanlarının "çiseleme" dediği o cadı larva-

ları, gri tonlarla toprağın benzini attırırken çevremdeki eş dostun üzerine de kasvetli bir korku çöker. Çoğu sıkıntılı bir haletiruhiyeye bürünür, kimisi intihara bile eğilimli hale gelir. Fakat ben kopan her fırtınayla, kat kat gerdanlı stratokümülüs bulutlarını her gördüğümde mutlulukla dolarım. "Güzel olan niye ille de güneş olsun ki?" diye sorarım. Güneş ışınları turistler gibidir; sığ şarlatanlıklarla dolu eğlenceleri, boyunlarından aşağı sarkan küçük aptal fotoğraf makineleriyle her yere davetsiz dalıp gürültü ve gereksiz kargaşa yaratırlar. Oysa yağmur damlaları, içe dönüklükleri, ıslah edilmeyişleri, Budist sükûnetleri ile buralıymış gibidirler. Ki zaten öyleler.

Gece yatmadan önce dışarı çıkmak zorunda kalayım ve Japonların atlama taşlarına benzer taşların üzerinden geçerek uyumaya gidebileyim diye, yatak odam evimin ana bölümünün dışında bir yerdedir. Bazen yatağıma gidene dek biraz ıslanmış olurum. Bu bir takdis, bir iyi geceler öpücüğüdür.

Romantik midir? Kesinlikle. Hem bunda utanılacak bir şey de yok. Eğer gerçeklik dediğimiz, bir bakış açısı meselesi ise dünyaya romantik açıdan bakmak da tüm diğer görüşler kadar geçerlidir. Üstelik insanın gönlünü daha çok okşayan bir şeydir. Yaşamdan karmaşık bir denklem değil, beklenmedik bir macera çıkarır. Yağmur, romantizmin doğal unsurudur. Üzerinden damlalar düşen bir köknar, güneşten kavrulmuş bir palmiyeden yüz kat daha seksidir. Rüzgârla birlikte durmaksızın yağan yağmur, insan ruhuna hitap eden müzikler besteler. Yalnızca besleyip tazelemekle kalmaz, kutsar ve günahlarından arındırır. Gizli bir dille kulağımıza, her şeyin en gerçek özünün ne olduğunu fısıldar.

O halde Pasifik'teki o mutat kuzeybatı ikliminin neden bir yazar için mükemmel iklim olduğu da açıktır. Samimi ve rahattır. Ayartıcı dürtülerin gücünü azaltarak (yoksa plajda nasıl oynar, bahçede nasıl çalışırsınız?), Jung'un "dibin dibindeki dip" dediği şeyle yani her ciddi yazarın deşmesi gereken bilinçaltı derinlikleriyle bağlantı kurmanızı sağlar. Yazı masamın

hemen üzerinde bir çatı penceresi var. Yağmur damlalarının düştüğü, ağaç dallarının dövdüğü, ilham perimin içeri girip kendisiyle birlikte bulut ve suyun ritmini ve kadanslarını getirdiği pencere işte bu penceredir. Bir de elbette Victoria's Secret'ın son kataloğunu ve yirmi üç yardımcı fiili de yanında getirir, onlardan bahsetmiyorum bile.

Benim yağışlara duyduğum bu sempatiyi buradaki yazarların hepsinin paylaşmıyor olması tuhaf. Nasıl bir şiirsellik kaçırdıklarının farkına varmadıkları gibi, edebiyatla alakasız günebakanlar gibi kötü niyetle puslu havalara çamur atıyorlar. Islak eldivenlerini ovuşturup küflerden şikâyet ediyor, bitmeyen yağışlara söylenip yazamayacak kadar keyifsiz olduklarından, ayaklarının kaşındığından (ayak mantarı), çatının akmasından, öksürüp durmaktan yakınıyor, bir istiridye onları yavaş yavaş sindiriyormuş gibi hissettiklerini söylüyorlar.

Yine de haftalar sonra olsa bile bir sonraki güneşli gün sıradağlar gibi arka arkaya öyle pagodalar, vanilyalı dondurmalar, şampiyon çeneler, devasa parmaklar gösterecek, günbatımında öyle bir Jell-O paleti, havuç yağı, Vegas tarzı soyunma gösterileri ve Kool-Aid içeceği sergileyecek, su püskürten balinalardan ve geometri kitaplarındaki üçgenlerden bile daha geniş tekne gezileri getirecek ki şaşırtıcı bir unutkanlıkla tüm o küf ve rutubet anıları gazoz köpüğü gibi bir anda yok oluverecek. United Van Line, Arizona seferini iptal ettiğini duyururken burası için "cennet!" diye bağırdıklarını duyacaksınız.

Kendilerini kandırıyorlar, elbette. Bizim göğümüz, göz açıp kapayana kadar lapis laciverdinden kalay rengine dönebilir. Bir daha gözünüzü kapatıp açtığınızda ise sütlü kahvenize su katıldığını görürsünüz. Bence hiç mahsuru yok. Burada keyfim yerinde; çünkü susuzluktan kavrulsam da dere yatakları kurusa da bahçedeki çimenler solsa da yağmurların yuvaya dönmesinin sadece bir zaman meselesi olduğunu kesin olarak biliyorum.

Yağmur gizli gizli, Sasquatch bayırlarından akıp bu yana doğru gelecek. Bataklıkların, göletlerin üzerinden ördeklerle birlikte kalkacak. Yağmur her şeyi önüne katıp gelecek, mırıl mırıl seslenerek gelecek, ucuz Zen ziynetleri gibi dalga dalga gelecek.

Alev alev yağacak. Özveri yağdıracak. Totemlerin büyülerini ve donuk gözlerini yağdıracak.

Yağmur kentleri ilkelleştirecek: Bütün çark ve tekerleklerin dönüşü yavaşlayacak, su olukları canlanacak, ticari dünyanın neon ışıkları lekeli çiçeklere benzeyen içrek yazılara dönecek. Yağmur kırlara apayrı bir hava verecek: Bütün örümcek ağlarının üzerinde inciler dizecek, kesilmiş ağaç kütüklerini ipeklerle saracak, çay ve cıvaya daldırılan ahı gitmiş vahı kalmış bir fırçayla ufuk çizgisini yeniden çizecek.

Ve bir kehanet yağdıracak. Ve bir trans hali yağdıracak. Ve bir felç yağdıracak. Tehlikeler ve cansız yumurtalar yağdıracak.

Hiç durmaksızın günlerce yağacak. Seller akacak. Kuyular boğulmuş karıncalarla, bodrumlar fosillerle dolacak. Yosun saçlı üşütükler, ıslak yarımadalarda aylak aylak gezecekler. Kuzgunun nemli gagası parlayacak. Ölü ağaç gövdelerinde uyurken ıslanan kadim şamanlar, video salonlarının suya gömülü kapı eşiklerinde çenelerini takırdatacaklar. Irmaklar yükselecek, bataklıklar mayalanacak. Masal cücesi kaynayan kanallardan buram buram buharlar yükselecek; o buharlar arabaların sileceklerine meydan okuyacak, niyetlerini ve altın kemerlerini gizleyecekler. Saçaklardan ve şemsiyelerden aşağı sular akacak. Bira tabelalarının ve farların rengine bürünecek. Gece hayvanlarının pençelerinde ışıldayacak.

Ve bir çığlık yağacak. Ve bir çiğlik yağacak. Ve bir kargaşa yağacak. Dünyanın en yaşlı yılanından tüyleri diken diken eden bir tıslama yağacak.

Yağmur otoyollarda tıslayacak. Balıkçı teknelerinin pruvalarında tıslayacak. Trafolarda, yanık sigaraların ucunda, atılan

çerçöp alevlerinde tıslayacak. Bozulan mezarlardan efsaneler akacak, sokak duvarlarından grafitiler sızacak. Yağmur eski savaşları soğutacak, yabanmersinlerini dökecek, şapkalı mantarları somun ekmeği gibi kabartacak. Şairleri sarhoş edecek, ayyaşları ayıltacak, salyangozların antenleri parlayacak.

Ve bir mucize yağacak. Ve bir rahatlık yağacak. Dünyanın darkafalı kavranışından bir kurtuluş duygusu yağacak.

Evet, havası için buradayım. Ve nihayet kafatasımın altında eğrelti otlarından bir yastık ve kokulu bir lahana ile muhteşem bir çamur çukuruna girdiğim zaman mezar taşımda şöyle yazmasını istiyorum: CENAZESİNDE YAĞMUR YAĞDI, MUTLU GÖMÜLDÜ!

Edgewalking on the Western Rim editörleri tarafından istenmiştir.

(Sasquatch Books, 1994)

İlk Doğa Maceranız Hangisiydi?

Banka soyduktan sonra doğaya daha çok ilgi duymaya başladım.

Doğru söylüyorum. Yedi yaşındayken, arkadaşım Johnny Holshause'la birlikte mahalledeki bankayı soymuştuk. Şaka falan yapmıyorduk. Son derece ciddiydik. Elimizde sahici gibi görünen tabancalarımızla girip, "Kıpırdamayın, bu bir soygundur!" demiştik. 1940'lı yılların başıydı. O sıralar Kuzey Carolina, Blowing Rock'ta, Appalaş Dağlarının eteklerindeki bu küçük beldede halk hâlâ gırtlağına kadar Büyük Bunalım'a gömülüydü. Meteliksiz ailelerimiz bize karşı cömert değildi diyemezdik ama biz şekerleme, çizgi roman ya da ergenlik öncesi ıvır zıvır ne varsa onlar için daha çok parayı hak ettiğimize karar vermiştik.

O yıllarda "torpido" denilen fişek benzeri bir oyuncak vardı. Torpidolar tuhaf şeylerdi; yuvarlak, kurumuş gri top sakızlarına ya da akide şekerlerine benzerdi. Alıp sert bir yere hızla fırlattığınızda tam bir fişek gibi patlardı. Johnny ile ben bilmiyorduk ama Blowing Rock bankasındaki memurların ellerinde bu torpidolardan varmış. Biz bankaya dalıp paraları istediğimizde memurlardan biri gizlice torpidoları mermer döşemelere ve duvarlara fırlatıvermişti.

Biz de elbette üzerimize ateş açtıklarını sandık. Panik içinde hızla kaçtık, koşarken başımızın üzerinden vızır vızır kurşunların uçtuğuna emindik. Kasabanın öbür ucuna kadar koşup soluğu tepelerin orada aldık. Saklanıyorduk. Ne de olsa polisin ya da silahlı birtakım adamların peşimize düşeceği kesindi.

Kaçak olarak yaşadığımız o gün, pek çok açıdan çocukluğumuzun en güzel günlerinden biri olmuştu. Yabanmersini ve çay tohumuyla (Pepto-Bismol'a o eşsiz tadını veren şey) tıka basa doldurmuştuk midemizi. Hatta sığ derenin kıyısında balıkları zıplatıp bir tanesini yakalamıştık. Sardalye büyüklüğündeki balık on santim ya vardı ya yoktu ama küçük bir ateş yakmış ve içini temizlemek gibi formalitelere girmeden pişirip yemiştik. İçini de yemiştik, dışını da. Hem de büyük bir iştahla.

Saklandığımız yerde oldukça güzel bir çağlayan vardı. Bir sürü yetişkin, Glen Burney Çağlayanı'na tırmanırken yaralanmıştı ve söylentiye göre tırmananlardan biri de hayatını kaybetmişti. O gün, Johhny ile ben en ufak bir korku duymadan Glen Burney'ye tırmanmıştık. (Daha sonra ebeveynlerimizden habersiz oraya defalarca tırmanacak ve dişi kuzenlerimizi dehşete düşürecektik.) Çağlayanın üst tarafında katmerli zakkum çalılarından oluşan bir halka vardı. Halkanın ortasındaki yosunlar, son moda pelüş bir halı kadar yumuşaktı. Çalılar ve kayalıklarla korunan o küçük doğal mağara, kusursuz bir saklanma yeriydi. Suç yaşamımız neyse ki kısa ömürlü olmuştu ama ondan sonraki yıllar boyunca bu gizli köşenin keyfini çıkarmayı sürdürmüştük.

Neden sonra hava kararmıştı. Baykuşlar ötmeye ve gecenin karanlığında tanımlayamadığımız bir şeyler güm güm vurmaya başlamıştı. Korkmuş, üşümüştük; yediğimiz yabanmersinlerinin gastronomik büyüsü yiteli epey olmuş, yüreğimiz ağzımıza gelmişti. Çağlayanın etrafından dolaşarak aşağı indik ve evin yolunu tuttuk.

O gün öğleden sonra "soygun"umuzun hikâyesi bütün kasabaya yayılmış ve sağ olsunlar, kimse kızmamış, banka memurları dâhil herkes pek eğlenmişti.

Ellerine kelepçe takılmayan, ayaklarına pranga vurulmayan, boyunlarına ip geçirilmeyen soyguncular, akşam yemeği yedirilip banyoları yaptırıldıktan sonra yataklarına yatırılmıştı.

Suç işleyen cezasını çeker ifadesi doğru mudur değil midir bilemem ama bizim bu küçük kanunsuzluğumuz mutlu sonla bitmiş ve işin en güzel yanı da vahşi doğa ile tanışmamız olmuştu. O günden beri dışarıda, kırlarda daha çok vakit geçiriyor ve kimilerinin camide, sinagogda, kilisede –ya da bankada– bulduğunu söylediği o iç huzurunu oralarda buluyorum.

Trips tarafından sorulmuştur, 1989.

Romanlarınızda Siyasi Fikirlerinizi Belli Eder misiniz?

Genellikle tema olarak bağımsızlaşmayı kullandığıma göre romanlarımın derinlerinde siyasi diye yorumlanabilecek bir dip akıntısı olduğu söylenebilir. Öte yandan bu, herhangi bir parti çizgisinde değildir ve belli olaylarla pek bağlantısı yoktur.

Yaşamı kucaklaması için okurumu yüreklendirme gibi bir yaklaşım benimsiyorum. Yaşama "evet" diyenlerin, yaşamı yok eden, engelleyen, donuklaştıran ve sefilleştiren güçlere ve politikalara otomatik olarak "hayır" demiş olacağı varsayımından yola çıkıyorum. Neyi savunduğuma gelince, Ralp Nader'den ziyade Yunan Zorba'ya daha yakın duruyorum.

Eliot Bay Books Newsletter, 2003

John Steinbeck'i Nasıl Değerlendirirsiniz?

Galiba John Steinbeck'in en hayran olduğum yanı, kırk dönümlük kalbini fildişi kuledeki bir süit için ipotek etmemiş olmasıdır. Smokinli ileri gelenlerin ve kafası dumanlı pisliklerin değil de ezik hayalcilerin arasında dolaşmayı seçerek onların değersiz görülen yaşamlarına dair yazdığı öykülerine hem incecik bir Amerikan romantizmi hem de zarif, klasik bir dokunaklılık katmıştır. Bundan ilham alamayan yazarlar, yüreklerini riske atıyorlar demektir.

San José University, John Steinbeck Araştırma Merkezi
tarafından sorulmuştur, 2002.

En Sevdiğiniz Arabayı Anlatın

Kullanılmış araba parkında ilk Cadillac'ıma bindiğimde nihayet büyüdüğümü hissetmiştim. Çünkü arabanın her tarafında "yetişkin" yazıyordu. Ne yazık ki onu yalnızca doksan gün kullanabildim.

Bu bir ergenliğe geçiş töreni değildi. Yıl 1981'di ve zaten yıllardır yasal bir şekilde araba kullanıyordum; öyle ki uyurken bile sürebilirdim. Ama eski arabam, elle boyanmış üstü açık Mercury'im, gençliğin o uçarı havasını taşıyan bir araba olarak başarılı bir yazara pek de uygun bir araba değildi.

Oysa o Caddy tam bir vatandaştı. Vişne çürüğü rengindeki '75 model DeVille sedanın pelüş döşemeleri, Cumhuriyetçilerin bağış toplamak için verdiği akşam yemeğindeki kızılcık

sosunun rengindeydi. İçine voleybol takımımın tamamını, birkaç kız arkadaşı ve bir kasa birayı sığdırabilirdim. Bir katedral kadar sessizce ve Twinkie kremasında kayarcasına giderdi.

Tek sorun bana kendimi orta yaşlı Yahudi bir diş hekimi gibi hissettirmesiydi. Elbette, orta yaşlı Yahudi bir diş hekimi olmak kötü bir şey değildi: Dişlerinizde kusursuz kanal tedavileri yapar ve eminim çok iyi baba, dost ve komşu olurdu. İyi güzel de kendimi ancak dişlerine tel takılan biri kadar rahat hissediyordum ve gülme gazına erişme şansım yoktu.

Duyduğum utancın düzeyi, yolda giderken koltuğuma gömülüp yüzümü saklama noktasına vardığında Cadillac'ımı alıp General Motors bayisine gittim ve arabayı biraz güzelleştirmelerini istedim: parmaklıklı jantlar, kaportada ince çizgiler, lando tavan falan. Sanki böyle yapınca daha çekici görünecekti, saflık işte. Arabayı gece orada bırakmak zorunda olduğumdan, satıcı bana ödünç bir araba vermeyi teklif etti. Adamda şeytan zekâsı vardı. Beni eve, gayet rahatlıkla verdiği yepyeni, altın sarısı-siyah karması bir Camaro Z-28 ile gönderdi. Vay canına! "Otomobil uçar gider" diye boşuna söylememişler. Uçtum mu araba mı sürdüm anlamadım! Daha önce bunun gibi bir şey kullanmamıştım. 30 seri kilometre ve sekiz sıkı virajdan sonra ona ümitsizce âşık oldum. Ertesi gün tam gaz bayiye gittim ve Caddy'nin yerine bunu aldım.

O günden beri mutlu mesut Z süren bir adamım. Camaro'ya voleybol takımının yalnızca yarısı sığıyor ve fıstıklı M&M'lerin üzerinde gidiyormuş gibi oluyor insan. Ama coşkulu üç yeni gelinden ve rüşvet yemiş kongre üyesinden bile daha uyumlu ve kimse benden diş kaplaması yapmamı istemiyor.

Road & Track tarafından sorulmuştur, Haziran 1987.

Tabiatta En Sevdiğiniz Yer Neresidir?

Dünya, patates çuvalı gibi kanepeye yayılıp öteki galaksilerde olan biteni seyretmeye başlamadan önce jeofizik, yaratıcılık konusunda son derece dinamik bir yetenek sergilemişti. Gezegenimizin yaratıcı döneminin az bilinen ürünleri arasında Washington eyaletinin kuzeybatısındaki alüvyon ovasından yükselen, buzul öncesi devre ait o kamburumsu, oraya buraya saçılmış ve karaya sıkışmış gibi duran "adalar" yer alır.

Parça pinçik olmalarına ve edepsizce belirivermelerine karşın bu çıkıntılarda dişi bir kabarıklık vardır; bana Valkyrie'nin göğüslerini ya da (sık sık yağmur çiselediği günlerde puslardan bir kimono giymiş haldeyken) kepçe kepçe Sung Hanedanı muhallebisini hatırlatır.

Hayranlarının The Rock diye adlandırdıkları iri çıkıntılardan biri, kısmen de olsa dört tekerlekli bir arabayla değiş tokuş edilebilir. Ben o son yüz metredeki uzun, karanlık ağaçlar arasından tepeye tırmanırım ve en üst noktaya çıktığımda kambur tanrıçanın her zamanki gibi önüme yemyeşil bir halı serdiğini görürüm. Oradayken ayaklarınızın altında süngerimsi yosunları hissedersiniz; Heidi'nin keçilerinin on beş günde bile bitiremeyeceği kadar çeşit çeşit otlar, çimenler ve kır çiçekleri vardır.

Ama birkaç metre sonra kendimi çırılçıplak bir kum kayasının üzerinde buluveririm ve bu kum kayası o kadar dik bir eğimle aşağılara hem de ta aşağılara iner ki bu kadar güzel olmasa ödünüz kopardı. Bu nemli ve baş döndürücü uçurumun kenarına Pan gibi tünediğimde, yaprak dünyasının o taptaze parlaklığının ve baharda milyarlarca kurbağanın Kermit'ten arta kalanların dedikodusunu yaptığı o zambaklarla kaplı gizli gölcüğün üzerinden geçerek, balık kartalı yuvalarının mahremiyetine doğru boşlukta süzülen kartalları tepeden seyredebilirim.

Bu kayalarda gezinmek, hem tehlikeli hem de rahatlatıcı hem yumuşak hem sert hem tanıdık hem de gizemli bir tabiat köşesinde gezinmek gibidir. Thoreau'nun Walden'ı gibi, The Rock da uygarlık ve vahşi tabiat arasındaki sınırı temsil eder; curcunalı bir şehirden çıktığınızda ciple yirmi dakika, zamanın başlangıcından çıkarak düşlediğinizde ise iki dakika çeker.

Life dergisi tarafından sorulmuştur, 1987.

Gittiğin Yerlerden Hediye Gönder Bize

Birkaç yıl önce Maui Adası'ndaki Lahaina'da bulunan Pioneer Inn'in eski ve sade bölümündeki odamda yıpranmış masamın başında otururken, çekmecemin yumuşak ahşap tabanına tükenmez kalemle kazınmış şu rapsodiyi keşfettim:

Saksafon
Saksoffon
Saksofon
Sakseffon
Sakesefon
Saksefon

Anlaşılan, sarhoş, kafası iyi ya da telaffuz katili tanımadığımız bir yolcu, Dr. Sax'ın muhteşem enstrümanıyla karşılaşmış ve daha sonra bir tebrik kartı ya da mektup kaleme almaya kalkışmıştı. Bu problemi nasıl çözdüğünü bilemiyorum ama bu şaşkın çiziktirmeler bana şiir gibi geldi; yazı dilimizin güçlüklerine yazılan bir kaside.

"Şiiri" aldım ve o günden beri pek çok kez, söz konusu sözcüğün bu yabancının kısa mektubunda nasıl kullanıldığını hayal edip durdum. Örneğin, "Hawaii'den dönünce seni bir saksafon gibi çalacağım."

Ya da, "Şu anda saksofon bile derdime çare olamaz."

Ya da, "Burada saksofon (saksafon? saksoffon?) ile ukelele (ukalele? ukilele? ukaleli?) birbiriyle karıştırılmıyor."

Black Book, 2002

Metaforun İşlevi Nedir?

Terence McKenna'nın dediği gibi dünya aslında dilden oluşuyorsa, metaforlar ve benzetmeler (ben buna sözcük oyunlarını da ekliyorum) boyutları büyütüyor, dünyanın sunduğu imkânları zenginleştiriyor. Hem yenilikçi ve yaratıcı hem de konuya ilişkin oldukları zaman okurun gözünü açabiliyor; lafazanlığın esnekliği sayesinde gerek günlük yaşam gerçekliğinin gerekse yazınsal gerçekliğin, geleneklerin bizi inandırmak istediğinden daha az öngörülebilir olduğunu fark etmemizi sağlıyor.

Metaforlar bir olaya heyecan katma, bir imgeyi ebedileştirme, kurgusal bir aktarımdan ibaret sıradan bir bulamaçtan bir nesir yaratıp kolektif ruhun ışıltılı bal peteklerine yerleştirme

kapasitesine sahiptir. En acayip şalgamdan bile anlam öğütebilir.

Konuyu kişisel düzleme taşıyacak olursak; bir keresinde metaforları dikkat çekici hileler olduğu için mi sevdiğimi sormuşlardı. Sorana ben de soruyla cevap verdim, "Hemingway'in kısa ve açıklayıcı cümleleri dikkat çekme amaçlı hileler miydi? Faulkner'ın uzun ve dolambaçlı cümleleri dikkat çekme amaçlı hileler miydi?" Her iki sorunun da cevabı kesinlikle hayır. Hemingway ve Faulkner kendi gerçekliklerini dile damıttıklarında o sayfalarda karşımıza çıkan şey gerçekliğin biçemsel yansımalarıdır. Bu iki yazarın dünyayı nasıl gördüğünü gösterir. Ya da daha doğru bir şey söylemek istiyorsak, bu iki yazarın, gördüklerini nasıl betimlemek istediklerini gösterir. Sözcüklerle, mitolojiyle, biçim değiştirmelerle büyülenen biri olduğum için, yaşamı metafor ve benzetmenin o çok renkli merceğinden geçirip yansıtan biri olmamda pek de şaşılacak bir şey yok.

Açıkçası, dille oynamayı seviyorum ama metaforları bilerek kullanmaya, metafor olsun diye metafor yapmamaya, özensizce saçmamaya ya da gelişigüzel dağıtmamaya çalışıyorum. Mümkün olan her seferinde tavan arası kapaklarından ya da dolaplardan çıkıvermelerine ve "Sürpriz!"lerinin bağlamsal bir ilişki taşımasına önem veriyorum.

Son olarak bu tür edebi sanatları, o sırada anlatılan kişiyi, yeri ve şeyi, okurun bilinçaltında daha derinden algılaması için kullanıyorum. Her şeyden öte bu yanıyla metaforlar, son derece etkin bir edebi sanat olarak kullanılmayı hak ediyor. Hepsi bir yana, hem okura hem de yazara dilin pastaya konulan çikolata değil pastanın kendisi olduğunu hatırlatıyor.

Inside Border tarafından sorulmuştur, 2003.

Gerçekçi misiniz?

Fellini'ye göre, "Gerçekçi olanlar yalnızca düş sahibi olanlardır." Bu açıklamayı, nasıl desek, bir *düş sahibinin* saçmalıkları olarak bir kenara atmadan önce bir elden geçirelim.

Evrendeki etkinliklerin çoğu insanın algılayamayacağı kadar hızlı ya da yavaş gerçekleşiyor ve evrende yer alan şeylerin çoğu bizler tarafından doğru düzgün gözlenemeyecek kadar büyük ya da minicik miktarlarda. Bunu dikkate alarak düşündüğümüzde, "gerçeklik"ten söz etmek biraz gerçekdışı olmuyor mu?

Tom Wolfe'un ve doğalcı edebiyatın diğer büyük yazarlarının gerçekçi içerik diye bize kabul ettirmek istediği şey aslında, nereye bakılsa göz alabildiğine her çeşit meyveyle dolu bir

bahçede, yarık bir şeftaliye üşüşen bir meyve sineği sürüsünün davranış modelidir. Tamam, o meyve sinekleri de pek ilginç ama "gerçeklik" açısından bakıldığında kentte oynanan tek oyun onların oyunu değil ki.

Gerçekliğin dokusu denilen şey, tarih boyunca yanlış varsayımlarla didiklenmiş ve öznelliğin sayısız tonlarıyla sürekli kirletilmiştir; gerçek bir şey yazdığına inanan biz zavallı budalalar da aslında çok zalim bir kozmik şakanın dünyadan bihaber kurbanları olabiliriz.

Öte yandan mistiklerin ve kuramsal fizikçilerin çoğunun katıldığı bir görüşe göre, büyük ya da küçük, evrende bulunan her şey sadece bilincimizin yansımalarından ibarettir. O halde, jüri değerlendirmelerine dair ya da Nebraska kırlarında rüştünü ispat etmeye dair ve cansız nesnelerin gizli yaşamlarına dair yazanlar da dâhil olmak üzere *tüm* yazarların gerçekçi olduğu savı ortaya atılabilir.

Contemporary Literature tarafından sorulmuştur, 2001.

Yaşamın Anlamı Nedir?

Amacımız; bilerek, isteyerek daha aklı başında, daha hür ve daha zeki varlıklar olmaya evrilmek yani Cennet Bahçesi'ne dönmek, yılanla ahbap olmak ve bilgisayarlarımızı yabani elma ağaçlarının arasında bir yere kurmaktır.

Hepimiz ta derinlerde bir yerde gerçek vazifemizin ilahi varlıkla, aşkla bütünleşmek gibi gizemli bir evrim geçirmek olduğunu hissediyoruz. Ne var ki epey gayret göstererek bu düşünceyi bastırıyoruz da; çünkü bunu kabul etmek demek siyasi çalkantılarımızın, dinsel dogmalarımızın, toplumsal ihtiraslarımızın ve para kazanma uğruna çevirdiğimiz dolapların bu amaca zarar vermekten başka bir şey yapmadığını, üstüne üstlük son derece saçma olduğunu da kabul etmek de-

mek. Görevimiz, bizi alıkoyan bu gereksiz uğraşlardan kurtulmak ve ta en baştaki hiç bitmeyecek olan coşku yükünü bir kez daha sırtlanmak. Yok, olmuyorsa da şöyle ince hamurlu güzel bir pizza ve bir bardak sert bira ısmarlayıp keyfini çıkarmak.

Life Magazine tarafından sorulmuştur, 1991.

Yazarın Notu

Geriye Uçan Yaban Ördekleri'ndeki yazıların, ilk kez yayımlandıkları mecralardakinden az da olsa farklı olduğu bazı okuyucuların gözüne çarpmış olabilir. Bunun basit bir açıklaması var: Orijinal metinler genellikle alan darlığı nedeniyle kısaltılmış ve budanmıştı ama ben burada, o çıkartılan kısımları da dâhil ettim. Ayrıca eski yazılarımı gözden geçirirken bazı sözcük ve ifadeleri bugün bana daha ilginç ve başarılı gelen seçeneklerle değiştirdim. Değiştirmeyip de ne yapsaydım? Dilini tazeleme fırsatlarından yararlanmayan bir yazar, cennette karşılaşmayı umabileceğiniz bir yazar değildir.

T.R

Geriye Uçan Yaban Ördekleri'ni elinize alıyor ve
Robbins gene neyin peşinde diye düşünüyorsunuz.
Bu kez hangi uzak dağ yamaçlarında, hangi tuhaf ışıklar
dikkatini çekti acaba? Kimin kamp ateşinde ısıtıyor fikirlerini, imgelerini,
edebi sanatını? Çingenelerin mi? Gerillaların mı?
Kız izcilerin mi? Şamanların mı yoksa?

Hayır, bu kez yaban ördeklerini geriye uçuruyor.
Kafilede 1967 yılından 2003'e uzanan dönemde yazdığı yolculuk yazıları,
öyküler, çoğu daha önce yayımlanmamış şiirler, sanat eleştirileri,
sevdiği insanlara övgüler, çeşitli dergilerle yaptığı mülakatlar ve
muhtemelen hiç film olamayacak bir tretman bulunuyor.

Robbins, modern sanatın yapısökümünü yaptığı ve
kafayı yiyen rockçılara övgüler düzdüğü sıralarda, mesleki konumunu bir
daha geri dönmemek üzere değiştirmeye karar vermişti.
Kurduğu yeni dünya bir tür "hayal-ettiğine-inan" dünyasıydı; bu dünyada,
haber metinlerinde satır arasına gizlenmesi gereken Üslup kraldı,
Paradoks ile Muamma ise diplomatik dokunulmazlığa sahipti.
İlk romanını 1968'de yazmaya başladı ve hatırlanacaksa romanlarıyla
hatırlanmak istediğini açıkça belirtti. Ama elinizdeki kitap onun
hem gençlik hem olgunluk dönemi bakışını, hem gazeteci
hem edebiyatçı yanını vahşi ve yahşi parçalarla meraklılarına
bir güldeste olarak sunuyor.

Geriye Uçan Yaban Ördekleri ile, Vajinalar Kanyonu'ndan geçerek
Selous safari sahasına yolculuğa çıkıyor, The Doors'la esriyip
Leonard Cohen'le "huzur" buluyor, Thomas Pynchon, Osho,
Debra Winger ve daha nicesiyle muhabbeti koyulaştırıp
Ay Işığında Yastık Âlemi Sonatı'nda cadı kızın insan kemiğiyle çaldığı
çellosuna kulak veriyorsunuz. Sonra Tom Robbins sizin
hep sormayı istediğiniz sorulardan birkaçına cevap veriyor:
Yaşamın anlamı nedir? Gerçekçi misiniz? Metaforun işlevi nedir?
Kaleminiz hiç tutuldu mu? Siyaset ve edebiyat ilişkisi
hakkında ne düşünüyorsunuz? Kendinizi en çok hangi kurgu
karakterle özdeşleştiriyorsunuz?..

Tom Robbins okurlarına onun gerçek dünyasına dalmak için işte bir fırsat.